

Néhány szó a' lóverseny körül

Heckenast

Pesten; Budapest 1838

Signatur: 56716-B

Barcode: +Z169587704

Zitierlink: <http://data.onb.ac.at/ABO/%2BZ169587704>

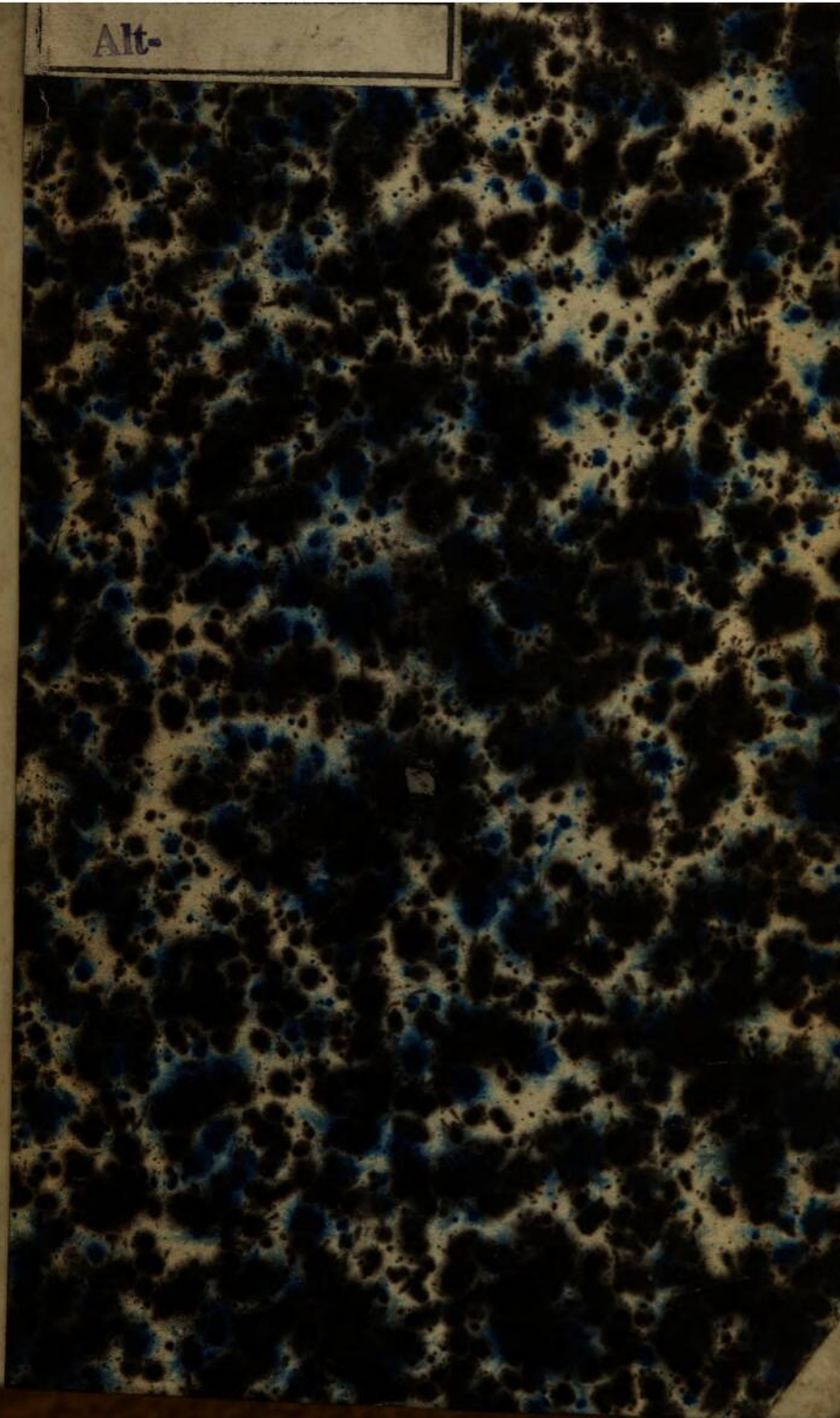
Umfang: Bild 1 - 256

Nutzungsbedingungen

Bitte beachten Sie folgende Nutzungsbedingungen: Die Dateien werden Ihnen nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke zur Verfügung gestellt. Nehmen Sie keine automatisierten Abfragen vor. Nennen Sie die Österreichische Nationalbibliothek in Provenienzangaben. Bei der Weiterverwendung sind Sie selbst für die Einhaltung von Rechten Dritter, z.B. Urheberrechten, verantwortlich.

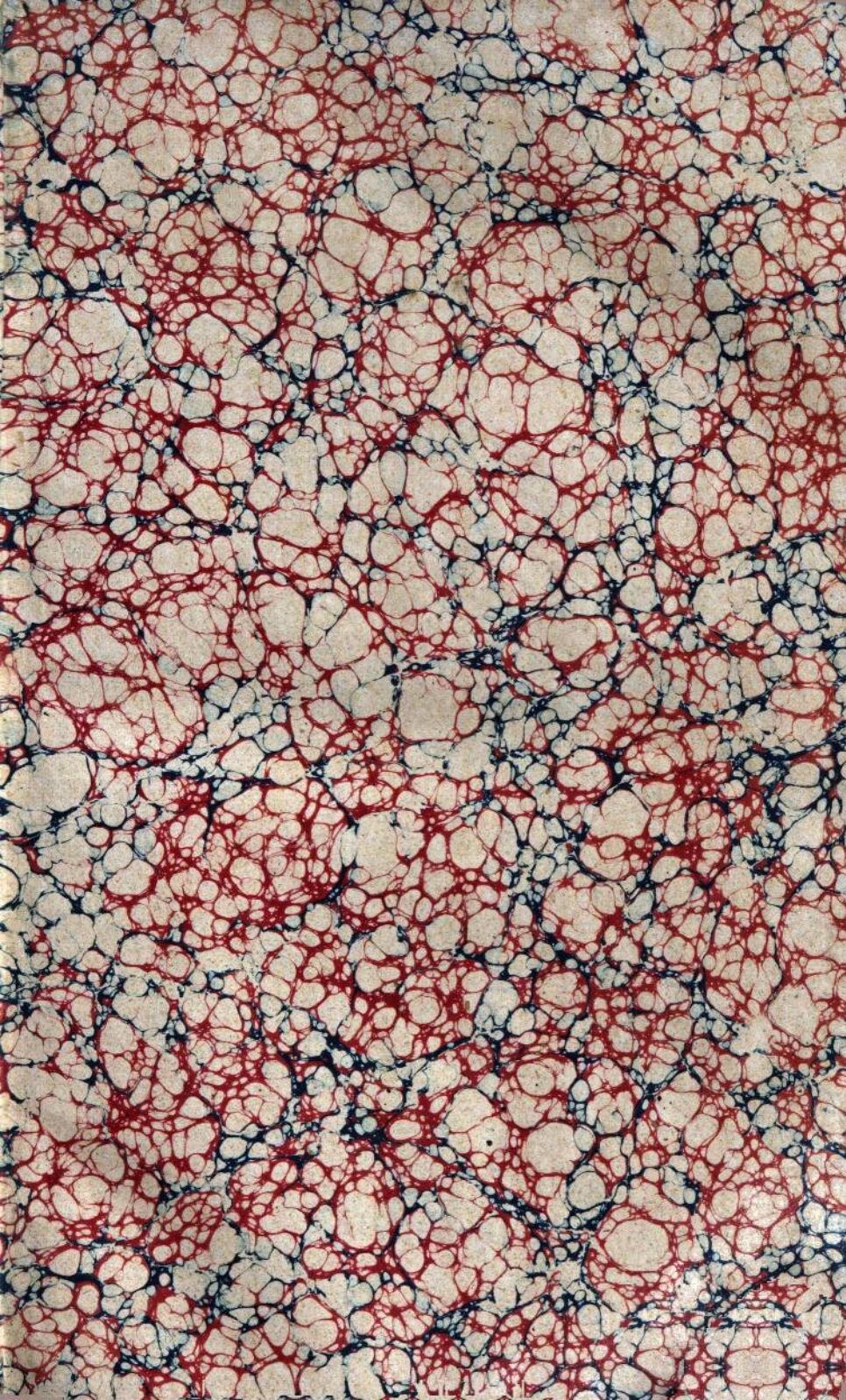
Hinweis: Das Dokument enthält hinterlegte Textdaten, die eine Suche in der Datei ermöglichen. Diese Textdaten wurden mit einem automatisierten OCR-Verfahren ermittelt und weisen Fehler auf.

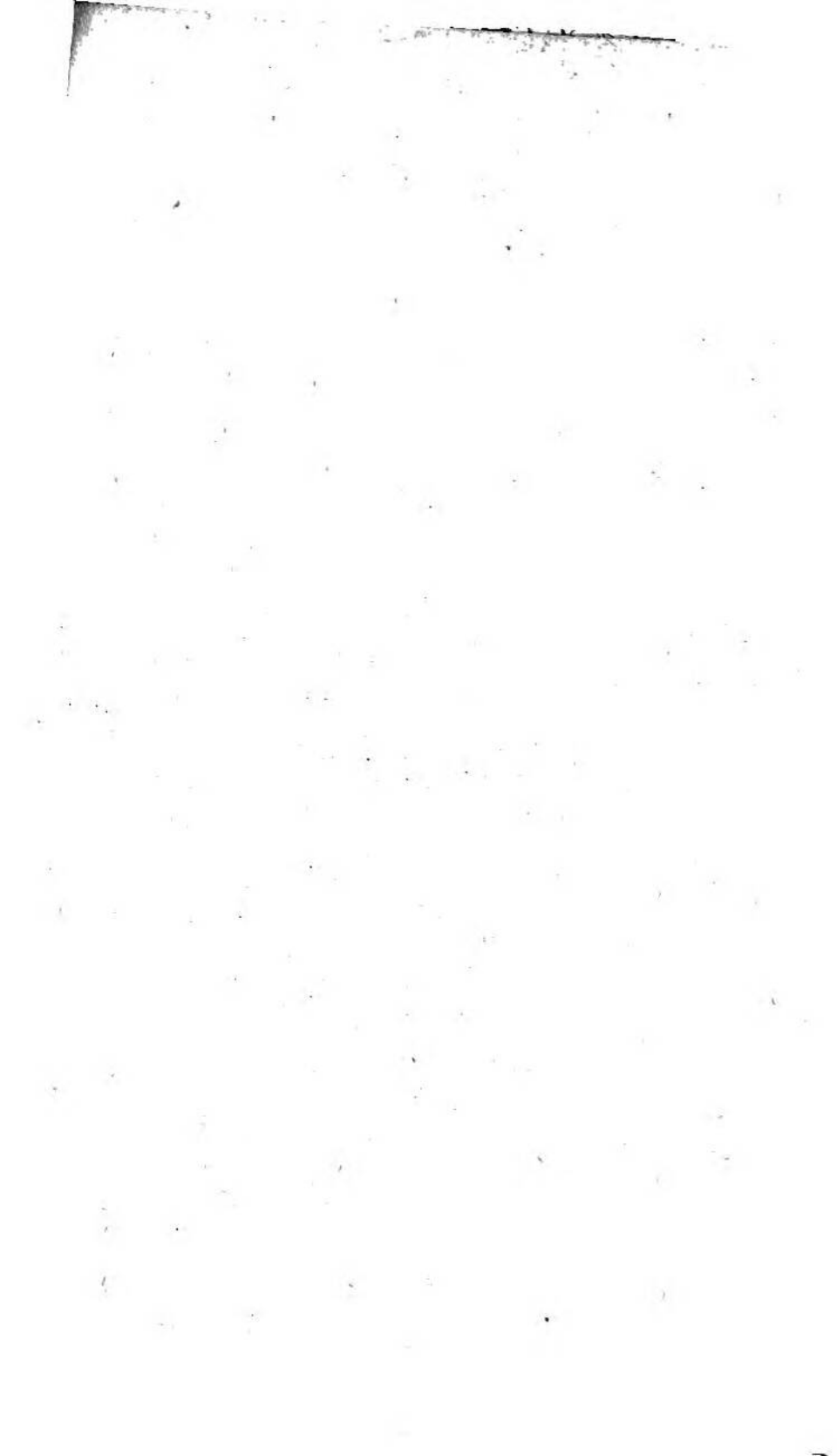
Alt-

43. Co. 373.

56716-B.

73. 00. 373.

NÉHÁNY SZÓ

L Ó V E R S E N Y

K Ö R Ü L.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN.

Nvulj kebledbe 's felelj — 'eddigi éltedben mivel tartottál leginkább; szenvedelmiddel, az erősebbel, vagy az igazsággal e?' 'S a' mint erre őszintén válaszolni lésszsz kénytelen; a' szerint szánd, ved meg, vagy becsüld tenmagad.

PESTEN.

HECKENAST GUSZTÁV' TULAJDONA.

MDCCGXXXVIII.

BUDÁN,
A' MAGYAR KIRÁLYI EGYETEM' BETŰIVEL.

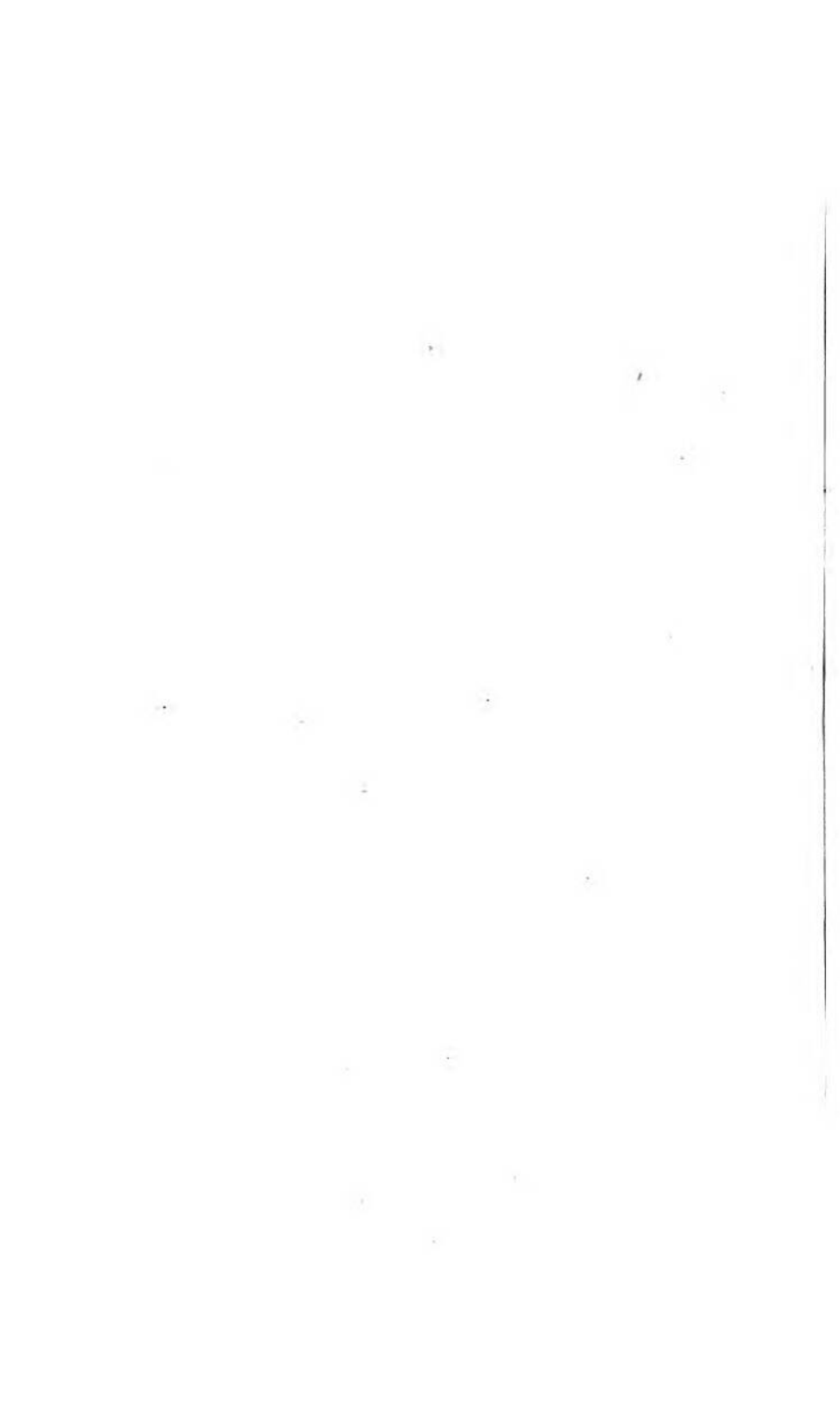
NÉHÁNY SZÓ

A'

L Ó V E R S E N Y

K Ö R Ű L.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN.

Jóllehet gyakorlatilag már elismert dolog, mikép lótenyésztésre 's kivált nemesítésre semmi nem hat olly erős ingerként mint versenyfutás, vagy más szavakkal, 'hogy ugyanazon summa pénzt az említett czélok' elérésére semmi mód' erősebb emelcsőül nem használhatni, mint czélirányos, évenként nyerhető versenydíjak' kitétele által; 's jóllehet kezd kezd már egy kissé megalapulni 's egészséges, ok-szerintibb lábra kapni a' pesti lóverseny: azért még sem szünnék meg némelly magyar írók, hol 's mi-kor csak lehet, ez intézménynek hasznát kérdésbe venni, 's mi legszebb 'az e' tárgy körüli járatlanság 's teljes tudatlanság' közepébül olly professori han-gon, olly oktatólag, olly jóslói követeléssel, mint-ha csak őelöttek volna világos illy intézetek' követ-kezménye, mink pedig, kik azokért áldozunk és fáradunk, csupán valami szenvedelmi, sőt galád nyerekedési maniát üznénk, észre sem véve, 'tu-lajdonkép mily hiábavaló vagy megvetendő játékot játszunk, mellynek semmi vagy nemtelen minden eredménye.'

Illy szellemben szólalt meg a' *Hirnök*-nek, az előrehaladási hírlapnak — mint azt t. i. Orosz úr maga nevezi, — leg és legelső száma is, hol bizo-

nyos Pesti Lajos, Pestrül költ levelében, többek közt ezeket írja:

“A vásár’ rosszaságán mindenki panaszkodott; a’ lóverseny (most lóvetének elkeresztelték) többnyire csak a’ nagy uraknak szerez mulatságot és nyereséget, — nyerik az aranyokat és a’ billikomot, lovaikat drágán eladják és magok közt fogadnak; a’ közép nemesség ’s polgárság alig veszzen részt benne, a’ parasztok pedig mindinkább elmaradoznak, mert 20, 30 forintért nem igen akarják lovaikat rontani; így teljesedik, a’ mit tiz évvel ezelőtt, a’ lóverseny’ alapításánál, egy öreg urtul hallottam: “csupán a’ gazdag urak’ mulatságára ’s hasznára van ez.” ’S valóban a’ néző közönség is már csekély részvétellel nézi e’ mulatságot, melly a’ várakozásnak többnyire meg nem felel; mert a’ hirdetményben kitett futások sokszor egészen elmaradnak, máskor a’ feljegyzett hat hét ló helyett kettő fut, ’s néha a’ legnagyobb jutalomért csak egy paripa járja körül a’ pályát nagy kényelemmel, nem igen mulatván mást mint azt, ki azáltal nyertes lesz. ’S így már közmondássá lett, hogy a’ lóverseny nem sokkal mulattatöbb egy tudós értekezés’ felolvasásánál.”

’S miután Orosz úr e’ közlésével, mint látszik, nem meríti még ki a’ pesti verseny iránti részvétét, hanem hírlapja’ 7-ik számában *) ugyan Pesti Lajos

*) 1837.

által szinte (!) a' Raguzai Herczeget lépteti ellenünk fel: tán nem lesz egészen haszontalan, ez alkalommal, noha 'Lovakru' és 'Világ' című munkáimban már kétszer értekeztem e' tárgyul, harmadszor is szőnyegre hoznom a' magyar lótenyésztés' ügyét annál is inkább, minthogy nem elég efféle intézményeket megpendíteni 's félig meddig lábra állítani, de azokat éppen azért mert forgásba tévők, kötelesség mindinkább kifejlésre is bírni. Hadd lássa végre a' közönség: kik e' tárgyban az illetők — cömpetensek —; mink e, kik lovaglunk, meg nem szünő próbákat teszünk, tenyésztünk, idomítunk, 's fogadunk; vagy azok e, kik csak álomban vagy képzeletben ülnek lóra, soha egyéb próbáknak sem tevői sem tanúi nem voltak, mint saját képzeleti elmefuttatásaiknak, vagy Zöldmarczy- 's efféle meséknek, lovat sem nem tenyésztének, sem nem idomítanak, 's fogadás helyett, *à la Rummelpuff*¹⁾ csuda dolgokat tudnak ugyan regélni határ nélkül, miiket végre maguk is elhisznek, mert annyiszor elmondák, de ha Tamásra akadnak, ki annyi handabandának nem ad hitelt 's ellene fogadni kész, nem fogadnak, mert — mint Orosz úr nem tudom már micsoda könyvében mondja — a' Magyar nem fogad. Hadd lássa mind ezeket a' közönség, 's ismerje meg végre e' tárgyban is hű és ál barátit.

Mivel pedig Pesti Lajos az érintett előrehaladási hírlap' 9-ik számában *) a' Raguzai Herczegrül

*) 1837.

azt teszi fel, hogy *“olly régi katona ’s vezér’ birósága lovak ’s ménesek’ dolgában kifogást nem szenved”,* ’s ez auctoritásra támaszkodván ránk olly erőset hisz sujtani, miszerint végre szemeknkül is lelesnék a’ hályog ’s tisztán fognók látni azon otromba szeszt, melly velünk annyi bohóságot követtete el: ugyan nézzük mindenek előtt e’ biróság’ ‘kinem-fogható létét’ egy kissé közelebbül, ’s meny nyire nyert Orosz úr’ és Pesti Lajos’ felekezete illy frigyos által, és viszont.

Pesti Lajos így idézi fel a’ nagy tudományu Maréchalt:

“Lengyeltótíró az jegyzi meg M., hogy Magyarországra nézve hasznosabb volna angol méneseket a’ lovak’ nemesítésére tartani, mintsem az apró arab fajtát”

És tovább:

“Pesten jelen volt az utazó egy lóversenyen.” Pesten úgy mint Bécsben (M. szavai) ezen versenyfutásoknak látogatása divatoz, ámbár ezen intézetek kevés serkentést érdemlenek. Szolgai utánzása ez egy angol nem nagy hasznu szokásnak. Kétség kívül jó az elméket a’ lovakkal való foglalatoskodáshoz szoktatni, a’ fajok’ javításáról fogalmakat felvilágosítani, és azoknak rugót nyújtani, kik a’ lótenyésztésre szánják magokat: de melly különös és közvetlen haszon vagy nyereség eredhet

ezen versenyfutásokból? mi érdeme vagyon egy lónak a' másik előtt, ha több (angol) mértföldnyi futásban néhány másod perczczel hamarább a' pályához ér? Nem rejtezik e inkább az eredmény (resultatum) a' lovasz' ügyességében, mintsem a' ló' tulajdonságában? Ezen ugy nevezett futó lovak (Rennpferde) alkalmatosak e valami hasznos szolgálatra? A' lovak szükségesek hadi szolgálatra, földmivelésre, tehervontatásra, a' fényűzés' equipageira. Valamivel nagyobb vagy kisebb sebesség ezen különböző használatoknál nem sokat tesz. A' felszerkentés, a' díjak és jutalmazások inkább azon következesekre volnának fordítandók, mellyek a' köz és házi haszonvétel' szükségeinek megfelelnek, nem pedig egy csupán képzelt érdemnek. Angliában — hol minden fajú és minden jó tulajdonságú lovak nagy számmal találhatók — ez inkább helyes, mert az angolok' játékvágyának (Spielsucht) és fogadási szenvedélyének megfelel. De Magyarországon, hol ezen szokások nem divatoznak, Német-, Franciaországokban — mit használ hát itt ezen minden oktámogatás nélküli utánzás, a' divat alá vetés, melly sem az egészséges éssen, sem a' haszonvehetőség' fontolásán nem alapul?"

Lengyeltötin azt jegyzi meg a' Maréchal, hogy "Magyarországra nézve hasznosb volna angol méneket a' lovak' nemesítésére tartani, mintsem az apró arab fajtát." És ezen nem csudálkozhattam eléggé; mert a' gallust, kivált a' husz, harmincz

évvel ezelőttit, mikor Britannia' gyakorlati súlya
 olly közvetlen mint most nem hatott még rá, 's fő-
 kép a' gallus zsoldost, ki az aegyptusi kalandban is
 vön részt, 's — figyelmezzünk — ki lódolgában ja-
 vítás után vágyik, 's a' norman, limosin és bur-
 gund fajt minden szolgálatra legjobbnak többé nem
 képzei, általában 's kivétel nélkül megtestesült ara-
 bomannak tartottam. 'S hogy illy mania Francia-
 országban, midőn átlátni kezdék, mikép löneme-
 sitésre keleti vér szükséges, köz divatu lön; vala-
 mint az megint ugyszólván '*esprit de corps*'-á vált,
 hogy efféle vért akárhonnan, csak Angliából ne
 kelljen szerezni: — azt, ki félig meddig ismeri e'
 tárgygyal egybekötött nézeteit és eszközlését Fran-
 czia-országnak, bizonyosan nem tagadandja. 'S mi
 magyarázható könnyebben illyféle mania- és köz-
 szellemnél? Valóban semmi. Hogy a' keleti faj bi-
 zonyos, sőt mondhatni legtöbb czélokra alkalmasb
 mint a' nyugoti — kivált ha gondos párosítás és
 több nemzedéken keresztül tenyésztés által teste-
 sebbre neveltetik — az kétséget nem szenved; hon-
 nét természetes Francia-ország' okszerintibb lako-
 sinak lépcsőnkénti irányzata keleti vér felé; vala-
 mint nem kevesbé természetes Aegyptus' kalando-
 rainak tulsága és maníája is a' keleti faj iránt, mert
 ki nem szeret csudákat hirdetni 's illyesekkel végre
 magát is elámítani, ki számtalan veszélyekből becses
 személyét megmentvén messze tájakrul tér haza?
 'S mi azon '*esprit de corps*'-t, vagy jobban mond-

va, azon nemzeti gyengeséget illeti, melly szerint a' francia mindünnen készebb segítséget, jó tanácsot 's példát elfogadni, mint az angol' részéről*): van e ennél is, kérdem, valami természetesb a' világon? Bizonyára semmi; mert legrégebb és legujabb tapasztalás számtalan sőt tán kivétel nélküli esetek által bizonyítja, hogy valamint egyesek is csak ritkán birnak túrni felsőbbséget, ugy nemzetek soha sem, 's míg surlódásban vannak egymással, soha nem akar elfogadni — legalább megvallva nem — utmutatást azon rész a' másiktul, melly ennek felsőbbségét érzi; 's ez tán legfőbb oka, miért nem hajlandó a' magyar is bármilly példának felfogására! — Anglia, azon hidegvérü, józanul számoló lakosok' hazája, mellyet annyiakban bámulok, 's mint itéletem szerint nem tökéletes, de sokkal tökéletesbet a' többinél, olly nagyon szeretek némiekből felállítani mintául, még Anglia sem egészen ment e' gyengeségtül, és gyakran tapasztalám szomorkodva — mintha emberek közt sehol nem létezne minden szenvedelem-'s kevélységtül tiszta kebel — mikép az angol is kész inkább az eskimót utánozni egyben másban, mintsem a' szövetséges-amerikait, azzal legkisebb surlódásban sem, ezzel pedig, kivált hajózási ügyeségre nézve nem csak nagy versenygésben lévén,

*) Ezt most már némileg mult időbe helyezhetni, mert sejtlen és sejtve már felette sokban utánozta a' francia az angolt.

hanem sejdítvén is, hogy ez némiekből már tulajdonképpen, 's alkalmasint egykor feje fölé is nő; miknek így léte miatt — közbevetőleg említem — többi közt soha nem bírtam, én legalább, eddigelé egy a' tárgyhoz értő angolt is hidegvérű 's elfogultlan szóvitára az amerikai magas-nyomású gőzönyök iránt, sőt nem egy különben igen okos ember csak hallani 's annál inkább vizsgálatot sem akart tenni illyféle veszélyes *yankée* *) mozgonyokról, holott folyói hajózásban, az amerikai — noha felette gyakor balszerencséjével űzi azt — tagadhatlanul előbb áll az angolnál.

A' Maréchal azonban illy gyengeségeken magasan felül lebeg, és jól esik az embernek valóban, olly fen-polczon álló vagy inkább állott hőst azon káros előítéletből kifejtve szemlélni, melly annyi földieit rabigában tartja. Ő, jóllehet francia, 's jóllehet már ifju korában, midőn még annyi édes álmokkal teli az élet, Aegyptus' pyramisai körül forgott, — hazai körülményeinket olly annyira ismervén — nem a' norman, burgund 'sat. franciaféle fajtákat ajánlja számunkra — mi megbocsátható volna, mert kiki magáét pártolja leginkább, 's a' norman faj nagy, a' magyar viszont kicsi — de a' keletit sem javasolja, és ez szép; hanem ritka egyenes-lelkűséggel, mi valóban nagy becsületére válik, nekünk az angol lovat mutatja ki, mint lófajtáink' nemesítésére a' legalkalmasat, mit — noha körülményeinek természetesen be kellett folyni irá-

sára — még a' bábolnai 's mezőhegyesi telepvények' tekintetében is minden czikornya nélkül megjegyyez, és azért 'Éljen'! mert egyesek' sőt még nemzetek' szemére is hibácskákat lobbantani itt ott, nem nagy mesterség, midőn illyest kormány ellen habár legnagyobb csínnal is tenni, nem mindenkinek jut osztályrészül. A' Maréchal — 's azt hiszem, illy módon állíthatom őt legszebb fénybe vagyis inkább 'fényébe' — ha nem is betű de magasb értelem szerint mintegy ekként szól hozzánk: "Lovaitoknak nemesítés szükséges, ezt azonban nem eszközölköztetek keleti fajjal — ámbár ott a' tiszta vérnek forrása — mert ez is apró, lovaik is aprók, és mi francziák nektek e' tekintetben éppen olly kevéssé segíthetünk mint a' többi szárazföld, jóllehet nagy idő óta vesződünk lovaink' nemesítésével, és a' középkori kereszt-hadjárásoktól kezdve mai napig tárva állott előttünk a' kelet; és azért azt tanácslom, induljatok inkább egyenesen Angliába, *hol minden fajú és minden jó tulajdonságú lovak nagy számmal találhatók*, 's mire szükségtek van, szerezzétek meg ott." — Ritka példája az önmegtartózkodásnak, a' józan, hidegvérű ítéletnek! 's francziában angol iránt annál dicséretesb, minél köztudomásuabb, milly vetélkedésben létezett sőt létez még ma is e' két nemzet egymással. És ha még franczia francziának mondogatná titkon: "Bizony' barátom, rossz uton jártunk, mig azaz átkozott angol tudja — hogyan elérte a' célját; tán fordulnánk feléje 's

vennök át tapasztalását” — azt igen elérhetőnem, mert okos ember előbb utóbb csak elmondja négy fal vagy négy szem közt a’ *‘mea culpa’*-t; de nyilvánosan, nyomtatva, nem honfiak’ hanem idegenek’ hasznára — mert hiszen mi magyarok igen idegenek vagyunk a’ Maréchaltul — illyest mondani: “Hódoljatok versenytársunknak, mivel ő okosabb volt nálunk” — bizony szép philosophia, ’s illyest egy francia Maréchalnak, ki Austriában lakik, szájából hallani, midőn angol lovakról szól, valóban a’ tizenkilencedik század’ legszebb erkölcsi diadalaihoz számítható!

És én nagyon örültem, gyenge phalanxunkat egy francia Maréchal által erősödöttnek vélvén, ’s előre izlelém, miként fogná ő, praxisának súlya által, mind azon theoriai irkafirkálókat semmivé tenni, kik szünetlen mocskolódnak, azt is, mihez egy cseppet sem értenek, bírálgatják, jobbat azonban soha nem állítanak lábra. De mennyire lepettem meg, midőn tovább olvasván Pesti Lajos’ kivonatát azt veszem észre, hogy a’ Maréchal csak éppen odáig fog kezet és áll egy soron velünk, mikép ő is, mi is lovaink’ javítása végett a’ keleti előtt az angolnak adunk elsőséget; ott azonban, hol az angol mordernek Magyarhonunkban utánzásáruul tesz említést, nekünk nem csak rögtön hátat fordít, sőt a’ pesti versenyt, valamelly velőtlenség gyanánt, kiméletlenül ócsárolja. Ugyan mi ez, mondám magamban, nem csálnak e szemeim? hiszen a’ Maréchal az an-

gol lovat jeleli ki számunkra mint legalkalmasb nemzöt! valljon micsoda angol fajt vél? tán csak nem a' pony fajt, mert ez honi lovainkra igen is apró volna; 's éppen olly kevéssé azon nagy elefántokat³⁾, mellyek egyedül nagy terhuzásra de felette lassu munkára számítvák, párosításra megint olly igen heterogenek lennének magyar fajtáinktul, hogy félig meddig okos ember illyféle vérkeverést józanul semmikép nem javasolhat. Ugyan micsoda fajt vél tehát lovainkra legalkalmasbnak? tán azt, melylyet az angol *Cleveland-bay*-nek⁴⁾ nevez. Ez már meglehetne, mert e' faj nagy és derék testállásu. De még sem ezt vélheti a' Maréchal, mert lovainkat nem csak nagyobbítani hanem egyszersmind nemesbíteni is kívánja; mit ha nem kívánna, inkább a' szintolly nagy vagy még nagyobb testü brabant, holsteini, vagy norman fajt ajánlaná, 's nem ítélne minket el, drágán tengeren tul vásárlani azt, mit aránylag sokkal olcsóbban szerezhethénk tengeren innen. 'S ekkép ő nem a' *Cleveland-bay*-t értheti, mit egyébiránt tulajdon sorai, mellyeket Pesti Lajos nem közlött egész minemiségükben — minden kétségen túl tesznek, 's mellyek így hangzanak: "*Nem vér hanem nagyság hiányzik a' magyar fajban, és angol ménnek, a' vér' fentartása 's javítása mellett, egyszersmind a' testet is nagyobbítanak*"⁵⁾). És ha ez így van, valamint valósággal

⁵⁾ Ce n'est pas le sang, c'est la taille qui manque à la race hongroise, et les étalons anglais, en conservant et amé-

igy is van, akkor lehetetlen, hogy mást értsen a' Maréchal, mint a' tiszta angol telivért; mert a' magyar lovat, melly saját igen helyes megjegyzése szerint, ugy is felette nemes *), minden egyéb angol vér vagy keverék csak hátra léptetné 's nem nemesbíténé; 's ekkép a' Maréchal' felette józan föl-tételeinek nem felelne meg, midőn a' tiszta angol telivérrel keverés, nemesbítés mellett, a' testnek — *taille* — derekabbra növését is eszközli, mi a' Maréchal' szándékával teljesen megegyezik, ki — még egyszer említem itt — e' részbeni talpra esett felfogásárul és előítélet-nélküli látásárul legfényesb bizonytságot nyujt.

De ha tiszta angol telivért ajánl a' Maréchal számunkra: ugyan ad e megvásárlására nekünk pénzt is, vagy fényes összeköttetésinél fogva eszközlendi e, hogy a' kormány lásson minket illyesekkel el, 's pedig jó mineműségben, elég számmal, 's ingyen. Már ha ezt cselekszi, akkor velem együtt tán mindnyájan tüstént felhagyunk a' lóversenyvel, és saját személyem minden esetre, mert lótenyésztés, verseny 's efféle soha nem volt annyira szeretetem'

liorant le sang, ajouteraient à la taille. — *Voyage du Maréchal Duc de Raguse. A Paris MDCCLXXXVII. Tom. I. pag. 14.*

*) Ha meggondoljuk: négy kis gebe, aránylag felette rossz uton, milly sebességgel fut számos mérföldet keresztül, például Ujfalutul Pestig, a' magyar ló' némely osztályinak felette nagy nemességét csak ugyan nem vehetjük kérdésbe; tes-tük bármilly hitvány legyen is, fentartja azt a' nemes vér.

tárgya, hogy azzal még nagy veszteség' fejében is bajlódnám, de azt mindig jobbadán csak annyira kedvelém, mennyiben pénzt nyertem, vagy nyerni reméltem általa, 's csupán melleleg azon erkölcsi osztalék miatt, melly szerint midőn el nem buktam, részint jobb elvek' felállítása részint jobb lovak' nevelése által kellemes foglalatosság közt hazámat is gazdagítám egy kissé.

Orosz úr e' hidegvérű számoló tulajdonomat, szokott éles látásával már rég kikutatta, mert nem tudom már micsoda könyvében, de azt hiszem 'Magamban mint iróban'*) igen hamisan észrevette, 's nem tudom mikép vette észre, ránczosb képemen e, vagy szemöldökim' járásán, elég az ahhoz, hogy észrevette, mikép ha nem csalatkozom 1831ki pesti versenykor már nem mutattam olly kedvet a' dologhoz mint azelőtt, mert azelőtt nyertes, 's 1831-ben vesztes voltam. 'S ez igaz, 's tudja isten, milly furcsa a' természetem, de minden gazdasági tárgyban bizony csak így vagyok, és semmihez sincs állhatatosságom, hanem majd ezt szeretem jobban majd azt, — mennyire ez hoz több pénzt vagy az, — sőt éppen azon egy tárgyat, mellyet nagyon kedveltem, egyszerre nem, szenvedhetek, 's aztán mintha megbánnám, megint szerető szívemhez szorítom — a' mennyire tudillik valamelly tárgy hasznos volt, 's aztán káros lön, 's ismét

*) Gróf Széchenyi István mint Iró. Pozsony, 1832.

hasznossá vált! — Ugy például az idén *) korántsem szeretem birkáimat annyira mint tavál, és egyedül azon okbul, mert tavál száz harminczkét forintért adám el szőrüket a' jámboroknak, az idén pedig száz forint körül a' semmirekellőknek. Rugna gyapjuk' mázsája száz ötven, száz hatvan forintra, ej beh szeretném akkor e' becsületes ártatlan jó állatokat, milly szívesen vinnék feleségestül, családostul néha néha egy kis zabocskát számukra; midőn — nem állok magamért jót — rendre zsidókézre bocsátom, ha még leebb száll köntösük' ára; mert ki is tarthatna szenvedelembül olly gyáva teremtményt, mellynek egy ezre sem bir megszalasztani egyetlen egy hitvány farkast is, 's midőn vesztő helyre viszik, nem hogy védelmezné magát, vagy csak kötődnek egy kissé legalább mint a' tehénhus, de még egy kis 'jaj'-jal sem bucsuzik a' világtul, — ha azt rendesen és évenként meg nem lehetne nyirni, vagy nyireménye becs nélküli volna.

'S most kérdem, ad vagy szerez e a' Maréchal nekünk elég pénzt, elég angol 's elég jó mének' vásárlására? Mert ha ad vagy szerez, akkor igaza van tőlünk azt követelni, hogy az angolok' utánzásával hagyjunk fel. Ha ellenben tanácsát nem pótolhatja 'valódi segítséggel' — cum sufficientibus nempe — vagy jobb rendszert ki nem jelelhet, melly után még biztosb a' siker, hanem csak magunkra és saját

*) 1837.

tehetségünkre hagy, akkor ne vegye rossz néven, ha mi nem a' francia csapásra fordulunk, melly — legalább lódogában — valósággal igen rossz helyre vezetett, de azon vágásban folytatjuk utunkat, mellybe Angliának példája helyezett, 's mellyet minden szenvedelem nélkül egyedül azért választánk, mert Anglia abban haladva, lótenyésztés' tárgyában olly kifejlésre jutott, miszerint ott — mint a' Maréchal magamondja — 'minden fajú és minden tulajdonságú lovak nagy számmal találhatók.'

Azt, mit a' Maréchal tanácsol nekünk, mi újabbak már rég tudtuk, 's mielőtt hozzá honunk' határai közt szerencsénk vala, csak magam többet husz angol telivér ménnél 's többet hatvan telivér kancaival hozattam Angliából saját költségemen honunkba, 's hát még mennyivel gazdagíták a' hazát az Almásyak, Béliak, Csekolicsok, Esterházyak, Festeticsek, Hunyadyak, Károlyiak, Keglevichok, Kendefyek, Kráyak, Lichtensteinek, Nádasdyak, Sándorok, Wenkheimok, Viczayak, Wesselényiek, Zichyek 'sat.; úgy hogy már rég el volt fogadva tanácsa, mielőtt egünken fel is tűnt volna még a' Maréchal, 's mi több, általunk azon forrás is megnyitott, mellyből mint valami magseregéből már már kerekednek becses és honban nevelt telivérek, 's melly egy kis állhatatosság, jó szerencse, 's hazai pártolás után csakhamar függetlenekké tehetné Britanniátul, 's melly forrást — gondolná e az ember! — a' Maréchal, noha nagyon ajánlja a' benne ter-

mő halat, észre sem vesz, sőt az okozatot az okkal összezavarván, annak még létét sem sejdíti.

Mi már vagy 22 évvel ezelőtt — 's ezt irott bizonyságokkal mutathatom meg — a' most fejtegetésben levő tárgyul így okoskodánk: "Igazi széken, mennyire aljasodunk el még lótenyésztésben is; legtöbben kiadnak méneseiken, 's mellyek még ügygyel bajjal megvannak, azokbul olly puha gabancsok, olly lábkalapálók, olly kosorrú, öszvérképü gebék kerülnek ki, hogy majd majd, mint egykor Boeotia' lovassága, egészen gyaloggá válik a' 'Lóra született magyar.' Ugyan mit tehetnénk mi, noha szép de még sem felette nagy tehetségűek, e' baj' további terjedése ellen?" Szívünken feküdt a' tárgy, katonák is valánk, ifjak is valánk, hazánknek hű polgárai is valánk, 's így kiki hitelt adhat szavainnak. Sokan, a' régi divat szerint, áldozat-tételeket javasoltak. "Nézzük J-t, mondának, nézzük F-et, nézzük H-t, mennyit áldoztak ezek, mennyit égettek el a' haza' oltárán a' közjóért, kövessük példájokat, mi is áldozunk — égessük el vagyonunk' egy részét a' haza' oltárán —, ne tartsunk annyi birkát, hanem inkább ménest." Mások ellenben a' kormány felé fordultak: "Annak kellene valami célirányost (?) tenni, mi privátok nem bírjuk." Többen végre con amore 's patrio more elkeseredésnek bocsátkoztak, kétségbe esvén honunk' akárminő előmeneté-

rül, 'sat.; midőn felette kevesen — hogy ne mondjam néhány barátommal egyedül magam — így okoskodtunk: “Kétségbe soha nem illik esni, még fél lábbal a' koporsóban sem, 's így annál kevesebbé 'öszvér tekintetű ménesek miatt.' A' kormány mit tesz mit nem tesz, arrul a' kormány fog felelni a' jövő kornak 's a' legmagasb birónak, nem mi, midőn saját cselekedetinkrül vagy elmulasztásinkrül viszont nem a' kormány kezeskedik, hanem mink fogunk felelni a' jövendőségnek, az isteneknek! Mi pedig a' szünetlen áldozatokat, vagyonbul füst-, hamu-, korom- 's legfőlebb egy kis illat-készítésekkel illeti, ez hibás számolás; mert száz közül — jöllehet szinte a' legszegényebb is áldozhatik egy keveset — tán csak egy lesz hajlandó áldozat-tételre — ilyen az emberi nem! — mig gyümölcs, haszon után száz közül viszont legalább kilenczvenöt eseng; 's így minthogy hibás számolásnak mulhatlan következménye 'elbomlás', nem csak sikere nem lehet, sőt még mélyebbre süllyeszti az ügyet. Mi okbul ezt nekünk számokra állítani és gyakorlatilag kell felfognunk.” 'S nemde ugy?

Ha például A. így szól B-hez: “Ámbár juhokbul mai időkben sokkal nagyobb nyereség van, mint ménes után, sőt ez pénzt nem hoz be hanem viszkiz a' zsebbül, azért még sem bontám fel az enyimet, mert 'Magyar' vagyok, ki lóra született, 's szégyenlenék birkának eredni, mint a' félország, 's ez okbul Földi, Hazafi, Bajtárs, fogj velem ke-

zet; nézd, már én igen sokat áldoztam, szinte tönkre jutottam, de fennáll a' hazai becsület (jobbadán porban álló, nagy kolomppal harangozó, spanyol mixturai ménes, mellyet néha egész nap sem kereshetni fel!), 's azért vess velem vállat, te is áldozál, te is készíts hamut a' haza' oltárán, ha magad 's családod koplal is, azt ne bánjad; emlékezzél csak Mohácsrul, meg mikor Forgács szaladt meg Párkánynál, vagy Vezekényrül, hol mint mondják négy Esterházy esett el, vagy a' győri ütközetrül, 's maradj őseidnek híve, méneseden ki ne adj, vagy ha nincs, szerezz egyet — vennéd tán az enyimet át!""?? Ugyan, kérdem, milly benyomást teend mai időkben B-re az illyféle horgozás és hárlózás? Ha nem vízeszü, azon benyomást, hogy legott, ha lehet, eladja ménesét, vagy ha nem lehet, akármi módon túl ad rajta, 's birkát szerezz! 'S pedig, bármilly beburkoltak legyenek is az ófejük' efféle horgai 's hálói, mint például: "A' lótenyésztés becsületi tárgy 's ekkép nem kell elhagyni"; "Lóval nyerekedni szégyen"; "Pénzért hágatni becsutelnység" 'sat. azért csak mindig azon thema szerint konganak, mellyet A. úrnak tevék ajkai közé.

Szóljon most C. D-hez: "Több év óta én is tenyészték lovat, sokat vesztettem eleinte, nem volt szerencsém, tán nem is igen értettem, tudja Isten; de most három évtül fogva megint jobban haladok. Egy másodfü telivér csikómat, mellyet husz font sterlingen vett, 's *Remény* nevü mén ál-

tal öt fontért hágott vak kanczátul neveltem, feliben N. idomár vette át, 's a' csikó szinte egy évi felette gondos idomítás által annyira kifejlett 's olly magaviseletet ígért, hogy mi, az idomár és én, még mielőtt nyilvános gyepre lépne csikónk, jó remény' fejében az érintett ménlovat, csikónk' nemzójét, öt száz fonton megvásárlottuk. Tehetségünket tekintve, ez nagy koczka vala, de így számolánk: ha csikónk nem mutatkozik jelesül, egy pár évig csak lesz néhány kanczácskája ménünknek, 's így egész pénzünk nem dül dugába; de ha viszont úgy viseli csikónk magát, mint remélni okunk van, sokat ér akkor ménünk, mert kiki nyertes után szeret tenyészteni. Elérkezik végre St. L. napja, mellyre csikónk ötven font tétellel hetvennyolcz mással be vala írva. Csikónk pezsgett egészségtül, általában soha legkisebb baja nem volt, csak az, hogy kivált négy versenytársa — huszonnyolcz lépett gyepre — jobbnál jobb vala. Remény 's két-ség közt ránk fordul végre az indulási óra, 's gondolja! csikónk kezdettül végig vezeti a' többit 's csak utolsó perczenethen rugaszkodik fel hozzá B. és R. Felette kemény versenygés támad most, csikónk már fél testtel hátrább, mig legvégül, lovasa minden erejét előidézvén, fél fejjel nyertes lön. Tiszta nyereségünk ez alkalommal mintegy 2500 font vala. Ménünk pedig noha 17 esztendős már, három év óta ötven kanczát hág, husz husz fontjával. Csikónk, mellynek neve azóta híres lön és 'Név-

telen', harminczszor futott, tizenhatszor könnyen nyert, nyolczszor nehezen, hatszor pedig meggyőzetett, 's minden fogadáson kívül csupán díjak 's elegytételek által 9600 font nyereséget hozott. Nehezen esett szegénynek néhány futás, igaz, de most nem fut többé 's ő is hágó mén, 's az idén 42 kanczája van, tiz tiz fontért. 'S én lassanként 12 anyakanczát szereztem, 's csikaimnak — mellyeket most úgy hiszem nevelni senki sem ért jobban mint én — olly ára van, hogy kis tehetségű emberből valóban meglehetősen tehetségű lettem. Lássá szomszéd úr, bizony nem volna rossz, ha néhány jó kanczát tartana. Sokat semmi esetre nem veszíthet, de bezeg nyerhet, szintugy mint én, felette sokat. Többnyire mezőn lakik, utána láthat, sem ménesmesterre, sem baromorvosra 'sat. szüksége nincs, mert az elsőt maga pótolhatja, ha pedig baromorvosra szorúl, a' szomszéd városban levőt használja. Most olly idők járnak, hogy sem mezei gazdaság sem gyárkereset nem egészen biztosak, valamint a' kereskedési összeköttetések is szünetlen habzásoknak alávetvék. Jó azért — 's ez mindig józan volt, de kivált most az — mindenbül, vagy legalább 'sokfélébül' állíthatni ki egy keveset vásárra. Lovak' dolga, emberileg szólva, nálunk kimeríthetlen nyereségi forrás, mert lóversenyi, vadászati 's több efféle honi nyereségink mellett, nem Europa' continense egyedül, hanem mondhatni az egész világ e' tárgyban is mint sok másban, magát felszaba-

dítani nem tudó adózónk. Évrül évre nagyobb kérézőskedés támad lovak 's kivált telivér lovak iránt honunkban; a' kivitel mind inkább nő, 's Európáról nem szólván, csak a' szövetséges országokba, 's nyugot- 's kelet-Indiába annyi tenyészlovakaink vitetnek ki, hogy a' legnagyobb többlettel sem felelhetünk meg a' köz kívánatnak. 'S mennyi ideig áll előttünk még nyitva e' gyönyörű haszonhajtó vásár! Valóban nincs oka megszűnésének; mert szövetséges Amerikát kivéve — hol mi vérünk él — szinte sehol sem nyulnak káros elhagyások vagy hibás hozzáadások nélkül és igazi energiával azon módokhoz, mellyeknek mi köszönhetjük e' tárgyban magas, és nem csak független, hanem olly állásunkat, miszerint függésben mi tartunk másokat. Sőt a' continenst — hála az ottani theoriáknak — némileg lódogában is valami levonó csatornaként tekinthetni, melly által mindentül megmenekedünk, minek mi nem vehetjük hasznát; mivel ott nagyrészt azon lovaink kedveltetnek leginkább, mellyeket mi nem szeretünk, 's viszont. Vannak, vannak, kivált Németországban, egyes előítélet-nélküliek, kik tökéletesen felfogák lótenyésztési szellemünket, de túl-meggondolási tulajdonánál fogva az általános németségnek, bizonyosan számos évek folynak még le, mielőtt e' köz lassuság 's ezernyi ellenzés közt mind az fogantot nyerne 's életbe lépne, mi körül olly mód nélkül sok az irkafirka, 's a' minden oldalruli betűvita; midőn Muszkaországban nincs elegendő sza-

had mező illy tárgyak' közönséges és tökéletes kifejtésére, hanem minden inkább csak egyes erőlködéseknek 's általános monopoliumnak viseli színét. A' Francia végre valamint hajóra nem született, 's tán soha sem fog azzal, ugyszólván 'egybeforjni', ugy lóra sem született, 's a' lótenyésztési ügy körül, szintugy mint tengeren is — mintha nem volna vérevel hasonnemü — csak olly szerepet játszik, 's fog hihetőleg örökleg játszani, mint mi, akarmiként erőlködünk is, tánczban 's hangzászatban valódiilag érdemlett repkényre bizony alig teendünk valaha szert. 'S így hihetőleg számtalan évig kezeinkben marad a' világi lóvásár még. Fogadja ehhez képest tanácsomat, 's tartson néhány kanczát!" 'S most kérdem, milly benyomást fog viszont illyféle csábitás D-re tenni? Azt hiszem — ha nem merő költő 's theoria, de néha néha egy kissé számol is — a' mondottak' összeköttetését nagyobb figyelemre fogja méltatni, 's helyzetét, körülményeit is fontolóra véve, ha ezek az említett viszonyok közt lótenyésztéshez illenek, ideje 's tehetségének egy részét bizonyosan arra fordítani.

Husz évvel ezelőtt pedig, mikor, mint érintém, néhány jó barátommal a' lótenyésztés' elaljasodtárul komolyabban kezdénk gondolkodni, a' continensen 's kivált magyar hazánkban szinte mindenütt A-nak okoskodásai kongottak füleinkbe, mindig ugyan azon egy thema, jóllehet ezer változatokba burkolva; 's ez nekünk felette otromba methodusnak látszott pro-

sylitek' szerzésére, 's tudja Isten! bizony nem azért, mintha valami nemtelen pénzsomj lakott volna lelkünkben, hanem mert nyilván hallatá belsőkben valami, hogy e' számolás, az emberi természet' legmélyebb rugóit tekintve, rossz, és azért csak ollyasokat csábíthat, kik számoláshoz nem tudnak, illyesek pedig célhoz, ha vaktában nem — mi felette nagy ritkaság — máskép bizonyosan soha nem jutnak. Angliában viszont, hol többszer voltunk, és az ottani farmerekkel 's idomárokkal sokat társalkodánk, kirekesztőleg C-féle javaslatokat hallottunk, melyek mint jó számolás felette tetszetek is.

Két methodus van előttünk — így szólánk — a' continens' 's így honi is, és a' szigeti vagyis angol. Az első nem csak hogy célhoz nem vezet, de tökéletes tespedést következtet. A' második ellenben minden várakozást túlhalad; mit tán azon tagadhatlan factum is eléggé bizonyít, miszerint egy ló sem megy a' nagy idomtalan europai szárazföldről Angliába, e' csinos 's aránylag kis sziget ellenben az egész világot ellátja lóval, úgy hogy Pétervártul Nápolyig, 's Paristul Kolosvárig, ki csak jó 's csinos lovat kíván, főként a' nehezecke testü nyereg alá, bizony csak a' szigeten kell keresni azt 's oda vinnie pénzét! *) Mihezképest azt gondolók: lótenyésztés'

*) Azon kivételek, mellyek szerint néha néha egy keleti ló vitetik, curiositásbul inkább mint haszonvétel végett Angliába; vagy azon szárazföldi lovak, mellyek mint olcsóbbak némelly angol kőszénbányák' művelésére fordítatnak,

dolgában is csak úgy teszünk leghelyesebben, ha minden idővesztés nélkül egyenesen a' forráshoz járunk 's tüstént azon ország' példáját fogjuk fel, hol sok a' ló és sok a' jó ló, 's nem azokét — mint Nápoly-, Spanyol-, Német-, Francia-, 'sat. vagy éppen Magyarország — hol sem elég ló sem elég jó ló nincs, sőt ez állatnak mind száma mind minősége napról napra leebb száll. Ez okbul elhatároztuk magunkat: mennyire tölünk csak telik, az angol példa szerint új életet 's célhoz vezető szellemet hozni az egész tárgyba. Minek következtében mindenek előtt, mint fentebb mondtam, telivér kanczákat 's méneket szereztünk Angliából; — Angliából pedig, 's nem Arabiából szintazon okbul, melly miatt birkát sem hoztatnánk, 's tán senki sem hozat, hazánkba Spanyolországból ezentul egyetlenegyét is többé, hanem magseregnek inkább egyenesen szász vagy silesiai félet sőt magyart használunk; 's nem azért, mintha a' spanyolt kevesebbé tartanók eredetinek vagy tagadnók, hogy minden jobb birka fajnak a' spanyol nemző-törzse, hanem e' tekinteteknél fogva:

Mert némi szász, silesiai, sőt magyar juh egyenesen és tisztán spanyol eredetű, 's így ugyanazon egy vér, olly hozzáadással mindazáltal — mi tán nem éppen megvetendő dolog — hogy azt számos évek' lefolyta alatt az ember maga nemében sokkal magasra fejté ki, valamint hatalmában áll — 's ez

honnét napvilágra soha többé nem kerülnek — úgy hiszem, általános állításon nem gyengítik.

tán legirigyelhetőbb elsősége az emberi nemnek — a' vadkörtétül, nem, de a' legsilányabb fűszáltul kezdve fel egész maga magáig az ég alatt mindent nagyobb tökélyre fejteni ki, mint mikép az a' természet' forrásából vevé eredetét; —

Mert gazdaságban tiszta és következményes haszon azon alap, mellynél nagyobb fontosságúnak semminek nem kellene lenni. A' spanyol eredetű szász, silesiai vagy magyar gyapju' mázsája pedig 120—140 sőt 160 pengő forintnál drágábban adatik sokszor, midőn a' helyt álló spanyol gyapjunak mázsája tudtomra ritkán rúg csak 100 forintra is; —

Mert a' jobbféle szász, silesiai, 's magyar majorokban minden biztossággal tarthat a' vevő, becsületes eladókra számot, míg a' spanyol, maga sem tudván mi je van, sokszor akarátja ellen éppen úgy megcsalja a' jó hizemü vásárlót, a' miként mi Magyarok többszer igen mint nem, megint borral szedjük rá az idegent, 's korántsem, mintha szántszándékkal akarnánk effélét, mert ki is tehetne ilylyest Magyarul fel (!) hanem mivel sajátlag nem ismerjük a' magunkét, 's borunk — sok Magyarhoz hasonlólag — teljességgel semmi mozgást nem bir, de legkisebb hánykodás' vagy áttétel' alkalmával tüstént pezsgésbe jó, 's mindaddig tulforradoz, mig végre keserü eczetté nem válik, 's így soha nem tudjuk, mikor és hol fog megromlani; —

Mert a' spanyol eredetű szász 's efféle faj, noha igazi 's nem képzeti becs szerint két annyit ér

mint a' spanyol, mégis felivel olcsóbb 's aránylag tő szomszédságunkban szerezhető, midőn Spanyolország távul esik, 's így az ide szállítás' költségei 's veszélyei legalább is háromszorosak. Mi okbul mai időkbén valóban ha nem is egyenesen csörgősapkás de legalább ugyan vízesü különöz vagy csak felette kemény bőrű fejeskedő juthat is azon gondolatra: Spanyolországbul szerezni magsereget és nem Saxonia', Silesia' 's Magyarország' jobb majoraibul; —

Mert jobb, ha például Paris a' czélunk 's annál nagyobb nyertesek leszünk minél előbb jutunk oda, inkább Nancybul kezdenünk utunkat 's onnan indulnunk el — ha tudnillik ez szabadságunkban áll — mintsem Kun Sz. Miklóstul; 'sat.

'S ekkép a' most érintett okoskodás' fonalán a' közeli 's biztos szász birkához nyulunk, mellyen több nemzedék javított, 's nem a' spanyol természet' egy kissé bizonytalan ajándékához, melly helyt állott.

'S im körül belül ugyan ezen okokat alkalmaztuk lovaink' választására, 's ekkép semmi nem volt természetesb mint az, hogy azokat nem Arabiában hanem Britanniában kerestük, 's annál inkább, mert ezen elhatározás mellett, miszerint józanul nem Arabiából vagy keletrül hanem Britanniából kelljen nekünk Magyaroknak lovaink' nemesítését eszközölni, még több ok ví, mint a' mellett, hogy inkább Szászországbul, Silesiából 'sat. szerezzük birka-magsergeinket, és nem Spanyolországbul. 'S ugyanis:

Az angol telivér tiszta arab faj mind két rész-

rül, és Angliában mintegy másfél század óta ugy kifejtett, míg keleten az ottani egyetemes hanyatlás közt annyira elzagyvult, hogy mind erőre mind nagyságra 's így valódi használatra, 's nem csak bámulásra 's felmagasztalásra nézve, minden arányon túl fensőbb fokon áll az angol mint az arab; —

Angliában biztosan vásárlók, bizonyosan tudván, mellyek voltak vásárolmányom' nemzői, mert ott az e' tárgy iránti mindent felmuló részvét 's nyilvánosság minden csalfaságot legalább annyiban lehetlenné tesz, mint az, emberileg szólva, e' földön elérhető; midőn az ugy nevezett arab lónak, mellyet tudpillik kedvelői azzá bérálnak, tán századika nem csak hogy Arábiában nem termett, sőt ott sem, vagy onnan tán több mint néhány száz mérföldnyi távulságra sem volt, 's azok, kik odáig haladnak vagy vergődnek, egyedül a' lovak' külseje után kénytelenek itélni, mi éppen ki nem elégitő, mert az ottani pergamenok 's bizonyítványok lovak' eredete körül — a' keleti általános sötétség és zavar közt — legkisebb hitelességgel sem birnak, 's mint tudva van, a' legnevetésesebb hyperbolákkal megrakva olcsó pénzért felette könnyen *szerezhetőek, miszerint nem egyszer történt már meg ollyas, mint minap egy észak-németországi urasággal, kinek keleti sárga kanczáját illető, esküvel biztosított tanulevele arab nyelven pej ménrül szólott, mi után bátran állíthatni, hogy az, ki illy kelepczékben meg hagyja csipetni magát, ha nem több, leg-

alább felette jámbor teremtmény; mint viszont az, ki másoknak rak illyféle berlini vasakat, *) ha nem több, legalább felette gonosz-torkú *csaló-gány*; —

Juhtenyésztésben több nemzedéken élhet ke-
resztül az ember, 's így ha már valakinek az a' szen-
vedelme: azon egy cél' elérése végett hosszú utat
választani rövid helyett, még is célhoz érhet vég-
kép, ha tudnillik agg korra jut, 's így kitéréseit az
igaz utbul 's rosszul sült experimentjeit némileg hely-
re állítani ideje marad még; midőn lótenyésztésben,
minthogy itt háromszor forognak lassabban a' nem-
zedékek, egyes ember kimerített tapasztalásra tel-
jességgel nem tehet szert, 's a' legkisebb elhibázás
is költség- és idő-vesztéssel fájdalmasan büntettetik,
vagy helyre sem hozható többé. Mihezképest, ha
valahol, bizonyosan lótenyésztésben fel kell hagyni
próbatételekkel, uj 's eddig nem járt csapások' ke-
resésével, 's valóban józanabb: tüstént azon utra
lépni, mellyen tetteleg 's áltatás nélkül mások már
sikeresen haladnak, 's inkább annak vágásaiban mun-
kálni az ügy' jobb 's jobb kifejtése végett, mint
képelet sugta mellékes utakon izzadozni cél nél-
kül; —

Magyar földön általában nem létező nagy ló, az-
az minden részeiben arányosan termelt nagy testü

*) Bizonyos vasak, mellyekben rókát szoktak fogni az embe-
rek, 's mellyek gyakorlatban igen hasonlítanak azon kelepczékhez,
mellyekben némi arabomanok szokták megcsipni
áldozatikat, olly különbséggel mindazáltal, hogy berlini
vasakban az ember fogja meg a' rókát, a' most érintett
kelepczékben viszont a' róka csipi meg az embert.

ló, mert hosszú lábu magas gabancs megmaradt uri méneseinkben elég vagy tán sok is van. E' hiányt már rég érzették apáink, mit uri méneseink' hagyományosai, tudnillik hibákkal elborított korcsai égbekiáltólag bizonyítanak. Ők — apáink — hihetőleg így okoskodtak (mert kiki maga tudja legjobban, hol szorítja a' saru): "Milly élet 's aránylag milly erő van lovainkban! csak volna annyi tehetségük mint készségük, 's felelne csak testalkotásuk vérük' pezs-gőségének meg, valóban tündér teremtmények lennének; de hiába, erős alkotás nélkül végre csak kifogy a' pára, 's elegendő test nélkül nem győzi a' lélek. Hajdanta, még mikor eldődink nem ismeretek szekeret, hintót, üveges kocsit, 's mindigi csatáik közt szüntelen idomításban levén tán madárhúsuabbak is voltak mint mi, akkor, ki tudja, tán be is érték tüzes de apró lovaikkal, noha bár azon időkben is — ha igazat mondanak krónikáink — néha néha hol egy kissé több erő, hol egy kissé szaporább futás mintha nem igen ártottak volna. Megváltoztak azonban az idők, lelkesedés helyett mind inkább eltestesedtünk, 's a' bő termésü, Duna Tisza mossa Kanaan' malasztjai 's édes nyugvásaink közt mind inkább hízunk 's nehezedünk, úgy hogy lóruul jobbadán le, már már csak hintókban sőt üvegesekben is ülünk. Vastagabb úri test vastagabb lótestet is kíván, 's ezért nagyobbítsuk lovainkat!" — 'S ez, tudnillik e' hiány' elismerése, 's annak pótlása iránti határozat helyes vala, mert minden kor-

nak vannak bizonyos szükségei, mellyeknek kielégítésére törekedni kötelesség; csakhogy — mint a tapasztalás mutatja — azon utak választása nem volt szerencsés, mellyeken a' kitett czélt elérni remélék. Ők ugyanis így okoskodtanak továbbá: "Lovaink vékony 's parányi testüek, vérük *) ellenben elég van; mit tegyünk? Olly ménektül kell tenyésztenuk, mellyek nagyok és jó vastag test-alkotásuak, ha nincs is vérük, minthogy ez kanczáinkban ugy is untig van; mert így természetesen (!) felette jó ivadékaik lesznek, a' mén kipótolván azt, mi a' kanczában hibázik, a' kancza viszont azt, mi a' ménbea pótlandó; nagy és vastag csontu lovak pedig Holsteinban, Dán-, Spanyol (?) országban 'sat. találhatók; — hozassunk méneket tehát onnan, 's bizonyosan olly lovakra teendünk szert, millyenek nekünk kellenek!" 'S nem tagadhatni, az érintett okoskodás' fonala mintha felette józanul folyt volna, mert hiszen szinte illy formán hangzik: "Csupa víz elrontja az úr' gyomrát, csupa bor ellenben megkábítja fejét, keverje tehát egyenlő mértékben a' kettőt össze, 's meglássa, olly italt 'teremt', mellynél szomjuság ellen jobb nedvet nem gondolhatni." Azonban csak az a' bökkenő, hogy tenyésztés' tárgyában, a' természet' mély titkai közt, nem megy a' keverési eszközés illy simán, illy igen egyszerűen 's illy vert uton, hanem az, mit a' Tekintetes

*) Vér alatt nemesség; nemesség alatt pedig arab vagy angol telivér értődik.

vagy Méltóságos úr, sőt még az Excellentia is nagy pathossal 's nagy belső elégteliséggel axiomának állíta, nem ritkán — mint mostani időkben sok egyéb körül — akkor lódolgában éppen ellenkezőleg ütött ki, 's nem axiomának hanem a' legkomolyabb arcvonások' 's legnagyobb gravitas' daczára valóságos és nevetséges csalképzetnek mutatkozott. Ugyanis teljes világosságban fog az előtt, ki készakarva szeméit be nem húnja, de részrehajlatlanul látni kíván, állani, hogy mind Erdély- mind Magyarországbán általán véve szinte sehol sem volt már jó ló egyebütt lelhető, mint adózók- 's olly méneses gazdáknál, hol a' most említett, tetszetősnek látszó, de, a' tapasztalás' bizonyosága szerint, 'természettel viszás' úton semmit sem rontottak; ott pedig teljességgel nem találkozott, hol e' heterogen vérkeverési methodust minden systema nélkül már régóta üzték; minthogy — 's erre vigyázni kell — valamint mestiz juh utáni tenyésztésnek rossz következése nem tűnik olly igen szembeötlőleg az első 's második nemzedékben elő mint később: ugy korcs 's igen heterogen lovak közti tenyésztés' átka sem mutatkozik az első ivadékságnál, de bezzeg annál inkább bünteti a' kevély 's elbizott természet-javítót (?) a' jövő lét-fordulatokban.

Hol lódolgában semmit nem tettek, vagy keleti vérrel munkálódtak, ott kicsi maradott az ugyan, de maga nemében felette jó; hol ellenben mindenféle fajtákat minden rendszer nélkül összevissza ke-

vertek, ott évről évre távolabb estek jó csikók' nevelésétül, a' remélett czéltul, mig végre némelly ménesek, mellyeknek nagy része ugyszólván maga magában már eddig el is enyészett, olly vékony lábu, kosorrú — négy főbül szinte kereket lehetne alkotni — hosszú fülü, 's vizás söt émelyes tekintetü lóöszvérekkal vagy öszvérlovakkal ajándékozák meg a' világot — azaz ollyas állatokkal, mellyekről bizony veszélyes volna becsületi szót adni, lóvak e, öszvérek e — hogy 'ki hallani 's látni akar', valóban nem tagadhatja a' honi volt lónevelési methodusnak természet-elleniségét. Mibül többi közt azt tanulhatni, hogy valamint sokkal hasznosb mind egyesek — mind a' nagy községre nézve, inkább semmit sem tenni söt alunni, mint tulságok 's félig meddig megemésztett theóriákkal lépni fel: úgy sokkal józanabb, a' természet' adományait is saját nyereségükben meghagyni inkább, mint azokat, 'javítási szesztül' indítva, minden megfontolás 's előbbi tapasztalatok' használása nélkül otrombául megrontani. Tekintve a' mi legszámosb magyar úri méneseink' elkorcsultát, és milly elbizottsággal eszközöltetett az, a' legszívrehatóbb tudatlanság közepett, akaratlanul is azon dilettant Excellentia kertész anecdotája jut eszünkbe, ki a' kisdud körtét tök-oltással gondolta legbiztosabban 's legtermészetesebben (!) nagyobbíthatónak.

'S im ugy látszik elég okot hoztam fel, általán véve miért gondoltunk inkább angol telivért ma-

gyar lovaink' javítása végett használandóknak, mint keleti zagyalékot, 's miért folytatjuk e' tervet most is. Legelsőben az ismeretes vér tanácsolja azt, 's aztán azon biztosság, aránylagi olcsóság és könnyűség, mellyel angol telivért szerezhetni, mig a' keleti lovak körüli veszély, idővesztés 's hozatali költség igen nagy; továbbá az eddig nyert tapasztalás ví mellette, 's Angliának virágzó állapotja lódogában, minél fogva Francia-, Német-, Lengyel-, Muszka- 'sat. országban, hol a' lótenyésztés' főlemelésére ezelőtt jobbadán csak keleti vért használtak, lassanként mind angol telivérrel cserélik fel ezt; 's végre azon factum — melly honi lovainkat tekintve leg és legnagyobb nyomadéku, mert közönséges 's régi tapasztalásnak felette drága jóllehet igen sajnós gyümölcse — hogy holsteini, dán, spanyol 's több efféle faj kicsi lovaink' testét magasztja ugyan, de javítását sehogy sem eszközli, a' keleti vér viszont, habár némi esetben, mikor véletlenül eredeti vala az, nem rontott sőt javított honi fajtáinkon, bajunk' gyökerén azonban még sem segített, 's nem is fog segíteni örökleg. 'S pedig azért; mert kicsiség, test' hitványsága az orvoslandó baj, 's ezen keleti vér nem segíthet, miután, ha tiszta, szinte még apróbbakká sülyeszi lovainkat, heterogen vérü nagy lovak ellenben magasztják azokat ugyan, mint mondám, de minden aránybul kivéve szinte haszonvehetlenné teszik; 's ekkép: vagy az egész hont nagy 's erős alkotásu német vagy

más efféle kanczákkal kell ellátni, mert illyesekre a' tiszta keleti vér inkább illik, 's így az annyira hasznos (!) arabomaniát kevesb kárral elégíthetik ki az illetők, vagy, minthogy ez könnyen nem teljesíthető, sőt lehetetlen, és 'maniák' soha sem vezetnek jóra, honi eddig elé még egészen el nem zagyvitott vérünket homogen vérrel szükség javítnunk, melly — 's itt fekszik a' dolog' veleje — nagyobb testben foly, 's ez nem egyéb, mint egyedül az angol telivér; nem mindnyája ugyan, korántsem, mert e' közt is, utálatos póklábu gebe akárhány van, hanem derekabbja, válogatottabbja.

Ha, miként apáink képzelték, honi 'tüzeseinket' brabanti 's efféle fajjal lehete sikeresen nagyobbitni, és illyes nemzők' ivadékai atyjuk' testével 's anyjuk' tüzevel lépének vala fel, akkor lódogában minden rendben volna már. De bezzeg, a' nagy természet nem enged illy felette könnyen koholt combinatioknak, hanem rendszerént egyedül szünetlen szorgalom- 's állhatatosságbul fejlett tapasztalás- és tudománynak szokta végre megadni magát. 'S ekkép lótenyésztés körül is mennyi költséggel, milly idővesztéssel, mennyi próbatétellel kellett megvásárlani azon keveset, mi a' tárgyul eddigelé kiviláglott; 's mit aránylag olly kevesen tudnak, midőn a' nagy rész, mintha örök setétségben volna, még az élő factumokat sem látja; mint például ezek:

'A' kancza adja meg a' csikó' helyes testét, a' mén viszont szellemi tulajdonira hat inkább, ugy

hogy német kancza- 's keleti méntül nemzett csikó, ha azok maguk' fajtájukban egyébiránt derekak, alkalmasint helyes leend, tudnillik haszonvételre, de további nemzésre, a' most érintett elv szerint, csak a' kancza; midőn megfordítva a' német mén 's keleti kancza utáni ivadék bizonyosan alábbvaló lesz, mint nemzőinek akármellyike volt, 's illy fajzat' későbbi nemzedékei még inkább elmecsevészülnek, mig végre igazi szörnyekké válnak.'

'Minél nemesb a' vér, és több a' pára, annál kevesb a' test, vékonyabb a' csont; és viszont.'

'Egészen heterogen vér szép idomba soha nem forr egybe, sőt minden nemzedék után inkább elágazik; igen közeli atya- 's anyafiak' nemzése ellenben elfajulásra vezet' 'sat.

Már ezek miért vannak így és nem máskép, 's a' természet, negédjei vagy kitérhetlen szoros határai közt illy törvényeket miért tart, 's miért nem másokat? az olly kérdés, mellyre felelni nem könnyű, 's a' természetnek tán csak olly buvára fejtethné meg, ki annak okát is bizonyos elvekre volna képes állítani, hogy például miért szakad a' szamar' és ló' ivadékában, az öszvérben, a' nemzői tehetőség tökéletesen meg? Midőn azonban illy kutatások, 's felfödözési törekvések, jóllehet igen érdekesek, inkább a' bölcselkedő' körébe valók, 's mezei gazdának, lótenyésztőnek fő utmutatásul legbiztosabban a' következtetési módszer — *methodus inductiva* — szolgálhat, hogy tudnillik "ez 's amaz

igy van, 's nem máskép": ugy hiszem, a' külön lófajták' mimódoni összekeverését 's általában a' tényésztés' minden részleteit is tanácsosb nyert 's idő által ránk szállott tapasztalások után eszközteni 's ezeket körülményinkhez alkalmazni, mint problémák' fejtegetései közt az analysis' tömkelegiben tébolyogva hasztalan theoriákat szaporítani jó lovak helyett. Mi okbul mink telivér ménnek és kanczák' kihozatalával még nem meriténk ki eszközlésinket, de mennyire tőlünk csak telett, elméleti szemlélődések helyett egyenesen a' gyakorlat' és régi tapasztalás' utjára állánk.

Józan gyakorlat és tapasztalás azonban, lótenyészés körül, félretéve minden 'maniát' — és valóban ki embertársai- 's hazájának sikeresen szolgálni kíván, efféle hiuság' szüleményeit egészen elnyomni köteles — valljon hol létez? A' legközelebb lefolyt husz évben a' continensen már sok idomult Britannia' példája után, 's a' lódogát minden részleteiben a' vak véletlennek parlagibul kivéve sok azt a' megfontolás' mezejére emelé már, 's így a' legközelebbi évekrül nem szólok; de azelőtt, bátran állíthatni — akármilly ménesek vagy egyes lótenyészők felé forduljunk is — lódogában minden, hol bevett szokás, hol képzelt theoriák szerint, de mindenütt teljes zavar és sötétség közt vitetett, 's rendes, következetes, valami előleges tapasztalásra alapított systema' követésének több nemzedéken keresztül sehol legkisebb nyoma sincs, hanem an-

nál több próbatételek' és kapkodások' jelei mutatkoznak mindünnen, miknek eredménye rendszerint elhibázott lön. Hol tenyésztetett a' continensen egyetlen egy ló is, mellynek származását ötven évre — 's ezekbe az utolsó husz évet is bele számíthatni — tisztán és hitelesen mind a' mén' mind a' kanca' részéről fel lehetne vinni? És hát a' nevelésről, a' serdülő lovak' kifejtéséről — gymnastikájáról — hol lelünk okszerinti, a' természettel egybehangzó 's külön külön célaink' eléréséhez alkalmazott cselekvés- és bánásmódot?

Valóban nem helytelen torzképül jelenik meg előttünk azon, mindent sült galambként tátott szájjal a' természettől váró tespedési aluszékonyosság, vagy azon felszínes 's mégis elbizott javítási felfuvalkodottság, melly a' continens' azelőtti 's jobbadán még most is élő lótenyésztőinek mását félre nem ismerhetőleg állítja előnkbe! 'S milly eredeti képekre találunk e' tekintetben még Magyarország' határai közt, hol csak kevéssel ezelőtt csikóik' származásáról legtöbb ménesgazdáink nem igen tudtak egyebet mint hogy atyjuk is ló, anyjuk is ló volt, valamint a' vargánya' eredetéről is tudjuk 'mibül' lesz; honnét a' Magyaroknak paripája, mint a' köz példabeszéd tartja, eddigelé szoros elvek szerint, nem is igen 'tenyésztetett', hanem jobbadán csak úgy 'termett' mint a' gomba *). A' nevelési mesterség körül pedig annyira fejlett ki a' köz tudomás, hogy

*) A' közmondás így hangzik: "A' paripa terem."

már kiki tudta! mikép a' nevendéket télen szénán szalmán tartják, kikeletkor fűhegyre verik, nyarat-szaka pedig legelón 'él a' hogy él', vizet iszik, 's végre 'lesz belőle a' mi lesz', mikor aztán vagy nyereg alá vagy hámba jut, 's haszonvétef' tekintetében 'ollyan a' millyen'; pont, vége!

Kérdem tehát: 'Lótenyésztés 's lóképzés' dolgában valljon hol létez eddig, utmutatásul szolgálható minden oldalú tapasztalás?' Mire saját becsületes meggyőződésemmél fogva azt vagyok kénytelen válaszolni:

Gondolkozónak 's magát kedvencz képzetek 's szenvedelmek által elcsábítani nem engedőnek e' tárgyban is mint egyebekben 'Sehol sem' 's 'mindenütt', azaz 'sehol sem' egészen kimerített, javíthatlan 's minden esetre alkalmazható alakban, 's 'mindenütt' némiék' utánzására, némiéknek ellenben gondos elkerülésére. Követésre méltó Britanniában létez legtöbb, kikerülésre viszont a' continensen, 's kivált hazánkban, jóllehet ott sem tökély minden, 's itt sem vagyunk teljes hijával minden jónak. Ugy hogy az elfogultlan, ki nem kirekesztőleg saját nézeteinek — vagy, többszer nem nézeteinek, de tudja! minek — fényét kíváncsi terjeszteni, hanem valóságosan és bona fide csak a' dolog' sikere után törekedik, bizonyára általánosan Anglia' példáját fogja követni, a' szárazföldi közönséges módszernek pedig hátat fordítand, egyébiránt ott is itt is téve kivételeket a' főszabálybul.

És ha most tudakoltatom, “valljon melly tehát az angol és continensi systema, mellyrül szót tevék, ’s mi különbség köztük?” ím ezekben összeítem ez alkalommal, eddigi tapasztalásimra alapított nézetim’ kivonatát:

1. Angliában több egészen elkülönzött faj van, mellyeket minden keverék nélkül kirekesztőleg mindig saját vérükben tenyésztnek, javításukat egyedül derekabb és egymáshoz illőbb párok’ összebozsátása, jobb tartás, és ivadékaik’ czélirányosb nevelése által eszközölve — holott a’ szárazföldön ’s kivált honunkban illy tiszta, mindig ’s mindig azon-egy vérbeni nevelés felette ritka, sőt, mennyire Magyarország’ uri méneseit illeti, nem is létez.

2. Britanniában a’ most érintett néhány fajon kívül, minden egyéb ló: ‘keverék’, valamint a’ continensen ’s honunkban is az; csak azon különbséggel, hogy Angliában azon czélt, mellyet külön fajok’ keverése által érni akarnak, szorosán tartják szemben, ’s külön külön szükségekre bizonyos systema szerint tenyésztnek külön külön lovakat, ’s ezeket, czélaikhoz közelebb juttathatás végett, különbözőleg is nevelik; midőn a’ szárazföldön a’ lovak’ használása koránt sincs annyi czélokra elosztva, sőt — mint nálunk — csak úgy szólván ‘mindenesek’ vannak, ’s így nem létez a’ különfajú párok’ választásában ’s ivadékaik’ nevelésében azon szabattosság, melly Britanniában hosszabb tapasztalás által már sikeresen gyakorlatba jött, de a’ continen-

sen, mi a' párasítást illeti, az ha nem is mindentül 's mindenütt, hanem bizony felette sok által 's számos helyeken a' pusztá 'véletlen' - nek hagyatik át, míg elhatározottan a' lónak egy vagy más célra jó elevei, azaz már csikókorábani nevelésérül vagy inkább kifejtésérül nem hogy szó volna, de illyes egyenesen még károsnak is tartatik.

3. Britanniában valamint a' tisztán fajzott vérekben ugy a' külön keverékek' nemzésében is mindig gondosan kerülök az 'igen közel rokonok' egybekelését, mint hosszú tapasztalás által bebizonyult valami felette károst, 's továbbá gondosan kerülök az igen heterogen fajok' rögtöni egybekeverését is; midön a' szárazföldön sem az elsőre sem a' másokra nincs nagy figyelem, sőt honunk' némi méneseiben *systematice* — mintha szántsándékkal vékony csontú puha birkát akarnának asztalra jó izü sültnek nevelni — nem csak közel rokonoknak egymással, hanem a' nemzőknek nemzetteikkel párosulását is készakarva eszközök; a' külön fajok' egybekeverése iránt pedig — bár milly heterogen legyen is vérük — koránt sincsenek elegendő scrupulositással.

4. Britanniában, mint érintém, némelly fajokat mindig tisztán saját vérükben tenyésztének, a' többi lótenyésztmények ellenben keverékek, vagy ugyszólván valódi 'műcsinálmányok' — *artefactumok* — 's ezeknek — 's itt vigyázni kell — általán véve szinte mindig telivér mén a' nemzőjök, törzstartójok, 's csak a' kanczák' különfajúsága 's test-

állása által eszközlik a' külön árnyéklatu ivadékok' tenyésztését, minek következtében A-tul Z-ig minden célra, mellyre ember lovat csak használhat, Britanniában találja azt fel legtökéleteseb mineműségben, 's aránylag legnagyobb számban; a' continensen viszont, valamint az egy fajbani tiszta nevelést állhatatos szabatosággal 's minden oldalú tudományos nézetekkel nem eszközlik, ugy valami nemző-törzsrül, mellynek minden keverésben mégis ugyanazon vérnek kellene maradnia, mondjuk ki egyenesen, nem hogy tapasztalásuk és erre alapított tudományuk de még képzetük sincs, sőt sok tenyésztő, illy tudom neki furcsán hangzó ujságot tán most hall legelőször!

5. Britanniában a' lótenyésztést köz szellem pártolja, ahhoz nagy és kicsi járul tehetsége szerint, 's ott a' lovak' becse mindigi próbatételek által tapogattatik ki; holott a' szárazföldön — kevés kivétellel, mint tán Meklenburg' 's Normandia' némmelly kerületiben — sehol sem divatozik köz szellemű lótenyésztés, 's ahhoz aránylag csak felette kevesen járulnak; mi pedig a' próbatételeket illeti, azok itt nagyrészt commissiói elhatározatok, czirkalom-mérések, szóval képzeleti vagy theoriai 'ugy akarjuk' 's haszontalan fecsegések által már tökélesen kimerítvék. 'S végre

6. mi legfőbb 's azon tengely, melly körül minden forog: Britanniában a' lótenyésztést egész fogalmában ugy tekintik mint gazdasági 's kereskedési

tárgyat, 's így gazda- és kereskedő-szemekkel nézve mint valami ügyet *); midőn a' continensen azt inkább csak lovagi 's egyedül nemesekhez illő foglalatosságnak tartják, 's ekkép az, jobbára csak a' bajnokiság 's heraldika' üvegein csillámlván keresztül, inkább csak úgy mutatkozik, mint valami időtöltési, noha sok becsülettel járó, de felette drága uri szenvedély.

'S im itt van előttünk fővonalokban az angol és szárazföldi lótenyésztés' szellemének különbözősége, olly figyelmeztetéssel mindazáltal, hogy valamint e' mostani legközelebbi fejtegetésemben mindenüvé, hol csak alkalmam vala, '*általában*', '*jobbadán*' 's hasonló, kivételeket engedő szókat szurtam, úgy azt itt megint ismétlem; mert távul vagyok annak vitatásátul, mintha Britanniában kivétel nélkül a' most érintett mód szerint cselekednék min-

*) Azon képzetet, mellyet a' német '*Geschäft*' szóval jelel ki, itéletem szerint magyarban igen jól adhatni '*ügy*' által. Mit e' szónak eddigi majdnem kirekesztő használása per' 's hasonló tárgyak' kifejezésére, éppen nem tilt; hanem ebből inkább csak az tetszik ki, hogy a' magyarnak eddigelé nem igen volt más ügye, mint egyetnemértése 's így perlekedése magával, másokkal, egybeköttetésivel, az egész világgal, 's szinte a' félország csak illyes kereset után élt, 's ekkép mig sorsa illyes vala, a' privat 's nemzeti hasznos dolgokban olly kevéssé használt '*ügy*' szót leginkább az említett jelentésekben gyakorlotta; midőn mostán szabad remélni: az '*ügy*' szónak használására többszer forduland olly tárgy elő, melly körül sokan fáradoznak kézfogva, 's ezentul jobb dolgunk is lesz, mint örök-ké egymással ellenkedni; 's így olly arányban fog szaporodni az '*ügyök*', mint a' millyenben kevesedni az '*ügyész*'.

denki, 's ott csupa okszerű lótenyésztő laknék, vagy viszont mintha a' continensen 's hazánkban senki sem fogta volna fel a' dolog' fonalát valódi végén, vagy inkább 'e le jén' még, 's itt éppen senki nem tudna a' lótenyésztéshez valamicskét; de csak azt vagyok bátor erősíteni, hogy a' lóhoz éppen nem értők Britanniában csak kivételként léteznek, valamint a' szárazföldön 's így nálunk viszont a' lóhoz értők képezik a' kivételt, mikép — 's ezt milly botránkozva vegye is sok — Britanniában, jóllehet ott senki sem hiszi magát 'lóra születettnek', 's illyessel nem is büszkélkedik, mert nem tartja azt derekabb teremtménynek, ki lovagol mint ki nem lovagol, de azért jár igen sokat lóháton, mert ezt egészségesnek, étvágyat szerzőnek, és általában egy tökélylyel többnek tartja — Britanniában, mondom, valódilag több gyerkőcze ért lóhoz, lóneveléshez 'sat. mint Magyarországbán férfi, hol e' tárgyban is mint számtalan egyébben inkább csak képzeletink' bábjain nyargalunk, 's általán véve sokkal többet fecsegünk mintsem tennénk. 'S pedig azon egyedüli okbul, mivel mig mi szárazföldiek 's kivált magyarok legtöbbit 's így a' lódogát is a' költészet' és régi feudalismus' nimbusába állítjuk, 's ekkép örökleg csak principiumokkal bajlódván felette rossz számolók vagyunk, addig Britanniában szinte mindent 's így a' lóval bánást is a' praxis' határai közé helyezik, 's midőn legfőkép mindenben valódiság után törekednek, rendszerint számolásaik-

han sem hibáznak. Miből valami felette nevetséges sül ki, ugyanis:

‘A’ felszines vizsgálók, ’s ezek közt leginkább a’ francia theoreticus irók az angolok’ lódogáiban sikerét — miután ezt nem képesek tagadni — legfőképp azon köz szenvedelemnek tulajdonítják, melylyel ezek versenyzéseiket, róka-vadászatikat ’sat. üzik, ’s e’ szenvedelmet az érintett fürkészők ’s könyvkoholók, a’ dolog’ mélyébe legtávulabbrul sem hatván, sőt nem is sejdítvén, mintha tán még sem az angolok hanem ők játszanák a’ bolond’ szerepét, mindig valami mania’ színében festik, melyly az angolt legott megragadja, mihelyt lóverseny, róka-fark, ’s kivált a’ fő nemzeti szenvedelem a’ ‘fogadás’ jó szőnyegre, ’s ő illy alkalommal kivétel nélkül mint valami eszeveszett ’s valami daemon üzte lény, nem is tudván mit tesz, türhetlen ’s őt egészen legyőző szomjának kielégítése végett ezreket, sőt egész értéket is költeni ’s hajszára függeszteni kész; holott, ha csak egy kissé saját szemünket, ’s nem másokéit akarjuk használni, igen könnyen földözendjük azt: hogy lódogában is, mint sok másban, mi szárazföldiek vagyunk a’ józan uton kívül, ’s nem az angol; bennünk a’ szenvedelem ’s vak indulatosság ’s nem benne; saját számolásink hibásak, ’s nem az övéi, ’s így mi cselekszünk otrombául ’s nem ő; mikép igazságos híró előtt nem őt érinti a’ helyreigazítás, guny és lekaczagás, hanem minket!

Az angol, a' világ' legszámolóbb nemzete, melly semmit sem tesz előleges hidegvérü egybehasonlítás nélkül, éppen e' tárgynál ragadná el a' féket, 's éppen itt szünné meg számolni? És egy egész nemzet századok óta olly szenvedelemnek volna rabja 's játszi labdája, mellynek semmi alapja nincs? Milly felszines, nevetséges nézet, 's mennyi önhittség, szemtelenség lappang alatta! Az egyiknek — az angolnak — erőműve felségesen forog, a' másiké — a' continensié — akadoz; 's most a' helyett hogy ez az első után rendezködnék, legkisebb vizsgálatra sem érdemíti: valljon mi forgatja azt olly jól, de tüstént nagy büszkén elítéli, mindenkit bűnös majmolással vádol, ki annak utánzására törekedik, és ha végre század ótai sikeres és mindig sikeresb keringését már sehogysem tagadhatja, akkor annak kürtölésére kiszti őt vak buzgalma, mintha azt rendes mozgalomban valami bolond szesz hajtana és tartaná, mellynek semmi józan oka! Az egyik, a' szárazföldi — 's mindig csak lódolgárul szólok — alig ismeri a' legegyszerűbb számolás' szabályait, 's ugyszólván csak most kezdi az *egyszer-egy*, midőn a' másik — az angol — már problémákat fejtett, mit a' világos nap ellenmondhatlanúl bizonyít; 's így azt lehetne gondolni 'amaz ettől tanul', de korántsem, mert 'hisz' az utánzás szégyen!' sőt a' rossz számoló bírálja a' jó számolót, az oknélküli gunyolja az okszerintit! Valljon nem fölötte nevetséges-e ez? Pedig hogy úgy van 's nem különben,

's az angol jár helyes uton és nem mink, arrul nincs kétség; mert kérdem, 'Ki cselekszik józanabbul: az e, ki a' régi tapasztalás' vágásában haladva a' természettől elkülönzött fajokat örökös fentartásuk végett gondosan minden keverék nélkül mindig saját vérükben tenyésztí, 's javításukat egyedül derekabb és egymáshoz illőbb párok' összeadása, jobb tartás és ivadékaik' célirányosb nevelése által törekedik eszközteni, 's mind ebben rendet és következeteséget tart; — vagy tán az, ki senki' tapasztalásával nem törődven maga akarja azt A-tul Z-ig kimeríteni; sem tiszta vérü tenyésztést nem eszközölvén, sem bizonyos rendet és consequentiát nem tartván? Ki cselekszik józanabbul: az e, ki lovak' haszonvételét bizonyos okokra állítva azokat úgy osztályozza el, mikint civilisaltabb nemzeteknél kutya-faj vagy keverék is nem csak egyetlen egy van, mint a' töröknél, de külön külön célra, agár, kopó, vizsla 'sat. tartatik, és senki agárral nem fürjész, kopóval nem agarász 'sat., ezen elosztályozást azonban nem hagyja a' vak véletlennek át, hanem a' külön fajok' egybekeverését 'haszonvételre' a' tett tapasztalás' utján systematice viszi végbe, valamint a' serdülő ivadékokat czélszerűen és egykori haszonvételükhöz irányzottan idomítja; vagy tán az cselekszik józanabbul, ki a' lovak' 'haszonvételi' és 'tenyésztési' tulajdonát — melly két egészen különböző tekintet és cél — még csak theoriában sem fejtegette, annál kevesbé gyakorolja praxisban,

a' külön fajok' egybekeverését pedig, a' ló' belső tulajdonival 's eredetével egy cseppet sem gondolván, egyedül annak külseje szerint úzi, vagy még ezt is elmulasztva, abban meríti ki tágas tudományát, hogy nemzésre akármilly eredetű, testállásu, korú 's tulajdonú párokat használ ugyan, hanem csak arra figyel — mi egyedüli föltétele — mikép a' nemzőknek egyike mindig mén, másika ellenben mindig 's okvetlenül kancza, és mind a' kettő mulhatlanul ló legyen! a' nevendékek' tartását 's felnevelését továbbá olly főkre bizza — mellyeket egyéb-iránt, ha meg nem vallja is, jobbaknak tart a' magáénál, mert bennük helyzi legfőbb bizodalmát — kik etetik itatják a' természet' utján serdülőt, 's ezt vagy igen gyenge korában árkányozzák ki, csakhamar maguk közül a' legizmosabbat ültetvén rá, ki aztán 'kitanítja'! vagy minden időn tul hagyják a' ménesben sétálni 's heverni, hogy aztán majd ha egyszer megnőtt, annál sebesebben vágathasson, annál magasbat szökhessék. 'S tovább kérdezem, ki cselekszik józanabbul: az e, ki számtalan próbák és több nemzedék után nyert tapasztalások' következtében — mellyekről legpontosabb feljegyzéseket tart, és ezeket gondosan használja is utmutatásul a' tiszta fajzásban — soha igen közel rokonokat nem elegyít; vagy az, ki sem tapasztalásra sem a' természet' rendszabásaira, mellyek itt eléggé világosak, nem hajtván, és soha legkisebb vagy legalább eléggé hiteles feljegyzéseket nem téve, a' tenyész-

tésben semmi rendet nem tart, hanem csak a' vak véletlennek ösvényén botorkál, vagy, mert selyem-birka-tenyésztés körül sikeres volt bizonyos fokig a' legközelebb rokonok' párosítása, lovak' nevelésében is csak ezen üdvösséges uton jár, nem tudván, hogy befajzás astheniára vezet, 's így ott, hol finom gyapju vagy kevesebb csont, gyengébb ideg 's puhább hus kell, igen célirányos; hol ellenben, mint lovak' tenyésztésében, megint erő a' legkívánatosb tulajdon, 's kevés csont, gyenge ideg, 's puha hus kárhuzatos, ugyanazon befajzás céltul távolít; 's ekkép mind a' kettőt — mi egyébiránt bizonyosan legkéjelmesb volna — sehogy sem lehet azonegy uton elérni, hanem számos egyéb tekintetek mellett, mind az egyik mind a' másik cél't éppen ellenkező irányban kell keresni. Ki cselekszik józanabbul: az e, ki egy tiszta ló- magsereget állandóul fentart, 's — itt vigyázni kell — mind azon módokhoz is nyúl, mellyek ezen öröki fentartást biztosan és sikeresen eszközlik, ugy hogy száz árnyéklatban mindig meríthet e' bő tiszta forrásbul, legyen a' cél akár ezen eredeti vér' további tenyésztése, akár annak egybekeverése bármilly fajju kanczákkal, mellyeknek mén ivadékai — kevés kivétellel 's csak egy, legfőlebb két nemzedéken keresztül — rendszerint kiheréltetnek, és, anyjuk' 's külön külön idomításuk' minőségéhez képest e' vagy ama' szolgálatra levén alkalmasbak, mihelyt azt betöltik, rendeltetésüknek vége, midőn a' kan-

cza ivadékok viszont haszonvétel mellett — kivéve a' kiveendőket — további tenyésztésre fordítanak; vagy tán az cselekszik józanabbul, ki a' tenyésztés' titkaiba sehogysem hatván nem is veszi észre hogy illy eredeti tisztán tartott 's annyira javított magfaj létez, 's milly jó volna tán effélet birni, melly magában mindig tisztán fennállana, 's mellynek vérével más fajokat is kevervén minden használatra lehetne tenyészteni czélirányos lovakat, vagy ha illyes 'valami' szemet kápráztatólag, mint kívánatos, hasznos, sőt elmulthatlan, már valahára kemény vagy tán igen is 'puha' agyát meghatá, nem hogy azon módokhoz kész volna nyulni, mellyek a' nemes vér' mindigi fenmaradását létesítnék, de még annak elvét, mi azt életben tartja, sem fogta fel, 's így azt vak buzgalmában gonykaczagással illeti, sőt ha birja, tehetsége szerint gátolja is, mint Amerika' erdeinek azon szőrös lakosai, mellyekről már ezelőtt tettem valamelly írásomban említést, bámulják és kedvelik ugyan a' tüzet, az okozatot tudnillik, de soha nem birják átlátni, mi tartja fenn azt, 's hogy tovább lobogtatása végett fát kellene rakni rá, 's így ezt soha nem is cselekedvén, nem használják az okot, melly a' kívánt okozatot következtetné! — Ki cselekszik végre józanabbul, ki számol jobban, és ekkép kinek fején fityeg tulajdonkép a' csörgősapka: azén e, ki minden tettét, valamint lovainak tulajdonit őszinte kitapogatasra ereszti, 's minden cselekvésit a' lehető legnagyobb világosságba állítván

mindig 's mindenkit 'őszinte próbatételre hív ki'; — vagy tán azén, ki magát 's másokat szüntelen mystificálván, soha őszinte próbát sem cselekvései sem ivadékai körül nem tesz, de valamint ő hisz vakon, ugy azt kívánja 'mások is higyenek szembehúnyva'; ki a' csörgő-sapkás, kérdem: az e, ki a' lódoglát gazdasági tárgyként fogja fel, hol nyereség a' fő cél; vagy tán inkább az a' szenvedelmi híg velő, ki azt, tudja! milly költői 's heraldikai színbe törekedik állítani, hol pénzt nyerni szégyen, sőt ezt, én legalább nem értem milly furcsa becsület miatt kutba háyni 's így veszteni kellene? Az e a' hagymázos, ki ámbár dolga igen jól forog, mégis minden javításra ébredt és fogékony, minden lépéseit tudomány 's szoros elhatározottság után irányozván; — vagy tán az, kinek jöllehet erőműve inkább hátra felé mint előre mozog, felfuvalkodottsága közt semmi oktatást el nem fogad, sőt nevetséges göggel ő kritizál, ő professoroskodik, ő oktatgat legtöbbet, 's legkevesebb skepticismussal! 'sat. 'sat.

'S ím itt van fő vonalokban, csak egy kissé más színekben ismét előttünk az angol és continensi ló körüli gyakorlatok 's nézetek' általános rajza, egyik az angol, másik a' szárazföldi módszert képezvén; miknek egybevont torzképe rövid vonásokkal az, hogy a' hideg 's ősz de sikeres számolót, ki tanulni még mindig kíváncsi, a' vak szenvedelemtül űzött csörgő-sapkás gunyolja, valamint nem ritkán

Bedlam' és Charenton' lakosi is felvigyázóikat hiszik észbódultaknak.

Miknek egybevonásából tán kiviláglandik, mi-kép igazunk volt, nem csak az angol telivéreket megszerezni — mit a' Maréchal tanácsol; hanem azon nemzet' lónevelési rendszerét is felfognunk, melly a' telivéreket tenyésztí — mitül viszont óvja a' Maréchal a' Magyart. De a' helyett illy sententiákkal ajándékozza meg: "Használjanak a' magyar tenyésztők angol telivért; — legyen Magyarország-nak hitele, macadamisált utja, vízcsatornája; — ültetessenek fák; — a' vaskapu ötszáz *) ölnyi hosszúságra csatornázassék; 'sat." Miket könyvbe iktatni könnyű, valamint nem nehéz à la Henri IV még azt is felkiáltani: "Minden szegény ember naponként egy főtt tyúkot leljen fazekában!" De a' 'hogyan', a' 'mikép', az alkotja a' bajt, és azon előzményeken, mellyek' hijával ollyféle sentenciák csak mindannyi pusztá szók, azokon nem könnyű átesni, kivált olly régi honban mint Magyarország, hol a' legjózanabb újítás is annyi megrogzött szokással, sőt annyi egyes érdekek jön összeütközésbe. 'S ily-

*) A' mi, e' tárgy iránti csekély ismeretem szerint mintegy 900 ölecskével kurtábbra váгна. Meglehet azonban: a' Maréchal is azon török mérnök által lön értesítve, kit Orosz úr '*Terra incognita*'-jában mint olly varázslót hoz fel, kinek megjelentével a' helyszínén már több év óta munkáló magyar mérnökök' szemeiről egyszerre lehullott a' fátyol, 's minden nehézségnek rögtön vége szakadt.

lyesek' fenekére a' Maréchal, magyar honunkat mustrálván, valóban nem szállt, sőt a' lótenyésztést illetőleg még felszínleg sem gondolkozott, mert más-ként nem kárhoztatná a' lóversenyt, valóban nem; minthogy — és itt kérem Orosz úr 's Pesti Lajos' figyelmét — 'rendesen 's állandóul megalapított lóverseny nélkül soha nem tartandja és tarthatja magát fen teljes tisztaságában azon nagyobbított keleti faj, melly Anglia' lótenyésztését annyira felemelte, mellynek neve 'telivér', mellyet a' Maréchal és ennek közvetítésével Orosz úr 's Pesti Lajos számunkra ajánl, 's mellyet ugy kell tekinteni mint nemző-törzsét minden kevert vérnek, 's mellynek hijával józan 's okszerinti tenyésztésről, mai szükségünket tekintve, csak álmodni sem lehet. 'S azon okbul nem állhat fenn illy törzs-faj rendes és állandóul megalapított lóverseny nélkül, mivel a' nagy közönség sokkal jobban számol mint Pesti Lajos, Orosz úr, és a' francia Maréchal, minélfogva nem hajlandó pénzt kockáznii olly tárgyra, melly nem nyereséges, ha abban legalább a' 'nyereség' lehetősége' nem létez.

A' Maréchal, kí nagy úr létére jeles emberekkel sokat társalkodván, itt ott hallott valamit — habár a' hallottak' megfőzésére mint látszik nem volt mindig ideje — azt kérdi: "*Ezen ugy nevezett fu-*

tó lovak alkalmasak e valami hasznos szolgálatra?” Mi által tökéletesen elárulja magát, milly felette nagy zavarban létez benne az, mire minket akar oktatni.

Azt kérdi a' Maréchal, milly szolgálatra alkalmasok az ugy nevezett futó lovak? Mire én azt felelem: Nagyobb testük- 's több erejüknél fogva sokkal több szolgálatra alkalmasok mint a' keleti vér; de azon sokféle czélt tekintve, mellyet lóval ma elérni akarunk, közönséges használatra még sem mindegyike való; sőt mondhatni két, három, tán négy versenylő közül csak egyetlenegy tenyészik olly különös tökélyre, mikép minden czélnek, a' nehéz teherhuzást kivéve, megfelelne. Mihez még az járul, hogy tenyésztése felette kényes, 's nem sikerül még versenyi céljára is egyenlő jóságban más fajtához hasonlítva, hol noha egyik sem tökéletes maga nemében, mégis mindegyik haszonvehető; sőt minél inkább iparkodik a' versenylovat nevelés és idomítás által derekasabb kifejlésre 's nagyobb tökélyre birni tenyésztője, annál nagyobb tökélyre viszi néhányait ugyan, de viszont annál több szinte egészen haszonvehetlen lovat is állít ki, miszerint untig is hemzseg Anglia póklábu, szarvasnyaku, minden hibákkal elborított nyomorékokkal. Mibül azonban nem az foly, hogy az angol szenvedelemmel cselekszik, ha mind ezen nehézség ellenére sem hagy fel az illyféle futó lovak' tenyésztésével, mellyek' hasznát nem látja át a' Maréchal; hanem éppen az

ellenkező nyilvánul ki, hogy tudnillik hazájában — de nem ám a' Maréchaléban hanem az angoléban — olly mesterségesen rendeződött el e' tárgy, mikép ott mind e' nehézség' daczára is tenyészik az, mit a' Maréchal futó lónak nevez, 's mi nem egyéb mint a' nemesb lovak' törzs-tartója, a' telivér; 's pedig az itt következő elvek szerint tenyészik:

'Állandóul, mindig maga magában tisztán tartott telivér magsereg nélkül a' nemesb lónak tenyésztése lehetetlen; minthogy egyedül a' telivér' czélrányos keverésével állíthatni mind azon $\frac{3}{4}$ — $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{4}$ vérü 'sat. lovat ki, mellyek nélkül mai időkben civilisált nemzet annyi ágra szakadozott szükségeit 's kellemeit tökéletesen nem pótolhatja.'

'A' telivér magsereg tehát a' külön czélokra elágzott lónevelésnek talpköve; 's mindaddig, mig illyesnek hijával van nemzet, vagy csak tökéletlenül pótolhatja lovakkal egybefüggő szükségeit 's kellemeit, vagy ezek' kielégítésére nézve mindig másoktól függ. 'S ekkép az illyféle telivér magsereg' felállítása és mindinkábbi kifejtése a' jobb lónevelésnek leg és legelső feladata.'

'De a' telivér' tenyésztése a' fentebb érintett okoknál fogva olly költséges, mikép az, elegendő számban és minőségben, soha nem fog tenyésztetni, ha — bizonyos inger nem létez, melly a' lakosoknak legalább tehetősbeit ugyszólván 'természeti hajlandóságuk' ellenére is kényszerítse lehető nye-

reség' fokában cselekedni azt, mit a' nagy szám rendszerint csak bizonyos 's közvetlen nyereség végett eszközöl; és ha — az efféle inger, melly illyest következtet, nem hat mindenek előtt egyenesen azon tenyésztók' érdekeire, kik telivér' nevelésével, azaz a' nemesb ló' magseregének fenntartásával bajlódnak.'

'Illy ingert azonban a' természet, telivér lovak' nevelésére éppen olly kevéssé nyújtott, mint a' pusztá természet eledelink- 's öltözetinktül kezdve az óráig vagy más erőművig sem tett érettünk közvetlen mindent; hanem valamint a' most említettek egyedül mesterség birá jelen kifejlésükre, ugy a' telivér lovak' nevelése sem halad természeti uton, de az is ember gondolta mesterséges körben kering.' — Mihezképest

'A' tiszta keleti vér, egyetemileg véve, azaz mint hazai növény, csupán eredeti hazájában tenyészik, és Angliában: ott természet adta nyers állapotjában, itt józan párosítás és nevelés által kifejtve; ott mert léte részint egyenesen a' lakosok' létevel van egybekötve 's így elkerülhetlenül szükséges, részint fényűzés, zsarnokság, 's ezzel összekapcsolt rossz számolás' következtében tenyészik; itt viszont, mert az okszerintileg felállított verseny olly gyönyörű erőműre fejlődött, mikép annak segítségével kiki bő jutalmát arathatja fáradozásinak, ki telivér lovak' nevelésében jó sikerrel halad!'

‘És ez erőművet, mellyrül az emberiség’ száz szolga népe nem is álmódott, Anglia’ szabad nemzetete találta fel, az használja egyedül, ’s az tartja általa — legalább mi jó lovakat illet — bilincsben az egész földtekét.’

Mik után nem marad egyéb hátra, mint átadnom a’ Maréchal’ kezeibe az aenigma’ kulcsát, mellyel igen könnyen ’s tökéletesen fel fogja nyithatni azon titkot: mire való nem csak a’ verseny, hanem *micsoda szolgálatra alkalmasok az ugy nevezett futó lovak?* — — — — — Tenyésztésre, tenyésztésre, tenyésztésre! részint a’ tiszta eredeti vér’ mindenkori fentartására, részint minden lóműcsinálmányok’ előállítására, e’ lehető legnagyobb szolgálatra! ’S erre nem csak alkalmasok, hanem elkerülhetlenül szükségesek is. De éppen azért, mert kiállításuk olly bokros, és mivel minden szolgáltra nem valók, éppen azért, mondom, szükséges a’ rendes, és egészen angol modor szerint megalapított versenyfutás, melly nélkül soha de soha nem fognak tenyésztetni közönségesen, nagy számmal ’s állhatatosan, minthogy az eddigelé tett próbák ’s száz meg száz rosszul sült experiment után axiomává lön, mikép egyedül verseny által pótolhatja ki a’ telivér-tenyésztő az illy faj’ nevelésével szorosan egybekötött tetemes költségeit ’s kárait, ’s egyedül versenyfutás által tapinthatni némi bizonyossággal ki a’ telivér’ becsét.

'S így, midőn a' Maréchal tanítólag, 's nagy pathossal azt mondja: "*Kétségkívül jó az elméket a' lovakkal való foglalatokodáshoz szoktatni, a' fajok' javításáról fogalmakat felvilágosítani, és azoknak rugót nyújtani, kik a' lötenyésztésre szánják (!) magokat 'sat.*" Munkájának más helyén pedig illyeseket szól: "*A társasági rend' javításának második nehézsége azon fiatal mágnások' *) tévedéséből ered, kik Európa' liberalisai közt helyet akarnának foglalni, nem tudván, milly jogczímmel" **)* — végre tán az sül ki, hogy azok, kiket nem ismer, legalább nem olly jól, mint ezek őt, 's kiknek gondolkozás-módját, elveit 's tetteit csak úgy fogá fel, mint azokat neki nem tudom micsoda társasági salonokban festék, a' dolognak nem csak egy 's felszines oldalát láták mint a' Maréchal, ki telivér angol lovak' tartását javasolja, de a' másik 's mélyebb oldalába is birtak tekinteni, azon forrásba tudnillik, mellybül ki is kerülnek a' telivér angol lovak, mit a' Maréchal nem birt; 's kiknek Isten 's igazságos

*) Ha saját személyemet is ezek közé helyzi, őszintén köszönöm; mert igen jól esik, 46 évü, kivált gyenge egészségü embernek még ifjak közé soroztatnia.

**) Pesti Lajos *milly jogczímmel* — à quel titre — helyett a' német után *által-t* tett. Mi nem mindegy; és jelentős helyeken is történhetnék hasonló csere; azért, azt hiszem, illy munkákat, hol gyakran a' szerző' vagy mások' becsülete forog fen, minden esetre tanácsosb volna, nem más idegen nyelv' csatornáján vezetni hozzánk, hanem egyenesen 's híven az eredetibül ismertetni meg.

ember előtt tán csak van annyí jogczimük, honuk' java körül fáradozni, mint a' Maréchalnak olly tárgyakra irka-firkálni oktatólag, mikre nézve valóban a' tudatlanság' legalsóbb fokán áll; 's kiknek, ha nem is olly okosak, mint a' Maréchal — mit igen elhiszek — jóllehet nem valamely nagy embertől nyerték érték- 's becsüket, 's nem általa váltak azokká a' mik, soha nem lesz, tántoríthatlan hűségüknél fogva, okuk — hogy csak annyit mondjak mint S. M. G. — 'fejedelmük' árnyékával egykor a' más világon engesztelődésre olvadozni.'

De vannak bizonyos emberek, kik felette fiatal korokban magas lépcsőre emeltetvén, szerencsétül kegyelve 's hatalomtul környezve, sokszor nem tudják, legalább mindenben nem, noha körülményeiknél fogva csakhamar éles tapintatot nyernek megkülönböztetni a' hasznost a' károstul, mikép kelljen az egyiket eszközteni, a' másikat ellenben kerülni, valamint azt sem sejtik mindig, milly nehéz gyenge tehetségűeknek, és egészen magukra hagyottaknak, a' rendszerinti köz tespedés, minden javítást gátló ellenzés, 's az olly sokszori 'nem szabad' közt a' legüdvösségesebbet is rendes forgásba hozni. A' Maréchal annak következtetésében, mit magyar honunkról mond, éppen e' sorba helyezi maga magát. Élte' legszebb pillanatit Dalmatiában tölté, hol tagadhatlanul nem kevés jó- 's helyesnek vala szerzője, minek visszaemlékezete, mint valami kedvencz foglalatossága, egész könyvében minde-

nütt keresztül is csillámlik. Midőn azonban érdemeit korántsem akarom kérdésbe hozni, más részről arra vagyok bátor emlékeztetni őt, hogy ámbár sok más szintolly nagy hatású körben, mint a' millyenben ő vala, semmi hasznost nem létesített, 's így ő aránylag ottani cselekvényeiért valódi méltánylást érdemel, még sem volt felette nagy mesterség ott neki, mint Napoleon' egyik hadnagyának, azaz olly kormány' emberének némi hasznosakat végbe vinni, melly kormány a' sors' közvetlen aegise alatt csak rövid forgásra volt rendeltetve, 's pénzt 's embereket fecsérelnvén mindig párolit játszott, mig elvégre vak nagyra-vágyástul kiszttve *vabanc*-ra lökvén mindenét, aránylag ephemeri fény után teljesen elsülyedt! 'S ugyan miért nem mivelte annakutána csudákat a' Maréchal?... Miért nem lépett maga magában nagy, Napoleon' hadai 's másoktul rablott kincstárak nélkül, később mint privat ember fel, sikeresen küzdve meg az illy körülmények közti nehézségekkel? Vagy, ha fellépett, miért hagyott fel efféle vállalatival? hiszen, ha nem csalódom, többek közt még lónevelésre is elszáná (!) magát. Mi lett mind ezekbül? Tán hadak 's idegen kincstárak nélkül nem akart megfelelni a' mély combinationak a' következmény? Vagy tán elvesztette mind ezekhez szenvedelmét; mert tán pénze' fogytával még sem ért czélt; vagy akadályok- 's nehézségekre bukkant, millyeket az előtt nem ismért, mikor nagy fejedelmétül fentartva, minden mintegy égettbor által fel-

hevülve kettőztetett erőre felingereltetett, 's ő most a' világ' háborutlan állapotjában, midőn csak annak lehet 's van tartós sikere, mi nem nyavalgó felhevülésen, hanem hidegvérű számolás utáni egészséges sarkalaton alapul, 's mivel ágyuktul nincs kísérve, már többé nem bir haladni?

Valóban furcsa; 's azt lehetne gondolni, mint-ha azon magyar mágnások, kiket — noha tán csak név szerint sem ismeri őket, annál kevesbé belsejüknél fogva — híg észszel vádol, annyi hatalom 's tehetség közt, mint a' millyennek közepette ő vala, nem kevesebbet műveltek volna mint ő, 's viszont ő a' Duna Tisza' határaiban születvén tán nem állna józanabb helyen, mint azok, kiket nem tudom milly jogczinnél fogva becsmérel; de tán még ott sem.

“Egy angol, nem nagy hasznu szokás' szolgálai utánzásának” nevezi a' Maréchal a' versenyfutást, 's kérdi *“melly különös és közvetlen haszon vagy nyereség eredhet ezen versfutásokból?”*

Valósággal jó tréfa 's nem rossz időtöltés észrevenni, mennyire bujik ki ez alkalommal a' szeg a' zsákból, 's milly nagyon árulja el a' francia magát, midőn az angol' utánzásátul óvni akarja a' magyart, és ennek elérésére, ismerve független érzését, tanácsába ügyesen a' *“szolgai”*-t csúsztatja! —

“Használd angol lovat”, így szól hozzá, “de azt, ki tenyészt, az angol nemzetet tudnillik, ne utánozzad, azaz ne állítsd fel, vagy ne szerezzed meg magadnak azon erőművet, mellybül kikerülnek az angol lovak, ’s melly által lassanként lódogában éppen olly függetlenné tehetnéd magad’ az egész világtul, mint birka körül már már az vagy. De ezt ne cselekedjed! mert angolt, kit Salamancarul ’sat. igen jól ismerek, soha nem kell utánozni — vagy jobban mondva, ‘utána’ nem kell menni, ha tudnillik nem lehet, hanem ‘előtte’ — ’s így inkább mindig Angliába vidd pénzedet.” Míhez valóban még ezt kellett volna ragasztania: “Vagy mi még okosabb lenne — de ez köztünk maradjon — hozass inkább másunna (!) jó lovakat, feltéve, hogy nemes vérük (!) és elég testük (!) van, mert bizony, legyen csak rövid farkuk, angol lovaknak tartandja azokat mindenki, valamint Lüttichben is ezer meg ezer fegyver adatik el angol gyanánt *), ’s szívesen megveszi azokat a’ jámbor sokadalom.” ’S hogy ily-

*) Lüttichben több gyárrakhelyet láttam, hol ezer meg ezer fegyvert árulnak a’ legjobb angol mestereknek jól láthatólag bevéselt nevei alatt. ’S megvallom, borzadva tapasztalám, hogy az illy ‘csalást’ minden legkisebb zavarulat nélkül nagyban úzik, sőt illy cselekvénnyel, mint valami különös ügyessel még kérkednek is; holott egy kissé megszébbre tekintve éppen olly károsnak fog mutatkozni ez eltérés a’ becsülettől, mint előbb utóbb mind annak elmaradhatlanul üt kárhozó órája, mi nem az örök valón ’s igazságon alapul.

lyest, mint egy fonalon függőt, minden következetlenség nélkül a' Maréchal' beszédéhez lehetne toldani, senki sem hozandja kérdésbe, ki a' mezőhegyesi lovakrul tett észrevételeit, vér és testállásra nézve, felfogni képes.

Mi magyarok, ne utánozzuk az okszerüt és a' siker által bebizonyult helyest? Micsoda furcsa és jó szándéku tanács! Én illyest nem mernék adni, mint hajdanta P. úr, ki kedves fiának eredetiségét tisztán akarván fentartani, neki otthon szintugy mint külföldi kalandaiban mindig azt javaslá: "Fiam, ne utánozz senkit;" minek következtében a' szótfogadó fiú sem tanítóit sem jelesb tanuló-társait nem utánozván, a' külföldön pedig legkisebbet sem tevén magáévá, harmadik osztályba süllyedt, és olly eredeti ürességgel tért vissza, a' millyennel kirepült. Saját javaslatom, ha illyest adni mernék, inkább ezekben központosulna:

*"Hazádnak rendületlenül
Légy híve, oh magyar;
Bölcsöd az 's majdan sírod is,
Melly ápol 's eltakar."
'sat. 'sat. 'sat.*

És e' szózat' szeplőtlen értelmét keblünkben tartván, utánozzuk az egész világot, az angoltul kezdve a' samojedig mindenben, mi helyes és józan; mert honi hűség' hijával, ha felvergődhetni is nélküle az anyagi jólét' bizonyosos fokáig, nincs költészeti zománca az életnek, és az ember a' helyett, hogy

mind magasbra emelkednék tökéletesb lények felé, végre valódi sybaritává süllyed, 's csak állati öröme-
ket képes ízelti; midőn józan 's okszerű utánzás
nélkül sem fejtheti ki magát eredeti vadságából so-
ha is, és szintolly kevéssé gyakorolhatja lelki reptét,
mint ha minden sajátságából ki hagyná vetkeztetni
magát. Maradjunk azért a' szó' valódi értelmében
magyarok 's csak magyarok; más részről azonban
utánozzuk a' helyest és szépet teljes erőnk szerint
mindenkör és mindenütt, csakhogy illy utánzás szol-
gai ne legyen, mit a' Maréchal igen helyesen jegyez
meg, és én csak ezt szeretném hozzáadni: Illy pom-
pás ürügy alatt, melly igen jól van számítva a' lágy
de még is kevély-eszüek' elidegenítésére valami hasz-
nostul, ne lökjük otrombául a' helyes utmutatást
vissza. Minek megkülönböztetésére semmi olly fi-
nom tapintatul nem szolgálhat, mint az el nem rom-
lott kebel 's a' ki nem ficzamult ész; legyen bár mind
azon jónak kiszemelése 's rossznak kerülése körül a'
kérdés, mi jobbadán a' lélek' körébe tartozik, le-
gyen bár mind annak megismerése a' feladat, mi
megint inkább testi létünket illeti; és mi kettőt olly
kevés tud egyeztetni, noha egy halandó sem csupa
lélek, valamint egy sem csupa test. Így például,
jöllehet pangás és türelmetlenség, ezen mi legve-
szélyesb nyavalaink eddigelé a' török' szellemét is
undokiták, még őt sem fogjuk egyben másban után-
zatlan hagyni, 's ha nem egyébben, legalább felsé-
ges fürdői, szönyegei, 's mienknél sokkal jobb do-

hánya és tisztábbul tartott pipáiban, ha tudnillik mind ezeket mostani olly mély bölcseségből fakadó reformatiója nem törli el. Így viszont sem az angol, sem a' francziát, sem a' németet, sem a' szövetséges-amerikait nem fogjuk utánozni mindenben. De midőn megvetjük az angol' nagy számának minden más nemzet iránti gögös türelmetlenségét, egy-szersmind gyakorlati nézetiben, mennyire csak telik tőlünk, utánzója leszünk, 's őt állítjuk számolási mintánkul; midőn szánakozással tekintjük a' francziának politikai felszínességét 's általános könnyelműségét, más részről például vesszük őt a' becsületi féltékenység' körében; midőn a' németnek theoriai viszketegit 's tul-lassuságu pedantismusát lehetőségig kerüljük, állhatatos, olly egészséges alapra állított munkásságát ellenben, mennyire csak birjuk, sajátunkká törekszünk tenni; midőn a' szövetséges-amerikainak minden határon tuli pénzsomját magunktul lökjük, tömjént hintünk viszont óriási 's olly jó sikerü vállalatinak. Így fogjuk utánozni erőnk szerint művész- és színészeti ügyességében az-olaszt; de azért tulcsapongó szeretetét az élethez, vagy más szavakkal 'sokainak néha néha egy kissé igen nagy irtózását a' puskaporszagtul, 's czombjaiknak ennek következésében felettei gyorsaságát nem követendjük.... Szóval: mindent fogunk utánozni, mi lelkünket tágitja, 's testünket kifejti, bármilly tájrul hozzon is azzal össze a' sors; valamint mindent kerülendünk, mi egyik vagy másik alkotó részünkön üthet-

ne csorbát. És így, ha lélekismeretesen és állhatatosan cselekedjük ezt, csakhamar az emberiségnek olly nemzete lesz a' magyar, melly maga' eredetiségét hűn megtartva, lelki- 's testileg magába felve-
 endi nemes oltásként mind azt, mi emberek közt hasznos, kellemes és dicső, és az által Hunnia' elő-
 itélet nélküli lakosai lassanként saját nemzetségükben lelendik fel nem csak az angol tenyésztőt és gyá-
 rost, a' francia szakácsot és tánczost, az olasz éne-
 kest és czukrást, a' török hamamdzsit és csbuk-
 csit, az amerikai banquiért és ladikost 'sat., de sa-
 ját vérükben, a' nemzetiség' védangyala által pár-
 tolván, fog mind az is ujult erővel felvirulni, mi,
 legyen diadalban, legyen tanácsban, legyen négy
 fal közt, valaha az embert maga magán túlemelte,
 's habár csak pillanatokra is, egyenesen a' halhatat-
 lánok' sorába helyezé; mi által lelki 's testileg lehe-
 tőségig kifejtve mint 'ember' a' lehető legnagyobb
 boldogságot érendi el.

A' Maréchal azonban, könyvének azon része
 után itélve, melly honunkról szól, illy boldogság'
 utját számunkra nem fogja kijelelni! Ó mindazt,
 mi országlás' tárgyával kapcsolatban áll, azon üve-
 gen nézi keresztül, mellyet dalmatiai parancsnok
 voltakor viselt, 's mellyel örökké csak azt látja,
 hogy a' nemzetek' boldogságát semmi nem eszközöl-
 hetné olly biztosan, mint jó parancsnokok, kik ér-
 tük szorgoskodnak 's mintegy kéznél fogva vezetik
 őket a' szerencse' hajlokába; holott mi magyarok —

és itt sem az igen ókat sem az igen ujakat nem értem — ámbár derék parancsnokok' hasznát sőt elkerülhetlen szükségét felette jól tudjuk méltatni, mégis inkább szeretjük, ha mindenben nem más gondoskodik érettünk, de ez legtöbben magunkra hagyatik, 's ha senki sem kényszerít 'szerencséseké' lennünk, hanem a' boldogságot egy kissé magunk feje és izlése szerint engedtetünk magunknak megszerezni. És ugyanazon üvege nem engedi a' Maréchalnak, hogy többi közt, ló körüli munkálattink' fonalát is felfoghassa, 's tán csak azon egyedüli okbul, mert a' tárgy, mennyiben versenyfutással van egybekapcsolva, nem annyira országolás és parancsnokok mint inkább privat földbirtokosok által penditetett meg, 's állítaték lábra. Így nem látja, *“melly különös és közvetlen haszon vagy nyereség eredhet ezen versfutásokbul, és mi érdeme van egy lónak a' másik előtt, ha több (angol) mértföldi futásban néhány másodperczzel hamarább a' pályához ér?”* És azért én azt, tenyésztő létemre, vizson-szolgálatként a' Maréchal' felette mély forrásbul fakadt oktatásaiért szívesen megmagyarázom:

Tenyésztőre nézve ugy ered különös és közvetlen nyereség és haszon a' versfutásbul, hogy telivér csikainak becse annál magasbra nő, minél több állandó jutalom van rendes pályafutás végett kitéve. Azelőtt, midőn a' lóverseny köztünk mozgásba nem vala hozva még, ugyan mi volt egy, Magyarország-

ban nevelt hat esztendő s lónak becse vagy 'inkább ára? Legfőlebb száz, kétszáz arany. 'S valóban csak 'ára', mert valljon becsét mi határozhatta volna el magasbra, képzelet- 's szenvedelemen kívül? Semmi; mert különös szenvedelem és fényezés nélkül mind paripa mind hámos ló Magyarországbán, hol aránylag minden olcsó, száz, kétszáz arannyal ugyancsak jól van megfizetve! holott ma négyszáz, ötszáz sőt több aranyat is ér, pedig nem képzelet és szenvedelem de valódi becs szerint, egy egy három évü csikó is, azaz illy summán adhatni el az egy kissé jó reményüt, és nem azért mintha megragadta volna a' magyart az anglomania, mit a' Maréchal, fogai közt kaczagva képzeli; hanem mert egy kis szerencséivel 's legfőképp tanultság- 's ügyességgel egy egy illy csikóval két, három annyit, sőt néhány év' leforgása alatt tíz annyit lehet nyerni, mint a' meny nyibe tellett, tudnillik ötezer aranyat is, minek nem tudását 's ki nem számúthatását viszont a' magyar kaczajja a' Maréchalban, bajuszán keresztül! Három évvel ezelőtt magam adtam egy félig meddig sánta, 's akkor nyavalgó, négy évü, magyarországi telivér loért*), melyet sem nem kedveltem sem nem csudáltam mint valami különösen jót, ezer arany kész pénzt. 'S tán azt gondolja a' Maréchal: szenvede-

*) *Lionel* ez, melly Angliából Magyarországra hozott telivér mén és telivér kanca után Károlyi György gróf' ménésében neveltetett.

lembül, vagy mert e' ló nemes vértül (!) habzott, nyerített 's nem tudván milly lábán álljon farkát szinte derekára kanyarítá, mikor mutogták, és a' jámbor magyar mágnás illy alkalmi elragadtatás közt — mellybe az arabomanok szokták kelepczézni magokat 's másokat — nem tudott ellentállni a' csábnak, 's az angolt lágyveleüleg 's szolgálilag utánozván csakhamar kidobta biz' ő a' versenylóért az ezer aranyat? Hígye el a' Maréchal, hogy jóllehet nem járták velem együtt azon magyarok, kiket könyvében érintni méltóztatik, a' raguzai iskolát — vagy inkább éppen az okbul mert nem járták — azért még sem állítják cselekvéseiket minden terv nélküli, véletlen szülte, 's alkalom sugta szenvedelemre, de vajmi jól tudják, mit akarnak 's célaihoz mikép közelgessenek; és így én sem vásárlottam meg az említett lovat egyéb tekintetnél fogva, hanem egyedül azért, mivel általa pénzt nyerni reméltem, 's e' reményem nem vala felhőkre állítva, de azon körülményekre, mellyek szerint tudtam, milly lovakkal lesz vitája, 's hogy ezeket alkalmasint meggyőzendi. Reményemnek azonban csak félig felelt meg e' ló, mert korántsem nyertem vele annyit, mint a' mennyit hittem, 's előszámolásom' eredménye az lön, hogy levonván minden költségeket, általa tisztán kilencz-száz-hatvan aranyat nyertem, ötszázon ismét hágó-ménül eladám, és így egyedül négyszáz hatvan aranynyal gazdagodtam.

Kérdezhetné most a' Maréchal: "Hát ha lovam semmit sem nyer, sőt ha kimul, akkor miként áll számolásom? 's minden esetre miként áll általában a' versenyző urak' költségi mérlege, miután mind-egyik nem nyerhet, 's ekkép a' legnagyobb résznek okvetlen' veszteségben kell maradnia?" Mire én így: Éppen ezen ellenvetés szolgál legerősb gyámokul, miszerint sóha nem kellene a' kormánynak lótenyésztésre közvetlen befolyjni, mert ugyan miként pótolhatná mindegyiknek kárát? de csak közvetve kell arra hatnia jutalmak', 's pedig mindenek előtt verseny-jutalmak' kitétele által azért, mert állandó ló-magsereg' felállítására mellett legnagyobb érdeke az országnak abban fekszik, hogy illy tárgyakat mindenek előtt jó birtoku 's pénzes gazdák fogjanak derekasan fel, kik kockázhatnak valamit, 's kiknek körébül, ha abban már jól forog a' tárgy, lassanként bizonyosan kiszivárog a' hasznos gyümölcs az ország' minden lakosira, míg a' kormány megint ezeknek egyes gyarapodásában 's felhalmozott kincseiben leli összes erejét 's gazdagságát. Így, ha említett lovam által semmit nem nyerek, vagy az kimul, azért még korántsem veszttem el kedvemet a' lótenyésztéshez, mert gondolkozó gazdaként értékemnek csak egy részecskéjét állítam olly tárgyra, melly fényesen jutalmazhat, de semmire is olvadhat össze, midőn vagyonom' nagy részét olly tárgyakra helyezem, mellyek biztosak, jóllehet aránylag csak kevés jutalmat nyujtók. És általában mindig e' hatá-

rok közt forog a' pénz', gazdaság' és kereskedés' ügye. Minél nagyobb a' lehető nyereség, annál nagyobb a' veszély, 's minél kisebb az, annál csekélyebb emez. Mi okból okos ember egész vagyonát bizonytalan alapra nem is fogja soha fektetni, bármily kecsegtető színekben fesse magát azon nyereség, melly belőle kerekedhetik; míg viszont egy cseppet sincs a' józanság ellen, ha tehetős ember értékének kis részét megint olly tárgyakra kockáztatja, mellyek tetemesen nevelhetik értékét, melyekhez ért 's mellyek körülményeihez illenek is.

Saját személyem például felette sok költségbe keveredett 's tetemes károkat vallott eddigelé lovak' dolgában, de azért még sem hagyok fel vele, noha körülményeim változtak, és azelőtt egyedüli, most számosb nemzetségnek vagyok feje. 'S miért nem hagyok fel vele? Valóban nem fejességből, mintha valami alaptalan themát 'vihar és dagály ellen', 'teljék mibe telik' akarnék kivívni, mivel megpendítésében nekem is vala egy kis részem, hanem azért, mert:

Meg vagyok győződve, hogy a' lőtárgyának fölelevenítése végett lehetetlen meghatározott költséggel, például öt, tíz, husz ezer arany tőkepénzzel, mellynek mindig csak kamatja költetik, nagyobb 's üdvösségesb eredményeket érni el, mint ha ugyanazon mennyiség szorosán angol minta szerint pályadíjakra adatik ki; 's így kötelességemnek tartom, azon erőmű' fentartásához nem csak szóval 's irka-

firkával de tetteleg is járulni — ha tudnillik utóbb is megengedik annak közvetlen eszközlését körülményeim — mellyet hazánkra nézve olly hasznosnak vélek; 's aztán, mert:

Illy intézetek' tartós forgása annyi más hasznosra ad alkalmat, 's annyi elfacsart eszmét igazít meg, hogy csak ez okbul is, 's mivel az embereket egybeseregelteti, fentartani kötelesség volna, ha egyébként maga magában legkevésbé sem lenne hasznos; 's továbbá, mert:

Ha jó tehetségű magyar földesúr, kinek azon felül hogy a' hazát ellenségeitül védni alkotmányos kötelessége, még tizenhét évig valóságos katonának is volt szerencséje lenni, nem nevel egy két lovat, vagy sehogy sem foglalatoskodik azzal, valljon majd mire ül a' magyar, ha egykor felkel?

'S végre, 's legfőképp, hogy ne mondjam — ámbár igaz — 'egyedül' azért nem hagyok fel a' lótenyésztéssel vagy legalább lóvali bajlódással, mert e' tárgy most már olly alapon áll Magyarorszáiban, hogy az által ha nem is biztos de legalább lehető a' nyereség, 's pedig olly nyereség, melylyel kis jó szerencse mellett 'ha nem is rögtön de idővel minden eddigi kárait helyrehozhatom.

Azt lehetne tudakolni ezek után: "De valljon miként nyerhet Magyarorszáiban három évü csikó öt ezer aranyat? Tán azon veszélyes fogadások által, mellyek szintannyi sőt több pénzt is vihetnek ki a' zsebbül, mint a' mennyit abba hoznak?" Éppen

nem; de egyedül díjak által. Ennek megmutatására, a' fentebbi elbeszéléshez, hol telivér lovak' megszerzését, 's Britannia' tapasztalásának felfogását említém, az itt látható jegyzéket*) csatlom, mellyből versenydíj-alapításaink tetszenek ki, 's melly szerint, legyen egy három évü csikó annyival helyesb,

*) 1838-diki díjak:	T ó k e	K a m a t	
		külön	össze
A r a n y.			
<i>Örök díjak</i>			
1. Széchenyi-díj	2,000	100	
2. Batthyáni-Hunyady-díj	2,000	100	
3. Hazafi-díj	1,700	100	
4. Nemzeti-díj	5,900	330	
5. Erdélyi-díj	1,700	100	
6. Festetics-Nákó-díj	500	78	
7. Sándor-díj	500	25	
8. Széchenyi-kard		100	
9. Esterházy - kard, értéke nincs meg határozva.			
10. Ostor-díj	100	6	
11. Batthyáni-Kazimir-díj	1,666%	100	1039
<i>Holtig tartó ajánlások.</i>			
12. Asszonyosságok' pályadíja		203	203
<i>Kiszabott idejü díjak.</i>			
13. Tíz esztendei díj		105	
14. Somogy vármegyei díj		110	
15. Pest városi díj		100	
16. Károlyi tétverseny		1000	1315
Összesen:	16,066%		2557

mint a' mennyivel például ez idén *) herczeg Liechtenstein Aloiz' Pat-ja **) haladá meg többi társait, 's csak három tavasz' fordultában, azaz öt esztendő koráig bezárólag, tartsa meg e' felsőbbségét, szinte megnyerendi gazdájának az ötezer aranyat 's pedig minden fogadás, elegy-, 's különverseny nélkül csak díjak által.

Erre azonban ezt lehetne mondani: "Illyés megtörténhetik ugyan, de felette ritkán, mert milly szerencse kell ahhoz illy lovat nevelni, 's azt három évig elhatárvott felsőbbségben megtartani!" Mire én így: Igaz; - de az emberi természet' negédjei 's a' tapasztalás azt bizonyítják, hogy illy eset, bármi ritka legyen is, pályalovak' tenyésztésében éppen olly életet tart fen, mint lotteriába is tesznek pénzt az emberek örökké, holott csak kevés nyer és felette sok veszít; azon különbséggel mindazáltal, hogy lotteriába a' legszegényebb ember is tehet, 's a' nem ritkán szinte véres verítékkal szerzett tételének sikere mindig egyedül 's kirekesztőleg a' vak véletlenül fenekszik, hova szorgalom, fáradozás 's tudomány soha nem hathat 's így mindannyi haszontalanság, az intézmény' haszna pedig tudja —! hova

*) 1837.

A' kiadó.

**) Pat, Angliában St. Patrick mén és Trotinda kancza után nemzett, 's Magyarországnban gr. Festetics Miklós' jószágán ellett méncsikó ez idén (1837) Bécsben 760, Pesten 462, 's így összesen 1222 aranyat nyert.

megy; holott pályalovak' tenyésztésére vagy azokkal foglalatoskodásra nagyobb tehetség kell, 's itt a' vak véletlen, ámbár felette hiatalmas a' szerencse, soha nagy vagy legalább tartós szerepet nem játszik, de annál erősebben függ a' siker szorgalommal, fáradozással és tudománnyal össze, és az intézet' hasznát egyenesen a' nagy közönség veszi.

“Hát így végre csak az ügyes lesz nyertes”, illyest hallok most, “de mi történik a' nagy 's rendszerint ügyetlen sokasággal? az, ugye, annál bizonyosabban veszt?” Mire ‘igen’-nel felelek, olly megjegyzéssel mindazáltal, hogy ez mindenben így van a' világon, 's hála Isten! hogy így van, mert ugyan mi lenne az emberi társaságbul, ha nem az ügyesség 's okosság, hanem ennek ellenkezője jutalmaztatnék meg? 's olly megjegyzéssel azon felül, hogy ló 's kivált versenyló' tenyésztése körül még az is veendő számba, mikép az angol terv szerint arra senki egy cseppet sem kényszerítetik, de ahhoz rendszerint csak tehetősök és mindig teljes szabadsággal 's egyenesen maguk' jószántábul járulnak, 's ennél fogva a' közjó, mennyire ahhoz a' lótenyésztés' virágzása is tartozik, olly adó által mozditatik elő, melly mindenek közt a' lehető legkönnyebb, mert önkéntes és egyedül tehetős vállakon nyugszik; miszerint még azokat sem érinti fájdalmasan; kik általa nem nyertesek.

Más lappang azonban a' most felhozott ellenvetés alatt. Az ‘ügyesség’ vétetik azon értelemben,

mintha az lódologban felette közel rokonságban volna a' csalással, mitül óvni akarja a' jámbort a' jámbor, itt is, mint sok egyéb tárgyban, azzal vigasztalván magát ügyetlensége- 's czéltul vezető fogásaiért, hogy "biz' őt, ki fortélylyal élni nem akart — tán okosan bánni nem tudott? — megcsalták"; holott többszer 'igen mint nem' így áll valódilag a' dolog, és sok illyeseket mondhatna el magának inkább: "otrombául számoltam 's így megcsalattattam, de magam és nem mások által, mig ezek pontosabban tevén előreszámításait, megelőzének, mit azonban megvallani hiuságom nem engedi, 's azért a' hibát, melly tulajdonkép magamban van, inkább rájok tolom, minek kihirdetését szívesen eszközlik a' velem egy soron állók 's én ekkép becsületemet (!), 'jófeju' híremet szerencsésen megmentem."

Nem tagadhatni, Britanniában lódolog 's kivált verseny körül sok a' csalás. De kérdem, másutt kevesebb e az aránylag? Bizonyára egy cseppet sem; sőt Angliában számtalan van, ki valamint más ugy e' kérdésben levő tárgyban is már átlátni tanulta azon axiomát — mellyre nem figyelhetni eléggé — hogy becsületesség a' legjobb számolás — *honesty is the best policy* — 's így mindig a' szerint cselekszik is, holott, kivált nálunk, ez igazság' elismerésétül 's méginkább gyakorlásátul még igen távol van felette sok, mi okbul nem is jár mindig az egyenes uton, 's azt, ki abbul néha néha kikering, nem ritkán csudálván 'csalárd' helyett 'ügyes'-nek nevezi.

Angliában sok olly ember űz lótenyésztést, idomítást, versenyt és kereskedést — 's ez fiurul fiura megy át — ki a' legnagyobb közbecsben áll, 's kinek hírnevében legkisebb szeplő sincs, 's mi több, hosszabb időre csak illyes űzheti azokat, mert a' csalárdnak 'napi fénye', midőn a' nyilvánosság közt mindenkit óvakodásra int, csakhamar megszűnik; a' continensen ellenben, jóllehet itt is találkoznak becsületes lóval-bánók kivételként, a' bevett szabály szerint ugy csalja egyik a' másikat, mint csak birja. És e' különbség azon alapul — mit már fentebb érinték — hogy Angliában az egész tárgy gazdasági 's kereskedési szemeken keresztül 'ügy-ként' tekintetik, 's ekkép egészséges alapon is nyugszik, a' szárazföldön viszont vagy egyenesen képzeleti sarkalaton fekszik, vagy csak félig meddig nézetik *ügy*-nek 's e' szerint bizony mindenütt bágyadt sőt nyavalgó állapotban is van.

'S mi azon lelki szegények' seregét illeti, kik buta légyként, bármilly hasznos világban, mellynék a' bölcs mint áldásnak örül, megperzselik magokat, azok' számára valóban olly kevéssé péczézhetni ki biztosító korláttal vagy mint a' franczia mondja, *bohó-örrel* az élet' mind azon sziklaszorosait vagy tévesztő homoksíkait, mellyeken keresztül vergődni kedvük jöhetne, 's milly kicsapongási viszketegüket a' józan utbul senki nem számíthatja ki előre, mint egész nemzetet sem vezethetni örökön örökké jár-szalagon, sőt ennél nem is volna károsb, mert a'

helyett, hogy szabad inakkal maga magát lassanként habár nem ritkán fájdalmas kárával, magasb köz értelmességre nevelné, okvetlenül idiotává sülyed, ha mindig idegen kéz tartja, 's legyen ez atyai, 's bizonyára legelső alkalommal nyakát szegi, ha ez véletlenül csak egy pillanatig is magára ereszti. 'S ekkép ló tárgyában is szintugy, mint mindenben a' világon, azon dilemma közé vagyunk helyezve: dajkáktul ringatva, gyermeki léthen tengeni 's alunni öröklég, 's nagyobb mozgástul és veszélytül óva ugyan, elvégre becsület és hir nélkül esni agg korba, férfiui életet soha nem élvén; vagy hánykodva egy kisé, itt ott nyert sebekkel saját lábbon haladni a' 'maga-vívta-ki szerencse' 's így valódi dicsőség felé. Mi közt a' választás 'izlési tárgy'; csakhogy az első több állati azaz függő anyagot árul el, a' második ellenben több lelki, vagyis független tulajdont nyilvánít, mihez képest illőbb is ez a' halhatatlan emberhez, 's vajmi könnyen jó gyakorlatba. Lelje csak mindenben jutalmát az erény és ész, 's hagyassék csak a' nagy sokaság magára, naprul napra fogyand akkor mintegy nemzeti köz nevelés által a' selejtesek' csoportja, mert csakhamar kiviláglandik, mennyire synonymon: erény és bölcsesség, becsületesség 's jó számolás, hasznos és igazságos, jó és dicső! Koránt sincs azért polgárisodott emberek közt, a' szó' valódi értelmében, annyi társasági bűn, mint azon népeknél, mellyek még csak a' nyers természet' határai közt kalandoznak törvény és cél nélkül. 'S ép-

pen ez okbul sehol sincs eddig elé több kereskedői becsület mint Britanniában, úgy hogy lódolog körül sem történik ott roppant e' tárgyi alkuviszonyaik közt aránylag annyi család — és naprul napra kevesb — mint a' mennyi a' continensen, kivált éjszak és kelet felé, olly szűk kör' daczára olly nagy vonásokban gyakoroltatik.

Az ügyest tehát nem kell a' csalfával egybekeverni, 's tán azt hinni, mintha versenyzés által csak az nyerhetne, ki a' becsület' utjából kitér, 's annak viszont veszteni kellene, ki lélekismeretesen marad abban. Mirül Anglia' példája nyilván szól, hol állandóan a' legfényesb nevekhez, 's legbecsületesb bánásmódhoz van csatolva a' pályázásnak sikere, ha tudnillik egyenlő a' tudomány 's ügyesség; a' ravasz tett ellenben csak pillanati 's kivételkénti sikert arat, bármilly tudománnyal 's ügyességgel legyen is kísérvé az. De ha Anglia' százados példája nem mutatna is illyest, eldönthetlen axioma marad azért mindig, hogy a' mélyebbre ható számolás végre mindenkor kivívja felszines számolás előtt a' sikert, 's ekkép a' becsületesség bármilly együgyü legyen is, végre több hasznot fog hajtani mint a' legkigondoltabb csalfaság, mert legrégibb tapasztalás szerint becsületességnél nincs messzebbre ható számolás.

Legyen azért csak tudománnyal 's ügyességgel eszközölve a' dolog, 's minél nagyobb igazlelkűséggel vitetik, annál hihetőbb a' nyereség lovak által ott, hol versenyzés divatoz. 'S ugyan is hol ez jó

mozgásban van, ott egyetlen egy jól sikerült ló anynyira helyre ütheti a' többinek kevesbé becses létét, mikép ezekkel nem szükség, a' költségi mérleg' súlyegyenbe hozása végett, rászednie valakit a' tényésztőnek, míg ott, hol e' nyerhetési lehetőség nem létezik, vagy veszteniek kell a' méneses gazdáknak vagy néha néha csalniok; minek vég következése még nagyobb veszteség, ennek elmulhatlan 's naponként tapasztalt eredménye pedig az elpusztulás. Mibül az világlik ki, hogy ott, hol kipótolhatja egy ló, maga tartásán kívül, a' többire fordított költséget is, sokkal könnyebb emberségesnek lenni, mint hol illyes lehetetlen; 's ekkép, minthogy általan véve sokkal inkább gyakoroltatnak a' könnyű mint nehéz erények, *ceteris paribus* annál kevesebb csalásnak kell történni ott, hol versenyjutalmak a' lóneveléssel járó kár' kipótlását lehetővé teszik, mint hol illy kipótlásra soha nem fordul elő alkalom. 'S így végre tagadhatlanul az sül ki, mikép a' verseny' behozata 's az azt kísérő nyilvánosság által nem hogy nagyobb csalásnak nyittatnék mező, hanem hogy éppen ellenkezőleg a' kétes tett mind inkább kiküszöböltetik általa a' jobb társaság' köreibül, míg végre olly szük 's mindenkitül ráismérhető határok közé szorítatik, hol aztán ki meg hagyja csipetni magát, valóban olly puha csont és olly lágy velő, mellyen, bölcsőben ringatáson kívül, senki nem képes segíteni többé.

A' Maréchal átlátja, sőt javasolja is, hogy *“azoknak rugó nyujtassék, kik magokat a' lötenyésztésre szánják, csakhogy a' felserkentés, a' díjak és jutalmazások inkább azon következésekre volnának fordítandók, mellyek a' köz és házi haszonvétel szükségéinek megfelelnek, nem pedig egy csupán képzelt érdemnek.”*

De ha illyest javasol, ugyan miért nem mondja azt is egyszersmind ki, ‘micsoda rugók legyenek azok, mellyek efféléket következtetnek, 's miként kelljen azokat alkalmazni?’ A' Maréchal errül egy szót sem szól; és kérdem, nem kegyetlenség e, ha olly tudós mint a' Maréchal, midőn eszközlésinket helyben nem hagyja, a' helyett hogy mondaná: ‘mit kellene tennünk’, arrul mélyen hallgat; 's nem játsza e itt azon tanácsadó' tiszteletre méltó szerepét, ki nagy bölcsen mindig csak azon utat jeleli ki, mellyen nem lesz siker, azt ellenben soha nem akarja — vagy nem tudja — kimutatni, mellyen biztos volna a' cél-érés: “Erre ne menj, arra sem; mert bizonyosan elbukol.” ‘Hát merre tartsak?’ “Azt találd ki magad!” — “Ezzel ne élj, de azzal sem; mert bizony meghalsz.” ‘Hát kérem, mondja, mivel éljek?’ Semmi válasz! Valóban felette tisztességes tanácslói modor!

Vagy a' Maréchal, parancsnoki szellemben, tán azon illy alkalommal annyiszor tapasztalt követelés-sel van: ‘hadd találjanak valami okosat fel; már csak tegyenek vallamelly célirányos rendeléseket’,

azaz: találják azt mások fel, mit ő képzel de feltalálni nem képes' — ez már meglehet. Vagy tán ő is, mint nálunk azelőtt szinte mindnyájan, és még most is sokan, csikók' jutalmazása, paraszt-futtatások, 's effélék által kívánja a' lótenyésztést előmozdítani; — ez is meglehet.

Miután azonban mi nem vagyunk képesek erősb rugót feltalálni a' versenynél, 's a' Maréchal sem mutat ki számunkra valami célirányosbat: bizony csak a' versenyt hisszük — mig jobbra nem tanítatunk — a' feltett és a' Maréchal által is ajánlott cél' elérésére leghathatósb rugónak, 's pedig nem egyedül a' fentebb érintett okok miatt, mellyek szerint mindenek előtt:

'Telivér magsereg' állandó fentartását szükséges pártolni, a' telivér' mineműségét pedig célirányosabban ki nem tapinthatni, mint verseny által' — hanem azon felette nagy fontosságu okbul is, melylyet hasonlólag már fentebb említék, miszerint az ország' legnagyobb érdeke abban fekszik, hogy a' tárgyat mindenek előtt jó birtokú, pénzes gazdák fogják derekasan fel, kik koczkázhatnak valamit.

Felette sok olly tárgy van — mint például gyapju-, selyem-, lótenyésztés, bortermesztés, gőzhajózás — melly közvetlen sem a' kormány' sem a' nagy közönség' kezeibe nem való. A' kormányéba azért nem, mert magasb rendeltetésénél fogva, sem hivatása sem ideje nincs mind azon részletekbe bocsátkozni, mellyeknek szoros szemmel-tartása

nélkül illy nemű tárgyakban soha nincs siker; a' nagy közönségébe pedig eleinte azért nem, mert ennek viszont elég tehetsége nincs, olly tárgyakat fogni fel 's kezdeni meg, mellyek csak előleges fáradozás, pénzkiadások, és hosszabb idő után gyümölcsöznek; 's így azok' megkezdése egyenesen a' tehetősb gazdák' vállait illetik, kik valamint a' legparányibb részletekbe bocsátkozhatnak, úgy módjuk is van, nem csak egy darabig ellenni minden kamat nélkül, hanem jó remény' fejében néha néha nagyobb summákat is tehetni kockára.

És ha ezek állnak, akkor önként foly, miért nem létez a' lótenyésztés' előmozdítására hathatós rugó versenynél. Legelőszer is, mert minden egyéb rugó, melly nem közvetlen hat a' telivér magsereg' fentartására, hibásan azaz ugy alkalmazott emelcső, hogy azzal aránylag többet lehetne mozdítani; 's aztán, mert jó tehetségű gazdák soha nem hajlandók olly jutalmakért felette nagyon fáradozni, mellyeket — 's ez fő szempont — nem szabad mezőn, szabad concursus által nyerhetni, hanem mellyek' elosztásánál *'plus valet favor in judice'* sat.'

'S ha akarja a' Maréchal tudni, im ez volt oka, miért nem vártak az általa gunyolt magyarok idegen segítségre; de e' helyett inkább zsebeikbe nyulván maguk tették azt, mihez nem csak joguk vala, sőt mi helyzetükhöz felette illik is. Mert ugyan mi csoda polgárai volnának a' hazának 's milly jobbágysai fejedelmüknek, ha még azon kevés alól is ki akar-

nák magukat vonni, mi leginkább őket illeti? 'S azért nem is theoriáztattak ők mint sok mások, kik soha nem eszközölvén semmit, csak javaslatok' adásával 's hiba-találásokkal merítik ki erejüket, vagy A-ra, B-re, C-re, D-re 'sat. akarják fordítani a' dolog' sulyát; — de saját keblükbe tekintvén, önerejük- 's akarataukban bizván, cselekedtek, azaz: számos honfiak' 's honleányok' segítségével, mostanig 16,066 $\frac{2}{3}$ arany tőkét örök alapítványul, 's ennek kamatján kívül rövidebb hosszabb időre szintén évenként kijáró mintegy 1600 aranyat irtak alá, ez által is mind a' kormánynak, mind a' nemzetnek bebizonyítván, mennyire ismerik kötelességük' körét, mellyen sem túl sem innen vágni nem ohajtnak.

Új élénkség is jött azóta e' tárgyba; és ha felette sok nem történt is, legalább azon '*nosce te ipsum*'-on estünk keresztül, melly szerint a' nagyobb rész átlátni kezdi már, hogy többek közt lódogában is lehetőségig elaljasodtunk, 's szinte mindenek mögött pangunk. Minek bizonyára meglesz üdvös következménye; mert ismerje meg csak lelkes nemzet hátra maradt létét akármiben, lehetetlen abbul előbb utóbb ki nem vergődnie.

Nem volt azonban könnyű feladás, ezen '*nosce te ipsum*'-on keresztül vezetni a' nagy közönséget, miután ez már igen igen belé volt rozsdásodva régi, soha kérdésbe nem vett, 's azért annyira kedvelt számtalan előítéletibe, mellyeknek egyike szerint száz közül szinte kilenczvenkilencz nem tudott azon

kételkedni, mikép a' magyar csikóst, bármilly könnyű volna lova, 's bármilly nehéz maga, valami a' világon kifuthatná. 'S kérdem, őszintén válaszolva, nem ugy van e? — Gyengéden kellett is azért illy közönséggel bánni, 's neki egyszerre csak akkora adagot nyujtani, mellyet, habár kínosan, még is megemésztete. Ez okbul alig is léptünk a' pesti versenyek' legelső évében eredeti angol lovakkal fel, hanem majdnem kirekesztőleg csak illyeseknek honunkban csikóztott 's nevelt ivadékkal, 's ekkép szintolly magyar lovakkal, mint például gróf Hunyady vagy Károlyi' birkái sem spanyolok vagy szászok, de magyarok, jóllehet vérük eredetileg nem magyar. 'S valóban nem volt felesleg ezen előrelátás, 's az ez alkalommal felébredendő kis szenvedélyek iránti kimélés, mert jóllehet honosított angol lovakkal győztük meg a' régi fajtákat, 's ekkép lódogában körül-belül éppen annyi hasznot hajtánk a' honnak, mint ki spanyol fajt hozott a' hosszú szőrű juh' helyébe, azért koránt sem voltunk általán véve szivesen látott vendégek *).

Nem számlálhatom el, mert hossza vége nem lenne, mind azon felette nevetséges hol néma ki-

*) Vendégeknek azért nevezem mindazokat magammal együtt, kik a' kérdésben levő tárgy' felállításához járultak, mert részint katonai tisztünk részint más körülményeink rendszerint távol tartának Pesttől, hová közel-kevesünket kivéve sem birtokunk nincs, sem nemzetségünk nem él, 's hová csak azon meggyőződés hozott, hogy némi tárgyak' sikere egyedül a' haza' szivébül eredhet.

fejléseit hol nyilvános kifakadást a' megbántott önhittségnek, mellyekkel ez alkalommal időnket töltünk. De hogy jó időtöltés vala, és én legalább belsőmben ritkán nevettem annyit és olly jó izüt, azt nem tagadhatom. Némelly jeleneteit ez időszaknak azért lehetetlen is egy két sorral nem érintenem.

Többek, 's pedig magyarok, nagyobb summa pénzért akartak fogadni lovaink ellen; egyik husz évü száraz kanczájára állítván reményét, mert, mint mondá, 'ugy fut mint az ördög', mások pedig győzdelmet megelőző mosolylyal, kedvencz csikósaikra; 's ezek mire alapíták hitüket, ha ők nem tudják, én valóban nem. De mi legelső alkalommal nem hittük illendőnek, hazánkfiat pénzért leczkézni, 's ez okbul, a' diadalrul egyébiránt egészen bizonyosak levén, nem fogadtunk, hanem a' leczkét ingyen adánk, minek következtében eleinte csak fél fejjel, későbbben pedig nagyobb távolságra hagyók hátra ingyen tanuló hazánkfiat.

Furcsa volt látni, midőn elegyversenyben husz, harmincz jobbadán különféle faj egyszerre indult meg, egynek lovasa pőrén, másiké sinórosan, harmadiké bő ümögben; mieinket kivéve, mind mászatlanul; 's miként tüzelé a' néző sokadalom az ugy is igen tüzes pályázókat, mig végre a' sok láрма 's 'szorítsd' közt, rendszerint mindig egy egy kicsivel — 's ezt ugy parancsolók — előbb ért a' nyerőponthoz lovunkon a' tanult és hidegvérü angol lovas. Gyakran, mikor illy versenyben több

lovunk vett részt, 's ezek közt derék futás támada, 's így nem lehetett bevárni a' vad sereget, ez mód nélkül hátra maradt 's elszakadoza; milly alkalommal rendszerint némán 's részvétlenül szemlélé a' karzat az első, tudnillik mi lovaink közti megvívást, de annál harsányabb 'bravo' és 'éljen' riadásra fakadt, midőn végre az annyira elmaradtak is, mintha más versenyhez tartoznának, valahára és valahogyan csak megérkeztek. Világosan kitetszett ebből, mint sok egyébből, az ellenünki szenvedély. Sok tenyésztő eddigelé jó de bitor hirben tartott lovát, vagy pedig mert hámba 's nem gyepre való volt, minden futásnál leghátul, 's még a' legalább való pórlovaktul is meggyőzve szemlélé. És ez természetesen nem tetszett, 's nem szolgált jóakaróink' körének tágitására, sőt annyira nevelé ellenünk az indulatosságot, mikép nem volt olly rágalom és piszok, melly kivált az arabomanok' részéről ránk nem hajítatott volna. 'S a' mi mind ennek különös csipősséget adott, az azon soha meg nem tört remény vala, mintha tán csak még is akadhatna 'valahol' minket csúffá tehető honi ló, vagy más szavakkal, hogy még is megtörténhetnék, mikép a' mi gondosan nevelt, okszerűleg és tudományyal idomított és nem kevesb tudományyal lovaglott telivér csikainkat meggyőzhetné — — — — micsoda? a' kikoplalt, kifázott mezei ló, tudatlan de jó súlyu gazdájával hátán, kinek egész idomítása rendszerint abban áll, hogy néha néha jól megfuttatá

versenyzőjét 's aztán karóhoz köté, míg ő benn a csárdában jókat ivott; vagy tán az elhizott spanyol, dán, holsteini 's több efféle mixturai uri korcs, mellyen megint a' czímeres 's liberias tudatlanság ült! Nemde nem jó mulatság lehetett ez ránk nézve, kik mind ezeknek belsejébe tekintettünk, 's előre kiszámolók, milly phasisokon kelljen hazánkban is az egésznek keresztül mennie, mielőtt rendes mozgásba fogna jőni.

Legtöbben tiz évvel ezelőtt, mint a' Maréchal most, a' versenyt hasztalan játéknak 's angol-majmolásnak, lovainkat pedig minden más szolgálatra alkalmatlanoknak hirdetéek. Sokan, 's kivált némi asszonyok, a' könyörületesség' álarczát ölték fel, 's kegyetlenségnek kiálták, olly szép (!) és olly fiatal lovakat pályáztatni: "Szegény állatok," így sópánkodának, "milly nehéz sorsra vannak itélve, 's hát még azok a' szegény lovasok, kiknek néha néha, ha igen nehezek, még néhány fontot is le kell iz-zadniok!" Mi, nekünk a' képmutatás' felette nevetéséges színében jelent meg, mert valamint lovak közt egynek sincs jobb dolga mint a' pályázónak, ugy lovászok közt is legjobb helyen áll a' pályalovas — jockey —, 's illy lágyszivü beszédek kivált olly honban hangzának felette különösen, hol csak nem rég szegetett szárnya az uri önkénynek egy kissé, 's hol én legalább senkit nem ismerek, ki különösen sajnálná rossz utainkon 's rendetlen folyampartinkon olly gyakran megsülyedő 's halálíg kínzott szeren-

csétlen posta-, forspont- 's hajós -lovainkat. Sokan pedig egyenesen fukar pénzszomját tevének bennünk fel, soha nem birván átlátni, mikép nem vala czélunk a' közvetlen nyereség, hanem olly rendszernek divatba hozása és közönséggé tétele, mellyben a' nyereség' lehetősége a' fő rugó, és a' nyereség kedvező körülmények közt lehetséges is; mi okbul, nehogy minmagunk csorbítsuk meg systemánk' folyamat, kénytelenek valánk nyereségi vágyat ugy-szólván 'affectálni', — hogy tudnillik mások is törekedjenek utána — mit egyébiránt én legalább eddigelé mindig affectáltam, mert jóllehet néha néha sokat nyertem, lóköri kiadásaim általán véve mégis jóval meghaladják bevételeimet, 's tán csak idővel pótolhatom ki kárait, vagyis inkább elő-kölcsönzésimet, mellyeket azonban szívesen tevék a' haza' oltárára, mert ha nekem nem is — a' mi még nagy kérdés — másoknak, mint minden egészséges növény, bizonyosan bő gyümölcsöt fognak nyújtani egykor. Nevetségések voltak azon utánszá-molások, mellyeknek kivált én valék tárgya, 's mellyek' eredményeit majd suttogva, majd legkisebb fogak - közé - szorítás nélkül illyféle hangokon hallám: "Könnyü hazafit játszani, ha az ember mindig nyer, így én is tudnék díjakat alapítani; bizony szép volt másokat adakozásra nógatni, 's aztán elszedni előlük a' pénzt 'sat." Miknek helyreigazítása végett nagy kedvem volna egy kis jegyzéket csatolni ide, mellybül kiki átlátná, mennyire valának rágalmozó

jó barátim' számvetései pontosak. Nagy része a' néző sokadalomnak, szokása szerint sem sokat sem mélyen nem gondolkozván, végre úgy tekinté a' versenyt, mint valami angol lovagjátékot — *Englische Reiterei* —, mellyet némi gavallérok, nem tudva mikép öljék idejöket, vagy anglomaniátul kiszttve, vagy tán azon nemesb ösztönbül állítanak láb-
ra, miszerint drága hazafiaiknak olly sok unalmait néha néha egy egy kissé megrövidítnék. 'S ez, mint nem igen gondolkozó 's így nehezebben felvilágósítható osztály, különös figyelmünket mindenek fölött megkiváná. Ugyanis ez, egyedül mulatságot remélt 's ohajtott lelni, mi pedig előre tudtuk, ilylyest általán véve nem igen találand, sőt ha az ujság' varázsa egyszer kettétörik, mindazoknak felet-
te unalmas lesz a' verseny, kik sem saját lovaik sem fogadások által nem érdekelvék a' tárgyban, 's ezek, mint főleg a' nagyasszonyok 's kisasszonyok mulatságot tekintőleg inkább csak közvetve veendnek az egészben részt; minthogy rendes versenyezés közönségesen annyi népet csődít egybe, hogy annak megalapított tartása soha nem jár ebéd, séta, tánczvigalom 's efféle ünneplés nélkül, illyesek pedig, midőn egy kis vér- és pénz-mozgást hoznak a' közönségbe, nem ritkán jó baráttal, sőt még férj-
jel is ellátják a' gyakran annyira maga-unt nőnemet, 's így végre ezzel is megkedveltetik a' futtatásokat, vagy legalább ezek' eredményeit. Mind ezt kellő figyelemre véve 's hogy a' most érintettek teszik a'

többséget, és így kár volna őket éppen semmi számba nem venni, elhatározók magunkat, noha egyesesen elvünk ellen, a' verseny' tartását, mennyire csak lehet, egy kis élénkséggel, vagy jobban mondva, 'oknélküli időtöltéssel, 'spectacle'-lal vidámítani fel. Paraszt futtatások állítottak fel ennek következtében, czifra köntösek varrattak a' lovasok' számára 'sat. 'sat. azaz mind annyi hiábavaló kiadások tétettek, melyek más célra, tudnillik rendes versenydíjakra mindenki' számára sokkal erősb, vagy inkább erős hypomoclionul használtathattak volna a' tárgy' elősegelésére, holott mind azon játékszíni paraszt futtatások 'sat. melyeket *propter bonum pacis* *) eszközlénk, legkisebb hypomoclionul sem szolgáltak, hanemha a' pesti csapszékek' fölemelésére, 's egy egy azelőtt rendes csikós' vagy kerülő' megzavarására. És ezt elvünk ellen a' közönség' kedvéért tevők, elvünk ellen valóban, melly soha nem vala 's most sem egyéb, mint kivenni hibás számolás' körébül a' kérdésben levő tárgyat, és azt a' jó számolás' határiba iktatni. De mi a' közönség' kedvéért elvünk ellen még többet is tettünk, és sokszor, csakhogy egy kissé rövidüljen az idő, minden díj 's fogadás nélkül versenyeztetők legbecsesb lovainkat; a' mi nem ritkán felette furcsa *qui pro quo*-ra adott alkalmat. Azon szerződés szerint, mely-

*) 'S valóban nem hazafiságbul, mert hazafiságnak hézagosszámoláson alapulni soha nem kell.

lyel akkor valék kötve angol jockeymhez, ennek mindenegy vesztéséért, mellyen pályázott, öt — és mindenegy nyertesért tíz aranyat tartoztam fizetni, az idomárnak pedig vesztéstül semmit, nyertes-tül ellenben négy aranyat; 's ehhez képest, midőn valamely kiírt de valósággal le nem tett summáért csupán a' közönség' mulattatása végett ingyen pályáztatánk, valahányszor lovam első lett, mindannyiszor nemlegesen kilencz aranyat vesztettem, és viszont. Ezt azonban Jámborfi és Nyersfi nem tudta, 's nem egyszer éppen azon pillanatban mormolá fogai közt: "Hah! megint ez az átkozott Széchenyi nyer!" midőn én ellenben 'Jaj!' — kiálték — 'ugy látszik, átkozott lovam első megint!'

Előállott a' 'Nemadi' de mindenben 'Hibáttalálí' sereg is, tudnillik azon becses osztálya a' közönségnek, melly jöllehet maga zsebibe soha nem nyúl, olly gyengéd követeléssel van más iránt, hogy annak pénzét az ő esze szeriint kivánná forgattatni! "Miért nem állítottak más valamit fel", így kiáltának, "'s ha már éppen versenynek kelle lenni, mit koholtak, miért nem részesültek ebben inkább a' szántóvetőt? Hunyady, Liechtenstein, vagy valami más nagy úr nyert megint, mit használhat az? bár vitte volna el a' díjakat paraszt gazda!" 'S bár vihetné! mert ez volna a' kifejlett lótenyésztésnek legohajtottabb tanujele, 's mi is azt ohajtjuk, de mi több, arra dolgozunk is; hogy azonban már most vigye el a' díjakat, 's mások előtt már most

arasson jutalmat, mielőtt jobb lovai vannak mint másoknak, 's mielőtt e' tárgyban szántott, vetett 's kivált gyomlált volna is, azt éppen csak olly igazságos- és célirányosnak tartottuk 's tartjuk ma is, mintha eminentiára nagyobb jogczím volna együgyü tudatlanság a' kifejlett tudománynál; 's ekkép hatalmunkban levő és meghatározott tehetségünket a' liberalitas' ez ürügye alatt csak annyira fecsérnök paraszt versenyekre, mennyire azt a' 'versenyjáték-szín' ideig-óráiigi vitelére elkerülhetlenül szükségesnek tartottuk.

Jobb lónevelésre pénz, idő és tudomány kell. Vagy nem ugy van? És ha ez áll, akkor valljon mi nagy haszon háramolhatik abbul a' közönségre — és itt, valamint egyéb gazdaság-politikai tárgyaknál, mindig a' nagy közönségrül és nem egyesekrül van és lehet is csak szó — ha ollyasok érdekeltetnek a' tárgy iránt, kiknek sem pénzük, sem idejük, sem tudományuk nincs, vagy minden esetre aránylag kevés van? 'S nem szembeötlő e, mennyivel nyer többet a' nagy közönség 's így a' haza, ha illyes tárgyak iránt inkább egy herczeg Liechtenstein, egy gróf Hunyady, egy gróf Károlyi 'sat. érdekeltetik, kiknek pénze, gyümölcsöt bevárható ideje, és saját 's segédek általi tudománya váltig van, mint ha szegény és tudatlan mezei gazdák, sőt szolgálatban levő, hatalmaskodásra olly hajlandó béresek tüzeltetnek arra fel?

“Hiszen éppen azért kell nekik adni pénzt, felszabadítani más terhektől ’s tanítani őket, mivel mind anyagi mind erkölcsi tehetségek’ hiával vannak” — illyest lehetne itt megjegyezni, ha nem forogna az egész dolog a’ körül: ‘Bizonyos, azaz meghatározott summát alkalmazni úgy, miszerint az lehető legnagyobb mozgást és hasznot vonjon maga után.’ Miután azonban a’ dolog így áll, ’s egybül kettőt nem csinálhatni, vagy azt sem vihetni végbe, hogy egy pénz egyszerre jobbra és balra is hasson, egyenesen azt javasolja a’ józan ész és pontos számolás, mikép mindenek előtt a’ lehető legtehetségekkel kelljen megkedveltetni a’ tárgyat. De ha még határtalan, vagyis inkább könnyen ki nem meríthető volna is azon summa, mellyet a’ kormány vagy az ország’ tehetősbei a’ lótenyésztés’ javítására akarnának fordítani, még akkor is a’ lehető legtehetségekkel kellene alkalmazni az emelcsőt ’s tenni a’ kezdetet, ’s pedig azon egyszerű mechanikai törvény’ következtében, melly szerint valami eredmény’ megnyerésére mindig éppen csak annyi és soha több erőt nem kell fordítani, mint a’ mennyi szükséges, mert erőt soha nem szabad fecsérelni, minthogy az annyi egyébire legsürgetőbben megkívántatik, és éppen ez okbul soha egy egy tárgyra feleslegest fordítani nem kellene. Már ha a’ feltett tárgyra például évenként százezer pengő forint osztatik el szegény és tudatlan mezeti gazdák közt, mi lesz annak okvetlen eredménye? az, hogy százezer pengő fo-

rintnál több semmi esetre nem fogja előmozdítani a tárgyat, hanem kétségkívül kevesb, mert e' summa' egy része bizonyosan a' segítségnyerteknek más szükségait is fogja pótolni, midőn az erőművet hajtó rész minden rendeletek és utánlátás' daczára olly ügyetlenül 's kivált olly gondatlanul lesz alkalmazva, mint idegen 's könnyen nyert pénzek sincsenek rendszerint felette gondosan és lélekismeretesen forgatva. Használtassék ellenben a' nevezett summa a' tehetősb osztály' ösztönzésére ügyesen, azaz alapítassék verseny: ne kételkedjünk, sőt legyünk bizonyosak — mert hiszen olly világosan hat itt az élő factum ránk mint a' fényes nap — hogy nem százezer de ötszázezer pengő forint jövend a' tárgy' kifejtése végett keringésbe. Ugy hogy husz-ezer ekképen alkalmazva erősb rugóul fog mutatkozni, mint ha több százezer löketnék ki a' tudatlanság' köreibe.

Mibül az foly, 's pedig szoros tudományilag, hogy nálunk — nálunk mondom, mert egyebütt tán más körülmények léteznek — csak az pártolja a' paraszt-futtatásokat, ki illy módon, a' mézes száju liberalitas' leplege alatt, 's jegyezzük meg, többnyire más' költségén, legügyesebben gondolja beburkolhatni ellenünki irigy fondorkodását, melly azonban mindig észrevehető; vagy az, ki rossz számoló 's rossz mechanicus, azaz ki a' *miképent*, a' *hogyan* feltalálni nem tudván, alaprakás helyett kémények' fölemelése körül izzadoz, 's a' hypomo-

cliont olly helyre ügyekszik alkalmazni, hol annak éppen legcsekélyebb hatása van; mi által némileg azon irlandi szántóvetők' sorába helyzi magát, kik szántásban ökreik' farkával vontatják az ekét.

“De ugyan miért okozna százezer pengő forintnak versenydíjakra alapítása lónevelésben ötszáz ezer forintnyi mozgást és hasznot?” Ugyan azon okbul, melly szerint mechanikában is emelcsövel, ha jól van alkalmazva, öt annyit emelhetni mint nélküle. Már itt a' verseny képi az emelcsőt, és ez e' tárgy körül, lehető legjobban, rendes versenydíjak' megalapítása által van alkalmazva, 's pedig azért, mert mind azon tehetősök, kik díjak által buzdítva a' versenyben részt vesznek, öt sőt tiz annyit költenek jobb lovak' szerzésére, tenyésztésére 'sat. mint a' mennyit mindnyájan nyerhetnének összesen. Legyen százezer pengő forint jutalom rendesen kitéve, 's nem ötszázezer, de lassanként több millio fog annak megnyerésére mozgásba jöni. 'S ugyan kik által, ha nem a' kormány pótolja ki a' milliókat? Bizony nem a' szegény parasztok, hanem tehetősb gazdák által, kik jó remény' fokában koczka'zhatnak valamit. Mibül ismét kiviláglik, hogy mindenek előtt a' tehetősbe'ket kell a' tárgy iránt érdekelni.

Nálunk például évenként csak 1039 arany van örök re alapított pályadíjúl kitéve, bizonyos időre ajánlott valódi díjak — még a' Simmeringi versenytért is ide értve — mintegy 1860 aranyat tesznek,

mihezképest, külön-, elegy-, 's ivadék-versenyeken kívül mintegy 3000 aranynál többet ném nyerhetni, és mégis forog a' gépely, 's nem volna nehéz megmutatni, hogy e' summa tiz söt husz annyi pénzt hoz mozgásba, mint a' mennyire a' díjak mennek; hiszen csak saját versenykiadásim, kis ménesemmel együtt, évenként nyolcz söt tizezer pengő forintra rugnak.

“Egyedül az ügyes nyer, a' többi ellenben mind veszít” — ez ugyan némileg igaz, de azért mégis nemhogy kevesednék az igazi concurrensok' száma, hanem évről évre nő, 's miért? Mert mindenki előtt nyitva áll a' nyeres' lehetősége; 's e' mellett azon pszichologiai okbul is, melly szerint csak fellelte kevés olly bölcs létez, ki magát legügyesbnek nem tartaná, 's ekkép egyre tenyészt, azt idővel ismét helyrehozni remélvén, miben már károsult. Egyébiránt aránylag olly olcsó Magyarországbán minden, mi lótenyésztéshez szükséges, a' jó lovak' száma pedig olly csekély, 's így becsük természetesen napról napra magasbra fog emelkedni, hogy az, ki pályára tenyészt lovat — föltéve ha érti a' dolgot, 's ez körülményeihez illik is — még akkor sem károsul, legalább tetemesen nem, ha nem volt volna is szerencséje a' gyepen, mert jól nevelt lovainak becse tenyésztésre mindig megmaradand.

Illy körülmények közt, hol annyi költséggel van egybekötve a' tárgy, és a' díjak' elnyerése rendszerint csak néhány ujnyi hosszaság körül forog,

tán nem lesz a' Maréchálnak többé nehéz kitalálni és elérteni: mi érdeme 's becse van, gazdáját tekintve, azon lónak a' másik előtt, ha több (angol) mértöldnyi futásban néhány másodperczcel hamarább ér a' pályához? Csak az, hogy illy kicsiség által gazdájának erszényébe ezreket hoz! Én legalább, mint tenyésztő, legnagyobb szerénységemben soha nem kívánnék egyebet, hanem ha csak mindig egy félfejjel sőt néhány vonallal előzhetném meg versenytársaimat *), mit a' Maréchal semmibe sem vesz, valamint Crockford' bankjában is minden esetre csak egyetlen egy kis nyerő kártyácskát, Rothschild' lottohuzásiban pedig mindig csak egyetlen egy kis nyerő számocskát szeretnék kitudni, és nem csak váltig volnék kielégítve, de bizonyosan soha nem is hagynék fel a' versenyzéssel többé, valamint Crockford- és Rothschildnél is megjelenék munka után néha néha.

“Ej, ej, hisz' a' Maréchal nem azon becsrül szól, mellyel a' ló gazdájához áll, hanem arrul, melyet mint ló maga magában ér” — így okoskodhatnék ellenem valamely párthive, igen jól tudom. De

*) Föltéve, hogy gyakorlott pályabíró ül a' székben, mert ellenkező esetre legalább is egy fél lóhosszat kötnék ki, minthogy különben, mint Bécsben már többszer esett, én is *holt futásra* (*dead heat*) ítéltetném. *Dead heat*-nek nevezik azt, midőn két ló olly egyenlőleg ér a' nyerőpont-hoz, mikép nem ítélné meg a' bíró, mellyik vala első; milly esetben mind addig függőben marad a' dolog, míg azt egy új futásnak sikere nem határozza el.

éppen itt fekszik a' dolog' csínja, hogy tudnillik a' ló' becse, melly mindig ráviteles; legfőképp tenyésztőjéhez arányozva legyen minél magasb; mert más-kép, milly ingere volna, fáradságos és költséges tenyésztői munkálódásait folytatni? Felette kevés, vagy semmi sem. Legyen is ez okbul, mennyire lehet, becsessé téve a' tenyésztő' kezeiben a' ló, 's nem fog ő felhagyni a' tenyésztéssel, sőt annak mindig magasbra vitele után törekedni, minthogy sikere több 's mindig több versenytársat ébresztend, 's ekkép csakhamar utolsó lenne, ha nem haladna. A' ló' becsét pedig azon arányban neveli az általa tehetendő nyereség, minél nagyobb ez; miszerint Britanniában, hol roppant ezen lehetőség, számtalan ló, testvérek közt is négy ezer font sterlingnél többet ér. 'S ím' e' lehetőség annak kutféje, miért üzetik általán fogva Angliában a' pályalovak' tenyésztése 's a' versenyzés olly nagy s z e n v e d e l e m m e l.

“De ha a' lónak csak gazdájára nézve van becse; mit használ az másoknak, a' nagy közönségnek?” Csak azt, hogy a' közönség éppen azon arányban részesül több 's jobb lovakban, a' mellyben nő a' tenyésztők' száma, és ezek versenyvitáiktul edzve mindig jobb és jobb lovakat nevelnek, azaz a' verseny által szaporított tehetősb gazdák' köreibül lassanként kiárad az egész közönségre a' felesleges ló, illyes pedig annál több lesz, minél magasb becsre emeltetik annak derekabbja a' tenyésztőnek kezeiben, ki természetesen ezen ingernél fogva annál többet

nevel. Im' e' mód által szivárog a' verseny' haszna az ország' minden ereibe!

De ha nem nőne is a' verseny' erőműve által a' gyorsabb lónak becse, valljon nem becsesb e maga magában is a' gyorsabb ló, kivált ha általános lesz, mint a' lassubb? Kétségkívül sokkal becsesb; mert nincs az időnél nagyobb kincs. 'S nem csudálkozhatni egy olly hadvezéren, parancsnokon, és szerzőn eléggé, ki olly kevésbe veszi az idő' meggazdálkodását; jóllehet tudnia kell, mikép Angliában a' már mindenüvé elterjedt telivér az országglás' valamint a' közélet' mozgását nem egy félfejnyi gyorsabbsággal, de legalább is az időnek egy negyed sőt egy harmad résznyi nyereségével eleveníté föl; jóllehet tudnia kellene, mikép a' csatapiaczon jól használt pillanatok szokták eldönteni a' nap' sikerét; 's jóllehet hányódott életén keresztül maga tapasztalhatta volna, mikép sokszor csak egy percz körül-forong a' halandónak híre, neve, becsülete! Igenis; a' tenyésztők' kezeiben felhalmozott lovak' feleslege képzí azon hasznot, melly a' versenybül, habár csak közvetve de elmulhatlan szivárog a' közönség' minden ereibe. 'S ezt bővebben magyarázandom.

Mielőtt azonban részletesebben mutatnám ki, milly rendesen forgatja egyik kerék a' másikat ezen czélszerű erőműben, melly Britannianak annyira kifejlett lótenyésztését eszközlé, 's mellynek megindítására és mozgásban tartására aránylag olly csekélység kell, vissza akarok még a' pesti gyepre tér-

ni, hol legelőször vala alkalmunk tetteleg indítani háborut azon sokfejű hydrának, melly többek közt a' verseny' felállítása ellen is hetvenkedék.

Legelső egybejövetelünk Pesten, mint mondam, 1827' tavaszán ment végbe. És olly általános hijával volt akkor közönségünk az e' tárgyat illető ismereteknek, mikép nem hogy a' versenyzés' mechanikájának elveit vagy azon hasznot fogta volna fel, mellynek végre a' versenybül a' nagy közönségre háramlania kell, de még az idomítás' szükségét vagy létét sem ismerte, sőt még azt sem tudta, milly felette nagy különbséget tesz versenyzésben a' teher. 'S illy köz tudatlanság közt, melly szerint az akkor divatozó e' részbeni egyéb ismeretek' bőségét is elegendőleg kitapinthatni, valóban felette furcsa 's váratlan volt, gunyolóink' sorában némelly általánosan okosoknak tartott férfiakat is tapasztalni, kik, noha tudtomra semmi jobbat nem javasoltak, mégis, hol csak lehetett, elménczésük' nyilaival puskázgatának ellenünk szüntelen; mibül csak az nyilvánul, hogy indulatosság még a' legjobb főt is megvakítja néha, és 'elménczés és mélység' korántsem synonimon! Hogy pedig közönségünk olly szívrehatólag vala tudatlan, mint érintém, 's még a' mechanika' legelső elveit sem vette figyelemre, azt miként tagadhatni, ha nem akarjuk tagadni azt, mit a' legfényesb nap alatt annyiszor látánk, midőn

ellenzőink leghitványabb 's minden készület nélküli lovaikkal gondolák 's biztosan remélek a' mieinknek meggyőzését. Alig hinné az ember! 's valóban azon mesére emlékeztet, hol a' nagy dámának elhízott 's önhittségtül ittas hat-uj-hosszaságu öl-ebe a' pusztai agárral kérkedék megvihatni.

Éppen vége szakadt egy versenynapnak, és alkony' tája volt, midőn egy négy-lovas kocsibul nagy pathossal hallok perorálni valakit, kinek tekintete mivel 's kivált nagy urra mutatott, 's ki a' körüle egybegyült tarka sokadalomnak azt demonstrálgatá, hogy "azon angol lovak semmit sem érnek, elrontának a' magyar vért*), 's mivel egyszer kerülvén meg a' pályatért kifutnák a' magyar lónak selejtesét, azért nem kellene félni tőlük még, mert a' jó pusztai ló mindenütt csuffá tenné azokat; 's kivált nagy távolságra, egy napi járásra mutatkoznék, milly gyáva gebék volnának azon angol kényesek 'sat." 'S én egy darabig hallgatok, de végre ezen minden korlát nélküli bizakodást egy kissé megzavarni kívánván, a' nélkül hogy észrevenné a' Nagysás, egyszerre csak kocsilépcsőjén állok 's illy szavakkal adom tudtára az ékesenszólónak, hogy én is hallottam beszédét: 'Azon lovak, mellyeket gyaláz, sajátim. Én nagyon bízom bennük, uraságod ellenben a' pusztai lóban bízik; fogadjunk tehát, te gyünk le — mert hitelre nem volna nagy kedvem — száz száz vagy

*) Szegény magyar! még lovaiddban is milly keveréket állítanak véredül.

ezer ezer sőt több aranyt, 's versenyezzünk száz lépéstül száz mérföldnyire, a' hogy tetszik, ötven vagy kétszáz font teherrel, mikép kívánja: én mindenre ráállok, csak fogadjunk, 's azért tessék kitűzni a' napot, az órát, a' helyet.' De szegény — jóllehet igen pénzes — hazámfia, ki felette megdöbben, nem akart fogadni, az egészet a' didaktika' és demonstratio' mezejére vonni törekedvén. Én azonban nem hagytam szóhoz jőni, mindig azt kiáltván: 'Mit ér mind azon hiábavaló szó; ha bízik lovában, fogadjon; 's vigye el pénzemet, ha bírja!' 's ez így ment egy darabig, miközben a' hallgatók részint kaczagtak, részint bosszankodtak — 's alkalmasint ellenem — mig egyszerre a' Nagysás, kit valóban már szánni kezdék, mert igen furcsa zavarban volt, elveszté türedelmét és — — — — nem fogadott, hanem olly szaporán hajtattott odébb, mint csak teheté szerét, fogai közt illyeseket mormolván, miknek véghangjait elvitte a' szél: "Milly faragatlanság, illy durva módon megtámadni az embert; mit fogadjak én? hiszen nem vagyok angol, hanem ló — — nevelésben nem tanulok — — tőle — — hiszen született katon — — —"

'S nem kell hinni, mintha ezen felhoztam uraság kivétel volt volna a' nagy számbul. Korántsem; sőt — 's ezért léptetem fel — úgy kell tekinteni őt, mint az akkori nézetek' prototypusát, mellyek szerint legtöbben főként a' nagyobb távolságba helyezék reményüket, mikép tudnillik a' rosszabb

vérü, gyengébb testü, nyomoruságban felnőtt, készületlen vagy az egészen más célra való ló ki fogná hosszabb utban futni azon lovat, mellyel rövid körben nem birt! Milly felséges logika, milly mély okoskodás, 's milly szerencse, ha illyes fők, mellyekben ennyi forr, érdekesb hazai tárgyakban is vesznek vezető részt!

Illyféle egyszerű okoskodás azonban, mint a' most következő, tudtomra csak felette kevésnek jutott eszébe: "Néhány hazánkiai valóban gyors lovakat hoztak ide. Illyesekrül nincs tapasztalásunk. De félvak is láthatja, milly nemes vérűek 's milly különös erőben 's pezsgő egészségben vannak, úgy hogy bizonyosan igen nemes eredetűeknek kell lenniük, és nagy gonddal sőt mesterséggel bánnak velük, mirül nekünk nincs, és nem is lehet ismertetünk. Majd bizony, a' mi hosszú szőrü korcs gabancsaink vagy elhizott hámos lovaink fogják kifutni, mellyeket véletlen szült, 's mellyek iránt nem hogy valami gond lett volna, sőt mellyeket már legjobb korukban elcsigáztak; 's a' mi legényeink pályázzanak azon lovasokkal, kik, mint látjuk, olly hidegvérrel 's annyi józansággal úzik mesterségüket, mintha kisdéd koruktól fogva csak arra volnának nevelve! Nem; illy bohó követelésünk nincs, mikép, kivált készületlenül, meg akarnók győzni az erre nevelt 's idomított pályázókat. Lovaink tán más célra alkalmasbak, nem olly kényesek, neve-

lésük, tartásuk olcsóbb. Ez 's efféle majd mind ki-
világlik, de készületlen' bizony mi semmi próbába
nem elegyedünk, hanemha mulatságbul, mit szíve-
sen cselekszünk. Azt halljuk: már itt nevelt lovak;
's hogy ezen tehetősb földieink, kik a' versenyt ál-
líták, rendesen szándékoznak itt egybegyülni éven-
ként; Isten éltesse őket azért! hiszen jobbadán ugy
is kerülük a' hazát; fáradozáaiknak szép haszna lesz,
mert gondolat- 's pénz-surlódás mindig azt szül; ha
pedig nem lenne is haszna, lássák ők, hiszen saját
pénzüken nem a' mienken mulatják magukat, 's is-
merjük el legalább jó szándékukat, ne gyalázzuk" 'sat.

'S valljon miért nem jött rögtön 's minden te-
kervény nélkül illyféle okoskodás senkinek, vagy
legalább miért jött csak olly felette kevésnek eszé-
be? Azért, mert a' hiuság, a' megsértett önzere-
tet — hazánkfiainak ezen általános nyavalyája —
azokkal, kik a' mi megjelenésünk előtt tartatának
az illetőknek e' tárgyban, nem engede illyest mon-
datni, 's pedig azon okbul nem engede, minthogy
a' felhozott okoskodásbul körül belül illy hangu val-
lomásnak is kellett volna természetesen folynia: "Mi
eddigie' éltünkben — legalább e' tárgyat tekintve —
mindig a' józan uton kívül kalandozánk; pénzt és
időt hiába fecserlettünk; speculatioink nem feleltek
meg reményeinknek, theoriáink pedig a' praxis ál-
tal csúffá tétettek, 's így öregedtünk meg; mig ti,
nálunk annyival fiatalabbak a' szegnek fejét találtá-
tok, jó vágásban vagytok, 's így nem mi nektek,

hanem ti lehetnétek nekünk mestereink.” Ezt soha nem birták megvallani! Annyi lélek, annyi nemeség, annyi hazafiság nem lakott bennük! 'S pedig kár; mert illy tett nem volt volna, 's most sem volna olly nehéz és olly különös önmegtágadás; hiszen nem valami becsület- vagy lélekből járó tévedés megvallásául van szó, hanem csak arról, hogy mi, kik megint annyi másban vagyunk avatlanok, a' ló-dolgát fogtuk jobban fel mint ők; a' 'Ló-dolgát' — figyelmezzünk csak — melly egészen soha nem lehet istállóság nélkül, 's ekkép benne az excellenciát, úgy látszik, felette könnyen 's minden irigység nélkül át kellene engedhetni akárkinek is. De nem, és soha nem tudták megbocsátni, hogy a' mi körülményeink a' kérdésben levő tárgy' felfogására alkalmasak levén, szerencsésen jobb utra vergődünk mint ők; 's ezen gondolattal kínozva, vak szenvedelmük annyira ment — hihetné e az ember: ló miatt! — hogy az e' tárgyban meghasonlás, melly az anglo- és arabomanok' osztályit képi, nem csak lovak iránti vélekedésben szült káros egymáselleniséget, de az ebből fakadó keserűség a' polgári nézetek' és vélemények' legtávolabb 's legrejtettebb köreibe is hatott; nem, — de még magára a' cselekvésre is olly nagy befolyással volt, miszerint legfőképp a' behozott verseny- és angol fajnak köszönhetjük mi újabbak mind azon rágalmat és sárral dobást, mellyel korántsem lovakruli véleményünkért egyedül, hanem egyéb polgári cselekvé-

sink- és politikai vallásinkért is szünetlenül érintenénk. 'S ha már nem tudtak fondorkodó indulatoságiknak zablát vetni, természetes következmény vala, mikép nem fognának egyedül lódogában ellenünk szegülni, hanem minden egyében is, sőt az első iránt lassanként elnémulni, polgári tetteink 's politikai irányzatunk ellen pedig annál mérgesebben agyarkodni, 's csak azon okbul, mert lódogában észrevevék védelmezhetlen állásukat, 's ekkép tanácsosbna vélték a' csatának olly mezőre áttételét, hol a' tapasztalás még nem fejtett ki olly kétségbe-vehetlen igazságokat, 's hol ennél fogva könnyebb a' belátással, értelemmel és tudománynyal együtt, az ember' jó szándékát, becsületét és hazafiságát is kétségbe hozni.

Nem mondom, hogy azon rész, melly az 'angloman' nevezetet viseli, tul nem ment vala a' józanság' határain, 's néha néha egy kissé tulcsapongó ironiával nem illeti a' másik részt; de azért mégis mind azon elágzás, melly az érintett surlódásbul eredt, 's melly csak becsteleníti az igazi hazafiságot, leg és legfőkép a' régi tudatlanság' sáfárinak tulajdonítható. 'S pedig azért; mert midőn velem együtt az ujjabb iskolaiak mi egyedül a' hibás rendszer ellen keltünk ki, senkit személyesen sem nem érintvén sem nem sértvén, ők — az ó-szemüek — nem állíták az általok pártolt rendszert az általunk javasolt rendszernek átellenébe, mibül kiviláglának 'mellyik a' helyesh', de mezejüket, hol vívniok kel-

lett vala, hűtlen elhagyván, 's ránk ujjal mutatván, személyeinket támadák meg, midőn mi csak 'dolgok' ellen szegültünk; míg végre a' viszontorlás' átkának következtében a' mi osztályunk' kevesebbjei is személyességekre fakadának, és a' legnagyobb szám a' helyett hogy a' dolog' jobb lábra állítása körül fáradott volna, egymást sárral hajigálásban gyakorlá Istentül nyert erejét. Mi fájdalom, igen beillik a' magyar történetek' maszlagiba.

Minden mania, már magának a' szónak értelme szerint, ésszavartság. Ha azonban a' közönségre nem hat károsan, megbocsátható; 's csak az általa elfogultat szánhatni, mert bármilly édesek legyenek is csalódásai, kétszerezett kínokra fog a' varázs' eltüntével ébredni, és így csak magának árt. De ha a' közéletnek bármilly parányi részletibe keveredik mania, akkor valóban kárhozatos, mert annak kerekeit, mellyeket egyedül hideg számolás forgathat valódi sikerrel, a' legkisebb csalódás is kilökheti helyes vágásaikbul. Ki azért hazájának szolgája kíván lenni, 's azon követeléssel is van: 'a' köz erőműnek irányzásában venni részt', annak minden illyféle maniárul egyenesen le kell mondani.

Sem az anglo- sem az arabomant nem mentetni ennél fogva, habár egyedül lódolgában volna is bélyegezve a' mania' czimerével; 's pedig, mert a' lovak' olcsó, elégséges és jó léte olly hathatósan foly be a' polgári élet' több 's kevesb egészségü üte- rére, 's e' mellett védelmi tekintetére is, mikép a'

lőnevelés körüli álképzetek miatt a' közönség bűnhődik, és ez okbul e' tárgynak bal és szenvedélyes felfogása valósággal polgári véték is. Hidegvérrel, előítélet és szenvedelem nélkül kötelesség tehát azt felfogni, 's annál erősebben, minél nagyobb csinosodásra fejlik ki nemzet, mert ennek nem csak hogy minden szükségei szaporodnak előmenetével, 's ekkép mindig jobb 's több lovakra is lesz szüksége, de e' szükség még azon arányban is nő, mellyben az emberi elme több 's több találmányokat hoz létre, mellyek mint gőzhajók, gőzkocsik a' helyett hogy a' lovat szükségtelenné tennék, annak nem csak elkerülhetlen létét bizonyítják, hanem számát is nevelik. *)

Azontul pedig, hogy véték az e' tárgy körüli elfogultság, még felette nevetséges is, és lehetetlen a' két osztály' hősein nem kaczagni, milly tűzzel hajigálják egymás ellen, mintha honi becsület sőt az emberiség' üdvössége forogna veszélyben, a' legmérgesb indulatosság' tajtékait. Németországban olly kicsapongásig vitetett e' nagy becsületű vita, 's nem tapasztalatlan ifjonczok hanem ősz öregek közt, miszerint sok azelőtt leghűbb barát örökre meghasonlott, sőt néhányan élükkel is lakoltak **) themájuk'

*) E' paradoxnak látszó állítás az élő factum és csalhatlan számok által axiomául valósult, miszerint eldönthetetlen, hogy valamint több és jobb gépely több munkásnak szüli szükségét, ugy vizcsatorna 's vasut a' lovak' számát neveli.

**) Többi közt Báró Wachenhausen a' régi modoru araboman, annyi piszkot és személyes megbántást gördített Báró Biel-

fentartása végett; 's ugyan milly thema végett? hogy valljon az arab vagy angol telivérnek, tudnillik az Arabiában vagy Angliában tenyésztett arabnak kelljen e adni elsőséget? mi lenne czélirányosb: a' bel vagy kül fajzás e? mirül lehetne inkább kitudni a' nemes vért: szőre- vagy füleirül e? ki járt volna szerencsésb uton: Péter e vagy Pál? 'st. efféle. 'S illy hiábavaló versenygés közt, melly csak arra mutat, mintha a' hetvenkedőknek nem volt volna jobb 's érdekesb dolguk lódolognál, midőn egyik a' másikat tehetsége szerint gyaláza, nézetei mellett szándéka' tisztaságát is kérdésbe vevé, sőt csak azért is nem ritkán rossz embernek állítá, mert rossz lovas vagy éppen nem lovagol, — illy gyáva versenygés közt mondom, a' helyett hogy a' hazának e' mezeje is virított volna, bizony parlagon maradott az.

Nem mentem én egy cseppet is, ki teste' kifejlését nem eszközzi; 's főként magyarban restelem a' gymnastika' annyira elhagyását, a' magyarban, ki ebben is mint annyi egyébben egy tulságbul a' másikba esvén, hajdanta csupa erő volt, most ellenben merő tanultság vagy képzelgés; de midőn ezt éppen nem hagyom helyben, más részrül megint korántsem tartom a' férfinak gymnastikai tulajdonit, például lóhoz értését, vagy ügyességét annak

Zierow, a' mecklenburgi angol rendszer' egyik legfőbb pártolója ellen, mikép ez annyi méltatlanságot tűrni nem bírván párviadalra hívá ki megbántóját, melly alkalommal a' sors ugy akará, hogy B. Wachenhausen agyon lövetett.

hátán ülhetni vagy azt hajthatni, azon criteriumnak, melly szerint becse és valódi értéke határozód-
 nék el: hiszen vajmi sok becsületes ember felette
 rossz lovas, míg nem egy de több gyönyörű lovas
 semmi egyéb mint gaz. Mi által csak azt kívánom
 mondani, hogy mindent a' maga osztályába kell
 helyezni, mindenrül saját becse szerint kell itélni,
 és efféle tárgyakban vélemény-különbség miatt so-
 ha forró vérrre nem fakadni, de legkisebb emberi
 tökély' gyakorlását sem mulasztván el, egyedül olly
 tulajdonokra állítani emberi becsünket, mellyek er-
 kölcsi kifejlésnek következményei. Bár idomítnák
 azért honunk' reményei, a' jövendőnek urai, testi-
 leg is a' lehető legmagasb fokig magukat, de egy-
 szersmind ne felejtnék soha, hogy a' férfiu nevet
 csak akkor érdemlik meg, ha erkölcsileg is tudnak
 lábaikon állni, 's azokrül semmi a' világon, sem
 hatalom' fénye sem a' népkegynek csábja el nem
 ejtheti őket. Ezt pedig egyedül saját és mások' szü-
 netlen nevelése eszközölheti, mert valamint 'szüle-
 tett katona' nincs, ugy született tudós, művész, ha-
 zafi 'sat. sem létezett soha, de mind ezen elsőség
 egyedül lelki és testi gyakorlatnak, idomításnak
 gyümölcse. Tanuljunk azért szünet nélkül, mert va-
 lóban egyedül bölcsesség emelheti honunkat magasb
 diszre és semmi egyéb; de Istenért! ne csak köny-
 vekben és anteactákban keressük azt, hanem legfő-
 kép az életben, mert hiszen nem csak tudósokúl
 kívánunk létezni, de élni is mint nemzet. És ez

okbul vegyük át, nem csak régibb nemzetek' tapasztalásit, hanem azt is, mellyet magunk közt tevénk jobb sikerrel, 's legyen legalább annyi eszünk, azt 'ingyen venni át', mihez ők szerencsés véletlenél fogva jutottak, sőt mit nagyrészt drága áron fizettek meg! Melly jó szándéku tanácsom' alkalmazása a' kérdésben levő tárgyhoz ebben áll:

'Utánozzuk az angol nemzet' ló körüli rendszerét is minden idővesztés nélkül', azaz ne üzzük a' tárgyat szenvedelemmel, hanem helyezzük az egészet 'csalhatlan számokra'!

"De ugyan ki úzi a' tárgyat nagyobb szenvedelemmel mint az angol?" — illy megjegyzést hallok most — "'s valljon nem lappang e az éppen most mondott javaslatban, melly a' maniát kárhoztatja, a' legkirekesztőbb mania?"

Mire én így felelek: Igaz; senki nem úzi a' tárgyat olly szenvedelemmel mint az angol; de ugyan miért? Korántsem, mintha e' szenvedelem egészítő része volna, mint feje, szive, tüdeje, hanem azon okbul, mert 'jó sikerrel úzi'; azaz — 's itt figyelmezzünk — nem azért fejlődött ki Angliában a' lónak nevelése 'sat. olly csudálatos lépcsőre, mintha az angolnak olly különös szenvedelme volna lóhoz, hanem ahhoz azért van szenvedelme, mert józan alapra levén rakva az egész, a' lovakbul háramolható nyereség olly nagy, 's olly jó sikerrel forog a' tárgy, mikép a' mezei gazdáknak 's másoknak is nem leheté ló iránt szenvedelmet nem nyerniök ott.

Miből a' most említett megjegyzésnek éppen el-
lenkezője sül ki, hogy tudnillik nem az angolnak
van különös és semmi számolaton nem alapuló szen-
vedelme lóhoz, hanem az nyavalog iránta vak szen-
vedelében, ki azt jó siker nélkül is kedveli.

Valóban furcsa, milly kevés józan eszü ember
létez, ki nem zavarna annyiszor össze okot okozat-
tal, azt ebből akarván eredtetni!

“Azelőtt milly szenvedelme volt a' magyarnak
lovakhoz! minek k ö v e t k e z t é b e n (?) számos mén-
esek is tartattak 's általános volt a' lótenyésztés
iránti kedv; most azonban tudja Isten (!) miért, las-
sanként lankadásra tért e' szenvedelem, 's ménese-
ink egymás után elenyésznek” így okoskodik leg-
több — holott az én ítéletem szerint az e' tárgy
iránti okoskodásnak inkább így kellene folynia, 's
mellynek felfogására mintha nem kellene éppen iste-
ni értelem: ‘Azelőtt nagy szüksége volt a' magyar-
nak lóra, és ez okbul, tudnillik szükségbül, sok jó
lovat tenyésztett is 's szenvedelme iránta termé-
szetesen magasra nőtt, mert jól és kellemesen ta-
pasztalá szükségeit, gyakran élete' megmentével, ál-
tala pótolgatni; e' sürgető szükség azonban lassan-
ként megszűnt, és annak helyébe más szükségek
léptek, mellyeknek egyéb gazdasági tárgyak, ki-
vált birkatartás, sokkal jobban felelnek meg, mint-
hogy most 'lehető legtöbb jövedelem az igazi élet-
kérdés' 's így történt, mikép a legjobban számolni
tudó gazdák legelsőben adtak tul méneseiken, 's

csak azok tarták fenn a magokéit, kik rossz számolók, vagy különös szenvedelemmel viseltetnek a' lóhoz, vagy végre azon kevesek, kiknek körülményei különösen illenek a' lótenyésztéshez, ugymint nagy mezőségek' birtokosai, kik tőke- 's hitel' híja miatt ezeket rögtön jutányosabban nem jövedelmezteshetik.'

'Milly nagy szenvedelme van az olasznak selyemtenyésztésben, a' magyarnak pedig nincs; a' magyar viszont milly szenvedelmes megint a' birka iránt, az olasz ellenben nem.' Illyest 's effélet szintolly józanul 's alaposan lehetne mondani, mint azt, hogy az angolnak sok, a' magyarnak pedig kevés szenvedelme van lótenyésztésben; mert az angol sem tenyészt nagyobb szenvedelemből lovat, mint az olasz selymet, 's a' magyar birkát; de mind ezen szenvedelmeknek, mellyek csak okozatok, alapja 's fő rugója mindig az és ugyanaz: hogy tudnillik az olasz azért úzi a' selyemtenyésztést, mert jó sikerrel úzi, 's ez okbul szenvedelme is van hozzá; a' magyar pedig azért úzi a' birkateyésztést, mert jó sikerrel úzi, 's ez okbul neki megint ehhez van szenvedelme; az angol végre azért úzi a' lótenyésztést, mert jó sikerrel úzi, és ez okbul természetesen neki megint a' lóhoz van szenvedelme; 's így tovább.

Nem kell azért csudálkozni a' magyar ménesek' lassankénti elenyésztén, vagy ezt nemzeti hanyatlásnak vagy illyféle felhőkben keresett okoknak tulaj-

donítani; mert azoknak éppen azon arányban okvetlen el kellett enyészniök, millyenben pontosabban 's pontosabban kezde számolni a' nagy közönség, melly naprul napra kevesbé lön hajlandó, bizonyos veszteség' fokában pénzt, időt 's fáradságot fecsérteni. 'S éppen illy kevesse kell csudálkozni, vagy azt, tudja az ég! megint minek tulajdonítani, hogy a' magyar most inkább birkát nevel, mint lovat, mert ő azt szintén csak azon okbul cselekszi, melly szerint az olasz még inkább úzi a' selyemtenyésztést, az angol pedig két sőt három annyi lovat nevel most mint azelőtt.

A' nemzetek nincsenek valami különös szenvedelemmel bélyegezve, melly azokat eme' vagy ama' tárgy' üzésére kisztené természet-ellenileg és mindenek előtt. Bizonyára nem, de egyik mint másik majd azt majd ezt úzi szenvedelemmel, vagy mindenben ellankad, a' mint tudnillik ebben vagy abban látja fáradozásinak jutalmát, vagy semmiben. 'S ezen néhány sor — minden tulszerénység nélkül és közbevetőleg legyen mondva — mély látást nyit a' gondolkozónak, mennyiben áll hatalmában a' tehetségeknek, kormányzóknak eme' vagy ama' tárgyra ébreszteni a' nagy közönség' szenvedelmét, vagy azt, ha semmiben nem láthat sikert, halálos pangásra kárhoztatni!

Illyest is jegyez meg a' Maréchal: " *Nem rejtezik e inkább az eredmény (resultatum) versfutásoknál a' lovasz' ügyességében, mintsem a' ló tulajdonságában.*" És mennyire van ebben is egy kis alkalmazással igaza! Az alkalmazás az lévén, hogy a' lovasz' ügyessége helyett a' lovasz' nehézségét kellett volna inkább mondania; jóllehet az ügyességnek is van némi befolyása a' dologra, de csak akkor, ha tudatlan 's gyakorlatlan közönséges lovas ellen versenyez tanult jockey, midőn illyes annyi egészen egyenlő ügyességü van, miszerint köztük ügyesség alig vet súlyt a' mérlegbe, de ezt egyedül a' ló' tulajdona 's lovasának terhe nyomja fel vagy alá.

Felvilágosításaul ennek hadd mondjam el még egyszer — még egyszer, mert már említettem valahol — mit láttam sok évvel ezelőtt bizonyos városában Franciaországnak, hol én is tévék jegyzéseket, mellyekkel több lapot lehetne betölteni, mint a' mennyit a' Maréchal irt szegény honunkról. Ugyanis:

Tömerdek nép gyülekezett egybe, árja nagy ingerültséggel a' városbul mezőre tolongván, és én nem tudtam, mi lehetne ez: lázadás' kezdete, vagy valamely szerencsétlennék végórája e, midőn különösen egy óriási 's ünnepélyesen fölfegyverezett francia vasas' hetvenkedése, és egy quaker tekintetű angolnak háborithatlansága vonta magára figyelmemet, ki egy sápadt, minden jelentés nél-

küli ifjonczrul nem fordítá el szemeit. Csakhamar megtudtam azonban, hogy nem forog olly szomorú eset kérdésben, hanem egyedül lóverseny fog tartatni, 's pedig egy hatalmas norman paripa közt, mellyen lovagló ügyességérül híres saját gazdája futtatand, és egy vékony felette éhesnek látszó angol ló közt, mellyet valami angol hozott oda, 's mellyen egy gyerkőcze fog ülni, ki olly buta tekintettel bir, mintha hármát sem tudna számlálni. A' két szerep' játszóira tüstént ráismertem, 's megvallom, nem kevés kéjjel ízeltem előre azon nevetséges jelenetet, mellyben a' szegény hosszú testü de rövid eszü franczia meg fogna győzetni. Sok lárma, zсібaj 's tolongás után egymás mellé áll a' két pályázó, 's alig van a' sokaságban valaki, ki a' halovány 's félni látszó Dávidon sajnálkozni, a' bizonyosan győzni hitt 's ekkép kérkedő Góliátra pedig neheztelni ne kezdene — annyira volt kifejtve a' pályázás' eszméje az ottani közönségben! — mig egyszerre vagy jobban mondva 'egymás után' megindult e' versenyző pár, 'egymás után', mert a' gallus, sarkantyúját mélyen eresztvén lova' hasába, mint puskacsőbül ugy indul el, 's ugy hasítja a' leget lobogó sisakával keresztül mint tengeri gálya a' sós vizek' árjait, az angol ellenben mozdulatlanul kitömött embervázként ül lován, 's messze marad hátra; a' sokaság pedig, mellyben e' látásnál kétszeresen kezd forrni a' hazai disz' és katonai becsület' érzete, már bravót harsog jól vivó földiének, a' britt hátul-mászót ellenben

teli torokkal kezdi kacagni, míg lassan lassan felrugaszkodik ez, 's egy darabig egész nyugottsággal rettenetes versenytársa mellett — ki kézzel lábbal kalapál, norman paripája pedig jobbra balra hányja lábait — lovagolván őt a' nyerőpontnál éppen csak egy lóhosszal hagyja el. Néma csend váltja most egyszerre fel az előbbi örömjajt, 's csak a' vasasnak hallhatók szitkozódásai, ki soha nem vala képes átlátni, mikép tudá őt, olly derék izmos embert, egy hiábavaló gyerek meggyőzni, kit a' szél is el birna vinni. A' közönség pedig egy tulságbul a' másikba esvén, szintugy bámulá most az angol fiút, mindent ügyességének tulajdonítva, a' miként megveté őt csak kevéssel azelőtt. "Természetes", így beszélének népoktatólag az ottani kolomposok, "hogyan angol jockeyvel, ki Angliában annyit nyert 's ide incognito jött, nem versenyezhet katonatiszt, ki illyféle lovagláshoz nem ért." Mások így: "O beh okosan lovagolt *Monsieur N.*, mindig hátra maradt, míg az a' nagy suhancz már elejétül fogva nyargalt" 'sat. És senkinek vagy csak felette kevésnek jutott eszébe — mi, mint látszik a' Maréchalnak sem jutott soha is eszébe, ki földie' módjára a' versenyzési eredményt legfőkép a' lovas' ügyességébe helyezi — mikép ez alkalommal a' nyertes lovasnak nem volt nagyobb része a' győzelemben, mintsem ha olly valakit csatoltak volna a' lóra, ki annak hátán még soha nem ült, hanem hogy az angol lovas' győzelme azért lön elkerülhetlenné 's olly bizonyos-

sá mint $2 \times 2 = 4$ — lovagolt volna akármiként, habár a' ló' farka felé fordulva is — föltéve hogy készakarva nem tartja fel lovát vagy ellenkező utba nem vág 's lova el nem esik — 'mert lova telivér', idomított, személye pedig, nyerges-zablastul, nyolczvan fontnyi volt, a' bajnok' lova ellenben norman faj 's idomítlan, személye pedig, sisak-, kard- 's egyéb készülettel együtt száz hatvan fontot nyoma!!!

Kár volt a' Maréchalnak, könyvében olly tárgyakról is szólnia, 's pedig a' kritika' praesumptiojával, mellyekben mélyebb ismeretei valóban nincsenek, mint általán véve a' francziának nem szokott lenni, melly nemzetnek én legalább egyetlenegy tagját sem ismerem, ki egész foglalmában gyökeresen felfogta volna a' kérdés alatti tárgyat, sőt melly nemzetben — mintha heterogen volna az tőle — merem állítani, kevesebb férfi nézi azt okszerinti szemeken keresztül mint Britanniában fehérség; valóban kár volt! mert ez által könyvének azon része is csonkult becsben, hol arrul szólván mihez ért, józanul föl is fedezi a' dolgok' fekvését. De, mint látszik, a' francziában is megvan, még pedig tán nagyobb mértékben mint más nemzetben vagy a' magyarban azon 'nem tudom mi': ollyasokrol is okoskodni, 's tán előleges hajlással okoskodni akarni, miknek felszínénél mélyebbre nem hatott; mirül csak minap vala ismét szép alkalmam itélni, midőn öt órakor indulván Bécsbül egyik gőzösünken kilencz

órakor Pesten vala bizonyos hozzám utasított francia gavallér, és napestigi sűrű eső miatt alig hagyható el csak perczekre is a' hajó' cabinjét, azelőtt pedig soha nem volt még száz mérföldnyi távolságra is Magyarországhoz, 's mégis leg és legelső szava, mellyet Pesten szólott 's melly hozzám, legalázatosb szolgájához vala irányozva, így hangzott: "*Csudálatos, milly kifejlést, mennyi gazdagságot es mennyi erőt tapasztalok önnek hazájában!*" Mi csak arra emlékeztet — hogy a' Maréchal' saját szavait használjam — mikép illy nyers itéletek 'minden idő- és minden helyzetéi' (*de tous les tems et de tous les pays*).

A' felhozott francia vigjátéknak pedig számos évvel voltam előbb tanuja, mintsem szintazon darabot, változtatva a' változtatandókat, ismét a' pesti gyepen vala szerencsém szemlélni, hol paraszt futtatásoknál a' közönség' nem kis báméskodására megingint rendszerint egy bizonyos czigány gyerek futotta a' többit ki, 's nagy ügyessége — labda-könynyüése, senkinek nem jutván eszébe — általános tapsot és méltánylást is nyert elmulhatlanul. 'S gondolná e az ember! egész két év kellett hozzá, mig magoktul jövének arra a' lóra születettek *), mikép pályázásban a' ló' nemes vére legfőbb feltétel, aztán annak idomítása, 's végre azon teher mellyet hor-

*) A magyar sokkal jobb lovasnak gondolja magát mint akárki mást, és ez okbul magát lóra születettnek mondja.

dania kell; a' lovas' ügyessége ellenben csak akkor jó nagyobb tekintetbe, ha nyers lovas tanult lovas-sal kerül össze; nagyobb tekintetbe, mondom, mert tagadhatlan, e' mesterségnek is vannak virtuósai, kik hosszabb futásban, ugyanazon idő alatt, tán néhány pillanattal előbb érkezhetnek a' nyerőponthoz, mint kevesbé jelesek. De illyes ügyesség csak azon ritka esetekben használ valamit, ha két egymással versenyző ló lehetőségig egyenlő, midőn rendszerint, akár ez akár azon jockey üljen rajta, bizony mindig csak a' derekabb ló lesz győztes, ha tudnillik jól van idomítva, és a' teher is idejéhez és neméhez arányozva. Illy árnyéklatok egyébiránt mindenütt vannak, 's nincs a' világon próba, hol a' nagyobb kisebb ügyességnek sőt a' véletlennek nem volna bizonyos befolyása, honnét még a' sakk-játék is egészen egyenlő játszók közt némileg sorsjátékká válik, minthogy annak, kit a' sors első vonással kegyel, ellenfelén bizonyosan győznie kell.

Valóban két egész év kellett, míg kitanulta a' lóval bánó, és a' jóllehet lóval soha nem bánó de arrul mégis mindig ítélő közönség 's felekezet, mikép pályára nem minden ló alkalmas, készületlen pedig egy sem; 's mikép a' legkisebb teher is befolyással van pályázásnál, habár azt kivált ki nem hordja nem is veszi észre; 's mikép bizonyos ló tiz, husz mérföldet egyenlő sebességgel azért még nem birna keresztül futni, mivel ezt egy negyed vagy egy fél mérföldnyire tehetné'sat. Minek következte-

ben a' pésti verseny két első tavaszkor a' karzatra nézve legerdekesb is volt, habár semmi józan számoláson 's így egy csepp egészséges alapon sem állott, és évrül évre azon arányban lón érdektelenebbé, millyenben inkább 's inkább felvilágosult a' közönség a' felől, hogy telivér és mesterség a' zagyvavagy más véren és az egyszerű természetén mindig győz, és így hasztalan ellene pezderkedni; vagy más szavakkal, annál érdektelenebbé vált a' karzatra nézve a' verseny, minél inkább át kezdé látni a' közönség' nagy tömege, hogy a' dolog nem valami mulatság és oknélküli ünneplés, de egyenesen 'ügy', számokra állított gazdasági foglalatosság, 's csak az által válhatik végre mulattatóvá és nemzeti ünneppé, ha egyszer számos hozzá-értő kezekbe jő, 's már rendszeren forog az egész.

Ugyanazért legelső éyben, mikor még senki nem számolgatott, vagy illyes csak felette kevésnek jutott eszébe, természetesen legerősbnek kellett lenni a' concurrentiának; és ennek szintolly természetesen megint sokkal több olly látványra kellett nyújtani alkalmat, mellyek a' közönséget mulattaták; mert kinek csak lova volt, bármilly túlhizott, bármilly kicsigázott, bár csupán lassu hámos ló volt volna is, nem átallá azzal mégis megkisérteni a' szerencsét (!) egy kissé; mibül aztán természetesen felette sok furcsa komédia keletkezett. A' második éyben pedig azért forrott a' tárgy még, mert egy év nem vala elégséges az ebbeli *nosce te ipsum* crisisére, mi-

után, mint fentebb érintém, a' legnagyobb szám a' helyett, hogy a' vér' felsőbbségében, az idomításban 's czélszerűbb lovaglásban lelte volna meggyőzetése' okát, ezt minden egyébben kereste, és reményét: nekünk legelső alkalommal visszaadhatni a' kölcsönt, legfőképp arra állítá, miszerint majd jobban fognának elkészülni (!), 's válogatottabb (!) lovakkal lépni gyepre az alföldi (!) csikósok, 's nem olly rövid körben, hanem jó nagy távulságra semmivé tenni az angolokat; melly hiedelem olly nagy vala, hogy midőn bizonyos földesúr, e' diadal felett, mellynek célja az ő felfogása szerint nem kevésb mint a' nemzeti becsület' megmentése volt, bereseivel tanácskoznék, ezek illy szavakkal biztatók őt: "Ne féljen Nagysága; mert jön bár az angliának legelső tátosa, mi elhozzuk a' pesti arany poharat." 'S hogy tökéletesen nem szünt meg eddigelé ez alaptalan játék, hanem csak évről évre hanyatlik, az részint azért van, mert a' rossz számolók rögtön nem váltak jó számolókká, részint pedig azért, mert így akartuk, 's némi áldozatokkal készakarva tartottuk fenn a' közönség' kedvéért az efféle szindarabok' néha néhai adatását.

Azok tehát, kik előre jövendőlék, mikép a' nézőhely évről évre kevesbé fogna járni, 's mindazok végre elmaradoznának, kiknek jobb dolguk volna, vagy kik mulatságot találni remélvén unalmat leltek 's így megcsalátának — azok nekünk semmi ujságot és semmi ollyast nem mondtak, mit

mi legalább is olly jól mint ők előre nem tudtunk volna. Hasonló ok hasonló okozatot szül, 's így nekünk, kik Anglia' phasisait e' tárgyban, 's mind azon lépcsőket ismerjük, mellyeken a' lódogla ott fejlődött ki, nem volt felette nehéz, előre egybetvetni, milly criseken kelljen annak hazánkban is keresztül vergődni. De ez nem hogy állhatatosságunkat gyengíté vala, sőt ezt azon mértékben edzé, a' millyenben nagyobb huhogással és irígy örömmel hirdeté a' rosszat jósló madarak' serge a' tárgynak naprul napra mélyebbre szálltát. 'S természetesen; mert fő czélunk nem volt egyéb, mint a' dolgot természet-elleni állásából kivenni, 's természeti vágásba iktatni; vagy más szavakkal, a' tárgy körüli vak szenvedélynek véget vetni, 's helyette a' hidegvérü számolást hozni divatba; melly célhoz évrül évre közelebb is jutánk.

Mind ezt előre látván, nem is állítottuk gépünk' fő tengelyét rövid napi erőlködésre, azaz nem nyitánk a' verseny' mozgásba tételére egyedül ideig-óráigi aláírásokat, noha felette jól tudtuk, hogy ekkép rögtön sokkal több fényt terjeszthetnének az egészre, hanem e' helyett mind azt, mit hazafiak' bőkezűsége e' tárgyra szentelt, mennyire csak tőlünk telett, inkább tökére vertük, mi által, habár lassudad', még akkor is forgandana a' mű, midőn mi már nem lennének többé.

Emlékezik tán még a' nyájas Olvasó a' pesti nemzeti casino' megalapítási idejére, 's azon másik

casinora is, melly akkor a' most fennálló mellett alakult. Abban csupa fény és mozgalom, ebben viszont csupa üresség és unalom! De valljon miként állnak most? Annak legkisebb nyoma többé, ez pedig, minden viszályai' daczára áll, sőt annyira tágitja körét, miszerint maga magában hihetőleg soha el sem is bomlik. 'S ugyan miért? Mert az egyiknek ephemeri fénye nem volt állítva okszerinti alapokra, a' fennálló viszont kezdettől fogva keblében rejté az utóbbi kifejlésnek elveit. Így áll versenyünk is, 's tán az által tűnend ki egészséges sarkalaton nyugvó léte legnyilvánosabban, ha azt a' bajor versenyenyl hasonlítjuk egybe, melly évenként Regensburgban köz ünnep gyanánt tartatik, és eddigelé az ottani lótenyésztésre de egy mákszemnyi jótékony befolyással sem volt! Menjenek csak oda a' paraszt futtatások' szószólói, 's meg lesznek győződve, hogy efféle intézet, ha abbani részvételre nem ingereltetnek a' tehetősb birtokosak, vagy elbomlik, vagy pangó marad, sőt egészen el is téveszti célját, szintugy mint Regensburg' környékén sem eszközli nemesb ló' tenyésztését, de csupán nagyobb serfogyatkozást következtet, mi okbul nagyrészt serfőzők' kezeiben is van, kik számolás szerint tartják fen, mellynél fogva az évenkénti versenygyűlekezetenél sermérés által bőven is szedik eszközlésük' gyümölcseit.

A' dolognak, a' pesti verseny' ügyében, ugy kellett jőni, a' mint jött, sőt annak multság 's ko-

média' tekintetében még alább szükség szállnia, 's olly alá, hol végre tökéletesen meg kell szakadni a' varázsnak, és helyébe a' számolásnak állnia.

Józanabbul, mintsem maga is gondolná, jegyzi meg azért Pesti Lajos a' '*Hirnök*' első számában, mikép "*a' löverseny többnyire csak a' nagy uraknak (!) szerez mulatságot és nyereséget, — nyerek az aranyakat és a' billikomot, lovaikat drágán eladják és magok közt fogadnak; a' közép nemesség 's polgárság alig veszen részt benne, a' parasztok pedig mind inkább elmaradoznak, mert 20, 30 forintért nem igen akarják lovaikat rontani.*" Felette helyesen fogja mind ezt fel Pesti Lajos; — — de tudja e, miért áll a' dolog így? Éppen nem azért, mintha hibásan volna alkalmazva az emelcső, hanem azon csalhatlan számok miatt, mellyek a' tőle elkeresztelt 'nagy urak' körülményeiben — kiket e' cím által a' közönség előtt csak gyűlöletesekké kíván tenni, holott köztük tán egy sincs olly nagy vagy legalább olly hosszú — mint ő — nyereséget mutatnak, a' közép nemesség, polgárság 's pór nép' számolásiban pedig nem mutatnak; mi okból ezek nem is vesznek részt benne, 's nem mintha nem kívánnának vagy nem akarnának, hanem mert nem tudnak nyerni.

Nem fog ez azonban mindig így maradni; de valamint számolás eszközli az érintetteknek mostani, 's mind inkábbhi részvétlenségét a' versenyben, szintugy fogja megint a' számolás e' tárgyban rész-

vétüket mind inkább maga után vonni, mihelyt észreveendik, mennyire áll soknak közülök hatalmában, ez intézmények' legszebb gyümölcseit sajátukká tehetni, sőt mikép senkihez sincs a' lóversenyből háramló haszon olly közel, mint éppen azon kisebb gazdához, kik rendszerint a' mezőt lakják, 's most teljességgel nem, vagy csak sikeretlenül bajlódnak lóval. Észre ezt mindazáltal egyedül akkor veendik, midőn lovak, azok' külön használata, 's így párosítása, nevelése 'sat. körül több 's alaposb ismeretekkel fogták ellátni magukat, mintsem a' millyekkel eddigelé nagyon büszkélkedhetnének. Mihez idő kell, mellyet rövidíteni lehet ugyan, de mellynek elibe vágni lehetetlen.

'S most miután már némileg érintém, mikép arathatnak tetemesb hasznot lóverseny által a' nagyobb földbirtokosok, ha józanul úzik a' dolgot, néhány sor által azt is szóba kívánom hozni, milly módon szivárog ezen eleinte csak a' tetemesb gazdák közti haszonnak lehetősége lassanként kisebb gazdákra is, és így tovább, mig az végre a' nagy közönségnek ugyszólván 'nedv- és vérébe' megy át, 's tökéletesen megfelel az erőmű' kített czéljának.

Az örökre megalapított versenydíjak' tőkije, mint fentebb látható, jelenleg 16,066 $\frac{2}{3}$ arany, 's ennek részint ötös részint hatos rendes kamatja 1039; ugy hogy azon inger, melly a' közönségnek jobb lovak' kiállítása végett a' verseny által évenként el-

mulhatlanul ki van téve = 1039. És ezen summa, noha az első években sokkal kevesebb volt 's csak lassanként nőtt ennyire, azt következteté, hogy midőn mozgásba tévé a' gépet, a' díjakban mindig néhány előkelőbbek osztozának, 's ekkép ezek jó kedvvel is folytatók a' telivér-tenyésztést és a' versenyt, mert ha jó szerencsájük vala — 's illyest mindegyik remélhet — eleinte bőven aratók előleges költségeik' gyümölcseit; minek következtében kirekesztőleg saját kis körükben forgott is az egész. Most azonban, jóllehet nem kevesbülnek de inkább napról napra nőnek a' díjak, 's most is rendszerint néhány előkelő nyeri azokat el, már nem aratják olly bőven költségeik' jutalmát mint a' verseny' kezdetekor, sőt tán a' tőkésített díjak' mindnyája sem pótolná ki azokat, 's ennél fogva nem csak hogy mindnyájan jó kedvvel nem folytatják a' telivér-tenyésztést 's a' pályázást többé, sőt néhány a' legelőkelőbbeknek már már fel is hagyott azzal. 'S pedig egyedül azon okbul, mert eleinte, mikor még ugyszólván egy kettőnk közt forgott a' dolog, nem igen nagy költséggel neveltük, 's aránylag sokkal olcsóbban idomítókat lovainkat, minthogy akkor a' közepszerűség is győzhetett, 's így néhány megnyert díj is helyre állíthatá a' költségi mérleget; most ellenben, miután a' tárgy' érettebb kifejlődése által lassanként a' 'jobb, 's még jobb, 's szinte a' lehető legjobb' vált jelszóvá, most siker' lehetőségével gyepre lovat csak olly költséggel ál-

líthatni, mellyet, mint érintém, alig pótolhatna ki minden tőkés díj.

Már ebből azon következmény látszik folyni, mintha ezentul még inkább ki volnának rekesztve kisebb gazdák a' verseny-jutalmakbul, 's ezeknek elkerülhetlenül mindig a' legtehetősb kezek közt kellene maradni. De a' dolog éppen megfordítva áll, és éppen ezen kicsapongó költség, mellyet a' legtehetősbek is restelnek már viselni, képzí azon lép-csöt, mellyen ha nem is az egész verseny' ügye legalább az alapdíjak' elvitele lassanként a' kisebb gazdák' körébe jut. Mi bármilly furcsa állításnak lássék is lenni, még is igaz.

A' közönség előtt évenként 1039 arany van kitéve — mindig csak az örökös díjakrul szólok —, 's ezeket akárki vihethi el, ki az elnyeréshez kötött feltételeknek megfelel. E' feltételek azonban nem tulságosak, nem elkedvetlenítők, ugy hogy azok szerint, ha nincs csödület — concursus — a' legbecsetlenebb ló is elvihethi a' díjakat, habár lépve járná is végig a' pályát; mi okbul évenként olly bizonyosan fog akadni valaki, ki zsebébe dugandja az említett summát, és ez, 'elvitetlen', 'hátrahagyott' nem maradand, mint mai időkben nem hogy kitenni de szinte rejteni sem lehet akármelley csekély pénzt, és annál kevésbé nyilvános helyen 1039 aranyat kínálgatni, a' nélkül hogy valaki el ne vinné. A' kérdés tehát csak az, valljon ki lesz hihetőleg azon 'Valaki', ki el fogja vinni a' díjakat? mire

én azt állítom: 'Rendszerint, hogy ne mondjam mindig a' kisebb mezei gazdák.' Már mikor fog ez rendesen így történni, az más kérdés, és pontossággal előre nem mondhatni, mert egyedül az érintett gazdák' számolási tehetségétül 's e' tárgybani fejlettebb tudományátul függ. De hogy így fog történni, arról nincs kétség, 's pedig, mert ugyanazon ok ugyanazon okozatot szül mindig, 's ekkép csak nálunk is úgy fog a' dolog fejledezni mint Britanniában, hol a' verseny' behozatalakor szintugy állott az mint nálunk, csak hogy ott a' kormány tette ki a' díjakat *), Magyarországbán pedig egyes hazafiak. Ott is eleinte a' legtehetősb gazdák, herczegek és grófok vitték a' díjakat el, később azonban, midőn a' vetélkedés mindig jobb és jobb lovak' kiállítását tette szükségessé, és így száz, száz font sterlingnyi díjak korántsem pótolták már ki a' tenyésztők' 's pályázók' költségeit, vagy abban hagyták ők a' versenyt, vagy 'külön-, e l e g y 's kivált i v a d é k - v e r s e n y e k által iparkodának helyreütni káraikat, királyi díjakért pedig nem igen aggódtak, azokat inkább valami mellékes jutalomnak tekintvén, mi által már már kezde nyilni a' kisebb birtokosak előtt a' pálya, mellyen ők is csiphetnének néha néha el egy királyi díjat; míg mai időkben annyira emelkedett az ügy, hogy a' legelőkelőbb versenyző urak' lovai szinte soha nem lépnek többé illy

*) *King's plates*, azaz 'királyi díjak' czíme alatt.

aránylag csekély jutalmakért gyepre, de ezek rendszerint már az alsóbb rendűek- 's szegényebb sor-suaknak jutnak. — Szintigy fog történni, vagy jobban mondva, némileg már történt is hazánkban, hol az öröki száz aranyos díjak nem mutatkoznak elégségeseknek többé az előkelőbbek' versenykedvét fentartani, 's eddigelé tán mind leléptek volna a pályáru — mi által rögtön a' kisebb birtokosak' kezeibe jó minden díj — ha az ideig-óráigi *Károlyi-tétverseny*, 's elegyversenyek, mellyek öt, hat száz, söt ezer két száz aranyra rugnak, nem nyitnak nekik 'lehetőséget a' nagyobb csődület által annyira nőtt versenyköltségeiket helyreütni.

“De mikép lehetne az” — így fog most bizonyosan felkiáltani Pesti Lajos vagy az általa felidézett öreg úr, ki olly éles látással bir, miszerint ő már tiz évvel ezelőtt a' pesti lóverseny' alapításánál illyest monda: “*csupán a' gazdag urak' mulatságára és hasznára van ez*” — mikép lehetne az, hogy azon költséget, mellyet a' legtehetősbek is restelnek viselni már, most a' kevesb tehetségűek vigyék, 's ezeknek könnyebb teher legyen az, mit azok sem birnak hordani többé?”

Erre nem egyedül Britannia' példája szolgál feleletül, hol a' dolog éppen úgy irányzódott el mint érintém, de azt a' józan számolás is mutatja, melly minden okoskodáson felül áll.

Az igen tehetős gazdák, herczegek, grófok, bárók 'sat. általán véve nem veszik olly szorosán a'

tárgy' gazdasági oldalát, 's rendszerint nem közvetlen maguk úzik azt, hanem közönségesen mások által úzik közvetve; általán véve, rendszerint és közönségesen, mondom, mert kivételek itt is mint mindenütt vannak; a' kisebb gazdák, bérbenlakók 'sat. ellenben, midőn általán véve, rendszerint és közönségesen legtöbbet minden közvetés nélkül személyesen eszközlenek, pénz körüli számolásaikban szigorúk szoktak lenni, honnét természetesen foly az, hogy ceteris paribus éppen azt, 's ekkép jobb ló' nevelését és gyepre állítását is jutányosabban esz- közölhetik a' kisebb mint nagyobb birtokosak.

A' tehetős gazdának, ki habár minden hivatal nélküli csak nagyobb tehetségénél fogva is ritkán lakik egész esztendő át falun, ugyan milly költségekbe kell bocsátkoznia, ha most, miután már a' pesti gyepon középszerű ló nem igen lesz nyertes, pályázókat akar nevelni, 's pályára vinni is? Kénytelenül drága kanczákat vásárol, mellyekre ménes- mester 's drága béresek ügyelnek, tán lóorvost is tart, épületeket rak, 's mivel mind ezen, szinte elkerülhetlen költségekbe keveredik, nem egy két hanem több kanczára szabja a' telepvényt, azaz nagyobb körben úzi a' dolgot, minthogy egy két kancza miatt kicsapongólag drága volna annyi cseléd- ség és előkészület. A' csikók' nevelését, valamint idomítását drága idomárra bizza, pályáztatásukért pedig uriásan fizet, 's végre számadásibul azt tapasztalja, mikép egy két, sőt több száz aranynyi díjak-

nak sajátta tétele még korántsem nyomja le kedvezőleg a' mérleget. Milly módon eszközli mind ezt viszont a' kisebb birtokos vagy árendás, ki télen nyáron mezőn lakik, például közel Pesthez és — mi föltétel, melly nélkül nem, — érti is a' dolgot? A' pesti versenykor sokszor aránylag igen olcsón vehetni felette jó kanczákat, mellyeknek tán éppen egy kis bajuk van, mi azonban tenyésztési becsükben legkisebb csorbát nem üt, de mellyeken túladni kíván a' tehetősb gazda, még azon okbul is, mert már számon felül áradoz ménese. 'S ez alkalmat nem hagyja használatlan' a' például felhozott mezei gazdánk, ki mély ismereténél fogva kinézi a' veendő kanczának — ennek származását pontosan ismervén — mind azon elsőségeit, mellyek mások előtt rejtvék, és magáévá teszi. Mént nem tart, de megint a' dologhoz értésének következtében kanczáját bizonyos díjért olly ménnel párosítja, mellyhez az legillőbb. *) Ménestestere, különös béresei, ki-

*) A' verseny' behozatala előtt pénzért sehol nem lehetett hágatni, mert ez közönségesen 'szégyennek tartatott, 's pedig annyira, miszerint még néhai Justinus sem volt egészen ment e' nevetséges előítélettül, mellynek következtében illy felkiáltással érintett egyszer engemet, ki egyik legelső hozám divatba e' számláson alapult szokást: "A' gróf tán csak nem akar nyerekedni ménlovai által!" A' mi új tanúság, mennyire valának elfacsartak sőt kificzamultak a' fejtegetésben levő tárgy körüli eszmék, a' verseny' behozatala előtt! úgy hogy ha azon, díjokul kitett nyomorult néhány száz aranyka, melly nem a' közönség' pénztárából hanem szabad adakozásokbul került, nem hajt is egyéb

ket maga pótol, és különös építményei nincsenek, nyavala' esetében pedig kihozatja a' városi gyógyászt, aránylag megjutalmazza, és vége. A' csikó' nevelésére továbbá megint maga ügyel — és ebben, tudományyal párosulva, az 'úr' szeme' csudákat mivel — míg annyira 's olly ígérőleg felserdül az, mi-kép a' mezei gazda előtt két út nyílik, mellyek közül választhat, 's vagy drágán adja el azt a' 'nagy urnak', ki egyenlő körülmények közt soha nem nevelhet olly derék csikót olly olcsón, vagy maga kísérti meg a' szerencsét, és csikáját köz idomárhoz*) küldi.

Más mezei gazda pedig pesti versenykor ménlovát vásárol, pénzért hágatás végett, 's mivel jó tulajdonit felfogni képes, mikor éppen rossz hírben

hasznót efféle alaptalan fogalmak' helyreigazításánál, azt hiszem, elég nagy uzsorára van kiadva. Pénzért, mondom, sehol nem lehetett hágatni, mi természet szerint azt vonta maga után, hogy csak nagyobb ménesekben tartattak költségesb 's ekkép egy kissé jobb ménnek, minthogy a' drága mént egyes soha nem győzte, kisebb birtokos pedig csak az által is ki volt rekesztve a' lótenyésztésből, vagy egyedül olcsó 's így rendszerint aljas méneket használhatott. Most ellenben már 54 mén hág pénzért, mellyek' névsora a' Gyepkönyvben (1837.) látható, 's mellyek közül akárki, minden kéregetés nélkül, a' bér' letétele mellett, tet-szése szerint választhat.

*) A' pesti verseny' megnyitásakor majdnem mindegyikünknek saját idomára volt. Csakhamar azonban oda vezetett minket a' számolás, hogy most már privát idomár kevés van, és több köz idomár létezik, ki bizonyos feltételek alatt mindenkinek lovát felvállalja.

áll, minthogy tán szegbe hágott és így második lön, aránylag olly olcsón jut hozzá, miszerint csak néhány év' leforgása után ajándéknak tekintheti. — És így tovább.

'S forogjon az ügy csak néhány évig még, nem csak lótenyésztő községek fognak felette olcsón jó méneket vásárolhatni, de szinte minden célra fognak nagy számban pesti versenykor találkozni lovak, mellyeken a 'nagy urak' ugyszólván ingyen adandnak tul.

Mind ezt pedig egyedül a' hidegvérü józan számolás fogja eszközteni!

Nekem például most kilencz telivér kanczám van. De felföldön tartván azokat, hol minden, mi lónevelésben szükséges, felette drága, 's helyem sem levén várandó csikaim' lehető legjobban nevelésére, számolásim azt javasolják 'hatnál többtül semmi esetre ne tenyésztenék.' Hármán tehát túl kell adnom. És ezt, habár fele vagy negyed árán sőt még olcsóbban is, cselekedni fogom. Itt tüstént nyílik alkalom, ugyanazon kanczákat szinte ingyen szerezni meg, mellyek nekem sok pénzemben vannak. De itt azt lehetne megjegyezni: én a' legrosszabbán adnék ki, mi által nem nyerne a' vásárló, mert megmaradt kanczáim' ivadéki, ha egykor egymás mellé lépnének, hihetőleg meggyőznék az eladottak' fiait. De ez gyakorlatban nem így, sőt néha egészen ellenkezőleg áll. Számolásim azt javasolják, adnám el a' három legcsekélyebbét, 's ekkép, megvallom, ez

szándékom; de ugyan tudom e csalhatlanul, melylyik a' kilencz közül, tenyésztési tekintetben, a' legcsekélyebb? miután mind a' kilencz olly rokon, mikép 100 vagy 150 évre visszamenve, hihetőleg mindnyája azonegy mén- 's kanczátul, vagy szinte egyenlő jóságú mén- 's kanczátul vevé eredetét; miért a' hiteles angol *Stud Book* kezeskedik, mellybül minden kétségen túl az világlik ki, hogy a' most Angliában létező roppant telivér-nemzetségnek törzsöke szinte csak 3—4 keleti mén, 's vagy 20—30 keleti kanczából állott. Én tehát tulajdonkép nem a' három legcsekélyebb kanczámat adom el, hanem azt, mellyet én tartok annak, mi közt felette nagy a' különbség, mint már magamnak volt alkalmam sajnosan tapasztalni. Ugyanis néhány évvel ezelőtt gróf Nádasdy Tamás több csikómat vásárolta meg, mellyeket anyjuk után nem tarték nagy becsben, 's azokkal mind a' bécsi mind a' pesti gyepen rutul megverte azon csikaimat, mellyek kedvenceim valának. Tenyésztő kanczáknál sokszor a' legkevesbet ígérőnek ivadéka válik leg helyesebbé, 's gyakran a' legígézőbb mindig meddő marad, vagy csak aljas csikókat ellik; mi arra mutat, mintha lovakban is volna 'nec plus ultra', miszerint a' legjobb után megint 'lemeret' következék. Ugy hogy, ki megvásárolja kanczáimat, szintannyi hihetőséggel bir jó csikókat nevelni, mint én, azon két különbséggel mindazáltal, miszerint ha kisebb mezei gazda vásárolja azokat meg, ki tökéle-

tesen érti a' dolgot — mi természetesen legfőbb feltétel — jobban nézhet a' kanczának mind párosítása mind foganzása, 's a' csikónak okszerinti nevelése után, mint saját személyem, kit körülményei annyit tartanak városban; 's ekkép hihetőleg én viedek rosszabb pályázót a' gyepre mint ő, mi első különbség, mellyben én állok hátrább; a' másik pedig az, hogy akárki vásárolja is meg kanczáimat, azokhoz legalább is két harmadával olcsóbban jut mint én, mi által — minthogy az egész számoláson alapul, és azon kell is alapulnia — én megint hátrább vagyok téve mint a' vásárló, ki a' kisebb munkáló tőkének nagyobb gyümölcsözését várhatja, mint én a' sokkal nagyobboknak.

Ez egyébiránt csak egy példa, és a' legkisebb körbűfi, mert saját lótenyésztési telepvényem legparányibb, 's mégis bizonyságul szolgál, mikép folydogál ebből is hasznos következmény a' kisebb mezei gazdákra, ha tudnillik — és ez a' fő feltétel — ők használni is értik azt. Miként áradoz azonban nagyobb telepvényekbül, mint például Károlyi György-, Nádasdy Tamás-, Festetics Miklóséibul 'sat. a' haszon a' közönségre! Lovaik' száma napról napra nevededik, 's mivel nincsenek fűven szalmán tartva, vad ménesekként, 's aránylag nem marad annyi kancza meddön köztük, mint az illyes most említett méneseekben szokott történni, annyira elszaporodnak, hogy végre akármilly módon 's áron csak túl kell adni rajtuk. Eddigelé ezt, igaz, nem igen

cselekedték, 's nem adtak néha olly csekély áron felesleges lovaikon tul, mint én. De ne kételkedjünk, bizonyosan őket is rá viszi a' számolás. Vad ménesekkel, mellyeknél az a' fő elv: 'lehető legkevésb költség mellett huzni jövedelmet', egészen másként áll a' dolog; azokban, ha nincs vásárló, hosszabb ideig is 20—30 darab lóval többet tartani, nem nagy baj. Telivér lovaknál ellenben, 's kivált azoknál, mellyek már pályáztak, ez teljességgel lehetetlen; 's azon gazda, ki időszakonként minden módon nem ad tul számfeletti darabjain, végre el-fulad számukban, tartásukat sehogy sem birván többé.

Pályára nevelt telivér — 's illy bánásmódot közönséges vérü ló olly kevéssé áll ki, mint tésztát sem nyujthatni annyira mint ideget — már hat hónapos korában kerül idomitás alá. Két illy csikó egy felvigyázót kíván. Egy évü korában pedig alig győz egyet is egy felvigyázó. Nagy költséggel tartva három évü korában pályára lép. Szép a' ló és jó is. De — senki nem tudja miért, vagy tán azért mert ugy gondolkozik mint a' Ragusai Herczeg, ki az egy kissé nagyobb sebességnek olly nagy hasznát nem látja át — soha nem lesz első, hanem mindig vagy második vagy harmadik marad. Mutatná magát leg-hátul, rögtön kicsapnák, 's vége lenne a' haszontalan költségnek. De így, gazdája, idomára, lovasa azt gondolják — mert remélik — hogy azt a' fél lóhosszat, mellyel a' nyerőponthoz mindig későbben

méltóztatik érkezni mint némi mások, tán néhány izzasztás, vagy egy kissé több aloe, vagy más 'lovaglasi terv' által még is ki lehetne nyerni valami mód.' És ekkép jövő évben ismét megjelenik 'híretlenünk' a' gyepen, 's ismét mindig $\frac{1}{100}$ -ad perczczel később érkezik a' nyerőponthoz mint kellene, mi által Isten és igazságos emberek előtt nem hiábavalóbb teremtmény ugyan azon lónál melly $\frac{1}{100}$ -ad perczczel előbb érkezett oda és így nyertes lön, a' közvéleményben mindazáltal messze áll e' mögött, minél fogva ára nem ritkán rögtön szinte tízrül egyre száll. Mit teszen most vele gazdája; kivált ha mén? Drága pénzében van, 's azért nem határozhatja el magát 'akármí módon tuladni rajta', mi okbul olly magas áron tartja, melly senkinek nem tetszik, 's így nyakán marad. Megpróbálja tehát vele még harmadszor a' jó szerencsét, 's még egy évig el-tartja, míg a' szegény versenyző, mellyet most természetén tul akarván javítani túlidomítnak, rendszerint hibás lesz, 's gazdája egy évi versenyei tartás *) után, érette fél annyit sem kap, mint az egy évi tartás előtt kaphatott volna. Minek az következése, hogy a' pályázó gazdák lassanként átlátni kezdik, mennyivel jobban számolnak, ha egyedül jó reményű csikókat és nyerő lovakat tartván, számontú-

*) Angliában illy experimentek' tétele nem telik 365 napba, mint még nálunk, mert ott több mint 120 nyilvános pályaterén, telet kivéve, hetenként tartatik versenyzés. Eleinte azonban Angliában is csak az egyetlen egy Newmarket volt.

liak által nem hagyják magukat azon nyereségből kivetkeztetni, mellyben nyerteseik által részesülnek. Minden áron, 's ha másként nem lehet 'ingyen' tudnak tehát mind azon lovaikon, mellyek sajátlagos célukat, azaz a' versenyzést tekintve becstelének, mellyeknek bizonyos becsük más célokra azonban, kivált tenyésztésre, 's így mások' kezeiben meg nem szűnik még. Ezen rögtön 's szinte ingyen túladás' terve pedig nem csak 'mindig vesztő' de sokszor nyertes lovaknál is hasznosnak mutatkozik, főként ha nagyobb szám forog kérdésben. Így például igen tisztelt barátom gróf Nádasdy Tamásnak, kinek abban sokkal élesb látása volt mint nekem, mikép olcsóbb lovaimmel drágábbaimat verte meg, abban tán megint nem vala olly éles tapintata mint nekem, hogy minden számon túláradozó lovain nem adott ki akkor, midőn semmi veszteséggel sőt nyereséggel teheté még azt; én viszont felette sok esetben, kivált a' pesti lóárverésnél, minden tartalék nélkül rögtön odébb adtam fölösimen; mi által ha igenleg nem, de nemleg bizonyosan nyertessé váltam, és számolásim' végeredménye e' tekintetben bizonyosan kedvezőbben áll, mint érintett barátomé.

Nem könnyű egyébiránt, meg kell vallani, felette csekély áron megválni ollyas valamitül, mi körül hosszabb ideig sok vala gondunk, mibe sok reményt helyzünk, 's mi sok pénzünkbe került. Nagyobb vonásokban fogván azonban fel a' dolgot, csakugyan meg kell barátkoznunk efféle cselekvés-

móddal, 's egész nyereségünket 'jobb' vagy 'szerecsésb lovainktul remélvén', a 'kevesbé sikerüktül' vagy 'keves sikerüektül' idővesztés nélkül akármi áron megválnunk.

Lionelt, mellyet 1000 aranyon vásárlottam, 500 aranyért adám el. 'S ha 500-at nem kapok érte, 400-ért adom; ha 400-at nem, 300-ért; ha ennyit nem, 200-ért, 's így tovább: mit — köztünk maradjon! — a' közönségnek tudnia, jövendőre nézve tán nem káros. 'S valljon miért cselekszem így? Tán azért, mert szenvedelmemet, hajlandóságomat elvesztém hozzá? Éppen nem, minthogy eladását sem eszközlöttem sem több sem kevesb szenvedelemmel mint vásárlását; hanem azon egyetlen egy, de megczáfolhatlan okbul: 'mivel számolásim ilylyest tanácsolnak, ilylyest sürgetnek. Tartása efféle ménlónak Sopron vármegyében, hol kis telepvényem létez, mintegy 300 pengő forintra meggy évenként. Ha egy évvel tovább tartom, melly idő alatt ki is mulhat, mit számba kell venni, már akkor 300 pengő forinttal drágábban kell adnom — 's itt a' ló' kárbiztosítása és a' 300 pengő forint' kamatja még nincs beszámítva, — hogy csak annyi pénzt valósíthassak, mint a' mennyit nyerek, ha tüstént akármi áron adom. Ez pedig nem hihető, mert ilyféle lovak' száma napról napra nevededik, és hírevesztett ló a' közvéleményi becsben mind alább száll. Mihezképest az hihető inkább, miszerint évrül évre 300 forinttal kevesbet kapok érte, mig

végre, ha sokáig marad nyakamon, kiszámítható, mikép őt rögtön elajándékozni, sőt még 300 forintot is adni annak, ki ingyen viszi el, hasznosabb mintsem jobb vevőre várni. El azért tüstént, el vele!

Illy különöz pedig nem maradok sokáig egyedül, vagyis inkább illy nézetek 's eszközlések nem lesznek sokáig egyedül sajátim; de valamint Angliában mindennapiak, hol az idő jó számolási súlygyenbe hozta már az egész tárgyat, ugy nálunk is lassan lassan mind inkább közdivatuk lesznek; miért a' változhatlan számok, 's az emberiség' jobb számolásnak indulta minden kétséget elhárítólag kezekednek. Kivált olcsóbb lovaknál tűnik illy eszközés' józansága szembe, mellyek, ha nem használtak, csak rövid idő alatt becsüket, vagy tulajdonkép saját magukat emésztik fel.

Nem csudálkozhatni eléggé, milly kevés képes — és tán egyedül fősvénységtül bilincselve — illyféle eredmények' kiszámítására. Pesti versenykor gyakran 10—20 arany különbség hátráltatá az alkut, midőn egy kis számvetés mind az eladón mind a' vevőn segít: az elsőn, mert lovaitul megszabadul; a' másodikon, mert jutányosan jut ahhoz, mi megint saját czélainak felel meg. Más részről nem tagadhatni: magán kevesbé segíteni tudó, ügyetlenebb közönség, mint a' pesti, legalább lódogában, alig találkozik. Árveréskor például senki sem mer megszólalni, 's ha végre véletlenül még is valakire szinte

ingyen ráragad valami ló, felette sok bánja, 'miért nem szólott ő is hozzá; 's már nem egyszer történt, mikép külön alku által, 's tetemes nyereséggel, rögtön második sőt harmadik kézre ment a' vásárlott ló.

Ezt azonban mind elrendelendi az idő. Az egész most még felette uj, és sem a' tenyésztők sem a' pályázók, sem az eladók sem a' vevők nem értik külön szerepeiket okszerintileg játszani még. De csuda e ez? Hiszen megalapított díjak után csak kilençz évig forog még a' mű. 'S micsoda díjak után? Évenkénti 1039 aranyka erőtül forgatva! mi egy illy országra nézve valóban felette csekély adag, valamint az eddigi versenyzés' ideje egy nemzet' életéhez képest nem sokkal több néhány heteknél.

De forogjon a' tárgy csak néhány évig még — és ezért a' megalapított díjak kezeskednek —: nem kell kételkednünk — miért megint Angliának és szinte már Mecklenburgnak is kezeskedik példája —, mikép maga magátul kellő mozgásba jó az egész.

A' nagy urak' — nagy urak, mondom, hogy Pesti Lajos' barátságos kitételét megtartsuk — telivér-televényei minden esetre számon tul fognak áradozni; e' felesleges szám pedig minden esetre 's minden áron tüstént a' közönség közé kerülend. 'S csak azért, mert a' mostani nagy urakat jobb számolásra tanítandja a' 19ik század' szelleme, mint a' millyenhez például a' régibb szabásu erdélyi uraságok' néhányai értettek, kiknek ugyszólván semmiök csak lovuk volt, 's kik még sem akartak mindig

elégseges pénzért is megválni tőlük; miszerint mai időkben szaporább. és könnyebb lesz az alku és cse-re, mint azelőtt, és nem egy község nem egy mén-re teend jutányosan szert 's ménesét tetemesen javítandja, 's vajmi derék katonatiszt vajmi derék paripával látandja olcsón magát el'sat. 'S mind ezt egyedül, mint mondám, a' józan számolás eszköz-lendi, sőt nem ritkán még erényt is fog szülni — necessitas virtutem — azaz a' mindenkinek kínált és többé el nem adható mén még el is fog ajándé-koztatni, csakhogy több költséget ne okozzon.

Sokan ugyan le fognak lépni a' pályáru, kik nem értették a' dolgot, vagy kiknek körülményei illy foglalatossághoz nem illenek, 's kik ennek kö-vetkeztében haszon helyett kárt vallottak; mások vi-szont rá lépendnek, kik az ügy körül ismereteket szerzének maguknak, és kik észre vevék, hogy vi-szonyaik illenek hozzá.

Sokan tetemesb kárt fognak vallani, pénzeiket, magukra nézve, hiába kivetettnek tapasztalván; má-sok ellenben nyertesek lesznek. És ez mindig így fog menni: az ügyetlenek 's szenvedélyesek az ügye-sebbeknek 's jobban számolóknak leendnek adózói, csak azon különbséggel, hogy a' jobb számolók' szá-ma naprul napra nevedni, a' rossz számolóké pe-dig kisebbedni fog. Minek következtében csak az értők, 's kiknek körülményeihez illik, fogják üzni a' versenyt, mások ellenben a' telivérnek csupán te-nyéztésével foglalatostkodni, mások megint hámos

lovak' nevelése, ismét mások hadlovak' kiállítása körül fáradozni, a' miként egyik vagy másik illik inkább körülmény- 's viszonyaikhoz; 's így a' versenyzés' haszna mindinkább átmenend a' közönség' nedv- 's véérébe, mi az erőműnek végcélja.

Egyesek nyerni, veszteni fognak; de a' nagy közönség minden esetre csak nyerni. 'S ugyan hiba e ez? Mi, kik a' tárgyat alkottuk, aránylag legkevesbé fogjuk a' belőle háramló hasznot aratni, 's csak azért, mert a' dolgot eléggé jól nem értettük. Az első vállalkozók egyébiránt soha nem szoktak boldogulni. És nem, mintha általán véve kevesebb szerencsájük volna, mint a' későbbi vállalkozóknak, hanem azon felette egyszerű ok miatt, mivel a' később jövők nem kénytelenek utat törni, 's ekkép józanabbul léphetnek előre; miszerint, legyünk bizonyosak, az újabbak józanabbul 's nagyobb megfontolással fognak is előlépni, mint mi; 's ez megint, kérdem, haszontalan e? Ugy hogy a' versenynek hasznát mind egyesek - mind a' közönségre nézve kérdésbe venni valóban bajos.

Legvalódibb haszna — Magyarországot tekintve — a' versenynek¹ azonban mindig az marad, hogy központosítást és elmesurlódást következtet, mit 'legjobb (!) akarattal' sem tagadhatni, valamint az annyira eldiribolt magyar erőknék központosításából és az annyira éretlen nézetek' surlódásából eredendő hasznot sem. 'S ezt szinte még Pesti Lajos is — ki szintegy mint számtalan Lajos szereti sokban a'

következmenyt, de az okot melly azt szülné nem mindig látja keresztül — méltánylani látszik, mit levelének e' sorai bizonyítanak: *“Valamint több más városnak évenként egy időszaka vagyon, mellyben különös mozgás és nagyobb élet mutatkozik: ugy Pest is most vala in floribus mult hónap végén, e' hónap' (junius, 1837.) elején. Vásár, löverseny, gazdasági egyesület, állatmutatás, annyi vidékit csődített ide, hogy a' vendégfogadódba nem fértek.”*

De csikójutalmazás, paraszt-futtatás illyest nem szül; mert az első inkább csak pór gazdákat érdekel, 's ekkép pénzes embereket soha nagy számmal össze nem csődít; az ugy nevezett paraszt-futtatások pedig azért nem szülnék központosítást és különös elmesurlódást, mert minden tudomány- és ügyesség nélküliek, neveletlen 's készületlen aljas lovak 's éppen illyféle lovasok közt történnek, mi okbul mindig a' tudatlanság 's aljas társaság' czimerével is bélyegezvék, 's jobbféle, gondolkozó embert kivált hosszabb időre soha nem érdekelnek, sőt halálosan untatnak; midőn a' tudományosan tenyésztett és idomított lovak közti verseny annyi gondot, előszámítást, tett tapasztalások' használását, személyes ügyességet, becsvágyat, vetélkedést, állhatatosságot, haszon utáni becsületes törekvést 'st. effélét fejt ki, mikép közvetlen és közvetve több mint egy előítéletnek vet határt.

El is multak azért a' csikójutalmazások rendszereint mindenütt megint, vagy csak mellékesen, mint

felülépitmények, felette kis körben üzetnek, valamint a' paraszt-futtatások is megszűntek mindenütt, hol az emberek gondolkozni kezdenek. 'S pedig természetesen; mert csikóknak jutalomra kiállítása, noha aránylag sok költséggel jár, mégis ritkán hoz pénzt, 's ez kellemetlen, — vagy ha hoz is keveset, önkény nyújtja azt, 's mai időkben illyes nem szül nagy kedvet 's vetélkedést az emberekben. A' paraszt-futtatásoknak továbbá az eddig érintett okokon kívül, gondolkozók közt, még azért is meg kell szűnniek, mert

1-szer Nevelése a' pályalónak, melly törzsnemzője a' közhasznunkra tenyésztett többi keveréknek, egészen szegény ember' kezébe nem való, minthogy arra tudomány és pénz kell; más lóval pályázni pedig, mint telivérrel vagy ehhez igen közel, nem okosb, mint vizslával vagy uszkárral nyulat fogatni akarni; —

2-szor Mert szegény embernek sem ideje sem tudománya nincs: lovat — habár csak vizsla és uszkár-féle volna is — jó pályázó állapotban vinni gyepre, rossz állapotbani lóval versenyezni pedig, valódi vandalismus, alig lehetvén ennél valami kegyetlenebb *); 's ekkép számára kitett minden díj nem hogy valódi hasznára de igazi kárára sőt 'vészélyére' szolgál, 's valóságos méregnek nevezhető.

*) Tán felesleg a' nyájas olvasót arra figyelmeztetnem, hogy rendes pályázás, és a' lovaknak néha néhai megfuttatása közt nagy különbség van.

Ezen állításom, tudom, folyam elleni, már most tán nem annyira mint a' magyar verseny' megnyitásakor, de azért még is folyam elleni, habár nem józanság elleni is.

Tegyük fel: ismét 1827ben élünk, és az ugy nevezett paraszt-futtatások' szószólóinak tanácsa szerint az 1039 aranynyi díjakat, mellyekből parasztlovak mostan sincsenek kirekesztve, egyedül parasztok' számára alapítjuk, egyedül az ő számukra, mindenkit mást azokból kirekesztvén, ugyan mi lett volna annak eredménye? Semmi egyéb, hanem hogy éppen azok, kik most azt rosszalják, miért nem alapítánk uri versenyek helyett inkább paraszt-futtatásokat, ekkép fogtak volna panaszkodni, 's mi több, 'teljes igazsággal': "Minden béreseinket megzavarták ezen ujítók, sehol sem találhatni már jóravalót, mert mind egyik a' helyett hogy dolga és kötelessége után járna, csak azon szerencsétlen 1039 aranyat forgatja eszében, 's napestig nyargal, 's ha lova nincs mellyben biznék, jobbat 'szerez.' Ugyan szép neme a' polgári társaság' meggazdagításának! A' helyett, hogy inkább azok buzdítatnának fel jobb ló' nevelésére, kik pénzesek, 's szerencsésb születésüknél fogva aránylag olly könnyen tehetnek a' szükséges tudományra is szert, ki vannak a' buzdításból zárva; a' helyett, hogy a' mostohább születésűek lassanként emeltetnének magasbra, vagy olly körülmények közé helyezettetnének, honnét saját iparuk által lennének képesek fölebb emelkedni, rög-

tön 's ugy szólván egy ugrással minden mást kirekesztő körbe helyezvék, mi valóságos salto mortale, hol a' fő legalul, a' lábok pedig legfelül állnak; azok ellenben, kiknek körébül kellene kiáradni a' nagyobb tehetségnek, el vannak tiltva a' versenyzéstül."

Lovaink pedig a' feltett esetben egy cseppet sem javulnak. 'S miként is javulnának? Mert vagy észre nem veszi a' paraszt, hogy a' telivér minden egyéb fajt kifut, 's telivér magsereg nélkül nem te nyészthetni mai külön szükségünknek megfelelő lovakat, vagy észreveszi. Ha nem veszi észre, minden megmarad lótenyésztésre nézve régi pangásában, hol vala, és az egész javítás egy kissé több zab' elkelése 's így kissé gondosabb tartás által ki van merítve már, midőn mind azon kicsapongást, féktelenséget sőt tolvajságot alig számíthatni ki, mely illy hibásan alkalmazott ingerbül okvetlenül következnek. Ha ellenben észreveszi a' paraszt — mit egyébiránt nem tudom miként tehetne, hanemha inspiratio vagy revelatio által — a' telivér fajnak, tudományos nevelésnek, okszerinti idomításnak, tanult lovaglásnak, szóval az állandó telivér magsereg' fentartásának hasznát sőt szükségét: valljon mit cselekszik akkor? Természetesen, telivér méneket 's kanczákat hozat, ménesmestert, idomárt, angol jockeyt tart 'sat. szóval: ő éppen mind azt műveli mély tudományánál fogva! — csakhogy okosabban, nagyobb kiterjedésben, 's így a' hazának nagyobb hasznára!

— mit a' díjak' mostani elrendelése szerint, midőn azokbul sem paraszt sem senki nincs kirekesztve, mi tettünk, azon nagy különbséggel mindazáltal, mi valóban felette csudálatos, hogy ő mind azt, mit a' herczegek, grófok 'sat. alig győznek, minden pénz nélkül viszi végbe, vagy azon annyiszor javaslott segítség' fejében, melly szerint ha a' küldöttség megelégszik lovával — tudnillik annak tartásával! — neki némi községi 's illyféle terhek engedtetnek el!

Valóban egy kissé mélyebb fejtegetésnél fogva egyenesen képtelenségbe vezethetni a' paraszt-futtatások' pártolóit!

Vagy azt gondoljuk: 1039 aranynak évenkénti egyedül olly díjakra kitétele, mellyekben csak szegény ember részesülhet, elég okot nem adand arra, hogy az ország' minden csikósa, gulyása, kondása, kerülője 'sat. félig meddig megbolonduljon? Valóban untig elegendőt adand. Miszerint mindent abban is fognak hagyni, mi természeti körüket illeti, egyedül az 1039 arany után sovárogván. Vagy ha nem, és az ellenkezőt akarjuk feltenni, mikép ők legnagyobb mérséklettel fognak e' díjakért versenyezni, akkor egyenesen azt teszszük fel, hogy a' díjaknak nem lesz sikere, mi által el volna az emelcső' hatása hibázva, mellynek czélja az, hogy lehető legtöbb mozgást okozzon, mi megint valódi képtelenség. Vagy korlátok 's békók által gondoljuk elejét vehetni a' kitett inger utáni szenvedélynek? Haszontalan törekvés, mert, ellenmondást rejt magá-

ban: egy részről kecsegtetés, másrul visszajesztés; egy kézben kínált falat, a' másokban visszaverő bot.

'S mi legszebb, az, hogy csak egy kis idő' leforgása után, mikor tudnillik híre terjed az 1039 aranynak, tetemesb summát honi ember és belföldi ló még sem nyerne soha is, hanem ügyes beburkolásban mindig valamelly külföldi csalárd vinné el, valami telivér gebén, tág ümögben és tág gatyában vagy efféle maskarában a' díjt; míg végre számos elvesztett évek után felnyílnék a' földinek is szeme, 's számtalan próbák 's tett experimentek után bizony csak oda állna, honnét mi, az angolnak próbáit 's experimentjeit használván indultunk el.

Vagy az 1039 aranynak csak felét kellett volna kitenni egyedül parasztok' számára, vagy csak harmadát? Akkor csak felével vagy két harmadával volna kevesbé rossz az inger' alkalmazása, de azért még is rossz, 's mind addig hibás maradna, míg nem ex principio hanem de facto nem szorítatnék szegény ember minden díjbul ki, valamint a' mi díjainknál, mellyekben részt vehet ugyan a' legszegényebb is, de sikerrel csak akkor, ha másoknál tökéletesb lovat hoz a' gyepre, és ez mind addig soha nem, vagy csak kivételként fog történni — mi teljesen annak rendén is van — míg a' paraszt ember általán véve tehetősbbé nem válik, minthogy — vigyázzunk — valóban nem azok' kezébe való a' telivér magsereg' örök fentartása, kik félig meddig emancipált létben még ingatlant sem bírhatnak tel-

jes joggal, hanem egyenesen azokéba, kik a' polgári szabadság' malasztjai közt saját telkeiben élék napjaikat; 's még ezek közt is csak azokéba, kiknek körülményeihez illik is illy törzsökfaj' fentartása.

Pesti Lajos azt mondja: "*a' parasztok pedig mindinkább elmaradoznak, mert 20—30 forintért nem igen akarják lovaikat rontani*", 's ekkép úgy látszik, mintha e' summák nem volnának elég nagyok sikert következtetni, mi okbul hiábavaló is a' díj. Ha ellenben nagyobb a' summa, 's olly nagy, melly sikert von maga után, akkor, mint láttuk, megint rossz következtést szül, miszerint valóban jobb a' liberalitas' ürügye alatti paraszt-díjakkal egészen felhagyni, és inkább valódi liberalitással azt határozni el, hogy valamint versenydíjt nyerhet minden, ki lovával megelőzi a' többit, úgy ingatlan sajátot is szerezhessen az Isten' minden ember-teremténye, ki eszével 's szorgalmával hagyja a' többit maga mögött. Itt van pályakör mind azon liberalis ajkuak' számára, kik más' erszényébül paraszt-díjakat javasolnak! Gyakorolják ékesszólásukat, rábeszélő tehetségüket itt; szerezzék ez ügy' tekintetében ki a' többséget — minket készen találnak — 's higyük el: vajmi nagyobb háladattal fognak viseltetni a' szántóvetők irántuk, ha ingatlannak háborítlan birhatását 's némi más politikai jogokat szerzenek törvényesen számukra meg, mintsem ha versenydíjakkal 's effélékkel akarnák 'jól tartani és kielegíteni' őket, mellyek' megnyeréséhez nem értenek,

's mellyek egészen kiveszik rendes életmódjuk 's foglalatosságikbul.

Nem, lóverseny szegény emberek' kezébe nem való; hanem egyedül azokéba, kik azt tudomány's körülményeiknél fogva haszonnal űzhetik. Ezt pedig mai állásában a' magyar paraszt általán véve csak ugyan nem eszközölheti, sem tudománya, sem pénze, sem ideje ahhoz nem levén. Nem ok nélkül bünteté azért egykor az angol törvény mind azokat, kik 50 font sterlingnél kisebb fogadásért versenyzének; mi által minden szegényebb embert a' versenyzésből, mint rá nézve valami felette károsbul, tetteleg kirekeszte, 's a' versenyt játékbul ügygyé változtatá. Ugyan is Angliában olly szenvedelem támadt a' versenyek' behozatalakor a' 'nyereség' lehetőségé' következtében a' díjak után — jóllehet ott tudtomra egyedül szegény emberek' számára soha nem valának kitéve illyesek — mikép, kivált a' selejtesek' serege, melly mindenütt egyenlő 's dolgozni sehol nem szeret, minden rendbül kibontakoznék; mi okbul elmulhatlanok is valának olly rendszabályok, mellyek, mint érintém, nem ex principio hanem de facto azok' kezeibe iktaták az ügyet, kikéibe való. És ez — ha tudnillik nem tagadjuk, hogy ugyanazon ok ugyanazon következt von szükségkép maga után — megczáfolhatlanul állítja előnkbe: az ugy nevezett paraszt-futtatások' eredményeirül mit kelljen tartani 's remélni. Melly futtatásokat azért mondom egy ízben 'ugy nevezet-

teknek', mert szószólóik tulajdonkép nem parasztok' számára kívánják azokat alapítatni, mi ellen nekünk legkisebb kifogásunk nincs, ha tudnillik magukat jól értő és biró elibertalt paraszt gazdákrul van szó; de ők — mondjuk ki egyenesen — a' gazdagokat kirekesztvén a' szegényeket ohajtják pártolni. Misperint ez eredményét a' mélyhatásu combinationak tulajdonkép nem 'paraszt' hanem 'szegény' futtatásoknak kellene nevezni. Mi szép indulatot, felette jó szivet mutat ugyan, csak az kár, hogy valóban nincs sokkal józanabbul alkalmazva, mint ha irgalombul valamely eléhesült családot, mellynek kenyere nincs, fagyalattal, csemegével ügyekezniék jól tartani.

'S ha eddigelé nem szültek a' 'szegény futtatások' köztünk haszon helyett kárt, azt egyedül azon díjak' parányiségának tulajdonítsuk, mellyekbül kirekesztvék a' tehetősbe, 's annak, hogy tetemesb díjainkat csak olly sebességü ló nyerheti el, millyet szegény ember Magyarországbán nem csak hogy nem bir sőt nem is szerezheth; mit néhány év' leforgta után tökéletesen fel is fogott, 's azért lassanként el is maradozott.

Ideje is már azért, minden szemfényvesztés és áltatás nélkül végre szóba hozni e' dolgot — ám lássa azután mindenki mit tesz — mellynek csalszíné az által tán még jobban kiviláglik mint az eddig mondottakbul, ha szokás szerint össze nem zavarjuk de tisztán elválasztjuk a' kérdést; hogy ugyan

mi vala célunk a' versenydíjak' kitételével, szegény emberek' fölségelése, vagy a' lónevelés és nemesítésnek előmozdítása e? Mert ha az első; akkor valóban otrombábbul nem cseleketünk, mint a' szegénység' gyámolítása végett futtatásokat alapítani. Midőn azonban ez alkalommal nem ez vala célunk, hanem a' lovak' nemesítése, józanul valóban senki nem vádolhat arrul, hogy terveink' valósítása végett nem a' szegényeket de inkább a' tehetőseket iparkodánk ügyünk iránt felbuzdítani; és ezért egész szemrehányása e' tekintetbeni bökdösőinknek csak abban központosulhatna 'miért nem állítánk inkább kórházakat nyavalgók' — és miért nem főzetünk inkább rumfordi leveket éhes koldusok' számára'sat; mit egyébiránt éppen olly igazsággal a' gőzhajózás, vasutak, horismertetés, magyar színház, 's effélék' vállalkozói ellen is gördíthetnének, minthogy ezen intézetek sem számítvák a' szegény éhesek' közvetlen jóltartására, de közvetve eszközlik azt, szintugy mint a' lóverseny is, és minden, mi mozgást hoz az emberek közé és uj kereset-ágot nyit, 's tán nagyobb hasznára van a' dolgozó és dolgozni akaró osztálynak, mint mind azon intézmények, mellyek csak a' kész bajra kennek írt; jóllehet ezeknek is megvannak jó oldalai, sőt okkal-móddal alkalmazva szükségesekek is.

- Miért kellene egyébként éppen a' szegény parasztnak a' ló-magsereg' fentartását is eszközteni, szeretném tudni? Mintha bizony más célra mint

pályázásra nem volna szükséges a' ló. Nem, ő ezt nem eszközölheti; de még a' tehetősek' nagyobb számának is inkább más célra való lovak' tenyésztésével kell foglalatzkodniok mint versenylovak' nevelésével.

Britanniában sem tenyészt mindenki versenylovat, hanem mindenki olyt, melly hidegvérü számolás után körülményeihez leginkább illik: az egyik hámos lovat, a' másik társzekér elibe, a' harmadik vadászlovat, a' negyedik még ponyt is, 's így tovább. És mivel mindegyiknek lova versenyre nem való, de egyiké hámba, a' másiké katonának 'sat. azért egyik a' másíknál még nem rosszabb ember.

Magyarországban is éppen így kell fejledezni a' tárgynak, csakhogy nálunk — józan számolás után — még nagy ménesek is állhatnak fenn, mellyek Britanniába többé nem valók. Balgatagul is cselekednék ez okbul Magyarországon a' tágas határt bíró földesur, ha anglomaniátul vagyis inkább az angol példának bal felfogásátul kisztev honi ménesét felbontaná, vagy népetlen 's instruálatlan telkei' nagy terjedtségének daczára, hat kanczával akarna csak tenyésztetni, mint például saját személyem, Sopron vármegyei, szoros határu, kis jószágomon, hol megint nagy számú vad ménest szintolly oktalan volna tartani. Minden környéknek, minden helyzetnek megvannak maga különösségei, 's igen jól fennállhat azért ugyanegy országban mind a' nagy számú vad ménes, mind a' kis körbeni házi nevelés, mind

a' telivér-telepvény, csakhogy — 's e' tengely körül forog az egész — állandóul maga vérében tenyésztett 's elégséges telivér ló nélkül sem a' vad ménés, sem a' házi nevelés nem javítható soha, mert ezek' javítására nagyobbított tiszta telivér elmulhatlanul kell, tiszta telivér pedig, mint a' számolás és az élő factum bizonyítják, sehol nem tenyészik rendszeren 's állandóul, mint a' hol okszerinti versenyzések divatoznak, minthogy semmi nem nyújt az illyféle fajú lovak' tenyésztőinek annyi vagy legalább elég lehetőséget: jobb szerencse után fáradozásik' jutalmát is arathatni, mint éppen a' verseny. Ez tehát legelső, 's nincs kívánatosb sőt szükségesb — ha nem akarunk lovaink' javításában is rák gyanánt haladni — mintsem hogy minél több telivért tenyészünk honunkban, mert egyedül ez által tehetjük magunkat Angliátul függetlenné, 's egyedül a' telivér fajnak elegendő száma által javulhatnak honunk' egyéb lófajtái is. Tanuljuk meg ennek következtében, mikép űzi a' lódogát az angol. Mindnyájan azonban nem tenyészthetünk jó sikerrel telivért, valamint mindnyájan haszonnal megint nagy méneseket sem tarthatunk; de egyik ezt, másik azt eszközheti józanul. 'S így mig mi a' haza' szorosb 's drágább határainak lakói inkább telivér-tenyésztéssel fogunk foglalatoskodni, mert bizonyosan ebben lendjük legnagyobb hasznunkat, addig a' hon' népenebb 's tágabb vidékin létezők viszont hámos és paripa lovakat nevelendnek, minthogy ők, józan

számolás után, megint így fogják tapasztalni legnagyobb hasznukat. Mi hágóméneket és magseregkanczákat állítandunk ki; ők viszont lovakat közszolgálatra, mellyekre nézve meg nem szünő cserében fogunk egymás közt élni; mig végre saját szükségünket tökéletesen ellátva, lovainkat lassanként még külföldre is viszzük, melly, ha okszerintileg üzzük a' tárgyat, velünk a' concurrentiát sehogy sem állhatja ki. 'S így e' tekintetben is gazdagítjuk honunkat.

Angliát, hol mind ez mit érinték tökéletes forgásban van, e' tekintetben is sok helyütt utánoztatni tapasztaljuk mai időkben, 's nem csak egyesek de a' legfelvilágosultabb kormányok' közvetlen pártolása által is, mellyek bőkezűleg mozdítják elő a' lóversenyt, mint jobb lovak' tenyésztésének leg és leghathatósb rugóját. Felsőleges Fejedelmünk is megajándékozta már mind a' bécsi mind a' pesti versenyt egy egy szép serleggel, mi által tetteleg bizonyítá be — mit jobbágyi háladattal említek — mikép jószándéku, 's merem mondani nem alaptalan fáradozásinkban többet bir látni, mint azok, kik eszközésinkben hiábavaló játéknál vagy galád nyereségvágynál többet nem tudnak vagy nem 'akarnak' észrevenni, minél ha gazdához illőbbet 's nemesbet nem lát a' Fejedelem, bizonyosan nem szerencsésít minket kegyelmének efféle nyilvános tanúbizonyításával. Ugy hogy, jóllehet rossz-akaróink korántsem némultak el még, már már szabad részesülnünk azon

öröm' előízelésében, melly a' haza iránti jó sikerű munkálódásnak öntudatában veszi eredetét.

'S most legyen szabad ez alkalmat a' Maréchal' végsorainak felidezésére használnom, mellyekkel a' Pesten felállított versenyt érinté 's mellyek így hangzanak: "*Angliában — hol minden fajú és minden jó tulajdonságu lovak nagy számmal találtnak — ez inkább helyes, mert az angolok' játékvágyának (Spielsucht) és fogadási szenvedélyének megfelel. De Magyarországbán, hol ezen szokások nem divatoznak, Német-, Franciaországokban — mit használ hát itt ezen minden oktámogatás nélküli utánzás, a' divat alá vetés, melly sem az egészséges észen, sem a' haszonvehetőség' fontolásán nem alapul?* Ugyan, kérdem az olvasót, mondja meg őszintén, milly benyomást tesznek rá az eddig mondottak után a' Maréchalnak most felidézett sorai? Nem veszi e észre, mikép gyökérrel fölfelé véli a' Maréchal e' hazai növény' ültetését eszközendőnek, és az okot toronycsucra, az okozatot viszont legmélyebbre állítván, milly torz zavarban létez fejében az egész ügy?

A' Maréchal' azon okoskodása a' versenyrül más szavakkal ennyit jelent: Angliában, hol ipar, kereskedés, gyár már nagy virágzásban van, ott célirányos és helyes, jobb törvények, kiviteli jutalmak 'sat. által illyesek' fölserkentésére hatni; Magyarországbán ellenben, hol ipar, kereskedés 's gyár nincs virágzásban, ott viszont illy felserkentés.

helytelen, 's nem egyéb, mint *minden oktámogatósnélküli utánzás, a' divat alá vetés, melly sem az egészséges ész, sem a' haszonvehetőség' fontolásán nem alapul.* Vagy más szavakkal: Miután ő excellentiája a' londoni Lord Mayor igen meghizott, 's tökéletesen jól lakott, 's ekkép felette helyes őt mindig a' legjobb táplálékú szerekkel látni el, 's ismét rögtön tálaltatni számára: éppen azért helytelen és minden józanság elleni azokat is ellátni akarni egy kis táplálékkal, kik igen igen soványak, 's azok' számára is tálaltatni valamicskét, kik 48 óra óta nem ettek egy morzsát is, és nem egyéb mint *minden oktámogatósnélküli utánzás, a' divat alá vetés, melly sem az egészséges ész, sem a' haszonvehetőség' fontolásán nem alapul.*

O felséges logika! 's új bizonyossága, mennyire könnyebb parancsnoki és szerzői (!) szerepet viselni, mint sikeresen látni intézmények' és nemzeti akadályok' mélyeibe!

Angliában sem a' játékvágy, sem a' fogadási szenvedély, mellyek csak mindannyi felülépítmények, nem okozzák az ottani minden fajú és minden jó tulajdonságú lovak' nagy számát, de ezt egyedül az következteti, hogy ott a' lótenyésztés által pénzt nyerhetni. A' sarkalati ok tehát a' 'Nyeréség' Lehetősége.' Ezt pedig semmi nem emeli olly magasra mint a' versenyfutás, mellyből mint valami gyökérből mind azon más ágazatok is veszik

eredetüket, mellyek a' britt lótenyésztés' ügyét egy termékeny fa' képe gyanánt állítják előnkbe.

De a' Maréchal Magyarország' lótenyésztéséről irt észrevételeit hihetőleg azon drasburgi hárs-teremben szerzette, mellyet annyi évvel ezelőtt, tudtomra bizonyos földie, egy francia *abbé* ültetett, 's mellyet a' Maréchal e' sorokkal érint: "*A peu de distance d'Oedenbourg, je m' arrêtai à (D)Rasbourg chez un Comte Nicolas Zichy. J'y vis une chose connue mais curieuse, c' est qu'en mettant les branches d' un arbre en terre et ses racines en l' air, les racines deviennent des branches et les branches des racines. Tous les arbres d'un quinconce, formé de tilleuls de quinze à vingt ans, avaient été ainsi retournés. Aucune nouvelle branche n' avait poussé du corps de l' arbre, et les racines devenues branches en s' allongeaient, donnaient à chaque arbre l' apparence d' un parasol.*" 'S ha ezen szerencsétlen felfordított lombosok' árnyéka alatt bírálgatá lótenyésztésünk' fölemelésére czélzó eszközlésinket, a' mint tán egyéb észrevételeit is hazánkrul ott irta, akkor legalább elérhető, mikép okoskodásainak gyökerei sem állnak helyesen, de felfordítva. Irtá volna a' Maréchal észrevételeit természetes állásu növények közt, mellyekre sem az éjszaki sem a' nyugoti szeleknek nem vala hatása, 's mellyeket nem transplantált senki: nem kételkedem sőt bizonyos vagyok, 'most érintett sorai helyett illyest mond: 'Az angol telivér Magyarország' lo-

vainak javítására legcélrányosb, 's ekkép nincs sürgetőbb, mint örök díjak által Magyarországhban versenyt alapítani, mert ez 's egyedül ez eszközlí telivér magseregnek felállását 's fenmaradását, efféle magsereg nélkül pedig Magyarország, ha drágán vett angol lovakkal segíthet is magán, független soha nem lesz, sőt ha Angliátul háboru által elzáratik, meg is akad, míg magserege nincs. Mi okbul 'verseny' mindenek előtt, verseny! 'S ha már valahol felesleges a' verseny, valóban inkább Angliában, hol minden fajú és minden jó tulajdonságu lovak nagy számmal találkoznak már, minél fogva ott korántsem olly szükséges jobb lovak' tenyésztésére serkenteni a' nagy községet 's tartani fenn a' versenyt, mint Magyarországhban alapítani meg azt, hol sem minden fajú sem minden jó tulajdonságu lovak nincsenek, 's hol ekkép mindenek előtt állandó telivér magsereg' megalapítása volna szükséges, mire semmi nem vezet olly olcsón, olly biztosan, 's olly rövid idő alatt, mint 'elégséges 's örökre megalapított versenydíjak.' Miszerint nem kis becsületére válik is a' magyar nemzetnek, hogy tehetős tagjai e' tekintetben is pótlékul szolgálván olly díjakat alapítának, mellyek mint a' lehető legnagyobb inger, elmulthatlanul jó következeseket szürendnek, 's millyféle jutalmak' kitételét eddigelé soha és sehol nem eszközlék egyesek, hanem mindenkor és mindenütt kormányok.' — De a' Maréchaltul efféle méltánylást nem követelünk; elég szerencsések, ha Honosink

nem értenek félre, 's jó szándéku áldozatinkat szívesen fogadják!

Többet jó mag' hintésénél azonban nem tettünk még, mit — ha káros áltatásokban magunkat ringattatni nem engedjük — valóban meg kell vallanunk. Jobb fogalmak terjedtek ugyan, az e' tárgybani 'nosce te ipsum'-on is átestünk jobbadán — mind igaz. De hol van a' verseny által előidézett sok jó ló? hol az általános részvét? Hiszen az egész csak néhány kézen forog, és azon néhány telivér, melly Angliából hozatott 's melly évenként honunkban tenyészik, az egész hazára nézve olly csekély szám, miszerint sok idő fog lefolyni még, mielőtt az országban általánosan észrevehető hatása leend a' versenynek, — mind tökéletesen igaz; de ez egyszersmind azon mindennapi szemrehányás is, mellyel ellenzőink által szünetlenül érintetünk. Mit mi azonban nem tagadunk, hanem midőn arra emlékeztetjük a' közönséget, hogy a' mi gépünk csak 9 év óta forog, és tulajdonkép csak 1039 arany erőtől hajtva, az ó nézetek' sáfáritul viszont azt vagyunk bátrak kérdezni: 'valljon mi csudákat szült tehát azon sok millio 's millio, mellyeket mind egyesek mind a' kormány majdnem egy század óta mai napig a' lótenyésztés' javítása végett ugyancsak bőkezűleg a' haza' oltárára tettek. Mire ócsárlóink' legálázatosb feleletének — ha ők sem engedik magukat

káros áltatásokban ringattatni — bár akarják bár ne, valóban így kell hangzania: “Nem csak hogy anyagi tekintetben hasznos eredménye nem volt a’ számos millióknak, az említett idő’ leforgása alatt, mint-hogy napról napra kevesebb és rosszabb lóval dicsekedék a’ hon, de egy század alatt a’ milliók még csak azon erkölcsi fordulatot sem valának képesek következtetni, mellyet a’ mi néhány aranykánk 9 év alatt eszközlének, miszerint a’ gondolkozó rész előtt világos most, hogy aránylag sem elég sem elég jó lovaink nincsenek, ’s századok óta visszás utakon kalandozánk, midőn a’ verseny’ behozatala előtt lovaiban is szintugy elbizta magát a’ magyar, mint sok egyébben, és még csak pangó állapotját sem sejtván legtávolabbrul, minden javulás és előmenet iránt siket volt.

Igen is illik azért szájukba azoknak az ócsárlás, kik jóllehet hosszabb időktül fogva évenként száz ezrekkel rendelkezhetnek kényük szerint, még is csak egyetlen egy maga nemében tökéletes lovat sem valának képesek kiállítani eddigelé, mit nem csak szóval érintek, de tettel is bebizonyítani kész vagyok. Lépjenek azért elő a’ régi iskolának ezen tudósai, hadd tegyünk őszinte próbákat, hadd tapogassuk ki gyakorlatilag lovaink’ minden tulajdonát.

Ők azonban nem fognak előlépni, hanem dicső szokásuk szerint valamint eddig, ugy utóbb is mindig el fogják mellőzni az őszinte próbát, a’ gyakor-

lati kitapintást; miszerint felette könnyen ítélhet az igazságos bíró köztünk, 's valljon mellyiknek ügye tisztább: az övék e, kik semmit valóságos próbára eresztni nem akarván egyedül bitolt hírnévnek árnyai alatt szeretnek éldegelni; vagy mienk e, kik viszont mindenrül lerántván az álorcztát a' legkisebbet is teljes valóságában ohajtjuk látni, és semmitül nem idegenkedünk annyira mint a' meg nem érdemlett fény- és jutalomtul. 'S e' határvonal választá 's választja még most is el a' két felekezetet, mellyek' egyike sötétségben leli legkedvesb elemét, másiknak hazája ellenben a' világosság.

Forognának intézményeink csak egy századig, 's volnának csak tized részint is olly bőkezűséggel pártolva, mint a' millyennel kormányunk olly régtől fogva mindig törekvék a' honi lovak' állapotját fölemelni, jóllehet legkisebb sikerrel sem: ne kételkedjünk, csudálatos kifejlésben állna most a' gazdaság 's hazai kincsnek ezen ágazata! 'S ne azért ne kételkedjünk, mert én mondom, 's valami különös jóslói tulajdont követelnék, hanem mert hasonló ok hasonló következést szül, 's nem csak az angol, hanem ujabban a' franczia és német nemzetnek is példája nyilván azt bizonyítja, mikép csak azóta kezd emelkedni lovaik' dolga kifejtettebb létre, mióta a' rendes versenyek surlódásba hozták 's így felvilágosíták az elméket; országaikat pedig tiszta 's elég számu lómagssereggel kezdék ellátni. Sőt ha egyedül hazánkban tett tapasztalásinkat akarjuk használni,

's az utolsó 9 évnek 1039 arany utáni jóllehet csekély eredményeit, a' század óta annyi millioval nyert szinte semmi vagy inkább visszás eredményekkel egybehasonlítani, még akkor is számszerint megmutathatni állításom' valóságát. Mihez még az járul, hogy ha Francia- és Német-országban olly jótékony, olly elhatározott befolyással volt a' verseny a' lódogának helyes lábra tételére, mit lehetne még honunkban illy intézkedéstül várni, hol mind a' néphez, mind a' tájhoz még annyival inkább illik lónevelés.

Sem a' verseny' megalapításában, sem a' díjak' alkalmazásában nem fekszik tehát a' hiba, nyugodjunk meg ez iránt; hanem eddigi eszközlésink' fölötte kevés eredményét im' ezeknek kell tulajdonítanunk legfőkép:

1szer. Hogy kereken kimondva, közülünk, kik lábra állítánk a' dolgot, kezdetkor tökéletesen egyik sem értett sem a' lovak' választásához és tenyésztéséhez, sem versenyzéshez; 's ekkép felette sok rossz és igen kevés jó lovat hoztunk Angliából, felette sok rosszat és igen kevés jót tenyésztünk hazánkban, 's e' kevésből csak felette keveset neveltünk jól, a' többbit pedig sehogy sem.

2szor. Földieink' előitélete 's rossz-számolói tulajdonának, mellyek nem engedék rögtöni elhagyását a' tévesztő utnak, és tüsténti kiszemlélését a' jobb ösvénynek.

3szor. A' közönség' aluszékonyságának, melly nem igen szeret izzadozni, kivált egy kissé később érő gyümölcsért, 's így bizony gyakran éhen is halna, ha a' jótékony természet és a' magyar hon' termékenysége néha néha egy kis sült galambot szá- jába nem röpítne.

4szer. Hogy az egész csak 9 — 's a' most fel- hozott 1ső pont' következtében tulajdonkép igazán csak 2, 3 évig forog.

5szer. Hogy az 1039 arany forgató erő olly nagyságu országra nézve mint Magyarország, igen is kicsi.

'S midőn körülbelül ezek fő okai eszközlésink' olly parányi eredményeinek, nem bennünk a' hiba, kik jobb lovak' tenyésztése végett tettünk mit tehet- tünk, hanem egyenesen azoknak tulajdonítható, kik érette egyebet nem tettek, de csak egy mákszem- nyit is, minden oldalruli bökdösésen és ócsárláson kívül.

Legtöbbet segítne a' dolgon állandó díjaink' na- gyobbítása, ha csak évenkénti ötezer arannyal is; mert ez a' siker' egyéb föltéteit is okvetlen kifej- tené, és az erőmű' minden karikáit csakhamar élet- teli 's rendes mozgásba hozná.

Hatezer aragnál többre menő, évenként ren- desen és becsületes uton sőt kellemes időtöltéssel elnyerhető díj mai időkben olly inger, melly mi- dőn az aluszékonyok' seregét hathatósan ébreszti, az előitéletek' hőseit pedig szaporábban felvilágosítja

mint akármely egyéb — üdvösséges következményét teljességgel nem hibázhatná el.

Ha eddigelé felette nagyon senki sem iparkodott talpra esett lőtárgy iránti ismeretekkel ellátni magát, de az egész ügy egyedül azok' kezében vala, kik azt nem számolás után hanem csak szenvedélyből vagy maguk sem tudták tulajdonkép miért üzék — az természetes okozat. A' lótenyésztés mindig veszteséggel járt — minek kitanulásához nem vala szükség felette szövevényes számolási formulákra — nyereséget viszont általán véve soha nem csak hogy nem hajtott, de a' lehető legjobb esetben még nem is hajthatott. És így lön, mikép a' felhőkben nem nyargaló de mostanság még csak becsületesen a' földszínen járó rész elmetehetségit inkább olly tárgyak iránt iparkodék kifejtteni, mellyek haszonnal ajánlkazók, jutalmat ígérők. Mi okbul lódolgában bizony csak tudatlan vagy egyoldalú maradt a' magyar, minthogy azzal egyedül a' szenvedélyesek 's szokásbul az aluszékonyok foglalatoskodának, a' számolók ellenben nem, míg napról napra mind inkább elaljasodott a' tárgy, helyébe birkatartás, czukorgyártás, 's illyféle jutalmazóbb gazdasági vállalatok' ismeretei és gyakorlatai állván.

És ezt az elmék' kifejlettebb tehetsége, a' jobb számolás eszközlé; de éppen azért mert illyest következtete, mikép tudnillik a' józanabb rész onnan elfordult, hol hasznot nem láta, 's ügyes vadászként, ki hasonlólag nem keres ott hol nincs hanem

hol van, olly tárgyak felé hajlott, mellyekbül jutalom mutatkozik — éppen ez okbul következtetné kifejtettebb jobb számolás a' józanabb résznek lovakhozi hajlandóságát is, ha évenkénti hatezer arany' sajáttá tételének lehetősége, előtte megnyitattnék; minek következtében szintazon iparral szerezne ismeretet lódogában, 's szintazon állhatatossággal foglalatoskodnék lótenyésztéssel, a' milyen kevés hajlandóságot érzett hozzá akkor, midőn egyedül veszteség, a' nyereségnek pedig még csak lehetősége sem vala nyilva előtte. 'S mennyivel inkább hajlanék most efféle uj kereseti tárgyhoz, midőn a' jó lovak' becse napról napra nevedik, minden egyéb gazdasági czikke' ára ellenben mind leebb 's leebb száll; 's kivált milly igen hajlanék ahhoz a' magyar közönség, melly, mennyire én ismerem, általán véve, sokkal inkább szeretne foglalatoskodni lóval, bármi csekély nyereségre tehetne is általa szert, mint birkával, sertéssel, vagy éppen olly szennyes tárgygyal mint például répaczukor' készítése, jóllehet ezek többet jövedelmeznek, de, ha csalni magunkat nem akarjuk, soha egyéb gyönyörűségben nem részesültetnek, mint bőrük, szőrük 'sat. jobb eladása, azaz jó hasznu tartásuk 's gyakorlásuk által, mig a' lóvali sikeres bánás e' mellett még kényelmeinket is nem kis mértékben neveli; miszerint — minthogy nem egyedül kenyérrel él az ember — bizonyosan annyi ha nem több ló- mint

birka-tenyésztő lenne, ha annak tenyésztése csak fél annyi hasznot hajtana is mint a' birkáé.

Hatezer aranyak díjakul kitétele pedig, ha illyest nem eszközene is 'bizonyosan', legalább 'lehetővé' sőt 'híhetővé' tenné, hogy mind az, mi most a' kitett 1039 arany után csak lassan és kis körben forog, és ekkép csak későn gyümölcsözend, kellő mozgásba jőne, és az ország' minden részeibe a' lótenyésztés iránt vajmi hamar új kedvet's új munkásági ipart lövelne. Bezzeg lenne akkor tüstént elég tenyésztő! 'S miután nem önkényes jutalmak' kiosztására volna szánva a' hatezer arany, mi inkább a' csikók' jobb tartását, azaz tulajdonkép a' zabnak nagyobb fogyasztását mint nemesb lovak' tenyésztését eszközli, de az egész summa egyedül versenydíjakul lenne kitéve 's pedig mindenki 's minden ló számára, természetesen legfőkép a' telivér' becse nevedekné, minthogy rendszerint csak ez nyerne el a' díjakat, 's így részint még Angliából hozva részint már itthon nevelve, száma csakhamar olly magasra nőne, mikép Magyarhonunk is valahára el volna látva olly lómagsereggel — 's mi több általa függetlenné is téve — melly nélkül a' mostani század' szükségeihez arányozva, sikeres 's általános lótenyésztést teljességgel nem gyakorolhatni. 'S nőne csak a' telivér lovak' száma annyira mint érintém, 's mit a' kitett évenkénti hatezer arany szaporábban eszközlendne mint gondolnók, mert felette nagy volna az általa okozott csődület, majd meglátnók, mi-

kép áradozna akkor a' telivér' fölöslege a' közönség közé ; milly olcsón adna a' pályázó gazda ámbár jó de 'vesztes' lovain tul; mikép válogathatna ezekbül viszont a' nagyobb ménesnek birtokosa, valamint a' kisebb tenyésztő, mig ezek' telepvényeibül lassanként kiáradozván a' 'fölösleg', minden rendű és minden színü honlakos, a' maga szükségét, legyen hámba, legyen nyereg alá, könnyen 's olcsón ki-pótolná. Sőt következtesse a' kitett 6000 arany mind azt mit a' királyi díjak következtetének Angliában, tudnillik az elegy- és ivadék-versenyeket 'sat. vagy más szavakkal: forogjon a' lódogla Magyarországon csak olly egybehangzással 's tökélylyel, mint az emberi ész 's szerencsés véletlen azt Angliában mozgásba hozá, 's fenn is tartja: egybehasonlítva az angol sziget' elnépesült 's eldrágult telkeivel a' két magyar haza' termékenységét, aránylagos de szigoru számolás után a' könnyü lovas' számára öt —, a' nehéz alá hét —, 's ágyuk elibe hat aranyért elég számban 's legnagyobb tökélyben fogná megszerezhetni kormányunk különféle hadlóvait. Nem; de e' fölött még külkereskedésre is maradna eladandó lo-vunk váltig. Vagy nem következtetné a' 6000 arany éppen azt, mi az angol királyi díjakbul folyt? vagy nem eszközölné emberi ész 's pedig példa 's kész minta után Hunniában azt, mit előleges példa és minta nélkül Angliában tudott állítani lábra?

Angliában a' kormány alapítá a' legelső díjakat, mellyek most évenként 1000 font sterlingnél többet

tesznek. Franciaországban szintén megint a' kormány; mennyire mennek itt az évenkénti versenyjutalmak, nem tudom bizonyosan, de tudom: jóval meghaladnak 100,000 francot. Burkusországban hasonlólag a' kormány; szüntogy Dániában 'sat. Ugy hogy tán nem ütközik a' jobbgáyi illendőségbe, itt minden alázattal érintenem: miért nem tehetne ilylyest nálunk is a' kormány? Hiszen nem tenné azt annyira 'érettünk' mint inkább 'magáért 's az egész birodalomért, sőt mi ha nem közvetlenül is de közvetve tízszeresen adnók az országlásnak a' díjakat vissza; képezné csak a' kormány e' tárgyban is a' tengelyt 's központosítná díjak' kitétele által a' lótenyészítés iránti erőket is maga körül — *Regis ad exemplum etc.* — nem sokára megszabadulnánk Angol- 's kivált Muszka-ország' jármátul, hová lóért legtöbb pénzünk megy. 'S mi volna 5000 arany! kivált olly esetben mint a' kérdésben levő, hol mig egy kéz öt 's öt ezer aranyat adna, a' másik kéz okvetlen csak kis idő' leforgása után száz ezreket huzna.

Miután azonban 5000 arany, jóllehet magában fölötte csekély summa olly birodalomra nézve mint az austriai császárság — igen nagygyá 's szinte kifizethetlenné válhatik, ha más jobbra- 's balrai költségekkel kerül össze, nem volna e jobb 's tanácsosb, ha addig is míg mélyen tisztelt Urunk hathatós pártfogásával 's bőkezűségével jó szándéku, becsületes fáradozásinkban segítséget nyujt — mit legnagyobb

haladattal vennénk — ha addig is mi magunk toldának meg eddigi díjainkat, 's nem 5000, de örökre megalapított évenkénti 10,000 arannyal. Hadd forogna a' gépely egy kissé több lóerővel, egy kissé vigabban. Milly jól esnék, ha aztán végre a' kormány is adna, ha csak fél annyit is hozzá, 's szinte háromszor olly szaporán haladnánk, mint ha csak 5000 arannyal nevelnök a' mai forogató erőt, vagy tizszer szaporábban mint ma.

“Mit magad megbírsz, ne toljad másra” — e' szabály már serdülő koromban megnyeré kedvemem, mert követése által függetlenségem' körét érzém tágulva. És ha később kénytelen valék is tapasztalni, 'milly felette keveset bírnék ma g a m', egy tulságbul másikba azért nem estem, de a' helyes szabálynak fő elvét változatlan hagyván, csupán az egyes szám helyébe többest iktattam, 's valamint eddigelé minden fáradozásimban iparkodtam, ugy ezentul is mindig arra fogok törekedni, 'hogy ne tolnók másra mit ma g u n k is elbirunk. Mert így sokkal szaporábban érendünk czélt, 's függetlenségünk' körét is éppen olly arányban neveljük, millyben neveli azt egyes ember, ha legtöbb segélyt magátul vár.

A' kérdés csak az: valljon elbirjuk e ezen uj terhet, melly magában nem nagy ugyan, de az által még is felette sulyossá, sőt tán elviselhetlenné is válik, mert nem egyedüli, hanem mind azon számtalan adakozások' hegyibe jő, mellyek részint saját elveink, részint meg nem szünő koldulgatások,

javaslatok és aláírási ívek' következtében ugyanis majd-hogy le nem ejtenek lábainkrul.

Mire ezt válaszolom: Jóllehet egyenként nem igen vagyunk dúsak, 's bár van Isten' áldása bár nincs, sok pénzünk azért még is soha sincs: — el-birjuk biz' azt, 's pedig könnyen, 's nem csak eny-nyit de sokkal többet is, tanuljuk meg csak valahá-ra annak módját és rendét.

Ezen mód- 's rend' megtanulása végett pedig — ha arra tudnillik igazi 's őszinte kedvünk van, mi legfőbb — nem kell fejünket felette nagyon tör-nünk, vagy valami drága oktatók' értekezéseit hall-gatnunk — éppen nem; mert egy kis számolás, egy kis 'nemesb örömeik utáni szomj' rögtön beavat min-den titkaiba.

Több évvel ezelőtt, furcsa gondolatra jöttem, mirül már '*Világ*' című munkámban is tevék em-lítést. És erre a' külföld', kivált a' szövetséges Ame-rika' roppant, szinte minden képzetet felmuló vál-lalatinak sikere, 's azon nálunk mindennap lélekha-rangként szomoruan hangzó "Nincs pénzünk" veze-tett, mellyet, ha valaminek végbevitelére összeáll-ni 's adakozni kellene, annyian huznak szüntelen, 's melly végvonaglati jel bizonyos alkalommal vélet-lenül, még több oldalrul sérté füleimet, midőn nem tudom már milly aláírási ívvel a' kézben több pro-jectans bajtársimmal, kik szintugy el valának illy-

féle ivekkel látva, a 'magam' szót egyesbül többesbe törekedénk declinálgatni, de hasztalan. "Nincs pénzünk" — "nincs pénzünk" — így kongott fülemben több napokon keresztül, 's olly kinokra fakada lelkem, mintha honunk' minden kifejlése, minden vállalata bölcsőben el volna fojtva már, mig egyszerre eszembe jut, hogy a' külföld is bocskorban kezdé pályáját, 's kivált az amerikai szövetség valaha igen szegény volt, 's így mintha tulajdonkép nem pénzmennyiség eszközéné a' szerencsés vállalatokat, és az általános kifejlést, hanem tán inkább megfordítva a' szerencsés vállalatok és az általános kifejlés szülné a' sok pénzt. Minek forgatása közt azon gondolatra jövök: meg kellene próbálni kitudását — mennyire ez közelítőleg eszközölhető — valljon mire mehet a' pesti Casino-társaság' tagjainak évenkénti tiszta jövedelme összesen. Nehéz volt e' feladat és hosszadalmas; minthogy annyi tagnak valódilag tiszta jövedelmét, azaz mellyel szabadon rendelkezhetik, azt jobbra balra fordíthatván tetszése szerint, kitudni 's csak félig meddig közelítőleg is, felette bajos, kivált Magyarorszáiban, hol némi szép privilegiumaink' következtében igen sokan az ugy nevezett tiszta jövedelmüknek még csak tizedik részével sem rendelkezhetnek, szabadságuk' daczára, szabadon. Több jóakaróm' segítségével azonban, miután mind azokat, kikrül bizonyosat nem tudtunk, egészen kihagytuk, a' számba vett tagok' valóságos tiszta jövedelmét pedig inkább ke-

vesb- mint többre tettük, valamikép mégis csak eljártunk feltett munkánkban, és azon felette örvedetes számolási eredményre jutánk, hogy egyedül a' Casino' akkori 300 részesinek esztendei tiszta jövedelme 12 millio váltó forintot felmult; jelenleg pedig, ujjabb 's szorosabb egybevetés után, a' már mintegy 520ra szaporodott tagnak, levonva a' levonandókat, évenkénti legtisztább jövedelme 12 millio pengő forintra bizvást számítható; 's hogy ekkép annyiszori kongatása azon fatalis lélekharangnak: "Nincs pénzünk! nincs pénzünk!" éppen nincs rendén, de helyette inkább egy nagy ünnepi harangot kellene meghuzni, hadd hallaná valahára az ország' minden tehetős lakosa lelke' legmélyebb fenekéig e' hangokat: 'Légy hazádnak híve; szűnj meg eródet diribolni sőt véred ellen gyakorolni; ismerd meg az ember' nemesb örömeit; számold jobban 's állj egy sorra!'

'S mit vonok mind ebből ki? Semmi egyebet hanem egyedül azt, hogy lenne csak a' honi hívek', erejüket egyesítők', egymásban bizók', szebb örömek után szomjazók', jobban számolni tudók'. 's egy sorra állni akarók' száma olly nagy, mint a' millyen Magyarországbul könnyen kikerülhetne; nem, de volnának csupán az érintett Casino' tagjai illy tulajdonokkal ellátva 's vennék ezen ismételt figyelmeztetésemet többen fel: nem sokára csuda dolgokat szemlélnénk anyaföldünk' határai közt végbevitetni.

Tizenkét millio szabadon fordítható jövedelem mellett, ha a 'Casino' tagjai ezt mondanák: "Egyesítsük minden évben tiszta jövedelmünk' tized részét, 's vigyünk vele egy vállalatot a' másik után végbe", ugyan mi minden nem állana lábra az évenkénti 1,200,000 pengő forint' következtében rövid idő alatt!

"De ezt soha nem fogják mondani;" — illyest lehetne ide gördíteni — "milly utópiai ábránd, 520 olly külön színű tagrul, mint a' Casinoéi, azt tenni fel, mintha ők jövedelmük' tized részén évenként ajándékban tuladni annyira hajlandók lennének!" Én azonban nem ajándékrul szólok — Isten mentsen! mert hiszen így legszomorubb bizonyosságát adnám, mikép az emberi természet' legfelszinesb tulajdonit sem valék 46dik évemig felfogni képes. Nem, ajándékrul nem szólok, sőt még olly tárgyul sem, mellynek osztaléka egyedül erkölcsi; hanem számokra állított feltételeimet kirekesztőleg ollyas vállalatok által hiszem élet- 's gyakorlatba mehetőknek, mellyek jó nyereséget nyujtanak. Mifélék iránt mai világban 's annyi példa után 520 ember' kézfogását 's együtt munkálását feltenni, mintha még sem viselné olly felette nagyon az utópiai theoriák' szagát. Ugy hogy, ha egyedül a' pesti Casino-társaság nem állít rögtön tiz gőzmalmot, mi által az ország' ki-nem-mondható hasznára csakhamar lisztkereskedés foglalná a' gabnakereskedés' helyét; ha nem huz néhány év alatt Pesttül Szolnok- és Szegedre vízcsatornát, mi uj

életerővel tölténé el a' haza' központját 's minden részeit; ha néhány évtized' leforgása alatt nem száritja ki a' haza' minden posványait, mi egy negyeddel nagyobbítná a' hont 's kimondhatlan dísz-tárasztana az egészre; ha mind ezt, mondom, és szám nélküli egyebet nem visz végbe a' Casino - társaság egyedül saját tehetségével: azt nem azért nem cselekszi, mert ez tehetsége' körét túlhaladja, hanem mert tagjainak nagyobb része nem áll egy soron, nem ért a' jó számoláshoz. És valóban csupán ez okbul nem cselekszi mind ezt; minthogy különben lehetetlen volna tagjainak legalább felét, nem — de csak tizedét olly vállalatokban egyesülve nem látni, mellyek a' közönség' hasznát annyira eszközlenék, a' hon' díszét olly igen emelnék, egyszersmind férfiúhoz illő foglalatosságok volnának, és mind e' mellett a' vállalkozók' értékét is minden arányon tul szaporítnák.

'S micsoda egy 520, jöllehet némi felette dús tagbul álló társaság a' milliokhoz képest! Csak egy töredék, 's mégis mennyi hatalommal bir. Milly óriási erő rejtezik tehát a' nagy számokban még! tudnillik az egy soron álló, egymást értő nagy számokban!

Valóban, ha az aránylag szegény Németalföld' vagy némelly más felette mostoha fekvésü országok' legujabbi csudaműveit tekintjük — mellyek egyedül barátságos kézfogásnak okozatai: lehetlen hazánk' lapályai közt még a' legszilárdabb lelkűnek is néha

néha tökéletesen el nem szomorodnia sőt elgyengülnie is, ha látja 's tapasztalni kénytelen, mint állja legkisebb vállalatnál hozzájárulás és segélyadás helyett egyik a' másiknak útját, sőt a' már mozgásban levő és sikerre fejledező vállalatok sem mentek szüntelen gáncsalódásoktól, holott illyeseknek tán inkább köz jóváhagyási tárgyoknak illenék lenniök.

Azt mondják: "az A-nál kell kezdeni." Jó! De ugyan hol az A? "Jó utak," feleli B. S. — Erre azonban más tán megint azt állíthatná: "Nem az ut, hanem azon pénz az A., mellyért azt megcsinálhatni." Mire egy harmadik ismét ezt hozhatná kérdésbe, ítélete szerint az A-t többeknek az utcsináláshoz járulásában keresvén. Mig egy negyedik azon törvényt tartja A-nak, melly illyest rendel; egy ötödik pedig azon elmesurlódást, melly illy törvényt következtet; egy hatodik ellenben a' központosítást, melly illy surlódásra alkalmat nyújt; egy hetedik a' nemzetiség' kifejlését, melly központosítást szül 'sat. 'S valljon ki merészli mind ezek közül teljes elhatározottsággal kimutatni a' valódi leg és legalantibb talpkövet? 's meghatározni egyszersmind azt is pontos szabatossággal, mi van az érintett lánczolat' kifejtésében nagyobb befolyással, a' hatás e vagy visszahatás?

Akármilly kezdetnél hazánkban lehetetlen felesleges gonddal lenni, és valódi vétek mind azon körülményeket lehető legnagyobb vigyázattal és körülnézéssel meg nem vizsgálni, mellyek azzal egy-

bekapcsolvák, 's ki nem tudni, valljon nem időelőtti e a' tárgy; mert minden Elhibázott, halálleheletként, zsbibasztólag hat a' hon' virágzásnak indult érdekeire. De ha már forog valami 's fenmaradást ígér, azt is illy pedantismussal szabdalni, 's szörszálhasogatólag vizsgálgatni, valljon A-e, B-e az? vagy nem lett volna e valami más még hasznosb? — valóban nem józanabb, mint hosszú értekezés annak kitudására, mellyik téglának van több érdeme egy építésben levő ház körül. És ha ezen viszketeg valamelly indulatos aemulatioknak színét ölti magára, hátra maradt hazánkat tekintve, azon hajótörést szenvedett zarándokra emlékeztet, kinek egyik kalapot nyujt, mig a' másik tőle azt elragadja, "nem kalap, de saru kell neki" mondván, 's ezt vet neki; midőn egy harmadik tőle ismét ezt veszi el, 's neki nadrágot mint valami még szükségbet ad; egy negyedik pedig mind ettől fosztja meg, 's kenyeret ajánl, mit az ötödik fődéllel cserél fel, a' hatodik ezt ismét kész pénzzel, 's így tovább; mig végre a' versenygés közt, mellynek valódi oka az, hogy a' segítség-adóknak mindegyike egyedüli Jótevőként akar fényleni, mezítlen, éhes, viharvert 's pénztelen marad a' szegény zarándok.

Már a' lóverseny, honi szükségünket tekintve, A-e, B-e, vagy tán éppen X-e, ugyan ki határozhatja azt igazsággal el; miután mindegyik maga tehetsége szerint fogja fel a' nálunk teendő' logikáját, 's csak az idő dönti el, ki bírta annak fonalát

kettészakadás' veszélyétül legjobban megóvni. Elég az ahhoz, hogy forog, már némi egyéb hasznosokat is szült, fenmaradást is ígér, 's így akármellyik betűje legyen is honi szükségünk' alphabetjének, akármellyik karikája köz eröművünknek, akármelly kis virága a' hazának, nem hogy eltapodást de inkább ápolást érdemel. 'S annál erősebben, minél kevesbé vehető legalább az kérdésbe, hogy lótenyésztés' tekintetében a' 'nyereség' 's egy mindig fennálló magserég az A., és az elsőt semmi nem teszi annyira lehetővé, a' másik' fenlétét semmi olly bizonyossá, mint rendes lóverseny.

'S ez így levén, valóban igen illik azok ellen kigyót békát kiáltani, vagy azok' tiszta szándékát hozni ügyes elfacsarásokkal kétség 's kérdésbe, kik olly elpenészedett dohos szagu tárgyat, mint a' milyen a' lótenyésztés nálunk vala, egy kissé tisztába 's jobb szagba törekednek emelni. 'S mi több! felette józan 's tiszta hazafiui érzelem sugta tett is, a' segíteni iparkodókat éppen olly tárgy iránt érinteni rágalommal 's dobni sárral, melly már szinte végvonaglatban volt, félig meddig még most is abban hever, 's mellyet valóban nem a' dologhoz nemértők' pletykái 's elménczségei, de egyedül jó szándéku hazafiak' kézfogása 's viszon segítsége emelhet ki. 'S mi még több, de egyszersmind valóban igen szomorú is, hogy illyféle megtámadások többnyire nem a' tudatlanok' aluszékony sokaságában veszik eredetüket, mert ez nem ártana, de éppen azon

osztálybul fornak, melly különben gondolkozik, egybevet, fáradoz, 's nem csekély miveltséggel bírván sok előtt nagy hitelben is áll, 's így bizonyosan árt; legfőkép pedig azért is olly szomorú, mert efféle rágalmak egyenesen nemzeti rothadás' jelei, mellyek mint nyavalgó testben, leginkább ugy nyilvánkoznak, ha a' részek közt nincs egybehangzás többé, de egyik akasztja meg a' másik' munkálódását, a' helyett hogy mindegyik maga körében egészen forogván a' másik' működéseit is lehetőleg segítné elő. Ép hazában elég tág mező áll nyitva ezrek' külön külön munkálódási pályájára, 's elég széles ott az út, hogy egyik a' másik mellett, úgy örülvén mások' előmenetén mint magáén, saját fáradozási után hírt nevet 's becsületet arathasson; midőn romlásnak indult honokban, hol a' lakosok magokat regenerálni nem akarják vagy nem bírják, epétül megtelve, irigységtől felduzzadva, egyik állja a' másik' utját — kinek tudnillik nyakában nincs a' kolomp, mert mindenik egyedül 'Elsőség' 's nem közjó után ví — 's ha fáradozásai közt céljátul eldönteni képes honfitársát, ármány sugta tetén, mint a' Romisten' nyugonni nem tudó hive, édes-keserű gunykaczajra riad, 's csak így leli lelke' pihentét!

Én, valamint szivemből örülök mindenen mi sikerült, például a' t. Földváry Gábor Pest-megyei alispán úr által saját épület' szerzésével jó lábra állított Vakok' intézetén; valamint messze vagyok

megtagadni ugyan ő tőle azon férfias elhatározottságot 's energiát, mellyel a' magyar színházat annyi nehézség közt 's olly rövid idő alatt életbe varázslá; jóllehet egyikhez sem járultam, sőt a' színház' ügye körül, annak létesítését inkább a' Dunaparton, kezeim közt levő külföldi tervek szerint 's tökéletesen megalapítva ohajtván, nem kis ellenzésben valék, most azonban miután már áll, a' kerepesi utonin is őszintén örvendek: ugy Orosz urnak fáradozásit is nem csak méltatni tudom, de kezdeményeinek, mint kivált '*Hirnök*'-ének — bár ne hagyott volna '*Fillértár*'-ával és némi egyéb vállalatival fel! — legjobb szerencsét kívánok, mint olly lapnak, melly nemzetiségünk' eddigelé — valljuk meg — csak gyengécske lábakon haladó léte, 's értelmességünk' — valljuk meg ezt is — fölötte fejletlen zavarai közt, mind az egynek mind a' másnak felemelkedése — 's kifejlésére leghasznosb befolyással lehet, sőt — ha nem is egyenesen legalább visszahatás által — valódi csudákat mivelhet; 's azért adja rá Isten legfogatosb áldását! 'S valljon miért nem cselekszik Orosz úr irántunk is így? miért tagadja meg magátul — hiszen ő is hazánkfia és magyar! — azon élelményt 'mi kis ültetményeink' zöldelésén is örvendeni, jóllehet még bizony elég haloványkák azok? miért kel ki majd itt majd ott, hol nyilván, hol beburkolva, nem személyeink — mert errül nincs szó — hanem kised munkálatink ellen? miért törekedik azok' becsét ócsárolni, azok' hasznát

kétségbe hozni, azokat nevetségessé tenni? Azt hiszi, mi magyarok hosszú álmunk után már annyira felerősödünk, mikép többé nem szükség észben tartanunk szövevényes körülmények közti létünket, 's hogy mennyi rossz-akaróink vannak, — milly kevéssé nemzetiek még hölgyeink, sőt a' szó' valódi értelmében még magunk is; milly keveset pártolja ügyünket a' közvélemény? 'S azt hiszi, már nagy haszonnal egymás ellen fordíthatjuk fegyvereinket, egyik a' másiknak józanságát, jó szándékát, szóval hitelét mennyire lehet lealacsonítván? holott — mint én hiszem — ha valaha, most nagy a' szükség egymás iránti bizodalomra, 's őszinte, minden hiúság- 's kevély érzelmektől ment, magát megtagadni tudó kézfogásra. Vagy azt hiszi, a' kritika' hasznosságára támaszkodva, hogy midőn kised kezdeteink' hasznát ügyesen elfacsargatja, kivált saját nézetimet 's terveim' egybeköttetését eligazítani, megtisztálni fogja? Ezt tán cselekszi, nem tagadom, mert minden surlódás illyest mivel, 's tán senkinek nincs figyelmeztetésre, helyre igazításra, segédkézre nagyobb szüksége nálamnál; de itt csak az a' baj, hogy míg Orosz úr balta-vágásával saját személyemet nagyobb meggondolásra, hasznosb munkák' felfogására, szóval több elmebeli tehetség' szerzésére gondolja bírhatni, azalatt csecsemő ültetvényinket, a' nélkül hogy észrevénné, vagy mivel tán csak fűzfáknak tartja, rendre kibaltázza, 's így a' hont némi eligazítottabb eszméssel tán meg-

ajándékozza — mi még nagy kérdés — de egyszer-
mind szenvedelmi vágásaival mind annak kifejlését
is megsemmisíti, vagy legalább számos évekre löki
vissza, mik részint jó akaróim részint általam indít-
vák meg, 's mik honunknak legalább kárára 's gya-
lázatára tán csak nem válnak. Ha százados tölgyek'
tisztítása körül forog a' balta, akkor némi mélyebb
vágás nem hogy veszélyes lenne, sőt szükséges. De
nem ugy gyenge ültetvényeknél, mellyek' léte, nem
léte ugyszólván még csak hajszálon függ, mirül,
mennyire részem van bennük, tán én is tudok itél-
ni egy kissé. Már itt nem csak gyakorlott kéz, hanem
felette sok csín is szükséges, és itt egyedül minden
szenvedelemtül megszabadult hidegvér 's tiszta szán-
dék szülhet üdvös következtéseket. 'S hogy én illy
szellemü szúrás- vágásoktól nem irtózom, sőt efféle
elmesurlódásoknak kedvelője vagyok — mert semmi
nem vezet biztosabban célhoz — csak az által is
behizonyítom, miszerint Orosz úrtul (vagy Pesti La-
jostul) e' soraimra ellenokokat várok, sőt azok' köz-
lésére e' kis értekezés' folytában még határozottab-
ban is felszólítandom őt. Vagy tán azt hiszi Orosz úr,
hogy ellenemiségét restelem, vagy dicsérete 's felma-
gasztalása után szomjazom? vagy végre azt, hogy
gúnyszurásai, mellyekkel minden köz munkálatim'
tárgyait, egyet sem véve ki, megbecsülé, ezeknek
nem árt? Hígye el, mi a' feldicsérést illeti, attul ir-
tózom, 's nem mintha ment volnék emberi hiuság-
tul, vagy efféle földi szenvedélyeken, valami erősb

lényként felül lebegnék, o nem! hanem mert igen ismerem a' visszahatás' soha nem változó törvényeit, azon törvényeket, mellyek szerint legfőkép a' nemzetek' tapodói ébresztettek nemzetiséget, legfőkép a' tulságok' szószólói okoztak innenséget, legfőkép a' korlátlanság' sáfari dönték az emberiséget rabigába 'sat. 's ekkép, egyesek körül is e' törvény állván, netalán volt csekély népszerűségemet is jobbadán üldözöimnek köszönöm — bár csak égette volna el 'Hitel'-emet a' hóhér! — ugy mostani népszerűtlenségemet megint leginkább az által nyertem, hogy tulzó barátim igen is magasra érdemimen tul emeltek, torony-csúcsra állítottak, arczképemet felhőkbe hajók 's hidak fölé helyezék — mellyeket másoknak köszönhetni, vagy mellyek még nem is léteznek, vagy mások által építendők — 'nagy' hazafinak kereszteltek, 's tudja Isten, tőlem milly időfolyam elleni, óriási csuda-tetteket vártak; hollott ébresztő dilettant könyveim hóhéri celebritast csakugyan nem érdemlettek, gyarló személyem pedig felhőkbe 's torony-csúcsra éppen nem való, mert ott magát fentartani nem képes, és sem a' 'kis' sem a' 'nagy' nevezet nem illik rám, hanem tán a' közép-szerű; rám, ki, tán jobb mint sok más, hazai fáradozásimban már jóval ezelőtt lassú ügetésnek eredtem, midőn legtöbb még mélyen alutt, — 's tán rosszabb mint ezek, kik viszont nagy lelkesedéssel sebes vágatva most megint engem hagynak magok mögött, 's rám, ki egyszer felvett közép-szerű kis

előre lépdelésemet, mint saját ítéletem szerint legmesszebb vezetőt, híven folytatom, már nem is ismernek; mi egyébiránt elérhető, mert az előtt hátomat 's most arczomat szemlélik, 's csak az fáj, hogy ez nekik kevesebbé látszik tetszeni mint amaz! Miszerint ha már valami kis érdem van bennem, az valójában csak abbul állott, abbul áll 's abbul fog állani, hogy tán egy kissé többet érek azoknál, kik semmit sem érnek, vagy más szavakkal, hogy hazámnak kevesebbé vagyok heréje mint sok más! Azon netaláni hizsemére Orosz úrnak pedig, mintha csipős, mulatságos 's jó fordulatú elmefuttatásai kis kezdetinknek nem árthatnának, azt válaszolom 'Csak Istenért ne gondolja azt; mert hiszen a' lehető legkisebb is árthat, 's itt nem véleményekről hanem intézetekről forog kérdés. Ez intézeteknek 's több másoknak, mellyek éppen most vannak születésben, vagy inkább most lennének születendők, léte pedig még olly gyenge, olly bizonytalan, olly veszélyezett, hogy azok' eldöntésére vagy legalább igen nagy megcsorbítására nem Orosz úr' talentuma 's netaláni összeköttetése szükséges, hanem azt, kivált mostani körülményeink közt, a' legkisebb szúrás, nem — de szinte egy meggondolatlan szó, sőt a' csupa véletlen is eszközölheti. Errül én, álláspontunkat 's viszonyainkat keresztül nézve, 's csalfa állatások' mámorai közt magamat ringattatni nem hagyván, tökéletesen meg vagyok győződve, és azon remény sugarak' fel-felvillanásai miatt, mellyek bo-

rongós napjainkra néha néha olly igen édes fényt derítnek, magamat sehogy sem csálhatom meg az iránt, hogy bizony nem csekély fáradság, ügyes egybevetés, 's jó szerencse, és mindenek fölött — mert e' nélkül honi ügyben soha nincs siker — nem kis számu honfiak' őszinte, szíves 's állhatatos kézfogása szükséges még, valamint kiseded kezdetink' kifejtésére 's megalapítására, ugy honi sajkánknak is biztos révbe meneketésére.

Ne kövessük azért, nemzetünk' geniusára szólítok ezennel minden honi hű keblet fel, eldődeink' azon példáját, melly szerint a' magyarnak — mint szégyenünkre eléggé ismeretes! — soha nem volt nagyobb ellensége mint önmaga; hanem mondjuk el inkább naponként 's vessük mélyen szivünkbe Vörösmarty' '*Szózat*'-át, e' gyönyörű lélek-szüleményt; és bucsút adván irígységnek, hiúság sugta, saját vérünken nyerendő diadalom utáni esengésnek, tüsténti visszavonulás- és egymás iránti bizalmatlanságnak, ha külön terveinket 's cselekvésünk' okait felfogni nincs alkalmunk, ne tagadjuk végre magunktul meg azon eddig soha nem ismert édeni kéj-érzést 'Egy lelkü egy testü családságba, egy czél 's egy vég után törekvő nemzetségbe forrnunk egybe,' mert így tölünk tán távul marad még az enyészeti óra, 's ha egykor annak is ütnie kell, ne legyen nemzetünk' vége féreg-ette 's maga magát emésztette rothadás, de végső pillanatunkig férfiasan viván meg minden elemekkel 'nagyszerűn 's

becsülettel süllyedjünk ismét vissza eredetünk' titkos homályiba!

Azon öreget pedig szánjuk teljes lelkünkbul' s imádkozzunk érette, kinek jósló szavait Pesti Lajos felidézi, 's ki a' kérdésben levő tárgy iránti legkisebb ismeret 's legparányibb előszámolási tehetség nélkül, tompa-eszűségbul, megbántott hiuságbul e, vagy tudja Isten! mi okbul, hideg vizet ügyekszik becsületes fáradozásinkra önteni. 'S fogjunk végre őszintén kezet, 's ne mindig csak néhányan, hanem valahára többen; 's ha már annyira elfasult izlésünk, mikép semmi örömet nem éreznénk, ha számos mozgony kettőztetné a' honi erőt, diszes csatornák kötnék egybe Duna', Tisza' folyamit, a' Balaton' s Fertő' tavait, a' mostani posvány' helyén búzaka-lász lengene, 's illyesek' következtében minden iparkodó hazánkfiának tizszeresen nőne értéke; ha mondom ezek 's effélék lelkünket szebb kéjekbe ringatni nem volnának képesek többé, legyünk legalább 'jó zsidók,' azaz fogjunk mind ehhez 's illyesekhez, ha nem is nemesb örömek utáni szomjbul, legalább a' bizonyos és roppant nyereség' fejében, mellyet nyujtanak. Tán, ha egykor felette elgazdagulunk, ennek is meglesz jótékony visszahatása, és így midőn átlátni leszünk kénytelenek, milly boldogtalan az, ki soha nem tesz semmit számolás nélkül, 's hogy viszont az sem boldog, ki soha nem számol, bizonyosan a' lélek' nemesb örömeivel is meg fogunk ismerkedni, mellyek pénzzel 's kincscsel csak any-

nyira egybefüggők, mennyire azokkal, mint az emberi kiállító tehetség' képviselőivel jót, hasznost és dicsőt vihetni végbe. És illy jövendőt még akkor is érhetünk, ha csak egyenként fordítjuk jövedelmünk' bizonyos részét hasznot hajtó tárgyakra, mi- nek józanságát senki sem veheti kérdésbe, de mi- hez sok érték és állhatatos szerencse kell, mi okbul ez kivétel is a' közönséges rendbül; mig sokak' kéz- fogása valaminek végbevételére, minden szabályok 's még a' szerencsének ellenére is elmulhatlanul győz, és ekkép sokkal józanabb is egyes erőlködésnél. Mi- szerint egyesülésre is a' biztosb siker- 's jobb ha- szonnak hihetősége vezéreljen, ha már annyira gyű- löljük egymást, 's olly kéjünkre válik az egymást sárral hajigálás, hogy hazafiság és rokonérvés kéz- fogást többé nem eszközölhetne. Hiszen tán ennek is meglesz, mondom, jótékony visszahatása, 's mi- dőn a' haszon kézfogásra kényszerít, sok azelőtt egymást gyűlölő, siker' kivíttakor, mint megnyert csata után barátságra fakadoz, 's átlátni tanuland- juk nemesb örömek' megismertével akkor azt is, hogy valamint függésben létnél nincs nagyobb sze- rencsétlenség, ugy viszont nyomorultabb állapot azon függetlenségnél sem lehet, mellyben a' senkit nem szerető, senkit nem becsülő, senkiben nem bizó kárhóztatja önmagát.

'S ha így, az anyagnak is megadva magáét a' nélkül mindazáltal hogy lelkünk fölé nőjön, sírunk- hoz közelítünk, és egy munkás 's lelkes életre visz-

szatekintvén az aggkor' kecseit fogjuk ízelni, Kalchas' szerepére soha nem vetemülünk, ki csak rossz-
 szat tudott jóslani, de dologra többé nem képesek
 az akkoriak' sikerein ugy fogunk örvendeni, ezek-
 kel ugy fogunk büszkélkedni, mintha saját műveink
 volnának, sőt akkor áldandjuk a' Mindenhatót leg-
 buzgóbb hálaömléssel, ha az ujabbak ragadandják
 el' előlünk a' hazafiság', ész' és férfiúi állhatatosság'
 koszorúit, mit remélni 's hinni akarunk. Nem; de
 még azok' fáradozásit sem fogjuk gunynyal 's rága-
 lommal érintni, kik hábár fővényre iktatnák is ül-
 tetvényeiket, munkásságaik' minden reményit.

Tíz évvel ezelőtt, midőn lovakruli munkámat
 irtam, melly themának most egyedül változatát
 adom, ezek voltak, miket mint legszükségesbeket
 jelelék ki a' lódolognak mozgásba tétele, életbe ho-
 zása, 's mindinkábbi virágzása és gyümölcsözése
 végett:

*'Több izbeli, nagy, bizonyos 's esztendőül
 esztendőre fennálló jutalmak, mellyeket futtatás-
 beli diadalom által lehessen elnyerni.'*

*'Jól elkészített és az esztendő' minden részei-
 ben jól fentartott pályázóhely.'*

'Állandós készítő intézetek.'

'Egy mindig fenmaradó lótenyésztő egyesület.'

*'Egy igazi és valódi országos lódefter és bi-
 zonyos időszakki közjelentések.'*

‘Ménbér.’

‘Rendes esztendei lövésár.’ — — ‘Lovakról’,
178 lap.

’S tiz évvel ezelőtt, midőn még mind ezek nem csak hogy nem állottak, de ugyszólván még jóformán megpendítve sem valának, a’ gépely’ megindulását ’s többé meg-nem-akadását évenkénti ezer aranynyi megalapított díjak után ígértem, jóllehet akkor sem mulasztám el, mint említett munkám’ 206 és 207 lapjain látható, előre megjegyezni, hogy illy kisdud intézetekből szerfeletti csudákat ’s kivált rövid idő alatt nem várhatni. ’S ugyan miként rendeződött azóta el a’ tárgy?

Honunk’ lelkesb, noha fájdalom! ujakon számítható fiai örökre megalapíták az ezer aranyat, ’s e’ gyökérből a’ következők fakadoztak.

Pesthez közel sehol nem létez természeti jó gyep, melly versenyzésre tökéletesen alkalmas volna. Ez okból csak mesterség, szorgalom és költség pótolhatja ki azt, mit a’ természet megtagada. Mesterség, szorgalom ’s költség azonban könnyen csúffá válik bitang földeken, mint a’ millyek a’ Pest-városi legelők. Mindenek előtt elkülönzésre vala tehát itt szükség, ’s e’ tekintetben azt jelenthetem, hogy Pest városa’ szivességéből, fensőbb jóváhagyás’ hozzájárultával, 1838-tól kezdve 15 évre 230 holdnyi elkülönzött tért nyerénk bérbe a’ városi legelőből; minél fogva évről évre nagyobb mértékben részesülendünk:

‘Jól elkészített és az esztendő’ minden részeiben jól fentartott pályázó helyben.’

Ugyanis, mennyire csak engedi az évenként erre szánt költség, 's a' mennyiben nem bir kifogni a' Pest-határi homok azon mesterségen, mellynek mi vagyunk tulajdonosai, szorgalmunkon nem fog mulni, hogy faültetés, jobb föld' oda hordása, trágyázás, kiegyenlítés, és eleven gyepnek rakása által, még 15 év' leforgása előtt tökéletes pályatérre ne váljék az érintett 230 hold, melly időnek elmúltával, biztosan reméljük, nem fogunk a' város által odébb utasítatni, 's így egykor agg lombosok közt éldelelendik utódink azt, mit mi számukra mind erkölcsi-mind anyagilag ülteténk.

Állandó idomító (készítő) intézet három alakult, de ezeknek valódi sikere még nincs, és nem is lesz mind addig, mig a' valódi részvevők 's ek-kép a' pályalovak' száma nem nő, mit csak az idő eszközönd.

Lótenyésztő egyesület is állott össze, sőt már most osztályává lön a' Gazdasági Egyesületnek, midőn ez lassanként a' gazdaság' minden ágát központosítja magában.

Országos lódefter is kezdetett már meg a' Méneskönyv' I-ső kötetével, mig az évenkénti Gyepkönyv és egyéb időszakai de rendes közjelentések szünetlen figyelemben tartják a' kérdésben levő ügy iránt az olvasni tudó 's olvasni akaró közönséget.

Mennyire terjedt a' Ménbér, azaz pénzért hágatás, a' Gyepkönyvben (1837) hirdetett hágó-mének' sorából tetszik ki. Ezek' száma 54-re megy; és sok van még a' két testvér-hazában, melly ide nem jelentetett be.

Ugy hogy minden lábon áll már, mit tiz évvel ezelőtt hasznosnak jelelék ki; tán egyedül a' Pesten tartandó

'Rendes esztendei lóvásár'-t kivéve, melly — jóllehet lóárverés' nevezete alatt ez is megindult már — részint, mint fentebb érintém, a' közönség' ügyetlensége vagy csekély számolási tehetsége, részint czélszerű rendeletek' hiánya, de legfőkép az aránylag felette rövid idő miatt, melly óta forog, nem akart kellő sulyegyenbe igazodni még, a' millyenbe azt tudnillik évek' forgása minden biznnyal hozni fogja.

Miszerint a' gépelynek egy karikája sem maradt mozdulatlan, sőt abbul e' felett még több is fejlett már ki. Ugyanis azon kívül, hogy mélyen tisztelt Fejedelmünk mind a' bécsi mind a' pesti versenyt egyegy felséges billikommal ajándékozá meg, mit hálaérzetünkben nem emlithetünk eléggé; azon kívül hogy felkent személye és a' fejedelmi ház' számos tagjai, kik közt mélyen tisztelt Nádorunk is, Gazdasági Egyesületünk' pártolóivá, elősegítőivé, és részvevőivé méltóztattak leereszkedni; mind ezen kívül örökre fennáll az *Asszony-ságok' pályadíja* is, melly noha nem örökös de csak életfogy-

taigi aláírás után készül, mégis örökösnek vétethetik, mert nem szabad kétkednünk újabb 's újabb honi hölgyek' hozzá-járulandásán azok' helyébe, kik egykor földileg szólva kimulandnak — földileg szólva, minthogy hálaemlékezetünkben mindig fognak élni. E' mellett: ideig-óraigi aláírások is tüzelik a' mozgonyt, mellyek közt a' '*Károlyi-tétverseny*' nagyobb szerü alakba helyzi az ügyet, és ennek fényesb fenmaradásaért legalább az 1846-ki év' leforgásaig kezeskedik, midőn hihetőleg megint lesznek hazafiak, tán a' mostani adakozóknak, ha ezek kimulnának, a' honhoz nem hűtlenebb fiaik, kik ismét kezét fogandnak, e' tárgyban sem állván apáik mögött. Egy honi nagyobb ivadékverseny is ment már végbe, mellyben 32 aláíró összesen 1600 aranyat írt alá a' közülek legszerencsésb tenyésztő' számára. Köztelek is alakult már, a' Gazdasági Egyesület' minden ágazatának tetteges központosítására szolgálendő, 's melly lasként bizonyos beváltási terv által, mellyet gróf Károlyi Lajos nem kis becsületére 's nekünk nem kis hasznunkra indított meg 's tart fen, ugyszólván ingyeni sajátjává lesz idővel a' vállvetett Egyesületnek. Miszerint nem csak egészséges mozgásba kezd már jöni az egész, sőt sok a' pesti versenyrül már ugy szól, mint meggyökerezett intézetrül, mellynek mintha el sem lehetne pusztulni többé. Miket egybevonva, nem csekély belső elégedéssel mondhatom ma, hogy tiz évvel ezelőtti jóslásim betelje-

sedtek, 's midőn az évenkénti ezer arany csudálatosan megfelelt czéljának, valóban senki sem tette hazafiság sugta ajánlatát hervasztó oltárra. Nem; de annyira kezd napról napra okszerintibb alapra állni az egész, mikép — föltéve, hogy ügyes rágalmakból eredhető kül háborgatás nem éri — magában el sem enyészhetik többé, csak 'kötelességének, azaz becsületi aláírásának tegyen az Egyesület' minden tagja eleget.'

Itt azonban veszély forog, nagy veszély; és azért, bármilly kínosan essék is lelkemnek, kiméletlenül lerántom ez alkalommal a' vétkesekrül a' lepleget: hadd lássa, vagy legalább hadd láthassa a' nagy világ, hogy nem a' tervben a' hiba, 's nem az vala könnyelműleg és felszinesen koholva, de a' tervhez állók' hűtlensége döntendi meg az ügyet, ha annak már dűlnie kell.

Orosz úr azt mondja: a' magyar nem fogad, és ezzel a' nemzetnek, valami nagy gravitási színbe állítván azt, bókolni vél; jóllehet kevés dolog vet olly erős határt minden handabandának, 's szinte semmi nem ébreszt annyi értelmességet, mint a' hideg számoláson alapult fogadás, mihez képest nemzetünkre nézve jó következései valóban többek a' rosszaknál, 's így e' szokás' nem létét emelvén ki tulajdonkép nem nagy dicséretet halmoz a' magyarra. Mondta volna inkább: "A' magyar nem fizet", mert ez igazság' kimondásával neki nagyobb szolgálatot tenné, és itt én is kezet fognék vele, mert ugy

látszik, mintha a' magyar vérnek szinte jól esnék, fizetéssel pontatlannak lenni!

'S im e' szép tulajdon — mellyért minden becsületes embernek kivált olly honban kellene pirulnia, hol mint nálunk, a' pénzbeli törvények olly tágak és olly hibásak, miszerint 'becsületi adósságokban' kétszeres szigorúsággal illenék lenni, lovasgi érzéssel pótolva ki azt, mit a' jogász nem tett kötelességgé — e' szép tulajdon, mondom, minden bármilly szilárd combinatiot csuffá tesz, ugy hogy a' legszebbnek sincs biztos sikere, sőt a' legkisebb vállalat is már kezdetben meg van csorbítva, ha nem rontva is, a' rossz fizetők' gyalázatos sora által.

Ki magát szabad egyesülésre, szabad hozzájárulásra, szabad részvevésre akármilly csáb által kényszerítetni engedi, nem több mint gyáva. De ki viszont szabadon egyesült, szabadon fogott kezet, 's szabadon von akármiben részt, és nem teljesíti szabadon felvett kötelességét, 's nem becsüli meg szabad keze' aláírását pontos szigorúsággal, az több mint gyáva; mert egyenesen meglopja azon testületet, mellyhez szabadon szegődött, mihez képest a' gyalázatnak bizony csak olly bélyegét is hordja homlokán, mint ki elhagyá zászlóit 's rutul megfutamodék; sőt még illyesnél is alábbvaló, mert ez tán nem szabadon de kötözve lön zsoldossá, 's a' veszély' kockái közt az életszeretet kiszte futásra, midőn a becsületi szavát nem tartó, keze' aláírását meg nem

becsülő, rendszerint kék és henyesség közt öli meg bajtársainak ügyét!

Nem mondhatom, mennyire elszomorít — valóban inkább mint minden egyéb honi hátramaradás — hazámfiainak, véreimnek e' rut tulajdona, melly minket minden igazságos ember előtt annyira lealacsonít. 'S valóban, ha 'Kislelküségben' venné eredetét e' szennyes hiba, e' mentséget nem érdemlő bűn, akkor nem bírnék honomnak örökre rögtön hátat nem fordítani, hol here gyanánt nem kívánok lakni, dolgozó méh viszont annyi elaljasultság közt nem létezhet. De szerencsémre, szerencsénkire csak 'Rendetlenség' e' pirulást okozó szokásnak kutfeje, mit ki-nem-mondható örömmel néhány évvel ezelőtt kezdék minden kétséget elhárítólag tapasztalni, 's azóta minden évben nem kis öröömre rendszeren és kitünőleg tapasztalok.

Az 1834dik év vala, midőn a' fentebb érintett Köz telket illető 60 pengő forintos részvények' legelső sorshuzása ment végbe, melly alkalommal a' benmaradt részvények' kamatja is fizettetett. És ezt minden részvényes tudta, vagy legalább tudnia kellett volna, mert e' föltét alatt vön a' vállalatban részt. Semmi külön jelentés e' tekintetben tehát nem ment a' részvényesekhez; de azon határidő 's hely, mikor 's hol kell vala történnie a' részvényhuzásnak és kamatfizetésnek, a' többi 'Tudnivalókkal' mind a' Gyepkönyvben mind a' hirlapokban közhírré tétetett. Ránk fordul végre a' kitüzött nap, és én a' külön

incassatiok' véres verítékü munkájátul, melly akkor nagyrészt egyedül magamon feküdt, hámbul majdnem kidúlva, elkésérült érzéssel így szólok barátom N.-hez: "Majd meglásd, milly pontosan jelennek meg ez alkalommal a' földiek, mikor nem fizetésrül, azaz kötelesség-teljesítésrül, hanem pénzelvitelrül, azaz másoknak kötelesség-teljesítésre szorításáru van szó." De nem; és ez alkalommal még kevésb jelent meg — telivér magyar pedig egyetlen egy sem — mint ha fizetés körül forgott volna kérdés. Hálaérzés tölté el keblemet, 's nem emlékezem, hogy rég idő óta jobb izűn imádkoztam volna, mint ez alkalommal, midőn hazámfiát, véretem nem tapasztalám fukarnak, kislelkünek, de csak 'rendetlennek.' E' jelenetet a' magyar életből pedig nem szülte Véletlen, éppen nem; mire az szolgál kifogást nem szenvedő bizonyságul, hogy jóllehet négy évig van már forgásban ez intézmény; 's jóllehet minden kitelhető módon meg nem szűnőleg kidoboljuk 's kikürtöljük, mikép bizonyos számu részvény bizonyos napon, bizonyos órában évenként kihuzatik, 's ezek szintugy mint minden részvény' esztendei kamatjai, a' Károlyi grófok' pénztári hivatalánál felveendők: eddig még sem valánk képesek az érintett pénzek' tökéletes elvitelét eszközölni, de része még most is ott hever, gazdájának rendtartása 's magyar telivére felől kezeskedő.

Rajtunk pedig nem mult, hogy az efféle 'Rendeseknek' említett kidobolásaink 's kürtöléseink tud-

tokra nem jutottak, mit tán megint egy más kis 'jelenet a' magyar életbül' bizonyít, mellyet nem csak a' hazai rendetlenség' egy kissé más alakbani kitüntetése végett hozok itt fel, de annak is megjegyzésére, milly kisasszonyilag könnyen megbántható, sérelmes, és tulérzékeny, kipödrött hosszú bajuszának daczára, nem egy hazánkfia.

Éppen azt határozók, hogy miután a' Gyepkönyvbe 's hírlapokba iktatott jelentéseinket nem igen olvasgatnák az illetők, egy és más legfontosb, jó vastag 's legkiáltóbb betűkkel nyomtatva a' város' minden kitünőbb épületeire ragasztatnék, hol a' legrövidebb-látó, 's a' legelszórtabb is akaratja ellen mintegy belé botlanék a' 'Tudnivalókba'; 's e' határozat' következtében a' köztelki ügy is már messzirül tündöklék számosb falakon, midőn a' véletlen X. urasággal hoz egybe, kinek magatartása's szavairul tüstént észreveszem, mikép belsejében nem volna minden a' maga rendén, de azt valami neheztelés bökdösgetné. *Én*: 'Mikor jött; meddig lesz szerencsénk? olly ritkán látjuk; a' Casinot soha nem járja 'sat.' — *X*: 'Igaz; de már meg kell valanom — az ember nem örömet tapasztalja — milly kevés rend van intézetinkben; — én is irtam alá a' *Köztelekre* két részvényt — de kamatját hol kelljen felvenni, arrul nem vagyok tudósítva; — illyes, hideg vizet önt a' jó akaratra, 's tudok többeket — — —' 'S én ezt azonnal meg nem czáfolom; de észrevevén, hogy csak négy lépésnyi távulságra ál-

lunk egy ollyas függesztéktül, beszéd közben a' nélkül hogy X. észrevenné, mindig közelebb nyomulok vele együtt a' rejtvény' feloldozásához, mig végre a' 'Jelentés'-tül egy láb távulságra megállapodván, azt minden szó nélkül X-nek kimutatom, ki elszégyenlette magát, 's azért soha nem tudott nekem megbocsátni többé, 's őt is azóta egyik legtitkosb de legagyarkodóbb ellenségeimhez számlálom. Isten tartsa!

'S most kérdem: valljon mit tegyen az illy intézetek' fentartása végett fáradozó választmány, hogy azok' elbomlását gátolja? Legtöbb 's legjobb ideje ugyis incassatioi kínok közt telik el, minélfogva valóban különös követelés azt is kívanni tőle, hogy e' fölött még mindenkit, akármilly bokor vagy homokbuczka mögött üljön és lappangjon is, rendre felkeressen, neki pénzét átviendő. És kérdem: miként remélhetni az egyesületek' sikerét olly hazákban, hol a' mellett hogy a' részvevők' száma kicsi, és rendszerint minden vállalat mindig csak néhány vállon nyugszik, felette kevés teljesíti magára vett kötelességeit pontosan, a' nagy szám ellenben sem nem fizet, sem nem olvas, de még pénzét sem viszi el, sőt gyakran legkisebb ok nélkül, vagy olly ok miatt, melly csak saját hibájából foly, 'becsületi kötelességei' teljesítése helyett, az elkedvetlenítettet játsza; sőt még néha azon testület' ellenségévé 's rágalmozójává is lealacsonul, mellyhez teljes szabadsá-

gában szegődött! Ugyan miként lehet illyes férfiakal (!) akármiben is boldogulni?

Szinte ezer év kellett, hogy a' magyar végre átlássa, mikép egyes ember fölötte gyenge, 's csak a' sokban van erő. 'S hogy szinte ennyi időre volt szüksége illy fölötte nehezen feltalálható igazságot kitapintani, ki tagadhatja, ki csak egy kissé akarja arra fordítani figyelmét, miszerint kirekesztőleg újabb időkben fogtak kezét némi hazafiak egy egy tárgy' közös kivitelére, és az egyesületek' szelleme — jól lehet egyedül ez állítá a' külföld' csuda vállalatit olly nagy fénybe — köztünk ugyszólván csak tegnapelőtti divat. Most azonban, hála az egeknek! divatban van, 's mindenütt vállalatok- 's egyesületekrül szaporítik szó, de azért még sem mozdít semmit, vagy legalább nem fog mozdítani nagyot, minthogy egyesület rend nélkül holt-test, 's illyes még egyesnek erejénél is kisebb hatásu; rend pedig nem hogy az egyesületek' szellemével fölébredt volna bennünk, de olly annyira divatküni, mikép ha az utolsó tiz évnek e' tekintetbeni előmenetéhez szabjuk előszámításunkat, az sül ki, hogy a' vállalati siker' e' második föltételének kitapintásához 's divatba hozásához ismét ezer év leforgása fog megkivántatni, mi után azonban az akkori magyar ugy fogja átlátni a' 'rendnek' mulhatlan szükségét egyesületeknél, mint ma Isten' segítségével azt látja át, hogy nagyobb 's tartósb vállalat egyesület nélkül nem létesíthető! És így ezer év után a' magyar is fog, mint az emberiség' legkésőbb-

ben érő de tán annál édesb — vagy puhább — gyümölcse némi kis vállalatok' sikerében részesülni, ha tudillik Berzsenyi' *Romlásnak indult* — — — magyarja élend még akkor, 's addig valamely nyoma-vesztett üstökös nem ütődik földgolyónkhoz, az emberi nem' minden földi tetteit a' magyarnak vállalatival együtt megsemmítendő.

Számos magyar van, ki szép neve- és szép birtokának ellenére soha egyetlen egy közintézethez sem járult 's nem járul, elve szerint ugy kerülvén az aláírási ívet mint bünös czimboraságot, holott a' napfény alatti, hasznosra czélozó egyesület illyessel homlok-egyenest ellenkezik. És az illy részvétlenség felette szomorú; de bármilly szomorú legyen is: szabad hazában illyféle heréket tapasztalni, azért vállalatokat tekintve, még sem olly veszélyes e' felekezet, mint az aláírók' de nem-fizetők' osztálya. Azok megindulása előtt gátolják a' vállalatot, 's ekkép nincs részük elpusztulásában, mig ezek születésre segítvén azt, hűtlenségük által egyenesen gyilkosává lesznek.

Nincs undokabb 's férfiuhoz kevesbé illő, mint kezdeni 's be nem végezni, és semmi nem bizonyítja nemzetnek hiusággal vegyült erőtlenségét anynyira, mint ujdón romjainak, mind azon nyakrafőrei kezdetek és ismétli elpusztulásoknak vázai, melyek egyedül pillanati felhevülésnek valának 'akar-nám de nem birom' nyomorult ivadéki.

Sokkal megbocsáthatóbb ennekokáért semmihez sem járulni inkább, 's hazafiságot elrugván inkább valóságos hereként élni, mint sem szót adni, de azt meg nem tartani; segítséget ígérni, de azt nem teljesíteni; kezet fogni, de rutul elpártolni; minthogy a' here, jóllehet sem erkölcsi- sem anyagilag nem épít semmit a' jövők' számára és így megvetendő, legalább nem szed rá senkit, mert kiki tudja, hányadán van vele, midőn a' szavát szegő hűtelen, miután bizodalomra gerjeszte, nem csak érdekét de egyenesen becsületét is rombolja a' vele egysoron állók-, a' benne bizóknak; valóban még becsületüket is, mert a' világ vajmi sokszor nem a' megcsalóknak de a' megcsalódottaknak tulajdonítja valaminek nem sikerültét, 's többszer igen mint nem, a' rossz számolást állítja okául az elpusztulásnak, holott ezt annyiszor nem a' számolók, hanem a' szavukat szegők következtetik.

Vagy a' magyar örökké akként vigye intézeteit, mint barbár nemzetek csatáikat, mellyekben egyedül úgy szoktak lenni néha győztesek, ha valamelly fővezér két, három annyi népet képes egybecsődíteni, mint a' mennyire szükség volna, ha kiki helyét állaná, és így lehuzva a' meg nem jelenők' és bizonyosan megfutamodók' seregét, még elég számmal marad a' lelkesekkel kivívni a' nap' sikerét? Illy baskíri módszert, még szabad vállalatoknál a' 19-dik században se hagyna el a' fölébredt és polgárisodásnak indult magyar? Nem, ez lehetetlen!

A' pesti verseny például fen fog állni, 's jól lehet olly igen kis erőtül forgatva, mint a' millyen éleszti azt mai nap, csak késő évek után árasztand szembetünőbb hasznot az országra, azért mégis mind erősb gyökereket fog verni, habár ezentul senkinek bőkezősége által sem mozdítatik elő, teljesítse csak mindenki e' tárgyban magára vett kötelességét rendesen. Ha ellenben olly rendetlenül 's annyi viták 's olly kikerülések után fog csak végbe menni a' békizetés, 's annyi lesz a' hátramaradás idővel is mint ma, akkor habár két annyi szám 's két annyi bőkezűséggel járulna is az ügyhez, mint a' mennyivel ma van ez mozgásban tartva, mégis okvetlen elbomlik, 's nem ezen intézet egyedül de a' többi is, melly csak most állott lábra, nem sokára ismét elenyészik és így ujdón rommá sülyedend; melly azonban — és errül lesz gondom — nem a' rossz előszámításnak 's hibás egybevetésnek, 's valami alaptalan tervnek viselendi czímerét, de a' szótörés', alacson hazugság' 's csalárd elpártolás' bélyegével lesz megjegyvezve; hadd lássa a' jövőkor, kiben a' hiba. 'S errül lesz gondom; mert mielőtt magammal együtt barátimat minden terv nélküli, csak valamit megpendíteni akaró hiú viszketegséggel, és semmi következetet nem tartó felszinséggel hagynám vádoltatni, előbb rendre ki lesznek a' világ előtt név szerint mutatva azok, kik szavukat, kézírásukat, becsületüket semmibe sem vevék.

Ennyire azonban tudom soha nem fog jutni a' dolog, mert hiszen, mint érintém, rossz fizetői tulajdonunk nem fukarságbul, nem kislelküségbül, de egyenesen rendetlenségbül veszi eredetét. A' rendetlenségen és azon könnyelműség koholta ürügyn, mellyel rossz fizetői tulajdonunkat palástolni szoktuk, mintha az nem volna, kivált nemeseket tekintve, olly nagy bűn, — pedig bizonyosan diadalmaskodunk, ha elég komoly figyelemre méltatjuk — mellynek ha valahol, itt van helye — mikép a' rendetlenség' okozatai olly sokszor tökéletesen egyenlők a' 'gazság' okozatival, 's hogy rend nélkül soha semmiben nem lehetünk függetlenek, midőn rend nem csak azokká, de vajmi hatalmasokká is tesz. És ekkép legszigorubb pontosság legalább is illeti annyira a' nemest, mint a' kalmárt.

Ne fogjunk ennekokáért kezét semmire, mielőtt világosan nem tudnók 'mit ígérünk'; ne adjuk semmiben nevünk' aláírását, mielőtt tisztán és részletesen nem ismernők, 'mire kötelezzük le magunkat'; de ha egyszer kezét adánk, ha aláírással kötők meg magunkat, akkor mondjunk bucsut minden világi hiú tekintetnek, 's álljuk szigorun férfitü büszkeséggel szavunkat, habár minden javainkba sőt éltünkbe kerülne is.

A' mostani rendetlenség olly nagy, hogy a' legtöbb díjakban rendszerint (!) egy huszad, egy tized, sőt néha felénél is több hibázik. A' nyertes így az ígért 's kikürtölt aranyok helyett utasítványt!

kap, mi által vajmi sok szép magyar név illy alkalmossal a' világ előtt ugyan rut szinben fordul meg, 's néhány elfelejtett aranykáért homályt, árnyéket vet mindnyájunkra, egész nemzetünkre, min pirultam 's epedtem, és pirulok 's epedek is untiglan. A' nyert utasítvány a' nyerő által, saját tartozása' fejében alkalmasint kész pénz helyett fog az Egyesületnek visszafizettetni, 's illyes keserűséget szülni, ez pedig azon első lépcsőt képezni, mellyen szinte minden megbomlás veszi kezdetét.

Ha olly adósság' nem fizetése körül forogna kérdés, melly hagyománykép jutott ránk, vagy mellyben birói ítélet által vagy minden hozzájárulásunk nélkül részesültünk, akkor egészen más tekintetet érdemelne a' tárgy, miután igen elérhető, hogy Magyarorszában illyféle adósságoknak, mellyek nem becsületiek de törvényiek — mi közt felette nagy a' különbség — csak akkor tétetik elég, mikor azok' fizetését sehogys sem kerülhetni többé. N. atyjátul semmi egyebet nem nyert hagyományul egy millio pengő forint passiv és másfél millio activ adósságnál, és ez mindene. Ő becsületileg fizeti az évenkénti hatvan erret, törvényileg viszont nem kap egy garast is, mihez képest évenként hatvan ezer forint fogyatkozásban van, 's magára legkisebbet sem költhetvén, jóval kevesbet bir semminél, miszerint ő bár akarja bár nem, csak szaporán átlátni kénytelen és mi vele, hogy a' mi 'törvényi', nem 'becsületi' még, 's eképp annak, mi becsületi, 's éppen azért m e r t

tiszta becsületi, nem szabad viszont a' törvény' tág körébe esni. Ha valahol, ugyancsak Magyarországon illik tehát a' becsületi adósságokat a' törvényiektől megkülönböztetni, 's az elsőket iránt annál szeplőtlenebb nemességgel viseltetni, minél kevesbé vannak azok a' törvények, nem — de nálunk szinte még a' köz vélemény által is pártolva, melly néha a' nem fizetést 's azt is helybenhagyni kénytelen, hogy némi esetekben sok a' törvénynek illyféle malasztaival tehetsége szerint élni ügyekszik, mit valóban soknak egy cseppet sem vehetni rossz néven, mert ha ezt nem tenné, mint az érintett példa mutatja, maga magát semmisítné meg; minek fonalán a' köz vélemény, melly nem különbözteti meg az efféle kétnemű adósságok' egészen különböző természetét elég szorossággal, a' becsületi adósságok' nem teljesítésére sem kiált anathemát, sőt az ebbeli rendetlenséget nem ritkán pedantismussal ellenkező genialitásnak veszi. Mik után Magyarországon, valósággal mondhatni, az adóssági dolgok, legyenek azok törvényiek legyenek becsületiek, általában véve a' legtágabb és legbecstelenebb körök közt forognak is, minélfogva ugyan ideje is már — ha nem akarunk az emberiség' azon népének tartatni 's méltán, melly szavát minden tekintetben legkevesbé becsüli meg — hogy mielőtt még késő lenne, addig is legalább becsületi adósságaink legyenek szentül teljesítve, míg az e' tárgyban törvényeket

nem rendeli el a' jobb számolásnak indult 19-dik század' szelleme.

Becsültessük meg tehát a' magyar' szavát mindenek előtt saját magunk által, 's kössünk ez iránt, rendetlenebb honfitársaink' becsülete fölött virasztandók, szoros frigyét; mert így, 's csak így gerjesztend bizodalomra a' magyar szó, 's csak így lesz sulya és hatása egykor.

A' pesti verseny' és a' vele szoros kapcsolatban álló minden intézmény' sikerének leg és legelső feltétele tehát abban központosul, hogy minden, ki ahhoz becsületileg kötve van, kötelességét lehető legpontosabban teljesítse.

Ezzel azonban koránt sincs még kimerítve az ügy, és mind az, mit Magyarországbán a' lótenyésztés' előmozdítása végett eszközteni kellene, 's mi részint a' kormány', részint a' nagyobb és kisebb földbirtokosak' kötelesség-köreibe tartozik, még sokkal több teendő't kíván.

És azért, valamint tiz évvel ezelőtt bátorkodtam némileg kijelelni 'mit véltem akkor a' kérdésben levő tárgy' megindítására legczélirányosbnak; úgy legyen szabad ez alkalommal megint azt említenem néhány sorral, miket hiszek ismét ma legelsőbben a' teendők' során állni, 's mik körül belől ezek:

‘Mindenek előtt a’ kitűzött tervnek szoros és állhatatos folytatása; vagy más szavakkal: mind azon ültetvények’ szorgos öntözgetése ’s apolgatása, melyek a’ tárgy’ fölélesztése végett valának ültetve,’ ’s ehhezképest:

‘Jóval több és nagyobb örök versenydíjak’ alapítása;’

‘Több és több idomító gyepek’ készítése, ’s kivált a’ pesti versenyternek minélelőbbi célirányossá tétele;’

‘Az idomárság’ ’s pályalovaglásnak mindinkább honosítása;’

‘A’ Gazdasági Egyesületnek minden időkre megalapítása, körének pedig saját természetébül folyó támogatása és okszerinti elrendelése;’

‘Az Országos Méneskönyv’ hiteles folytatása, szintugy a’ Gyepekönyv’ ’s egyéb efféle koronkénti tudósítások’ rendes közlése;’

‘Ménbér, vagyis pénzért hágatás, ’s e’ végre mindig több ’s több ménnek’ szerzése;’ és

‘Lóvásároknak, de különösen a’ pesti lóvásárnak célirányos lábratétele.’

És mind ennek teljesítése okvetlen hasznos következéseket szülend, ha kivált még ezek is járulnak hozzá:

‘Ivadékversenynak minélelőbbi és nagyobb körbeni gyakorlása;’

‘Egybepontosítás, minden időelőtti excentricitás’ kerülése, vagy más szavakkal: egynek tökéletes bevégezése, mielőtt újat kezdenénk;’

‘Lehető legnagyobb nyilvánosság, és a’ valónak egyedül szüntelen próbák általi kitapintása;’

‘Okra állított fogadások;’

‘Értelmességünk’ tágítása a’ kérdésben levő tárgy körül is, és magunknak alkalmasakká tétele, annak külön ágaiban okkal-móddal munkálódhatnunk;’

‘Béketűrés az elvetett mag’ kikelését bevárhatni;’

‘És mindenek fölött haza iránti hűség.’

Mi azon hasznot illeti, melly nagyobb versenydíjakból háramlanék a’ lótenyésztés’ és kivált nemesítés’ előmozdítására: ugy hiszem, eléggé bebizonyítám már, mikép versenydíjaknál erősb emelcső állandó telivér magserég’ fentartására eddigelé nem ismeretes, és így csak azzal akarom a’ díjakról érintetteket pótlani, hogy jóllehet nagy hatásuak az ideig-óráigi díjak is, kivált az olly derekak, mint például a’ *Károlyi-tétverseny*, azért még sem mozdítanak annyit, mint az örökre alapított díjak, habár ezek jóval csekélyebbek is, és pedig: mert mig az ideig-óráigi díj természetesen csak ideig-óráigi fellehevülést szül, melly ephemeri fellobbanás után megint elalszik; állandó díj állandó, következetes iparnak veti meg gyökerét, azaz olly iparnak, melly gazdasági tárgyban, ha későbben is, de minden

esetre biztosabban ér czélt, mint ideig-óráigi habár legerősb inger utáni erőlködés. Mi okbul ha ki valamivel előmozdítani kívánja az ügyet, inkább állandó ipar' mint pillanati felhevülés' eszközlése végett áldozzék, azaz inkább tőkésített díjhoz járuljon, mint kiszabott idejühez, vagy más szavakkal: ha már akar tenni valamit a' köz gazdaság' ezen ágazata' kifejtésére is, ne ültessen noha szaporán növő de csak kevés évig zöldelő fűzfát, hanem helyette neveljen inkább csert, melly több nemzedék után is ékesítse díszes lombjaival a' hont. A' díjak' alkalmazásában pedig az legyen fő szempont, hogy most, miután már több kisebb díj létez, inkább kevesbet de jó nagyokat, legalább is ezer aranynyiakat alkossunk; mert mint a' tapasztalás mutatja, egy egy illy díj nagyobb hatással bír a' lótenyésztési gépely' forgatására, — ha tudnillik kisebb díjak elég számmal vannak már — mint ha az ezer arany például tiz külön külön díjulat adatnék ki; a' föltételek végre ugy módosítassanak, mikép illy nagy díjakbul a' gyenge, hibásan nőtt 's nemzésre alkalmatlan ló lehetőségig kirekesztessék, 's ez által is eleje legyen véve azon hibának, mellybe a' pályatávolság' rövidsége 's igen könnyü teher miatt olly sok angol telivér esik; minélfogva Angliában is szükségesnek látják: a' versenynek némi módosításit eszközteni; minnek gyakorlati végbevitele azonban honi lovaink' nemesítését 's tenyésztő gazdáink' körülményeit kelő tekintetbe véve azon bokros feladásoknak egyike,

hol a' sajka vagy a' Charybdis' örvényeibe vagy a' Scylla' szirteihez sodródik, ha a' kormányos egy pillanatra is elveszti szembül az egyedül biztos de vajmi keskeny medret; mihezképest az érintett módosítás' eszközlése a' pesti Verseny-választmánynak egyik munkája is leend.

A' czélirányos idomító és versenyző gyepék' szükségérül, mellyek nélkül sem lovat lehet legjobb versenyző állapotba hozni, sem minőségét tökéletes valósággal kitapintni nem lehet, ugy vélem hasonlólag eleget mondtam ez és előbbi alkalmakkal. Az idomárság' és pályalovaglás' honosításának szüksége pedig olly szembetűnő, mikép a' mondottakhoz ez uttal csak azt csatlom, hogy valamint évrül évre, jobb lábra fogjuk állítani a' pesti gyepet, ugy mind azoknak is czélirányos idomító helyet kellene mindenek előtt keresni és találni, vagy a' nem található mesterség és szorgalom által pótolni, kik lóversenynyel kívánnak foglalatoskodni, mint nem különben az idomárság' és pályalovaglás' mesterségeibe is lassanként avatkozni; mert valamint honn nevelt elegendő számu telivérek által tehetjük csak magunkat Britanniátul függetlenekké, ugy egyedül az érintett mesterségek' sajátunkká tétele által szabadulhatunk meg a' brittnek ebbeli jármátul is; és jó idomító hely, idomári's pályalovaglási tudomány nélkül, a' legjobb vérü's legjobban nevelt lóval sincs a' gyepen biztos siker.

A' Gazdasági Egyesületről, melly az eleinte 'Lóversenyző' 's később 'Állattenyésztő' czímet viselt Társaságbul vevé eredetét, rövid megjegyzéseim ezek: Midőn tanácskozásinkban arrul folyt vita, 'ne állítnók e intézetünket nagyobb körbe, melly nem egyedül lovak' de egyéb gazdasági állatok' tenyésztésére is kiterjedne, sőt ne érdeklenők e a közönséget az 'Állattenyésztő Társaságnak' 'Gazdasági Egyesületté' változtatása által még inkább, minél fogva többen vehetnének részt az ügyben, és ez — kiki szabadon járulhatván ahhoz mihez legtöbb hajlandósága — természet szerint szaporábban is diszlenék — midőn, mondom, ez volt tanácskozásunk' tárgya, akkor mindent, mi tehetségemben állla, elkövettem, hogy a' lódogával semmi olly módon, mint most van — midőn kiki tetszése szerint több- vagy kevesebbel járulhat egy vagy más tárgyhoz, sőt ezekhez sokan még bizonyos különösségeket is kötnek — össze ne kapcsoltassék, vagy ha valami kapcsoltatnék is egybe, a' lódogla magában mégis mindig tisztán állana. Okaim ezek valának:

A' bonyolódott erőmű akadoz, 's ha heterogen részekbül áll, nem is járhat, 's ha jár, azt egyedül természet-elleni erő hajtja, 's ekkép 'mozgása' minden esetre csakhamar ismét 'nyugvássá' válik, mint-hogy természet-elleni erő felette rövid hatásu. A' lódogla pedig, ámbár gazdasági tárgy, azért Magyarországbn mégis némileg heterogen a' gazdaság' egyéb tárgyaitul, vagy inkább ezek heterogenek a'

lódolgátul, 's pedig azért; mert míg Magyarorszá-
ban lovat lehető legnagyobb szabadságban nevelhet-
ni, 's szabadon vihetni a' világ' minden vásárira, a'
gazdaság' szinte minden egyéb ága árszabásokkal,
urbéri kötésekkel, vámokkal 'sat. ütközik egybe, 's
ekkép gyökérbajuk vagyis inkább bajuk' gyökere
némi hibás törvényekben és — — — rejtezik, mi-
hezképest ezek' javítása és helyreigazítása volna a'
leg és legelső feladás. De még inkább:

Az igenis nagy erőmű kijátsza az ember' figyel-
mét, 's ekkép soha nem foroghat rendesen, mi ok-
bul célirányosb 's szaporábban célhoz vezető volt
volna is egy a' széles körű gazdaság' minden ágaza-
tát kimeríteni akaró nagy egyesület helyett, inkább
több de eleinte mindig csak a' haza' szívében köz-
pontosított egyesületet állítani fel, mellyeknek mind-
egyike csupán saját körében forogván a' gazdaság'
bizonyos ágával foglalatoskodnék. És ennél még in-
kább:

Mert egyesületeknél nem ér a' tarkaság többet
mint hadnál; hol pedig kiki engedtetik szabadon já-
rulni ahhoz, mihez legtöbb hajlandóságot érez, sőt
erre ugyszólván felszólítatik, ott annyira meg van
vetve a' tarkaság' elve, mint hajdan honi dandá-
rinkban, 's ekkép olly kevéssé hihető a' siker, mint
ezekben volt, hol hasonlólag jobbadán kiki szabadon
cselekedett egyedül hajlandóságátul kiszteve, misze-
rint e' tatár módszer' következtében vajmi sokszor
nem is győztünk, mikor győznünk kellett volna,

's ha győztünk, mindig lelkes eldődink' néhányainak kétszeresen ontott vére fizette meg a' rendszerint olly drága diadalt. 'S ennél is inkább:

Mert tagadhatlanul a' verseny okozá 's tartja fen jobbadán a' tavaszi egybejövetet Pesten, minél fogva azt mint indító gyökérokat soha nem kellett volna egy nagyobb kört foglaló de mégis abbul folyó egyesület' ágává sülyeszteni; 's ekkép, mint-hogy gazdasági egyesületet sem lehet lótenyésztő egyesület alá rendelni, tisztán maga körében illet volna hagyni a' lódogát, mint ez Angliában létez, hol a' *Jockey Club* semmi egyébbel nincs egybekötve, és gazdasági egyesületet inkább azon kívül állítani egybe.

Én azonban meggyőzettem, nem okokkal ugyan, hanem többséggel, 's mivel a' többségnek hódolni kötelesség, most azon vagyok, hogy jóllehet heterogen részekbül álló, idomontuli 's tarka ezen Egyesület — mit kivált pénz' tekintetében éreztet velünk — annyira sikerüljen, mint csak lehetséges, és legalább a' legelőszer megindított lótenyésztési ügyet ne csorbítsa. Mi okbul egy magában és mindig fennálló elkülönzött magyar Verseny-egyesületnek — *Jockey Club* — minélelőbbi elrendezését fogom is tehetségem szerint sürgetni, minthogy egyedül egy illy systematisált testület szerezhethet józan, szenvedelem nélküli tapasztalást, melly ha valamiben, bizonyosan ló körül koránt sincs kimerítve még, és melly nélkül minden javítás több-ke-

vesbé bizony mindig csak koczkajátéki szerencse marad. De midőn én illyest cselekszem, ne mulaszták el más részről a' Gazdasági Egyesület' mőstani szerkezetének okozói megint azt eszközteni, mi legfőkép őket illeti, tudnillik az általok megpendített szöveményesb erőműnek egy kissé jobb mozgásba hozatalát, vagy más szavakkal: ne várja azon többség, melly csak pillanatokra szokott jőni az ország' központjába, és illy alkalommal a' Lótenyész-tő Társaságnak a' jelen alaku Gazdasági Egyesület-té változtatását is eszközlé, 's ez által egy azelőtt egyszerű és kis erőművet valami igen összeszött és nagy erőművé alakíta át, melly midőn maga sem forog, a' másikat is veszélyezteti — ne várja, mondom, az illyest eszközlött többség, hogy most mi fognók mindenek előtt az általok ránk hozott erőmű' elősegítése végett hámba vetni 's fentartásaért nagyon törni magunkat — mi, kik a' szöveményesnek, egybekeverésnek és idomontulinak nem voltunk és soha nem leszünk barátjai; de állják most magok ki a' sarat, 's vigyék férfui állhatatossággal tökéletes sikerig a' terv' tágítását, mellynek ők valának javaslói, midőn mi fáradozásait nem csak hogy nem fogjuk gátolni vagy ellenzeni, sőt ezennel hű segédeiknek ígérkezünk, csakhogy jó példával ők menjenek elő, fél uton meg nem állapodva. Mit ha tesznek — mirül egyébiránt, azt hiszem, nem szabad kétkedni — okvetlen arra fognak jőni, hogy miután országszerte megindították már a' dolgot,

felette józan, sőt szükséges volna, a' gyakorlati chemia, technika 's az okszerű gazdaság' egyéb efféle segédeszközeit is figyelem' tárgyává tenni; minthogy e' tudományok' alkalmazása nélkül a' gazdaság mai időkben nem igen haladhat, és ha felette kedvező körülmények közt halad is, valóban csak mindig, ugyszólván, a' vízözön előtti állapotnak viseli szí-
nét. A' Közteleknek, hol most alkalmasint lovagló iskola is áll fel, 's melly központosításra felette alkalmas, egy kis kifejtésével mind ennek helye lehetne, és az ügy kétségkívül nagy részvételre találna, minthogy efféle gyakorlati polytechnikai intézetnek tettelegesen megindítása kiszámíthatatlan és nem csak közvetlen haszonnal folya be honunk' földmívelési állapotjára, de az által közvetve még több hasznot hajtana, hogy e' részbeni törvényeink' javítását is okvetlen maga után vonná, minthogy a' téteményes tudományok is végre az örök állásu természet' ismeretei után alakulnak, ha ezek egyszer megindít-
vák 's közdivatuk lesznek.

A' 'Méneskönyv' folytatása és a' Pénzért-hágatás iránt nincs egyéb észrevételem, hanem hogy mi az elsőt illeti, ne sajnálják az illetők rendesen és hiteles bizonyossággal a' Verseny-választmánynak beküldeni mind azon telivér lovak' származási jegyzékét — pedigree — mellyeknek birtokába jöttek vagy időről időre jöni fognak; mert csak így alakulhat valami nem csak névszerint de valósággal hasznos, minek egyébiránt igylétét inkább a' jövő, mint jelen-

kor tapasztalandja. Mi pedig a 'Ménbér' dolgát tárgyalja, ugyan ne vonakodjanak a' tenyésztők inkább néhány arannyal többet adni jó ménnek használatáért, mint a' párosítást olcsón de csak közep-szerűen, sőt ingyen de rosszul vitetni végbe, mert ennél bizony nem lehet a' világon otrombább számolás. A' pénzért-hágatásnak divatba jötte által sokkal könnyebben tenyészthet jó lovat a' kisebb gazda, mint azelőtt; mert most a' legjobb ménlőhoz is jut és sokszor olcsóbban — nem kellvén megvásárlania — mint azelőtt a' legaljashoz férhete, mint-hogy ezt nem ritkán tulajdonává kellett tennie, míg jó ménnek' használásátul egészen el volt zárva. E' divatnak azonban csak akkor lesz valódi haszna, ha lassanként azon divatot is vonja maga után, miszerint igen számosan fogják kanczáikat pénzért hágó ménekhez küldeni, azaz ha nem csak pénzért hágó elegendő mén lesz, de azokhoz küldő elég számú gazda is, mert csak innen fog, az okozat visszahatván az okra, mindig több 's több ménnek hazánkba hozatala következni, ez pedig csudálatos befolyással lenni jobb lovak' tenyésztésére, minthogy természetesen sokkal nagyobb lesz a' jó mének közül választás.

A' pesti lóvásár különös figyelmet érdemel. Most az egész hazában egyetlen egy hely sincs, hol jobb-féle lovak rendesen némi biztossággal és csak egy kissé nagyobb számban gyülnének egybe, mi okból sehol sem is jár a' lovak körüli alku annyi nehézség-

gel mint Magyarországon, hol midőn a' vásárló és eladó rendszerint elkerülik egymást, éppen olly nehéz lóhoz jutni, mint azon tulajdoni. Valamelly találkozási pontnak kijelelése tehát felette szükséges. És erre Magyarországot tekintve alkalmas hely Buda-Pestnél nem létezik. Buda-Pest' pusztája kijeleléssel azonban koránt sincs elvégezve még a' dolog, de itt egyedül többek' kézfogása és józan terv utáni állhatatos eszközés vezethet célhoz. Sokan, kik a' pesti lóárverés' első éveiben eladandó lovaikkal megjelenének, most ismét elmaradoznak, azt állítván, hogy sokkal keveseb' költségükbe telik, 's mégis jobb árakat nyerhetnek, ha lovaikon helybén vagy tőzsomszédságban adnak tul. És ezt el akarom hinni. De hogy valljon nem lennének e néhány év' leforgása után kétszeresen megjutalmazva, ha eladandó lovaiknak Pestre rendes küldetése által a' jobb és számos vásárlót oda szoktatnák? Ezen még keveseb' kételkedem. Ki aratni akar, annak nem csak vetni, de a' vetemény' megérését bevárni is kell, 's e' beváró tulajdonnal annál inkább ellátni magát, minél későbbben érő gyümölcscsel bajlódik. Már pedig hogy czélszerűen elrendelt lóvásár nem tartozik a' felette szaporán érőkhez, de valóban egy kissé több idő kívántatik meg, mielőtt némileg elrendeződhetnék, azt, ugy hiszem, senki nem kétlendi, ki csak félig meddig ismeri az alku és csere' viszonyainak szövevényeit, és mennyi idő kívántatik, mig a' közönség valamelly helyhez szokik. Nem igen józan volt

is ennekokáért némieknek azon követelése: 'már a' legelső években nagy nyereségben osztozni', még mielőtt csak híre terjedne a' lóárverés- és azzal egybekapcsolt lóvásárnak. Miután azonban sem többek' kézfogása — mi egyébbiránt multhatlanul szükséges — sem az idő nem központosíthat derék lóvásárt Pesten, ha okszerinti rendeletek nem szabnak az egésznek bizonyos irányt, miszerint a' vásárlani szándékozónak minden lehető könnyebbség nyujtassék; egyik a' legelső feladásai körül lesz a' Verseny-egyesületnek az illy rendszabályok' kidolgozása. Most az árverés a' gyülemnek — meeting — rendszerint legutolsó napjaiban megy végbe, mikor már a' közönség' nagy része ismét eltávozott; és azok, kik hátra maradtak és megjelennek, jobbadán legelőszer látják éltükben azon lovakat, mellyek dobra verendők, minélfogva nem igen csudálkozhatni — minthogy senki sem szeret árut zsákban vásárlani — a' venni akarók' határozatlanságán. Igaz: elég hirdetés megy előlegesen közre, minek következtében kiki kéjelmesen megtekinthetné a' kiállított lovak' egész sorát. De mint a' tapasztalás mutatja, illyféle jelentések korántsem elégségesek, mert közönségünk nem igen olvas, és ekkép tetteg kell inkább a' vásárlani szándékozókön segítni, mi többi közt ugy is eszközöltetik, ha a' lóárverés jó eleve és az egésznek végével, azaz kétszer megy végbe; mi közben elég idő marad a' külön lovak' tulajdoninak megvizsgálására. Lehető legsikeresben fogja

egyébiránt a' pesti lóvásárt a' honn nevelt jobb lovaknak nagyobb száma előmozdítani, mellyek, legyenek csak minden tekintetben derekak, bizonyosan Pestre idézik minden nehézség' daczára a' vásárlót; jóllehet többnek e' tárgy iránti kézfogása, és ok szerinti rendszer soha sem feleslegesek, sőt a' siker' tökéletes kifejlésére nélkülözhetlenek is.

Ivadékverseny a' lótenyésztésnek de kivált czélszerűbb nevelésnek leghathatós rugói közé tartozik; mert semmi nem hat olly erősen jobb párok' egybeadására, és semmi nem fejt ki olly általános gondot a' lóval-bánok' osztályában; 's ekkép minél nagyobb számmal alakul, annál több jó párosításbul eredt és gondos kezek közt felnőtt lónak tenyésztését eszközzi; e' fölött pedig a' tenyésztő' zsebet is jobban és kevésb veszélyeztetéssel tölti, mint akár-milly egyéb verseny. Nincs is azért semmi, mi anynyi állapotottságot adna mai nap az angol verseny-és lótenyésztésnek, mint az ivadékverseny. Nálunk azonban illyes most még nem állhat lábra nagy kiterjedésben, minthogy a' tenyésztők' és telivér kanczák' száma még nem elég nagy. Angliában például sokszor 50 — 60 — 100 kancza ló képzi az ivadékverseny' alapját, miszerint kiki, 50 — 50 font sterling tétellel 25 — 30 — 50 ezer forintnyi jutalmat remélhet, míg nálunk, 8 — 10 — 12 kancza is alig jöven egybe, a' lehető legnagyobb nyereség, 100 — 100 arany tétellel, sem mehet 1200 aranyon tul; 's így mindenek előtt állandó nagyobb díjaknak

kell még a' tenyésztők' és telivér kanczák' szaporodását eszközteni. Azon 32 kanczára 1832-ik évben aláirt és 1837ben Pesten végbement ivadékverseny elegendő bizonyosságul szolgál, milly hatással van ivadékverseny a' lovak' jobb párosítása- 's jobb nevelésére, 's ekkép általánfogva a' lótenyésztés' előmozdítására; 's pedig mert sem költség sem gond nem kiméltetett az említett ivadékversenyt alapító kanczák' célirányosb gyümölcsötzetése' 's ivadékaik' lehető legtökéletesb kifejtése' tekintetében, mi ezen intézmény nélkül bizonyosan nem történik. És ha nem felelt meg egészen céljának a' dolog, és az így mesterségesen okozott párosításokbul a' leggondosb nevelés után sem váltak igen derék ivadékok, és ezen első próbát nem követé rögtön hasonló kiterjedésű ivadékverseny, az éppen nem azért történt, mintha csak theoriában mutatkoznék ezen eszköz hasznosnak 's praxisban nem; hanem mert az érintett ivadékverseny' kanczái olly csekélyek valának, mikép tökéletesen jó csikók belőlek nem eredhetének, bármilly derék ménekkel voltak volna is párosítva, minthogy a' mén maga csudákat nem művelhet. Olly csekély kanczákra pedig azért volt állítva ezen legelső ivadékverseny, mert csak így lehette abban némi igazsággal többeket részesültetni, minthogy tulajdonkép csupán telivérre illik az ivadékverseny, egyedül így remélhetvén minden részvevő egyforma hihetőséggel sikert; telivér kancza azonban elég számmal gazdáink' kezeiben nem volt

's ma sincs, mi okbul, egy nagyobb próba' tehetése végett olyan kanczákra indítatott is meg az aláírás — mint e' könyv' végén ⁵⁾ alatt láthatni — mellyek nem csak telivér hanem bona fide minden jobb vér nélküliek valának. De mivel csak kis körben üzhetjük még most az ivadékversenyt, azért még se mulasztuk el — valamint néhányunk ugy is rendesen cselekszi már — minden jobbféle telivér kanczáinkat ollyasba iktatni; mert semmi nem neveli egy kis jó szerencsével értékünket annyira, mig veszteségünk minden esetre egyedül a' netaláni bánatfizetésben leli határát, - a' lótenyésztésnek erős rugója pedig nincs, mint az ivadékverseny.

Egybepontosítás és minden excentricitas' kerü-
lése Magyarházná' eldiribolt sőt egymás ellen ható ereit tekintve a' kérdés alatti tárgyban is éppen olly szükséges, mint minden egyébben, akármilly nagy vagy kicsi legyen is ez. Nem hagyhatom azért, egyenesen kimondva, a' somogyi versenyt egészen helyben. 'S korántsem, mintha ítéletem szerint Magyarországnban egy pályahelynél nem volna czélirányos többet alakítani, vagy verseny-gyülemnek — racing meeting — csak egynek kellene lenni egész hazánkban; hanem mert a' pesti verseny sincs egészen tökéletes forgásban még, és ekkép minden mi attul elvon, érdekeit is csorbítani kénytelen: ki a' somogyi versenyre adakozik, az nem adakozik a' pestire, vagy legalább annyit bizonyosan nem, mint mennyit akkor adna, ha amaz nem állna; 's mert

ha Somogyban alakult verseny, másutt és minde-
nütt alakulhat, és ekkép ha valaki elő akarja moz-
dítani a' tárgyat, inkább a' megyeire sőt szomszéd-
ságira adakozik mint a' pestire, — és ím! előttünk
áll e' tárgyban is hazánknak jelen viszonyu eldiri-
boltsága és ebbül szükségkép következő gyengesége
és semmire-sem-mehetősége. Azon csalképzetben
ringatják erre nézve magukat sokan, mikép, mint
mondják, felette számosan például a' versenyre sem-
mit sem ajánlanának, ha azt saját megyéjük' köré-
ben nem tehetnék, és ekkép sok hasznos mag el-
veszne, ha másutt is nem állna valami fel. És ezt
megengedem; de ha így tán többen adakoznak is,
azért még sem jó annyi össze egy helyre, mi leg-
főbb, — azaz nohabár sokkal több erő fejlík tán
ki, ha itt is ott is és mindenütt nyittatnak adako-
zási csatornák, azért még sincs annyi hatása illyféle
áldozatoknak, mint az egybegyültnek, minthogy
eldiribolt erő semmi erő, 's csak a' központosított
szül sikert. Ki mondhatja egyébiránt, hogy az or-
szág' részeiben lakó a' pesti versenyre bizonyosan
nem ad — ki mondhat illyest, kérdem? most, mi-
dön kiki észrevehetné már, mikép Pest' említésével
korántsem értődik egyedül Pest' városa vagy Pest'
megyéje, de egyenesen hazánk' központjárul 's ek-
kép ereink' központosításárul van szó. De ha nem
adakoznék is mindegyik, ki közvetlen megyéjének
kész volna áldozni, nem tagadhatni azért más rész-
rül, hogy Pesten csakugyan több gyúlne egybe, ha

ollyféle centrifuga eszközlések, mint a' somogyi verseny, elmaradnának, vagy — mi még kívánatosb volna — ha csak akkor pendítenének meg, mikor a' központi már tökéletesen forog, azaz 'egyik a' másik után.' Hogy sokkal könnyebben esnék, ha mindenki saját határában munkálna, és minden arányon tul kellemesb volna, ha mindenki saját ablakából láthatná a' sikert, azt igen elhiszem, mert ez magamnak is legjobban tetszenék. De ez lehetetlen. Mihezképest bizony csak Pesten kell legelőbb bevégezni a' dolgot, 's azért mindenek előtt legelsőben is oda vinni az áldozatokat, minthogy csak onnan szívároghat ki későbbben az ország' többi részeibe is tartós siker. "Hisz' mi is így cselekednénk, ha ott vagy oda közel volna lakhelyünk," így szólnak, "de viszonyaink, körülményeink nem engedik." De hát mért engedik az enyéim? Nekem sem jószágom, sem nemzetségem Pesten vagy közelében, sem különös vonzódásom Pesthez nincs, 's mégis itt vagyok. 'S ugyan mi bir arra? Semmi egyéb hanem egy kis 'akarat' azon meggyőződés után, hogy soha nem lesz nem csak a' magyar lótenyésztésből semmi is, vagy valami felette nevezetes, hanem maga magából a' magyarbul sem, míg érdekünket, vagy legalább érdekünk' nagyobb részét Magyarország' köz érdekében nem keressük és nem találjuk. Több évvel ezelőtt számosabban látták ezt így; és, hogy megkötnék magukat 's másokat, mikép sokat laknák a' hont 's kivált annak központját, mint emlékezem,

ívet irtanak alá. Én ezt nem cselekedtem, akkor is azt tartván mint ma, hogy jobb a' tett mint irás vagy szó, 's e' szerint itt is vagyok; hol és miként vannak ők, nem tudom; de viszont felette jól tudom azt, hogy 'kötelesség-érzet és akarat' minden viszonyon győzhet, akkor pedig még felette könnyen is, ha semmi nehezebb nem forog kérdésben, mint néha néha a' hon' középpontjában is tartózkodni, a' mindig ottkűn kalandozás és kűn lakásnak egy kis kettészakításával; vagy örökké róna faluban ülés helyett egy mindinkább csinosbuló városban létezni időszakonként. És ha annyira megszokták a' külföld' legét vagy azon kis elsőbbség' tömjénét, melyel falusi váraikban környezve szoktak lenni, mikép személyeik egy pillanatra sem birhatnák el a' honközponti lételt, legalább számolás szerint járuljanak legelsőben is a' központi intézetek' tökéletes elrendezéséhez, mert így biztosabban érik, habár később is, saját köri intézvényeik' kifejlését. A' somogyi verseny például aligha fen fogja tartani magát, és eképp a' lótenyésztés' előmozdítására, ephemeri kis hasznán kívül mellyet tett, nem igen szolgálанд; mindőn azon adakozási szellem, melly ott fejlett ki, ha Pestre, a' haza' szívére lett vala irányozva, a' többi megyéknek példát mutatván, valóban csudákat művelne. Miután azonban fennáll, és nagy csorbát a' központon nem ütött, minthogy egyetlen egy megye sem követte, igen kár volna, ha ismét elbomlanék; mi okbul ezennel fel is szólítom lelkes alapí-

tóit 'ne hagyják elbomlani, tartsák most férfiasan fenn; és hazudtoljanak meg' — min senki nálam inkább nem örvendő.

Nyilvánosság és szüntelen próbák' tétele pedig, ha valahol, bizonyosan a' kérdés alatti tárgy körül szükséges 's kivált Magyarországbán, hol valamint jobbadán azt sem igen tudjuk vagy csak most kezdjük észrevenni, 'mik vagyunk,' ugy azt még kevésbé ismerjük 'mink van.' Nyilvánosság ezt lassanként mind elrendelendi, és ha őszinte szigoru próbák tételnek, és nem csak verseny, melly egyedül a' telivér magserenek fenköve, de minden más fajú és czélú lovakra alkalmazott próbák is, akkor természetesen csakhamar kitünend, hogy vagy sok a' ló és jó ló Magyarországbán, és én, ki ezt tagadom, becsmérlem a' hazát, jó szándékból egyéb-iránt, annak semmiben sem türhetvén közepszerűségét; vagy sem elég ló sem elég jó ló nincs, minek kitüntével megint azok veendőké kérdésre, kik — akarom hinni, hasonlólag jó szándékból — fel-dicsérés által gondolják a' hont legsikeresben fel-emelhetőnek. És ha az első nyilvánul ki, akkor bizonyosan szaporán nálunk terem a' külföld, drága pénzeért rejtett kincsünkben osztozandó, mit adjon Isten! Ha pedig mégis tán azt mutatná az őszinte szigoru és minden alkalmazásu próba, hogy' nekem van igazam, akkor megint mi eszközöljük egyesített, központosított erővel a' külföldi kincsnek hazánkba hozatalát mind addig, mig czélszerű intéz-

kedések által saját honunkban is meglesz mind az, mi a' külföld' határit ékesíti. A' nyilvánosságnak és őszinte szigoru próbatételeknek tehát minden esetre hasznos következése leend, bár mutasson kecsegtőt bár nem. Őszinte szigoru próbatétel azonban, legalább lódogában, általán véve soha és sehol nem tétetett 's nem is fog tétetni fogadás nélkül; mihez képest az

'Okra állított fogadás' szellemét divatba kell hozni, habár csak a' kérdés alatti tárgyban is, jóllehet annak haszna némi egyébben is nagy. És e' kettő közt közép nincs; azaz vagy csak felszines, elámító 's szigorulag egyedül kivételkénti próbák fognak tétetni, vagy ha ezek őszinték, szigoruk és általánosak, bizonyosan csak fogadás utániak. Így például Magyarországon nem divatszerű a' fogadás, mi okbul, többi közt, lovaink' tulajdonai iránt is legnagyobb sötétségben vagyunk, vagy mi még rosszabb, azokra nézve is szintugy tulbecsüljük vagy megvetjük sajátunkat, mint sok egyébben, miszerint ha keblinkbe akarunk nyulni, létünk olly sokszor nem is más, mint magunk és másoknak legszivrehatóbb mystificatiója, vagy reményvesztett kétségbeesés, lethargia; míg a' positiv angol sem magát sem mást képzeleti ámításokban nem ringatván, mindent próbára ereszt, 's hogy e' körül se csalja meg előítéletei, elfogultsága 's szenvedelmei közt maga magát és másokat, a' próbát rendszerint fogadással köti meg, mi által ez szigoru és

csalhatatlan is lesz. 'S ki tapasztalásbul tudja, mit visz hajón, lóháton, gyalog 'sat. legkisebb kérdés nélkül végbe az angol, mert fogad és ekkép a' fecsegés többé nem elég, de okvetlen tenni kell; 's ki más részről tapasztalni kénytelen, mennyi hőstettel kérkedik ülve, pipázva és henyélve számtalan szárazföldi, 's hogy illyesnek száját becsukni sehogy sem lehet, mert nem fogad — ki, mondom, mind ezt tapasztalja, az ha nem egyébért csak azon okbul is pártolni fogja az okra állított fogadás' szellemét, mivel semmi nem irtja olly gyökeresen ki mind azon fenhéjazó, betyárkodó maszlagot, mellyel annyian bélyegezvék, 's mellynél férfiut valóban semmi nem diszteleníthet inkább.

Azt állítják: "Felette sok szomoru következése van a' fogadás' szellemének." És ezt megengedem. De ugyan micsoda földinek, 's kivált milly embertalálmánynak nincs rossz oldala? 'S mellyek azon szomoru következései a' fogadásnak, kérdem? Csak az, hogy néha egy egy bohó, furcsa fogadási viszketegétül hajtva, maga magát állítja a' nevetség' szinpadára; vagy néha néha egy puha csont elveszti pénzét; vagy végre egy csalárd rászed valamelly becsületest. És ezek valóban nem szép oldalak; de valljon rutabbak e, mint az, hogy a' vízben megfulhatni, a' tűz koldussá tehet, a' puska rögtön megsemmisíthet, a' gőzerőmű egy pillanat alatt atomokká szaggathat 'sat.; jóllehet víz és tűz legnagyobb kincsünk, sőt nem is élhetünk nélkülek, a' lőpor 's gőzerőmű' feltalálása pedig ki-

mondhatlan hasznát áraszt az emberiségre. Így van a' fogadás' szellemével is: rossz következése számos; de azon jó, mellyet szül, viszont tizszeresen sülyeszti le a' mérleget. A' kincsek közt felnött ifjoncz meg nem gondolva, mit mond, kérkedőleg hoz elő valami tulságot, mellyet állítása szerint végbevinni képes, 's legott megragadja őt a' hidegvérü számoló: "fogadok, nem viszed végbe," és a' gascon elnémul vagy fizet, 's így minden esetre leczkézve van. Ott megint eléáll jó vitorlázójával másik: "Nem halad velem a' vizek' árjain senki," és százokban vágyat gerjeszt kitenni rajta, mi — mert fogadásban van 's ekkép pénzbe kerül 's így minden szenvedelmet elnémít — hidegvérü számolásnak, sőt legmélyebb tudománynak lesz tárgya. Ugy hogy tekintsük a' fogadás' okozatát egyedül a' felhozott két példa után, bár mint a' handabandának lenyomóját, megsemmisítőjét, bár tekintsük mint ébresztőjét az okszerinti javításnak és azon ingernek, melly férfias versenyt szül: lehetetlen általánfogva kárhozatnunk szellemét, sőt okszerinti alkalmazását még méltánylanunk is kell; kivált ha a' mondottakon felül, azt is vesszük tekintetbe, hogy valamint gőzhajó, hid, gyár 'st. illyesek' felállítása, jóllehet egyeseknek árt, mégis kívánatos, mert a' nagy közönségnek hasznát mozdítja elő, mellynek érdeke mindig többre méltatandó mint egyeseké: úgy a' fogadási szellem sem kárhozatos, noha tagadhatlanul egyeseken néha vajmi nagy csorbákat üt, és éppen azon

okbul, mert az is hasonlólag hasznos a' nagy közönségre nézve, minthogy a' nemzeti kifejlésnek felette erős rugója, nemzeti kifejlés pedig a' lehető legnagyobb közhaszon. "Nyomorult vélemény az, mellyet nem mernek fogadással megerősíteni," így szól általán véve az angol, mihezképest rendszerint nem is mond többet, mint a' mennyit végbevihet, midőn más részről, ha megköti magát, eget földet mozdít, hogy véleménye igazuljon; mikbül, egybevonva, nem kis mértékben veszi eredetét az angol nemzet' azon meggondoltsága, 's mindent javítani kívánó ébredtsége, melly tulajdonok őt annyira bélyegzik, 's mellyek, ha valami a' világon, bizony utánzásra méltók; jóllehet azoknak is megvannak tulságai, rossz oldalai, mint például: hideg vissz tartózkodás, a' számolási tulságbul eredő enség, semminek nem engedő makacsság 'sat. 's így ezek azoknak felfogásában szorgosan kerülendők.

Őszinte javítási kívánságtul lelkesítve, vitatkozunk 's versenyezzünk tehát mi is minden körül, csakhogy próbáinkat mindig lehető legnagyobb nyilvánosságba állítsuk, 's fogadással kössük meg. Nyilvánosságba azért, mert általánfogva próbák körül nem illik a' titok; fogadással pedig azért, mert más-kép soha nem lesz szigoru a' próba, sőt nem is létesül, és ekkép végetlen fecsegés' tárgya is marad. Így például Maria Theresia' ideje óta, midőn mint mondják herczeg Kinsky 3 óra alatt lovaglott Pozsonybul Bécsbe, számtalan próba tétetett annak ki-

tapintására: hány óra alatt lehetséges bevégezni az említett utat, 's mennyire igaz herczeg Kinsky' anekdotája? egyik 3, a' másik 2 órára állítván a' menetet; de hasztalan, és félszázadnál tovább nem volt a' vitának vége, míg gróf Sándor e' folyó 1837ik évi Május' 14ik napján fogadásbul, ellenzőinek minden ellenőrsége mellett, 2 óra 's (ha nem csalódom) 56 percz alatt járta be az utat, és így rögtön el lön döntve a' dolog; minek haszna egyébiránt nem abban áll, hogy most tudjuk: az érintett utat mennyi idő alatt végezhetni be, de az által válik a' kérdésben levő tárgyat illetőleg felette érdekessé, mert ezen próba kétségbevehetlenül tünteté ki, milly sebességű 's tartós lovak is találtnak honunkban, miszerint egy lépéssel ismét tovább jutottunk annak megismerésében 'mink van.'

Értelmességünk' tágítása, és a' szükséges béke-türés: 'az elvetett mag' kikelését bevárhatni' azon föltételek, mellyek' eszközlése és gyakorlása nélkül sem nagyban sem kicsiben legalább állandó sikert nem remélhetünk. Képezzük ennekokáért magunkat lehetőségig ki, soha nem gondolván azon szerepet, mellyet e' földön viselnünk kell, igenis kicsinynek, hanem mintha inkább mi nem volnánk mindig elégségesek arra; és ha nem éppen tökmagot hintettünk el, ne nyugtalankodjunk, ha munkálódásink' gyümölcsét néhány év' leforgása után nem látjuk még; mindenek fölött pedig ne csudálkozzunk, 's ne toljuk másra a' hibát, ha mind addig, míg köztársasá-

gunk' minden ágán nem lesz elegendő tökéletesen kiképzett fő, — nemzetünk sem erkölcsi- sem anyagiilag a' civilisalt nemzetek' sorába nem áll. De éppen ezen szomorú eset, miszerint a' valóban kiképzett de egyszersmind világyakorlati férfiak' számát szinte ujakon számíthatni honunkban, és így valódi-
 dilag csak bennünk a' hiba, ha saját értelmességünk' parányiségátul letartva, nem csak a' polgárisodott nemzetek közé nem emelkedünk, de a' külföld' értelmi súlyátul szünetlenül nyomtatván, még nemzetiségünk' kifejlését sem birjuk tökéletesen eszközle-
 ni; — éppen ezen szomorú eset, mondom, ébreszse bennünk fel, vagy ha már ébren volna, erősítse bennünk meg a'

'Hon iránti hűséget', ezen minden nemesb ke-
 belben lakó szent érzést, melly ha nincs az álneve-
 lés' fonákságátul elfojtva, kislelkü enség vagy buta
 góg által lealacsonítva, ha nincs a' gázság'.gunytaj-
 tékátul csuffá téve, olly erővel bir, mellynek végre
 minden hódul. Hon iránti hűség okozza az emberi
 nem' legszebb tetteit, 's ez fogja egyedül ha valami
 a' világon, nemzetünket az elsülyedéstül megmente-
 ni; mert ez aczéloz állhatatosságra mind annak meg-
 szerzésében, mi, legyen erkölcsi legyen anyagi,
 előmozdítná a' haza' javát; ez kiszt kirepülni a' tág
 világba, 's visszatérni drága zsákmánnyal a' hon'
 határai közé ismét; ez nyomja el az emberi kebel'
 gyengeségeit, 's midőn a' tiszta erkölcsnek egyik
 legfőbb oszlopát képzi, sem irigységnek sem kaján

indulatnak nem enged diadalt soha ; e' szent gerje-
delemnek áldozat: öröm, önmegtagadás: élvezet,
's a' közjó' előmozdítása azon kör, mellyben honn
érzi magát.

Neveljük és ápoljuk e' szent érzést tehát hű el-
szánással magunkban, 's annál inkább, mert gyen-
gélkedő nemzetünknek sokkal nagyobb szüksége van
hű fiakra, mint szerencsésb hazáknak, mellyek ugy
is erős lábon állnak már, 's ekkép a' romlatlan ma-
gyarnak hűsége hona iránt nem csak hazafiui de
gyengét védő bajnoki kötelesség is, mellyet minél
több tagja teljesít a' szó' valódi értelmében, annál
virágzóbb lesz a' magyar hon, a' legparányibb anya-
gi intézménytül kezdve a' nemzet' erkölcsi becséig.

Fogjunk tehát valahára őszintén kezét, 's mut-
tassuk meg — 's nem a' Ragusai Herczeg- 's pártol-
lóinak, mert mit bánjuk, becsülnek e ezek vagy
nem — de az igazságos világnak, hogy becsület,
szó' szentsége, hűség és hazaszeretet nem haltak még
ki Magyarországbul, sőt ujabb fiai — 's e' győze-
lemre törekedjünk teljes erőnkbul — e' tekintetben
is kifognak az ó-szemüek' seregén.

És ez alkalommal, mostani körülményeink közt,
mai nap, mint privát ember — mert miként moz-
díthatná elő a' kormány minden közbevetés nélkül e'
tárgyat, arrul hallgatok — a' mondottak által me-
rítem ki a' lótenyésztés' fölemelése iránti nézetimet.

Méglehet, hibázok, 's mind az mit felhoztam csak theoria és mania. Miután azonban igen ohajtanám a' dolog' sikerét, vagy ha ez ugy is jó sikerű már, ennek legalább tökéletes bizonyítását a' haza és külföld előtt: nem említvén Mme Genlistul kezdve a' Ragusai Herczegig senkit, egyenesen Orosz urat szólítom fel, 'eszközöljen jobbat, vagy czáfoljon meg; eszközlése azonban ne legyen csak szó és tanács, hanem tett; czáfolása pedig ne csupa elménczség, ügyes összekeverés és furcsa egybeállítás, azaz olly okoskodás, millyennel eddigelé közhaszonra irányzott minden törekedésemet, egyet sem véve ki, érinté, hanem lépjen fel gyakorlati hasznosb nézetekkel, lettdolgok' beh bizonyításával.

Nem nehéz valakit rosszalni, mint minap galamblovésnél X ur lekaczagá Z urat, mivel ez 100 galamb közül csak 60-at talált; de nehezb ügyesebben cselekedni, mit ismét X ur bizonyíta, midőn kezére kerülvén a' puska 100 galamb közül 80-at hibázott. Igy sokkal könnyebb a' közönség' pillanati megnevettetése végett néhány elménczséget egybekoholni, mint a' közönség' számára olly vállalatokat állítani lábra, tartani fenn, és birni sikerre, mellyek a' bevett előítéletekkel 's általános nézetekkel összeütközők, 's mellyek' hasznát többnyire csak akkor látja át a' minden ujnak és ekkép minden javításnak is ellenszegülő sokaság, mikor már sült galambként áll előtte a' tárgy.

Szerezzen ennekokáért mindenek előtt Orosz ur — itt természet szerint nem a' kormány' pénztárarúl van szó — egyedül privat emberektül, a' lótenyésztés' előmozdítására 16,000 arany tőkét, és e' summa' hatos kamatjával ébreszsen a' közönségben a' kérdés alatti tárgy iránt nagyobb részvétet, következtessen belőle több hasznot, mint a' megnyit a' verseny eszköze — 's leveszem kalapomat előtte! Felette kíváncsi vagyok hallani, milly módokhoz nyuland legelsőben is a' közönségnek rábeszélésére, hogy egy divatküni, istállószaгу tárgyra 16,000 aranyat alapítson; 's másodszor, milly ügyességgel fogja O. ur az évenkénti 960 aranyat manipulálni, hogy az néhány év alatt a' magyarországi lótenyésztés' dolgában uj korszakot alkosson. És azért méltóztassék előállni!

E' felszólítást pedig nem teszem egy cseppet is valami ellenséges érzéssel, hanem csak azon okbul, mert miután eddigelé O. ur annyiszor megnevette-tett, végre tanulni is kívánnék már valamit tőle, 's azt általa jobb mozgásba téve is látni, mit mi eddigelé korántsem tudtunk tökéletes forgásba hozni még. Álljon azért csak elő!

Azonban megvallom: igen kétlem, hogy O. ur a' kérdésben levő tárgyra nézve erősb emelcsőt legyen képes feltalálni, mint a' millyet mi használ-tunk; és mivel ezt így gondolom, más részrül pedig még sem vagyok egészen bizonyos, minthogy O. urtul minden kitelhetik, és így ez fogadási tárgy

— fogadni is akarok, mikép elménczségen, mellékes megtámadásokon, a' dologhoz nem tartozó de csipős észrevételeken, egy egy magában semmit vagy vizsást jelentő 's 'ekkép bohó sor' kiemelésén kívül semmi talpra esett válaszsza nem fogja vagy jobban mondva nem fogja tudni e' felszólításomat viszonzni O. ur. 'S e' szerint fogadjunk! 'S O. ur ne sajnáljon ez alkalommal is egy kissé arrul megfeledkezni, hogy magyar ur, ki rendszerint 'nem fogad', 's méltóztassék, fogadási ajánlatomat elfogadván, felszólításomra czáfolattal előlépni.

MAGYARÁZATOK.

1. *Rummelpuff*: az *ál Catalani* című bohózat' egyik 'Eredetije', mellynek képe, mutatis mutandis, honunk' némi hőseire is felette jól illik, kik sajtféregként mindig itthon 's véletlenül a' bitor hír' székében ülvén, imperterrite egy tündérregét tálnak ki a' másik után a' nélkül, hogy szájukat becsukni lehetne, mert — nem fogadnak; mi, meg kell vallani Bátor de Manx fajtáunak nagyon kényelmes; szintugy mint faragatlan de félénk embernek megint semmi nem lehet kényelmesb, mint elhatározottan kettőst soha nem vívni, mert így büntetlen játszhatja a' 'gorombának' szerepét akárkivel szüntelen; míg 'egy kis fogadás' minden gasconnadenak rögtön határt vet; kardél 's pistoly viszont udvariságra tanít.

2. *Yankee*. Az angol az éjszak-amerikait, midőn ez szabadságaért küzde, eleintei katona-ügyetlensége miatt, *yankee*-nek csufolá. Később azonban, miután a' *yankee* került az angol fölé, megszűnt ezen ironia' hatása; sőt most némi amerikai még kérkedik is a' *yankee* nevezettel, 's csak azon, jelenleg már kisebb körbe szorított angoloknak osztálya gondol valami gunyt lelhetni e' kifejezésben, melly osztály mindent 'tory' szemein nézván keresztül, a' Szövetséges Országok' bármilly előmeneteit is gáncsolja, minthogy azok nem genealogiai tabellákra oltvák. Így van sokkal a' világon! Valamint a' keresztnek egykori csuf képzete a' legerényesb vér által tisztává mosatott, és az, mi egykor bűnhez vala ragasztva, most az erénynek világi jutalma: ugy fog bizonyosan az is valaha méltánylást és közdicséretet nyerni, mire megint ma kíszt erény és ész, jóllehet abban a' sokaság' vakbuzgalma 's vezetőinek irigy szeme rosszat lát.

3. *Elefánt*: Anglia' külön fajú lovainak azon legheterogebbje, melly 18 marku magasságra is nő, 's ügetni csak bajorosan tud, vágatásra pedig éppen nem való, 's egyedül legnagyobb terhek' huzására rövid távulságra használtatik, mint serházakban, kikötőkben 'sat.

4. *Cleveland-bay*: bizonyos lófaj, melly minden arab vér nélküli, 's rendszerint pej.

5. *Ivadékverseny*. Junius 1. 1837. Akármelly mén után 1833-ban olly kanczától születendő ivadékra, melly kancza se kül-

földi, se egyenesen vagy igen közelről angol vagy keleti vérből ne legyen, hanem bona fide úgy nevezett, már régebbről fogva honosított, magyar nevelés; a' mi az aláírónak becsületére és az Állattenyésztő Társaság' Választottságának megbírálására hagyatik. Ki lesznek e' szerint véve gr. Hunyadyak, Viczayak, Esterházy Mihály és Károly, Nádasdy Tamás, Széchenyi István 's Pál, Károlyi György 's István, b. Wesselényi Miklós 's több illyesek' nevelései, mellyek a' versenzési célra már némileg nemesítették. 50 ar. fele bánat. 1600 öl. ism.; 100 ft, mén két fonttal többet. 1832-ki Februar' végnapján túl alá nem írhatni; a' kanczákat is ugyanazon határidőig kell nevezni:

E' verseny' célja az, hogy minden aláírónak egyenlő hihetősége legyen az elegydíjt elnyerni. Ekkép a' kanczáknak lehetőleg egy categoriában kell lenniük, és a' siker csak az illőbb ménnek kiválasztásától 's a' csikó' szorgalmasb 's józanabb nevelésétől 's annak idomításától függ. Melly sikert magának megszerezni mindenki iparkodjék; mert az, ki kanczája' ivadékát nem tudja vagy nem akarja a' fennemlített napra kiállítani, vagy kinek kanczája ivadék nélkül marad, minden esetre annak idejében bánatot fizet.

Van 32 aláíró, kik itt következnek az aláírás időszora szerint, 's kik által bejelentett kanczákat a' Választottság már elfogadá.

Zichy Miklós gr. nevezte Bellamoro kanczát b. Kray' méneséből, született 1824, ap. Kapitány, an. Bellamoro.

Széchenyi Ist. gr. Kedvest, az 1830-ki Nemzeti díj' nyertesét.

Keglevich László gr., egy sz. kanczát Végh István' méneséből.

Festetics Ágoston, egy p. kanczát Festetics Antal' méneséből.

Dercsényi Pál Kicsint, gr. Esterházy Dienes' méneséből.

Festetics Miklós gr. Tündért, p. k. gr. Schmidegg régi méneséből Jankovics-ménesebeli csődörtül.

Almásy Aloiz gr. saját ménesebeli sz. kanczát 44 szám alatt.

Zichy Pál gr., gr. Béldi Ferencz' Vidám f. kanczáját.

Sándor gr. saját ménesebeli régi faju Szellő kanczáját, 9e.

Hunyady József gr. br. Nettes-t, gr. Pejacevich Péter' méneséből. Ezen kancza olly feltétel alatt vétetett fel, ha apja sem arab sem angol mén nem volt.

Atzél József nem nevezett.

Bohus János 9e. fk. Csillag kanczát, gr. Pejacevich Antal' méneséből; bélyege: G. A. P.

Teleki Domokos gr. Fannyt, gr. Teleki Mihály' méneséből.
Péchy Ferencz 5e. br. Jerta-t, maga nvl. ap. sz. m. Wesselényi
István b. méneséből.

Andrásy György gr. fk. Szellőt, Inkey Antal' méneséből, gr.
Festetics Miklós' birtokában.

Wesselényi Miklós b. Dámát saját régi méneséből.

Tököly Péter nem nevezett.

Kendeffy Ádám gr. Willámot, f. k. ap. Battalador an Char-
lotte, mindkettő erdélyi faj.

Batthyáni Lajos gr. nem nevezett.

Berchtold Antal gr. sg. k. Szellőt, erdélyi faj, Cserey nvl.

Baldacci Antal b. Szerdahelyi' régi méneséből.

Károlyi György gr. Fannyt, b. Wesselényi Miklós' régi méne-
séből, ap. General.

Lamberg Rudolf gr. ugyanazon br. Nettes-t, mellyet gr. Hu-
nyady József nevezett.

Béldi Ferencz gr. Dámát,

Wesselényi Farkas b. Forgácsot,

Balog Pál Szikrát,

Bethlen János gr. Madárt,

Farkas Sándor Bettát,

Zágonyi József Rózsit,

} Wesselényi Farkas' mé-
neséből.

Csekonics János Sapphot, v. p. k. b. Wenkheim József' méne-
séből, ap. Rinaldo gr. Illésházy' méneséből, an. Wenkheim-
ménésbeli régi faj.

Esterházy Mihály if. gr. sz. kanczát bona fide régi erdélyi faj, ap.
Caesar.

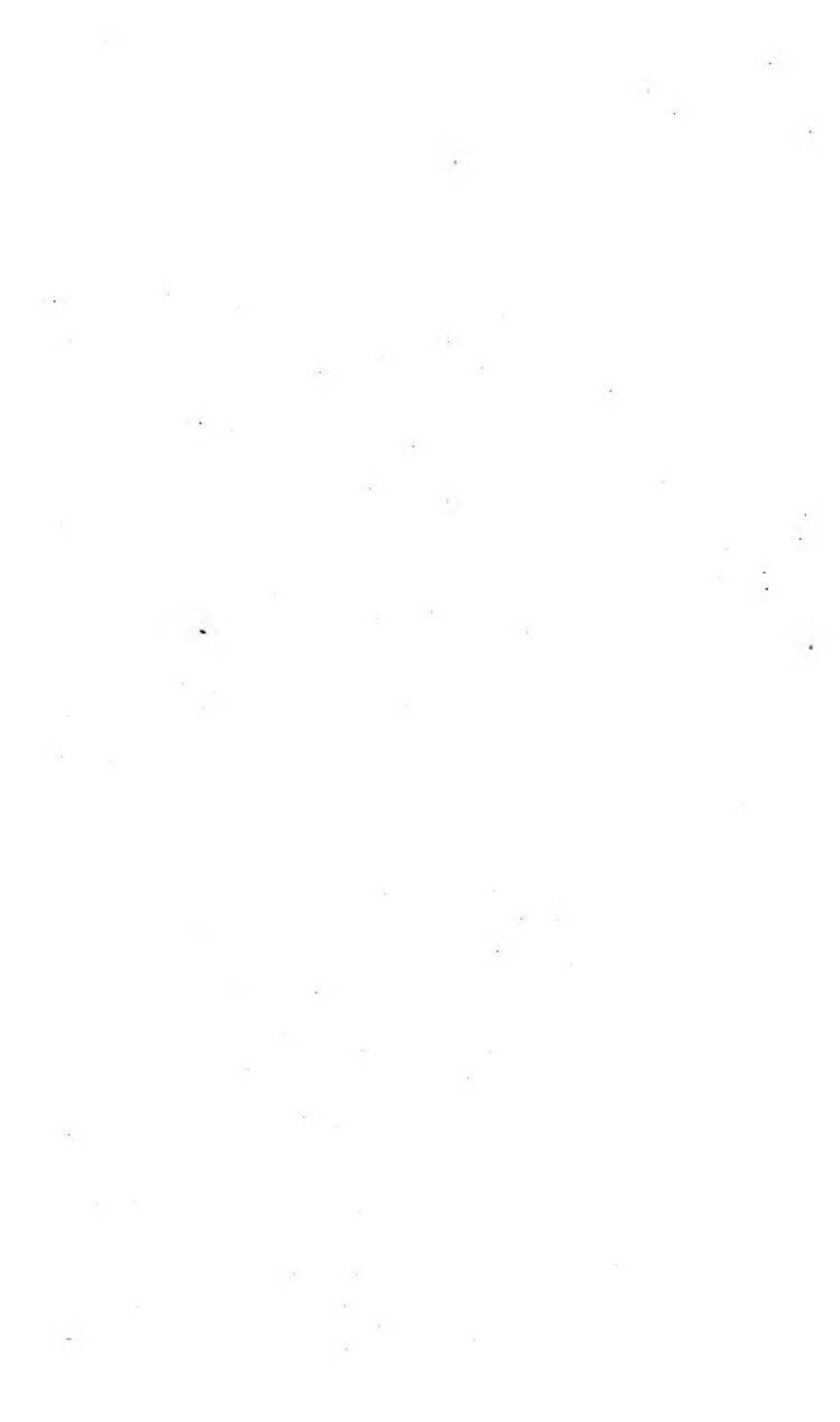
Károlyi István gr. sz. Euterpet, ap. Armidor, an. Tulipán,
mindkettő erdélyi nevelés és faj.

Kelemen Benjamin p. Dalit, ap., an. nem tudatik, de bona fide
régii erdélyi faj.

(Lásd Gyepkönyv, 1835. 42—44. lapokon.)

BUDÁN:

a' magyar királyi egyetem' betűivel.

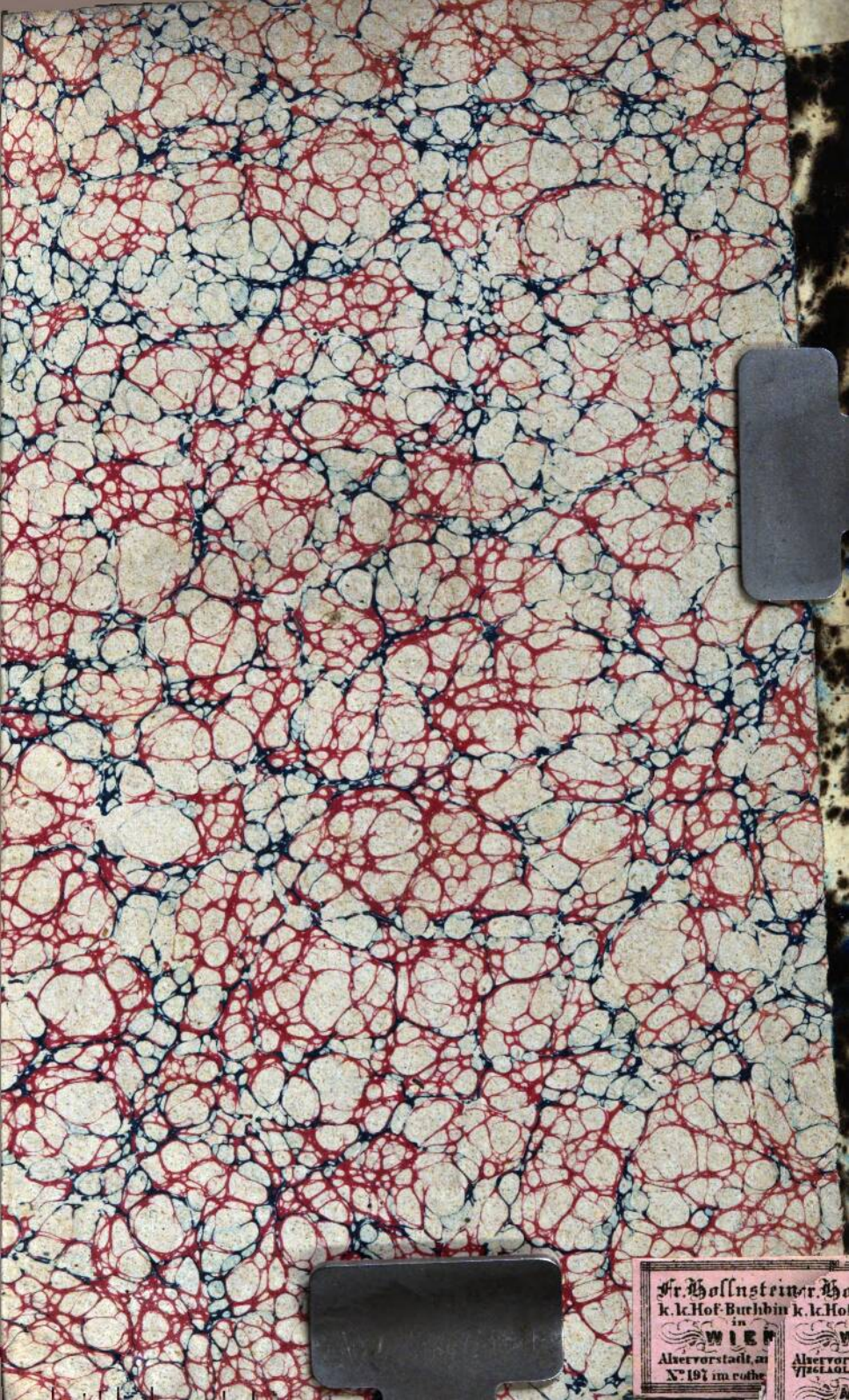

Österreichische Nationalbibliothek

+Z169587704

Fr. Hallstetter, Buchh.
k. k. Hof-Buchh. k. k. Hof-
in
W I E N
Alservorstadt, an
N. 191 im roten
Alservor
1726/27

